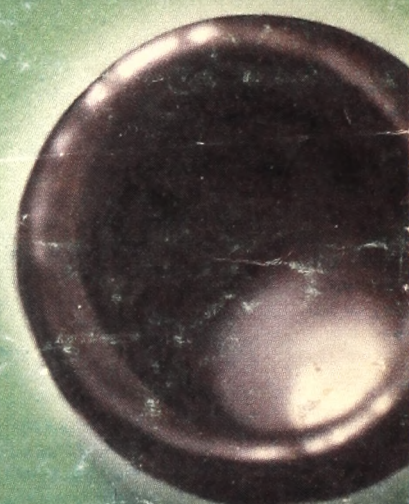

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Χρόνος 18ος
Τεύχος 456
Παρασκευή,
11 Ιανουαρίου
Δρχ. 250

Το '92 και η καραμέλα της Ευρώπης

ΦΑΚΕΛΟΣ: ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ • Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΥΠΟ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ • ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝ
ΕΣΣΔ: ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ; • ΚΟΛΠΟΣ
ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΕΙΣ • ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΜΑΖΙ

Παθητική

ΜΙΚΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΜΑΝΟΣ
ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΜΑΡΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ
ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΝΔΗΣ
ΜΑΝΟΣ ΜΟΥΝΤΑΚΗΣ

ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ
ΝΕΝΑ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ
ΗΛΙΑΣ ΛΙΟΥΓΚΟΣ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΙΣΔΑΚΗΣ

15, 16, 17, 18, 20, 22 23, 25, 27, 29, 30, 31
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1991

9 Μ.Μ. ΘΕΑΤΡΟ "ΠΑΛΛΑΣ"

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

ΜΟΡΦΟΤΕΣ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΑΝΤΙ" - Ο.Κ. "ΙΩΑΝΝΙΝΑ"

K. S. 5/91

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 18ος
• Τεύχος 456
Παρασκευή 11 Ιανουαρίου 1991
Δρχ. 250

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.49.300
72.32.819 — 72.48.240
FAX: 72.26.107
TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματαία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
«ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ» Α.Ε.
Λ. Ηρακλείου 145
Τηλ. 25.15.340

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Γραπειών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
Εξαμνη: δολ. 27
Ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
Εξαμνη: δολ. 30
Ετήσια: δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λαοσάνη 9,
Τηλ. (031) 206.057
54 622 Θεσσαλονίκη

Ενόψει του 1992 — 37

Η Τέτα Παπαδοπούλου γράφει για την Ευρώπη, ο Κ. Τσαλόγλου για την οικονομία εν όψει της ενιαίας αγοράς και ο Β. Καπετανγιάννης για το 1992 των μικρομεσαίων.

ΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ — 12

Ο «άλλος κόσμος» των μαθητών, τα μαθήματα παρακράτους που παραδίδει η κυβέρνηση και η ανεξεταστήα αντιπολίτευση. Γράφει ο Γιάννης Φλώρος

Θέμα — 28

Ο πρέσβης επί τιμή Μιχάλης Δούντας αναλύει τις προοπτικές της εξωτερικής πολιτικής στην καταληκτική δεκαετία του αιώνα.

ΦΑΚΕΛΟΣ: ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ — 19

Γράφουν:

Χ.Γ.Π., Μενέλαος Νταλιάνης, Κατερίνα Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, Αρετή Τούντα-Φεργάδη, Νίκος Χίος.

Γράφουν ακόμη:

Ο Χρ. Κυριαζής για την αμνήστευση των χουντικών (σελ. 16), οι Γ. Καπόπουλος, Χρ. Λαζαρίδης και Δ. Φίλιος για την κρίση στον Κόλπο (σελ. 42), ο Γ. Αφανάσιος και η Σβ. Μπολσακόβα για τις τελευταίες εξελίξεις στην ΕΣΣΔ (σελ. 44). Αντί δεκαετίας στη σελ. 34.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ — 5

Στάθης ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ — 6

ΑΝΤΗΝΩΡ Ολοκαύτωμα στην παιδεία ενώ τα τύμπανα του πολέμου χτυπούν. ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ — 8

ΘΕΣΕΙΣ — 11

Ο Νίκος Φραγκάκης αναζητεί τα «φήγματα» που μας επιφυλάσσει ως χώρα το 1991 ενόψει της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ — 48

Στη νέα στήλη «Υγείαν Έχομεν» ο Χρ. Γιανναράς εξηγεί τη σιωπή των «νεο-ορθόδοξων» στη διαμάχη Αγγελόπουλου - Καντιώτη.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ-51

Ένα καινούριο δεκαεξασέλιδο, αφιερωμένο στον πολιτισμό, κρίνει και προτείνει.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:
Μίλτος Σκούρας

Για το πρώτο τεύχος του 1991 όλοι οι συνεργάτες του ΑΝΤΙ κατέβαλαν, ομολογουμένως, φιλότιμες προσπάθειες προκειμένου να φτάσει στα χέρια σας ένα ανανεωμένο περιοδικό. Ωστόσο, δεν θεωρούμε ότι εξαντλήσαμε τις επιθυμίες και τις φιλοδοξίες μας· αλλά ούτε και τις δυνατότητές μας. Η προσπάθεια συνεχίζεται...

Και να μας συγχωρείτε· όπως σας είχαμε εγκαίρως προειδοποιήσει, η τιμή αυξήθηκε. Άνοδος γενικού κόστους παραγωγής αλλά και της νέας εμφάνισης.

ΑΝ ΥΠΟΘΕΣΟΥΜΕ,

ότι η κρίση στον Κόλπο δεν είχε κορυφωθεί, οι αντίπαλοι δεν είχαν το δάκτυλο στην σκανδάλη και αν τα σύννεφα πολέμου δεν πυκνωναν προειδοποιώντας ότι σε λίγες μέρες ενδέχεται να ζήσουμε ένα νέο πολεμικό ολοκαύτωμα, ακόμα και τότε,

ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ ΤΟ 1992,

λίγες μέρες μετά το Νέο έτος 1991 πρέπει να γεννά σχέψεις και αγωνίες.

ΤΑ ΟΡΟΣΗΜΑ όμως έχουν συμβολική σημασία μόνον. Αυτά που μετράνε είναι οι διεργασίες, η ετοιμότητα, η αντίληψη, η προοπτική. Όλα αυτά έλειψαν και από τους ένθερμους οπαδούς της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και φυσικά από τους σφοδρούς πολέμιους.

ΔΕΚΑ χρόνια μετά ίσως είμαστε ωριμότεροι —έστω και κατόπιν εορτής— να σταθμίσουμε, σαν κοινωνία, όχι τα υπέρ και τα κατά αλλά τη θέση μας στο σημερινό κόσμο. Ωριμότεροι ίσως να αποφανθούμε οριστικά σε ποιο ευρύτερο οικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο πρέπει να τοποθετήσουμε τις προσδοκίες και το μέλλον μας. Γιατί οι διαδικασίες της οικονομικής, νομισματικής και πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης προχωρούν ταχύτατα, εν πολλοίς ερήμην μας.

Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ του '92 δεν είναι μόνον οικονομική. Ήδη η πτυχή αυτή κάνει εντονότατη την παρουσία της σήμερα καθώς εκ των πραγμάτων πλέον μας «επιβάλλεται» η τακτοποίηση των «του οίκου μας». Η πρόκληση είναι γενικότερη, διότι αφορά τη στάση και τοποθέτησή μας απέναντι σε έναν κόσμο σε ρευστότητα και υποκείμενο σε ανακατατάξεις. ΕΙΝΑΙ ΦΑΝΕΡΟ ότι η πρόκληση του εκσυγχρονισμού —στους θεσμούς, στην οικονομία, στις νοοτροπίες— συνδέεται αναπόσπαστα με την αντιμετώπιση άλλων προβλημάτων ζωτικής και ιδιαίτερης σημασίας για μας. Η Βαλκανική χερσόνησος βράζει. Τα μειονοτικά προβλήματα και οι τοπικοί εθνικισμοί βρίσκονται σε έξαρση. Οι γειτονικές χώρες του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού» αναζητούν το δρόμο τους μέσα από τεράστια εσωτερικά προβλήματα και μέσα σε ένα διεθνές κλίμα ασταθές, πραγματική κινητή άμμο.

ΣΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΚΗ Τουρκία ο Οζάλ παίζει όλα τα χαρτιά του με την Αμερική, αναμένοντας να καρπωθεί οφέλη από την κρίση στον Κόλπο, τα οποία κανείς δεν εγγυάται ότι δε θα στραφούν αύριο εναντίον μας, ενώ εμείς αγοράζουμε από αυτόν ενέργεια.

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ τα προβλήματα ογκούνται. Ομοεθνείς πρόσφυγες συρρέουν από πολλές μεριές ενώ σημαντικό μέρος της ελληνικής κοινωνίας δύσκολα συγκαλύπτει έναν έρποντα ρατσισμό απέναντί τους, λες και οι πρόσφυγες είναι υπεύθυνοι για ότι τους επιφύλαξε η μοίρα.

ΚΙ ΕΝΩ η αντιμετώπιση των πολλαπλών προκλήσεων του 1992 είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου για τη χώρα, ημείς άδομεν.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ παραπαίει. Άθλιοι οι χειρισμοί και οι μεθοδεύσεις της στο τόσο κρίσιμο θέμα της Παιδείας κατέληξαν ώστε να θρηνήσουμε και νεκρό. Θύμα της μισαλλοδοξίας, του φανατισμού και των παρακρατικών μηχανισμών που μεθοδικά στήνει η Νέα Δημοκρατία. Το πολιτικό κλίμα έχει βαρύνει, η πόλωση βασιλεύει, ο αυταρχισμός εκτραχύνεται. Τι σχέση έχουν όλα αυτά με τις δημοκρατικές λειτουργίες; Με τις ανάγκες εκσυγχρονισμού; Με τη λύση των προβλημάτων;

Ο ΤΡΟΠΟΣ διακυβέρνησης της χώρας, που χρειάζεται δημοκρατικούς και εκσυγχρονισμένους θεσμούς, ήρεμο κλίμα, συναίνεση, προσπάθεια, σοβαρότητα, υπευθυνότητα, είναι επιεικώς απαράδεκτος. Χείριστος.

ΕΙΝΑΙ επόμενο όμως η απουσία πολιτικής και το κενό στην αντιπολίτευση παράγει φανατισμό, τυφλή αντιπαράθεση, εμπόλεμα στρατόπεδα, κατεδάφιση αντί της οικοδόμησης και του κατευνασμού που θα πρέπει αυτές τις κρίσιμες στιγμές να πρυτανεύσει πριν οδηγηθούμε σε τραγικά αδιέξοδα.

ΘΑ ΚΥΒΕΡΝΗΘΕΙ η χώρα προς το 1992 με τους ροπαλοφόρους της Ρηγίλλης; Με τα ΜΑΤ και τους κατασταλτικούς μηχανισμούς;

ΤΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ έχουν στενέψει απελπιστικά. Η ανοχή εξαντλήθηκε. Το αίσθημα ευθύνης που εγκατέλειψε η κυβέρνηση, πρέπει να αφυπνίσει τους πολίτες.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ αυτά είναι προφανές ότι θα επιδεινωθούν και θα οξυνθούν αν τελικώς η θρυλούμενη κρίση στον Κόλπο καταλήξει σε αματοχυσία.

αντι

ΕΛΑ!... ΕΧΩ ΠΑΤΗΣΕΙ
911 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ!... Ε, ΛΟΙΠΟΝ
Η ΕΞΕΤΑΣΗ ΑΙΜΑΤΟΣ
ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΙ ΟΤΙ ΟΛΟΙ ΕΙΝΑΙ
ΑΔΕΡΦΙΑ ΜΑΣ!!...

ΙΟΥ-ΙΟΥ

ΚΛΟΝΚ

Ολοκαύτωμα στην παιδεία ενώ τα τύμπανα του πολέμου χτυπούν

«ΠΥΡΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ολοκαύτωμα στην Παιδεία»... Ο τίτλος, στην «Καθημερινή» της Τετάρτης, συνόδευε την τραγική είδηση που έφθανε στα γραφεία των εφημερίδων περασμένα μεσάνυχτα (της Τρίτης προς Τετάρτη) και που έλεγε ότι ο καθηγητής Νίκος Τεμπονέρας, 39 χρονών και πατέρας δυο παιδιών, ήταν «κλινικά νεκρός», ύστερα από βίαια επεισόδια, εις βάρος μαθητών, σε λύκειο της Πάτρας... Τα επεισόδια κατά την «Καθημερινή» είχαν σημειωθεί μεταξύ «καταληψιών» και «αντιφρονούντων», χωρίς άλλες λεπτομέρειες. Ωστόσο —και παρά το προχωρημένο της ώρας— ο «Ριζοσπάστης» εξηγούσε ότι τα επεισόδια προκάλεσαν «ομάδες αγανακτισμένων, ανάμεσά τους και μέλη της ΟΝΝΕΔ, στα πλαίσια της γενικότερης τακτικής πυγμής που ακολουθεί η κυβέρνηση απέναντι στους μαθητές».

ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ τακτική —τακτική αυταρχισμού και τυφλής αντιπαράθεσης— είχαν καταγγείλει, λίγες ώρες προηγουμένως, όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, απαντώντας —μεταξύ άλλων— και στους κυβερνητικούς ισχυρισμούς ότι τις καταλήψεις υποκινούν «δυνάμεις κυρίως από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ και της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, με τη συνεργασία της πλειοψηφίας της διοίκησης της ΟΛΜΕ». (Ο όρος «εξωκοινοβουλευτική Αριστερά» —διάβαζε Γράφας, κλπ.— είχε προκριθεί από την κυβερνητική επιτροπή, ενώ στην ανακοίνωση του υπουργείου Παιδείας είχε χρησιμοποιηθεί ο ευρύτερος όρος «Αριστερά»!). «Η κυβέρνηση με τις αυταρχικές και αντιδημοκρατικές της ενέργειες —τόνιζε η ανακοίνωση του Συνασπισμού— αναλαμβάνει ακέραιες ευθύνες για τις εκρηκτικές καταστάσεις που πυροδοτεί στον ευαίσθητο χώρο της Παιδείας». Και αμέσως παρακάτω: «Ο Συνασπισμός καλεί την κυβέρνηση να εγκαταλείψει την επικίνδυνη τακτική της αναζήτησης υποκινήτων του μαθητικού κόσμου. Οι μαθητές υποκινούνται μόνο από τα μεγάλα και χρόνια προβλήματα της Παιδείας». Από την πλευρά του το ΠΑΣΟΚ σημείωνε, επίσης, ότι «μοναδικός και πραγματικός υποκινήτης των (μαθητικών) κινητοποιήσεων είναι η κυβέρνηση με την πολιτική της».

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι και μέσα στην κυβέρνηση δεν έλειψαν οι «φωνές συνέσεως» —αλλά και οι φωνές απογνώσεως— για τον όλο χειρισμό του θέματος: «Επαιρόμεθα ότι δεν υπάρχει αντιπολίτευση και αναδεικνύουμε εμείς οι ίδιοι, τους "δεκαεξαρχιδες", την πραγματική αντιπολίτευση»... Ενώ η συνεδρίαση της κυβερνητικής επιτροπής της Τρίτης, υπήρξαν υ-

ΣΑΣ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΘΗΚΑΜΕ
ΟΣΟ ΕΙΣΑΣΤΕ ΥΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΛΙΑ...
ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΣΤΕ
ΥΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ
ΑΣ ΣΑΣ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΘΕΙ Ο ΛΙΑ!!

πουργοί που έθεσαν, κατά τρόπο πολύ συγκεκριμένο, «θέμα Κοντογιαννόπουλου»: Καλώς ή κακώς —είπαν— δικαίως ή αδικώς, η παρουσία του σημερινού υπουργού Παιδείας εμποδίζει την επίλυση του προβλήματος. Συνεπώς, κλπ.

ΟΛΑ ΤΑ παραπάνω αυτά προτού ανοίξει ο «κύκλος του αίματος» με τον τραγικό θάνατο του άτυχου καθηγητή και την εκμετάλλευση που επιχειρείται τώρα από όσους —είτε ανήκουν στη Νέα Δημοκρατία, είτε στο ΠΑΣΟΚ— πίστευαν ότι η τακτική της πυγμής, η κλιμάκωση της έντασης και τα τυφλά αδιέξοδα είναι ο καλύτερος τρόπος για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα της παιδείας! Και ο μεν κ. Κοντογιαννόπουλος υπέβαλε τελικά την —αναπόδραστη πλέον— παραίτησή του, αλλά η παραίτηση αυτή δεν αμβλύνει τις ευθύνες που υπέχει ολόκληρη η κυβέρνηση, μια και ο παραιτηθείς υπουργός δεν προωθούσε κάποια «προσωπική πολιτική» αλλά την πολιτική του κυβερνητικού συγκροτήματος.

ΤΟ «ΠΡΟΕΧΟΝ», πάντως, αυτή τη στιγμή, είναι να αποκλιμακωθεί η ένταση, να ανοίξει ουσιαστικός ο διάλογος μεταξύ μαθητών και του νέου υπουργού Παιδείας κ. Γ. Σουφλιά, να τιμωρηθούν οι υπεύθυνοι του θανάτου του δύσμοιρου καθηγητή, να πρυτανεύσει η σύνεση. Ακόμα: Να συνειδητοποιήσει η κυβέρνηση ότι η αλαζονεία της εξουσίας, η αίσθηση της «παντογνωσίας» το «δεν διαλέγομαι» δεν λύνουν προβλήματα και ότι υπάρχει τεράστια διαφορά ανάμεσα στον ισχυρισμό και την πράξη της συναίνεσης.

Η δεύτερη κυβερνητική ήττα

ΜΕ ΤΟΝ θάνατο του καθηγητή Νίκου Τεμπονέρα, την παραίτηση του υπουργού Παιδείας Β. Κοντογιαννόπουλου και όλα τα

σα επακολούθησαν, η κυβερνητική πολιτική γνώρισε τη δεύτερη, κατά σειρά, ήττα της, μετά την υποχώρηση που υποχρεώθηκε να κάνει στο θέμα της αποφυλάκισης των χουντικών πρωταιτίων.

ΓΙΑ ΤΗΝ υποχώρηση αυτή, έχουν γραφεί ήδη αρκετά. Η κυβέρνηση πίστεψε ότι η συμφωνία των κομμάτων της αντιπολίτευσης, για την αποφυλάκιση των πρωταιτίων του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου, ήταν δεδομένη. (Το γιατί, είναι μια άλλη ιστορία...). Και επηρμένη καθώς είναι, έκρινε πως δεν υπήρχε λόγος να επιβεβαιώσει, παραμονές Χριστουγέννων, τη συμφωνία αυτή, πιστεύοντας ότι σε ημέρες εορτών, δεσπόζουν μόνον αισθήματα συμπόνοιας και «φιλανθρωπίας»... Αυτό που δεν υπολόγισε ωστόσο ήταν ότι υπήρχαν κάποια θέματα ιστορικής μνήμης, ιστορικής διδαχής, δημοκρατικής ευαισθησίας... Αυτό που δεν υπολόγισε ήταν ότι ένας ολόκληρος κόσμος, αντιστασιακές οργανώσεις, βουλευτές, επιφανείς παράγοντες της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής, η Κύπρος ολόκληρη, αλλά ακόμα και υπουργοί της Νέας Δημοκρατίας, θα έλεγαν «όχι» ή θα έθεταν ως προϋπόθεση, για να δείξει η δημοκρατία την μακροθυμία της, την έμπρακτη μετάμελεια των χουντικών. «Ας ζητήσουν οι ίδιοι χάρη και βλέπουμε». Όλα αυτά η κυβέρνηση —που ακριβώς επειδή είναι κυβέρνηση πρέπει να μελετά την κάθε της κίνηση— αντιπαρήλθε εν σπουδή, κάτω από το σκεπτικό ότι «δεν υπάρχει αντιπολίτευση» και ότι «κυρίαρχοι του παιχνιδιού είμαστε μόνον εμείς»!

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: Η κυβέρνηση να υποχρεωθεί σε άτακτη υποχώρηση, αφού παγίδευσε, στο μεταξύ, και τον πρόεδρο της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλή, με τη διαβεβαίωση ότι «και ο Παπανδρέου, και ο Φλωράκης συμφωνούν». Έτσι και η ιστο-

ρική φράση: «όταν λέμε ισόβια εγκύπνωση» — έμελλε να φθαρεί κάτω από την προχειρότητα, βιασύνη — αλλά και κάποιους μικροκομματικούς υπολογισμούς — της ηγεσίας της Νέας Δημοκρατίας. Ποιος πρώτος μίλησε για τη σπασμωδικότητα και τον ερασιτεχνισμό που διακρίνει ορισμένες, τουλάχιστον, ενέργειες του κυβερνώντος κόμματος;

ΤΗΝ ΩΡΑ που σύρονται οι γραμμές αυτές (Τετάρτη βράδυ), κυρίαρχο θέμα σε όλα τα γραφεία των ελληνικών εφημερίδων (και του «ANTI») ήταν η «συνέχεια που δόθηκε» μετά τον φόνο του καθηγητή Ν. Τεμπονέρα. Η κυβέρνηση έστειλε τον γραμματέα του υπουργείου Παιδείας Μ. Κουτελιδάκη στην Πάτρα για να «επιληφθεί της καταστάσεως». Και αυτός έκρινε πως η καλύτερη «λύση» ήταν να πνίξει την αχαϊκή πρωτεύουσα στο δακρυγόνο, μετατρέποντάς την σε πεδίο μάχης μεταξύ διαδηλωτών και ΜΑΤ... (Λίγο προηγουμένως ο Συνασπισμός, από την Αθήνα, και ο Α. Κύρκος, από την ίδια την Πάτρα, ζητούσαν την απόλυση της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου Δημόσιας Τάξης). Και ο πρωθυπουργός; Αφού επιχείρησε να ρίξει τις κυβερνητικές ευθύνες σε άλλους, αισθάνθηκε την ανάγκη να δηλώσει ότι «όλα τα θέματα είναι στο τραπέζι» και ότι «ξεκινούμε από μηδενική βάση». Και το ΠΑΣΟΚ; Πέρα από την επίσημη ανακοίνωσή του (με την οποία καταδικάζει την όλη κυβερνητική πολιτική, κλπ.), το «θέμα» ήταν αν ο Α. Παπανδρέου θα δεχθεί την εισηγήση μελών του Εκτελεστικού Γραφείου για κατάθεση «πρότασης μομφής» ή όχι. (Η συζήτηση γινόταν ενώ επίμονες πληροφορίες αναφέρουν ότι η κατάσταση της υγείας του προέδρου του ΠΑΣΟΚ «δεν είναι και πάλι καλή» και ότι, παρά τις συστάσεις των για-

τρών του, ο ίδιος αρνείται να εισαχθεί στο νοσοκομείο).

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, η ανάθεση του υπουργείου Παιδείας στον Γ. Σουφλιά, φαίνεται ότι παρακάμπτει και ορισμένα προβλήματα που θα δημιουργούσε η εκ νέου εισδοχή του στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Ο σημερινός υπουργός αναπληρωτής Εθνικής Οικονομίας κ. Ευθ. Χριστοδούλου, που φιλοδοξεί να καταλάβει τη θέση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, φυσικά δεν θα δεχόταν να «υπαχθεί» υπό τον κ. Σουφλιά, ενώ για την θέση του «τσάρου της οικονομίας», με τη συγχώνευση των υπουργείων Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας, ο κ. Μητσοτάκης προορίζει τον Στ. Δήμα.

«Ο πόλεμος που έρχεται»...

Η «ΜΑΧΗ των 16άρηδων» για την αναβάθμιση της παιδείας, οι καταλήψεις, οι κινητοποιήσεις και τα συναφή άλλα, δεν μπορούσαν, ωστόσο, να απαλείψουν από τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων —για την έκδοση της Πέμπτης— τη συνάντηση Μπίκερ-Αζίζ, στη Γενεύη. Η συνάντηση κράτησε, συνολικά, έξι ώρες, αλλά θετικό αποτέλεσμα δεν προέκυψε. Ο Μπίκερ επανέλαβε ότι οι ΗΠΑ «δεν διαπραγματεύονται», ότι δεν δέχονται ούτε όρους, ούτε «παιχνίδια» και ότι το ορόσημο της 15ης Ιανουαρίου είναι η «τελευταία προθεσμία στο Ιράκ» για να αποσύρει τα στρατεύματά του από το Κουβέιτ. Από την πλευρά του ο Τ. Αζίζ επανέλαβε ότι το Ιράκ «δεν πτοείται από απειλές ή εκφοβισμούς» και ότι αν οι Αμερικανοί επιθυμούν τον πόλεμο, τότε θα τον έχουν. Ο Ιρακινός υπουργός δήλωσε ακόμη (απαντώντας σε σχετική ερώτηση) ότι σε περίπτωση πολέμου το Ιράκ θα πλήξει το Ισραήλ —δήλωση που έγινε δεκτή με πολύ

σκεπτικισμό στο Τελ Αβίβ. Ακολούθησε συνέντευξη του Μπους στην Ουάσιγκτον, με διαβεβαιώσεις ότι η ενότητα των δυνάμεων του συνασπισμού είναι «αρραγής» —με την αιχμή του δόρατος στραμμένη προς τη Γαλλία...— και με «διευκρινίσεις» ως προς το αν ο πρόεδρος των ΗΠΑ δύναται ή δεν δύναται να κηρύξει τον πόλεμο χωρίς την απριόρι έγκριση του Κογκρέσου ή ως προς το αν μπορεί να κηρύξει επιστράτευση ενός εκατομμυρίου ανδρών.

Η «ΕΙΔΗΣΗ» πάντως που προέκυψε από τις συνεντεύξεις Μπίκερ, Αζίζ και Μπους είναι ότι ενδέχεται να υπάρξει πρωτοβουλία του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ Κουεγιάρ και ότι εκπνοή της προθεσμίας της 15ης Ιανουαρίου δεν συνεπάγεται και «αυτόματη έναρξη του πολέμου». Κατά τα άλλα, φαίνεται ότι, κατά τη συνάντηση Μπίκερ-Αζίζ, το Ιράκ δεν απέκλεισε την περίπτωση «σταδιακής αποχώρησης» των στρατευμάτων του από το Κουβέιτ, υπό τον όρο ότι οι Αμερικανοί θα συναινέσουν στην «εκχώρηση», από το Κουβέιτ στο Ιράκ (για 99 χρόνια) δυο νησίδων και μιας πετρελαιοπηγής, για την ευχερέστερη πρόσβαση της Βαγδάτης στον Κόλπο. (Το σχέδιο είναι γνωστό, αλλά μεταδόθηκε και πάλι, το βράδυ της Τετάρτης, από το Ασσιέιτεντ Πρες).

ΑΥΤΑ ΟΛΑ, ενώ η κυβέρνηση —ανυποψίαστη από ό,τι συμβαίνει γύρω της, με τα τύμπανα του πολέμου να χτυπούν στην περιοχή του Κόλπου— προσπαθεί να διαμορφώσει «πολιτική» είτε στο θέμα της παιδείας, είτε της οικονομίας, είτε των Ελλήνων προσφύγων από την Αλβανία. Για τους τελευταίους η μοναδική «εθνική» πολιτική της είναι πώς να τους ξεφορτωθεί το ταχύτερο, στέλνοντάς τους πίσω στην ευδαίμονα χώρα του Ραμίζ Αλία! ANTHNΩΡ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Κυκλοφόρησε

Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

Π. ΑΓΓΟΥΡΑΚΗΣ

Ν. ΡΟΥΤΖΟΥΝΗΣ

Σ. ΠΕΖΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

Θ. ΜΑΛΟΥΤΑΣ

Προσεγγίσεις

Κοινωνική δομή και Αριστερά
(μεταβολές στη δεκαετία '80-'90)

Συμβολή στη θεμελίωση μιας
καινούργιας σκέψης στην
Αριστερά και την κοινωνία
γενικότερα.

Ζαλόγγου 11 Τηλ. 3640713, 3615617

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΜΑΣ ΠΟΛΗΣ

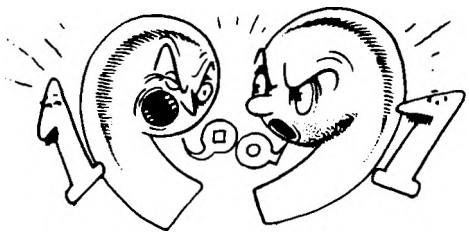
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΖΩΔΙΟ 1989

Θηραμένους 9 - Αθήνα 11742

Τηλ. 9225813

ΓΣΕΕ-ΣΕΒ: η δύσκολη ειρήνη

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πρόταση του ΣΕΒ για τριετή εργασιακή ειρήνη στη φάση των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή της νέας εθνικής Συλλογικής Σύμβασης με την ΓΣΕΕ περιέχει θετικά στοιχεία. Κυρίως, όμως εμφορείται από μια νέα, περισσότερο εκσυγχρονισμένη, αντίληψη περί εργασιακών σχέσεων.

Και δεν θα πρέπει να περάσει απαρατήρητη η τοποθέτηση του Προέδρου του ΣΕΒ κ. Αργυρού σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου (12/12/90) ότι μόνο αν δοθεί μια πλήρης εικόνα των μελλοντικών ωφελειών μπορεί η πλειοψηφία του ελληνικού λαού να υποστηρίξει το σημερινό κόστος του αναγκαίου εκσυγχρονισμού της χώρας.

Από την πλευρά της, η βιομηχανική τάξη τοποθετείται απέναντι στα προβλήματα με μια συγκεκριμένη φιλοσοφία και με συγκεκριμένες προτάσεις.

Από την πλευρά της, η ΓΣΕΕ θα πρέπει να αποφασίσει να χαράξει τη δική της αυτόνομη στάση, μακριά από πολιτικές σκοπιμότητες —συγκυριακές ή άλλες— με γνώμονα τα συμφέροντα των εργαζομένων και το ρόλο που καλείται να παίξει στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης. Και ο ρόλος αυτός θα είναι τόσο πιο αποφασιστικός, ουσιαστικός, αναντικατάστατος στην εθνική οικονομία και εν γένει στην κοινωνία, όσο η ίδια η συνδικαλιστική ηγεσία θα είναι σε θέση να καθορίζει με τη στάση την πολιτική και τη διαπραγματευτική της δύναμη την κατεύθυνση και τον χαρακτήρα της ανάπτυξης.

Από αυτή την άποψη, η πιθανή περιχαράκωση της ηγεσίας της ΓΣΕΕ στα παλιά πλαίσια του στενού διεκδικητισμού δύσκολα θα μπορεί να συγκαλυφθεί, αν δεν είναι ειλικρινής, η πρότασή της να προσανατολισθούν σε επενδύσεις τα κέρδη που θα προκύψουν για τους βιομήχανους από τη χορήγηση αυ-

Σώας τας φρένας;

Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Καραμανλής αρέσκεται σε αλληγορικές εκφράσεις, που ωστόσο αφήνουν μεγάλα περιθώρια παρεξηγήσεων και παρερμηνειών. Έτσι ο κ. Καραμανλής επέκτεινε τα όρια του φρενοκομείου εκτός Ελλάδος, περιλαμβάνοντας «όλο τον κόσμο». Αν, όμως, είμαστε πλέον όλοι τρόφιμοι του ιδίου φρενοκομείου τι ελπίδα σωτηρίας έχουμε; Ή ο κ. Καραμανλής επιφυλάσσει για

τον εαυτό του το ρόλο του σώφρονος ιατρού-διευθυντού, για να αποφασίζει ποιοι έχουν σώας τας φρένας ή όχι για να εξέρχονται του ασύλου;

Με τέτοιες συμπεριφορές και ρόλους και το «πατρικό» προφίλ του προέδρου γελοιοποιείται και η Ελλάδα εκτίθεται στους έχοντες σώας τας φρένας υπόλοιπους λαούς —της ηπείρου μας, τουλάχιστον.

Κ.Β.

Το υπόστρωμα του ρατσισμού

Η στάση μερίδας του Τύπου και της κοινής γνώμης —όσο μπορούσε να τη βαθμολογήσουμε μέσω των Μαζικών Μέσων Ενημέρωσης— απέναντι στους Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες μόνο θλίψη μπορεί να προκαλεί.

Ανήλθαν στην επιφάνεια της ελληνικής κοινωνίας όλες εκείνες οι αποκρουστικές πτυχές του ρατσισμού από την εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα που νιώθουν να «απειλούνται» στην αγορά εργασίας μέχρι τον ανεκδιήγητο εκείνο δήμαρχο βορειοελλαδίτικης πόλης που υποστηρίζει ότι «είναι μόνον η παρουσία» των ομοεθνών μας που «αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα».

Αυτή η «ωμή» αντίδραση διανθίζεται με ορισμένες «πολιτιστικές» δαρβινιστικές στάσεις και απόψεις συνθέτοντας μια εικόνα που δεν τιμά καθόλου την ελληνική κοινωνία.

Βεβαίως, τα προβλήματα στην αγορά εργασίας είναι υπαρκτά αλλά απαιτεί κανείς σοβαρή, υπεύθυνη και πολιτισμένη αντιμετώπιση. Η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής έχει γίνει πλέον χώρα υποδοχής μετανάστευσης και η κοινότητα των αλλοδαπών αυξάνει.

Αλλά κατ' αρχήν Έλληνες και Ελληνίδες πρέπει να αποφασίσουν «πολιτιστικά» ποιες δουλειές θέλουν να κάνουν και ποιες όχι. Δεύτερον, πρέπει να χαραχτεί μια συνεπής πολιτική ως προς το μέγεθος των αλλοδαπών που μπορεί να σηκώσει η χώρα χωρίς τραυματικούς τρανταγμούς και τρίτον, να γίνει συνείδηση, ότι η Ελλάδα είναι πλέον πολυεθνική κοινωνία σε κάποιο βαθμό και επομένως πρέπει να πάρει σταδιακά όλα τα μέτρα για να ενσωματώσει —όχι μόνο να φιλοξενεί επ' αόριστον— τα στρώματα αυτά στην κοινωνία.

Πριν είναι πολύ αργά.

Κ.Β.

Χουλιγκανισμοί...

Με εγγύηση της πολιτείας ρυθμίστηκε το θέμα των χρεών διαφόρων ΠΑΕ, μεταξύ των οποίων και αυτής του Ολυμπιακού, πρόεδρος της οποίας εξακολουθεί να είναι ο Αργύρης Σαλιαρέλης. Η πολιτεία έδωσε, με σχετική απόφαση του υπουργού Οικονομικών, εγγύηση ύψους 2,6 δισ. δρχ. για τις οφειλές του Ολυμπιακού, ενώ η Τράπεζα Κρήτης παραιτήθηκε αμέσως από όλες τις κατασχέσεις που είχαν επιβληθεί στην ΠΑΕ.

Παραμονές επαναλειτουργίας των σχολείων, ο υπουργός Παιδείας υποστήριξε ότι οι «καταληψίες» προξένησαν ζημιές στα σχολεία άνω των 105 εκ. δραχμών και τόνισε ότι το «ποσό αυτό δεν θα το πληρώσει το κοινωνικό σύνολο».

Στην πρώτη περίπτωση απαιτείται, για να ικανοποιηθεί το περί δικαίου αίτημα του κ. Σαλιαρέλη, το κοινωνικό σύνολο να πληρώσει τη «μαφία» των γηπέδων. Ποιος μπορεί να ισχυρισθεί ότι στη δεύτερη περίπτωση η πολιτεία δεν εκπλήρωσε το χρέος της απέναντι σε αυτό το δίκαιο αίτημα, αφού δεν «χαρίζει» ούτε δραχμή στους «χουλιγκάνους» μαθητές που έκαναν τα σχολεία τους ρημαδιό; Από ποιο χουλιγκανισμό άραγε να προστατευθούν οι μαθητές; Από εκείνον των κάθε είδους Σαλιαρέληδων, ή αυτόν της πολιτείας;

Γ.Φ.

Παιχνίδια με τη φωτιά

Φαίνεται ότι ο κ. Σαδίκ συνεχίζει να παίζει με την φωτιά και, μάλιστα, βοηθούσης της δημοσιότητας που παίρνουν οι «πρωτοβουλίες» του, έχει επιδοθεί σε μεγαλομανιακές επιδιώξεις και σκοπεύει να συστήσει κόμμα πανελληνίας εμβέλειας. Ακούσθηκε ότι μετά τη Θράκη σκοπεύει να μετακινηθεί νοτιότερα, προς τη Ρόδο συγκεκριμένα, όπου υπάρχει μια μουσουλμανική κοινότητα φιλήσυχη και μη απασχολούμενη ως τώρα με τον κ. Σαδίκ.

Στον ξέφραγο όμως αμπελώνα της Ελλάδας πολλοί μπορούν να δρουν και να ενεργούν ανενόχλητα και φαίνεται ότι ο κ. Σαδίκ δεν είναι απλώς μεγαλομανής, αλλά και μεθοδικός προβοκάτορας. Οι δικές μας πληροφορίες ισχυρίζονται ότι έχουν αρχίσει να εποικούν τη Ρόδο, μέσω

Β.Κ.

μηχανισμών ξέντης χώρας (ποιας άραγε;), Τούρκοι από τα παράλια της Μ. Ασίας. Προετοιμάζεται έτσι το έδαφος για επέκταση της «πολιτικής δραστηριότητας» του κ. Σαδίκ και στο Αιγαίο. Δεν θα μπορούσε κάποιος αρμόδιος να μας ενημερώσει για το πώς οργανώνεται αυτός ο πρωτότυπος εποικισμός;

Χ.Π.

Εκσυγχρονισμός και Λεβιάθαν

Ο δημόσιος τομέας πρόσφατα μπήκε στο στόχαστρο και της κοινής γνώμης: σειρά δημοσκοπήσεων —ανεξάρτητα της ορθότητας στο σχεδιασμό τους— από διαφορετικές εταιρείες εμφανίζουν την κοινή γνώμη σε σημαντικό βαθμό «αντικρατική». Σε επίπεδο ηγεσιών εδώ και πέντε χρόνια τουλάχιστον, από διαφορετική οπτική, υπάρχει εδραία η πεποίθηση ότι με τέτοιο μηχανισμό δημοσίου δεν πρόκειται να επιτευχθεί η υπέρβαση της κρίσης.

Τις τελευταίες ημέρες ο υπουργός - διαχειριστής του αιωνόβιου αυτού τσιφλικιού, ο κ. Έμπερτ, έχοντας εξασφαλίσει σε κάποιο βαθμό και τη σύμφωνη γνώμη της αντιπολίτευσης, επεξεργάζεται ένα σχέδιο αλλαγών στη δημοσιούπαλληλία που θα υλοποιεί και τις φιλελεύθερες επαγγελίες της ΝΔ για «καλύτερο κράτος»: αξιοκρατικές προσλήψεις, αντικειμενικά κριτήρια προαγωγής στην ιεραρχία, κίνητρα για συγκρότηση μιας ικανής τάξης επιτελών στη γραφειοκρατία, καθιέρωση σαφών βαθμίδων κλπ.

Το ερώτημα είναι, αν με τη λογική αυτών των μέτρων η οποία επιδιώκει «να βάλει τάξη» με παλαιές συνταγές άσκησης διοίκησης και αν διατηρώντας ανέπαφες τις απειράριθμες παρασιτικές θέσεις απασχόλησης στο δημόσιο μπορεί να υπάρξει καλύτερο κράτος. Διότι, ασφαλώς δεν γίνεται λόγος για το ότι δεν μπορεί να υπάρξει καλύτερο κράτος με την κρατιστική ιδεολογία την οποία προϋποθέτει το νεοφιλελεύθερο ιδεολόγημα της ΝΔ για να αποδώσει πολιτικά το ουσιαστικότερο εγχείρημά της: η ανακατανομή πόρων και εξουσίας προς όφελος της δικής της κοινωνικής πελατείας. Κατά τα λοιπά, ο «εκσυγχρονισμός» συναντάται πλέον στη στήλη των Μικρών Α γελιών... Τ.Κ.

Ο διασυρμός του Μ. Κουτσόγιωργα

Διακριτικές μεταχειρίσεις και προνομίες υπέρ κάποιων κατηγοριών Ελλήνων πολιτών, δεν υπάρχουν μόνο μεταξύ τέως Πρωθυπουργών και κοινών θνητών. Το κράτος δικαίου στην Ελλάδα λειτουργεί κατά τρόπο «εξισορροπητικό» απέναντι στις αιτιάσεις για διακρίσεις των κοινών θνητών, με το να... προβλέπει και διακρίσεις μεταξύ επωνύμων δημοσίων ανδρών.

Γιατί να διαμαρτύρεται ο πάσα εις πολίτης επειδή ο κ. Παπανδρέου ουδεμία στοιχειώδη υποχρέωσή του δέχεται να τηρήσει, τη στιγμή που ο κ. Κουτσόγιωργας αντιμετωπίζεται ως ιδιαίτερα επικίνδυνο πρόσωπο, τόσο επικίνδυνο που αν είχε τα 70 εκατομμύρια να πληρώσει για την προσωρινή του αποφυλάκιση θα μπορούσε να πάει μόνο μέχρι την Ελευσίνα, ενώ θα παρθούν και τα απαραίτητα μέτρα —κατά τον κυβερνητικό εκπρόσωπο...— για να μην διαφύγει στο εξωτερικό; Και όχι μόνον αυτό, αλλά διασύρεται κατά το χειρότερο τρόπο ο τέως αντιπρόεδρος των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και εμφανίζεται ως πένης που διαθέτει μόνον 5 εκατομμύρια για καταβολή εγγυήσεως.

Έτσι, οι νόμοι του κράτους δικαίου λειτουργούν, ως προς τον κ. Κουτσόγιωργα. Η πολιτική αξιοπρέπεια, όμως, θα λειτουργήσει κάποτε για όλους τους τέως συντρόφους του; Διότι, από τον ίδιο αυτό ήταν και είναι δύσκολο να ζητηθεί...

Τ.Κ.

Κουτσόγιωργας • Ο εξωτερικός μονόλογος

«Δεν πήρα μια δεκάρα.

Παρά όταν μετά τη φυγή του Κοσκωτά όταν το μήνα Νοέμβριο ο Μαντζουράνης πανικόβλητος, όπως το λέει ο ίδιος στα σημειώματα τα χειρόγραφα τα οποία έχει, είχε αυτά τα δυο εκατομμύρια για τα οποία κατέθεσε ότι ήταν γι' αυτούς τους ποδοσφαιριστές πώς τους λέτε στην επίσημη ανάκριση που έδωσε, τον κ. Μπάλασοφ πώς τους λέτε δεν ξέρω, δεν ασχολούμαι και πολύ, ο κ. Κακουνάκης τους ξέρει περισσότερο, λοιπόν αυτά λοιπόν ο Μαντζουράνης όταν μου λέει αυτό το πράγμα —για να απαντήσω και στην ερώτηση που έκανε ο κ. Φαναριώτης που είναι πράγματι πολύ σημαντική— μου είπε, «ξέρεις» ο Κοσκωτάς μου είχε πει να βάλω αυτά τα λεφτά να σου στείλω στο όνομά σου», δεν ήξερε κανένα λογαριασμό και το βεβαίωσε ο Μαντζουράνης ότι δεν ήξερε κανένα λογαριασμό για να μου τα στείλει, να με καλύψει και για δικλείδα ασφαλείας, στο τέλος τέλος έτσι ήμουν αντιπρόεδρος της κυβέρνησης δεν ήμουν ο οιοσδήποτε, μου είπε να στείλει αυτά τα λεφτά και εκείνος, να μην προχωρήσω παραπέρα, «θα συνεννοηθεί μετά γι' αυτά τα θέματα αλλά εγώ, όπως καταλαβαίνεις», μου είπε «δεν είναι δυνατόν, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε αυτό το θέμα διότι μπήκε επίτροπος, θα γίνει συναλλαγματικός έλεγχος, δεν ξέρω αυτά τα λεφτά αν ανήκουν στην Τράπεζα Κρήτης, αν ανήκουν στον Κοσκωτά, ο Κοσκωτάς μου είπε ότι είναι δικά του λεφτά από το εξωτερικό» γιατί στο εξωτερικό που τα έδωσε, η τράπεζα βεβαιώνει —η πρώτη τράπεζα— ότι είναι δικά του λεφτά και είναι από χρόνια πελάτης της και εγώ κατηγορούμαι για κακούργημα, ότι ήξερα εγώ ότι είναι λεφτά της τράπεζας είναι λεφτά του Κοσκωτά είναι οτιδήποτε, χωρίς να έχω καμιά ιδέα και του είπα σε οξύ τόνο και αφού έγινε ένα επεισόδιο ότι αυτό είναι έγκλημα αυτήν την στιγμή να βγάλεις την δική μου ταυτότητα και να την βάζετε ότι μου στέλνετε λεφτά και σε παρακαλώ πάρε δυο λευκές υπογραφές και πήγαινε αμέσως και να κλείσεις τον λογαριασμό που εγώ του είχα βάλει την υπογραφή, εγώ το έντυπο δηλαδή στην αρχή, και να επιστρέψεις τα λεφτά να τα πάρεις πίσω και να τα πας να επιστραφούν σε σένα ο οποίος είσαι και ο αποστολέας τους, όπως μου λες»...

Με επιφύλαξη για τα κόμματα αλλά σίγουρα χωρίς τελετές το κείμενο αυτό είναι αυτούσιο το κομμάτι της απολογίας Κουτσόγιωργα στη συνέντευξη της 3/4 Σεπτεμβρίου 1990 στο κανάλι της «Αυριανής». Η λογοτεχνική και ιστορική σημασία της απολογίας αυτής πιστεύω συγχωρεί την ιδιότητα του στιγμιαίου πρακτικογράφου του Ταύρου.

Μια προσεκτική ανάγνωση οδηγεί ασφαλώς στην διαλεύκανση του εγκλήματος. Η ομολογία Κουτσόγιωργα δεν είναι ούτε καν μαγική εικόνα μέσα στο κείμενο.

Στέλιος Π. Καφαντάρης

Λεονταρισμοί με πληρωμένα τα έξοδα

Θυμάστε ότι ο κ. Α. Παπανδρέου αγαπών τον ελληνικό τύπο, δεν θέλησε ποτέ να τον διώξει δικαστικά για όσα «συκοφαντικά» του καταμαρτύρησε για το σκάνδαλο Κοσκωτά, δεν ανέχθηκε, όμως, να τον διασύρουν και στον ξένο τύπο. Για το λόγο αυτό, όταν το αμερικανικό περιοδικό *TIME* έγραψε όσα έγραψε (ή απλοελληνικά, επανέλαβε με συνοπτικό τρόπο εκείνα που ο ελληνικός τύπος είχε ήδη αρνητικά καταγγείλει) κατέφυγε στα δικαστήρια μηνύοντας το περιο-

δικό, το δημοσιοποίησε δια τη λεοράσεως και ο κυβερνητικός εκπρόσωπος ξιφούλκησε κατά των αλλοδαπών «συκοφαντών» και, βέβαια, η «Αυριανή» μας θύμισε ότι ο Ανδρέας δεν σηκώνει μύγα στο σπαθί του, κλπ.

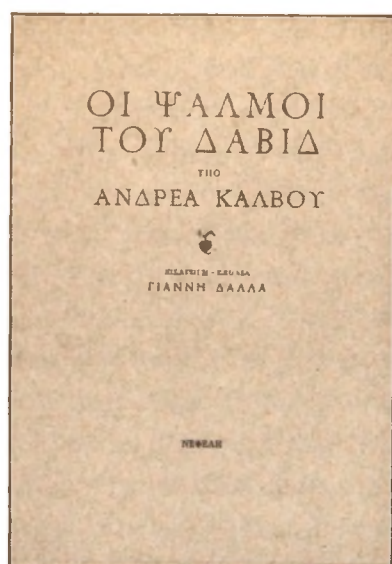
Λοιπόν ποια είναι η τύχη εκείνης της μήνυσης; Οι αντιδικοί του κ. Παπανδρέου δεν μπορούν να εξηγήσουν, γιατί τόσους μήνες ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ έχει παγώσει την υπόθεση και γιατί δεν προωθεί την διαδικασία. Την απορία αυτή έχουμε και ε-

μεις και ίσως θα μπορούσαν να τη λύσουν, είτε το γραφείο Τύπου του προέδρου, είτε οι νομικοί του σύμβουλοι.

Με την ευκαιρία πρέπει τώρα να δημοσιοποιήσουμε και εμείς ότι τον προσωπικό συνήγορο του κ. Παπανδρέου πλήρωσε το ελληνικό κράτος, και μάλιστα το υπουργείο Εξωτερικών από τα μυστικά κονδύλια. Αλλά επ' αυτού τον λόγο έχει ο τότε αρμόδιος κ. Γιάννης Καψής. Αναμένουμε.

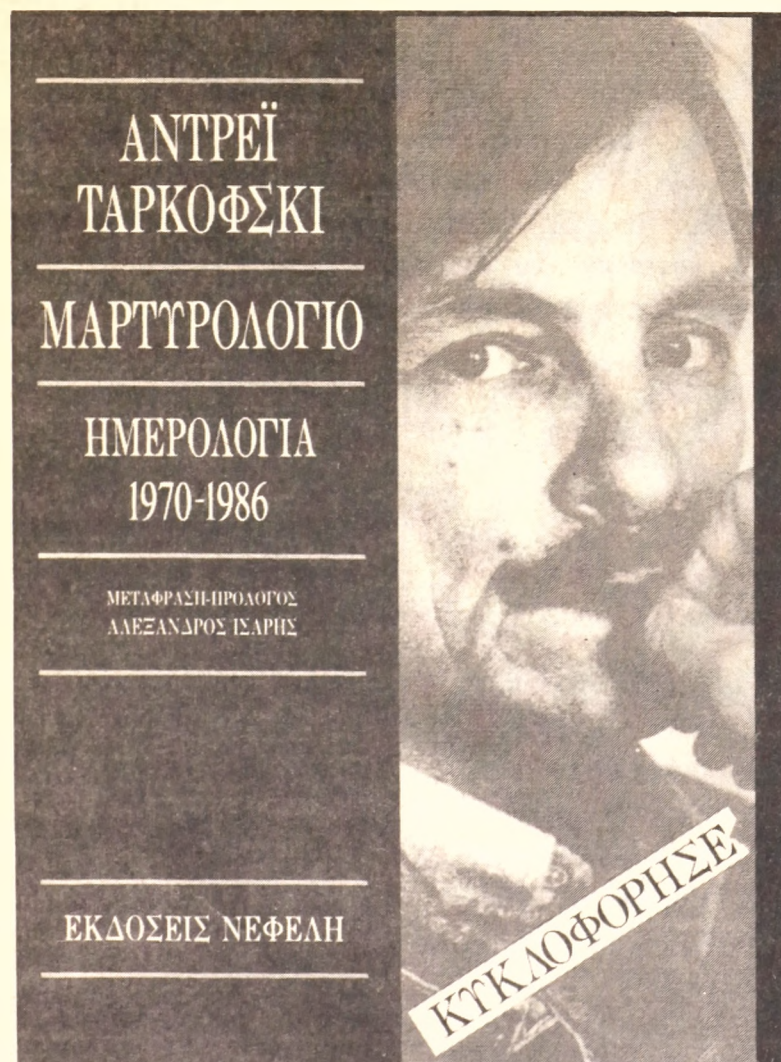
Χ.Π.

ΟΙ ΨΑΛΜΟΙ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ

Τό γνωστό ποιητικό άριστούργημα σέ μετάφραση τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου καί φιλολογική ἐπιμέλεια Γιάννη Δάλλα. Κυκλοφορεῖ σέ χαρτόδετη καί σέ πολυτελή πανόδετη ἔκδοση.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, Ἀθήνα 106 79,
Τηλ. 3607744

ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Ἀθήνα 106 79,
τηλ. 36 07 744 - 36 04 793

Ατυχείς επενδύσεις

Γράμμα προς την ΕΟΚ, αλλά και δεύτερο που απευθυνόταν προσωπικά προς το Γερμανό υπουργό Εξωτερικών κ. Γκένσερ λέγεται, από καλά πληροφορημένη πηγή, ότι έστειλε ο κ. Σαμαράς μετά το ναυάγιο της πρότασης ντε Μικέλis για τετραμερή διάσκεψη για το Κυπριακό — πρόταση που η Ἀγκυρα είχε απορρίψει. Το γράμμα είχε συνταχθεί σε τόνο περίπου παρακλητικό και με αυτό η ελληνική κυβέρνηση προτείνει ως διαμεσολαβητή για την επίλυση του Κυπριακού το Γερμανό υπουργό, του οποίου μάλιστα δεν παραλείπει να πλέξει και το εγκώμιο.

Φαίνεται ότι η έλλειψη προνοητικότητας αποτελεί τώρα πια προσόν και συστατικό στοιχείο της ελληνικής διπλωματίας. Γιατί πώς αλλιώς να εξηγήσουμε ότι κανείς δεν υπολόγισε αφ' ενός τις δουλειές της Γερμανίας και αφ' ετέρου την αυταρχικότητα του Γκένσερ, στοιχεία που μπορεί να οδηγήσουν σε αδιαπραγμάτευτες ή ατυχείς προτάσεις του μεσολαβητή που όμως θα μας δυσχεράνουν εφόσον είναι δική μας επιλογή και μάλιστα συνοδευόμενη μετά πολλών επαίνων η παρουσία του Γερμανού υπουργού σε τραπέζι διαπραγματεύσεων. Χ.Π.

Εικονίσματα, περπατησιές και χοροΐδα...

Κάπως έτσι σκιαγραφείται το κλίμα της αντιπαλότητας στους κόλπους του ΚΚΕ ενόψει του 13ου Συνεδρίου. Οι «γέροντες» (με τη βιολογική και πνευματική έννοια του όρου), πρωτοστατούντος του Χαρ. Φλωράκη, περιφέρουν στις κομματικές συγκεντρώσεις και στις σελίδες του «Ρ» τα «εικονίσματα» του Μ-1 (;), του προλεταριακού διεθνισμού (;) και του δημοκρατικού (;) συγκεντρωτισμού που τόσο ταλαιπώρησαν την Αριστερά και το ΚΚΕ.

Ο Γρ. Φαράκος αποκαλύπτει ιστορίες με μηχανισμούς και παράκεντρα που κατ' ουσίαν ανατρέπουν τις ιδεολογικές αρχές που εμπριέχονται στα ανωτέρω δόγματα των «εικονολατρών». Γύρω του βρίσκονται και ορισμένα στελέχη του κομματικού μηχανισμού της γενιάς του Πολυτεχνείου, από αυτά που δεν χρησιμοποιούν τον «αστικό Τύπο» για την προβολή τους. Το κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι προσπαθούν να σπάσουν το κέλυφος στο οποίο βρίσκονταν έως τώρα (να πάψουν δηλαδή να περιστρέφονται γύρω από το ίδιο σημείο ή να «βγάζουν το φίδι από την τρύπα») και να αναζητήσουν «νέες περπατησιές».

Βέβαια, είναι και ο Μίμης, ο οποίος όλα αυτά τα έχει ξεπεράσει εδώ και καιρό. Πρόσφατα κατέστησε σαφές ότι για το 1991 θα αποφύγει να κάνει το «χοροΐδο». Αντιπαρερχόμαστε την έμμεση ομολογία του και αναμένουμε περαιτέρω ενέργειες και διασαφηνίσεις (είναι πλέον ο πολιτικός της «πράξης»).

Έτσι λοιπόν οι μόνοι που βρίσκονται σε κατάσταση ευδαιμονίας είναι οι πρώτοι. Λέγεται μάλιστα ότι «ύστερα από την προδοσία του Γχορμπατσώφ» (σφίξει ο προσυνεδριακός διάλογος από παρόμοιες και οξύτερες διατυπώσεις) ετοιμάζεται και νέα Διεθνής με πρωτοπόρους τους εν αφασία ευρισκόμενους Μαρσαί, Κουνιάλ και Φλωράκη. Για τους «αφελείς» το κίνητρο θα είναι η ιδεολογική καθαρότητα ενώ για τους «κατέχοντες» η καλύτερη διαχείριση των οικονομικών πόρων στα πλαίσια του '92.

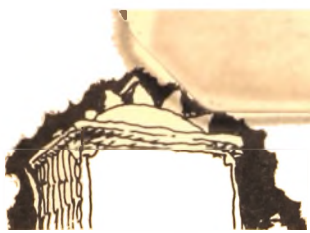
Η μετατροπή του κόμματος σε «ΚΚΕ Α.Ε.» δεν φαντάζει και τόσο μακρινή προοπτική. Γι' αυτό άλλωστε δεν τους τρομάζει και η πολιτική προοπτική του 5%.

Χ.Ν.

...Μεγάλα καράβια, μεγάλες φουρτούνες

Η εσωτερική κρίση στο ΠΑΣΟΚ το ίδιο βαθιά όπως και στο ΚΚΕ ακόμα και αν καλύπτεται από τα πέπλα της σιωπής, εκφράζεται με ποικίλους τρόπους. Φυσικά η στοίχιση πίσω από τον πρόεδρό του επιτρέπει μια ισορροπία εν όψει της δικής Κοσκωτά, στην «κόψη του ξυραφιού» όμως. Έτσι μένουν ως έχουν καταστάσεις μέχρι να περάσει αυτό το «καιρό» εξάμηνο.

Γ.Φ.

● Στο ΠΑΣΟΚ το «ιν» συγκρότημα Λαμπράκη τα έχει βρει με το «αουντ» συγκρότημα του Ταύρου και προωθούν στην ηγεσία τον «εκσυγχρονιστή» Σημίτη. Λέγεται ότι αυτός είναι ο νέος πονοκέφαλος του Ανδρέα. Αν τον προσθέσουμε στα συχνά, τελευταία, κρυολογήματα...

H.K.

Κοινοβουλευτικός δαρβινισμός

Στην Ιαπωνία, αναλύουν την ανατομία των εγκεφάλων των Αυτοκρατόρων και των Πρωθυπουργών, προκειμένου να βρουν τις διαφορές τους από τους εγκεφάλους του «κοινού νου» και να αιτιολογήσουν έτσι βιολογικά την ανωτερότητα των κατόχων τους έναντι των υπόλοιπων θνητών. Προκύπτουν όμως και κάποια περιεργά δεδομένα, όπως, π.χ. ότι το βάρος του εγκεφάλου των εκλεκτών, ανώτερου του μέσου όρου εκείνων της «πλέμπας», βρίσκεται σε επίπεδα αντίστοιχα με το βάρος του εγκεφάλου των εγκληματιών.

Αυτά «διαπιστώνει» κανείς όταν, κατόπιν ιδεολογικής προκατασκευής, δεν έχει κανένα πρόβλημα να δικαιώνει την εξουσία, με επιχειρήματα που πηγάζουν ευθέως από μιαν από τις αρκετές εκδοχές του πολιτικού δαρβινισμού. Αυτού του είδους οι λογικές «έρευνες» μπορεί να εξηγούνται, προκειμένου για μια «ιδιότυπα δημοκρατική» πολιτική κουλτούρα, όπως αυτή της Ιαπωνίας. Όμως αυτό που δεν εξηγείται ούτε δικαιολογείται είναι η ασχολίαστη παράθεση της είδησης σε μια σοβαρή ελληνική εφημερίδα, της ευρείας «δημοκρατικής οικογένειας». Μήπως αρκεί για εξήγηση, το ότι στο σημερινό ρεπορτάζ γίνεται κινήγι της «περίεργης» είδησης; Μήπως πρόκειται για «κοσμολιτισμό»; Ή μήπως περίσσεψε η ανοσία και η άνοια;

T.K.

Η μετάβαση από τη μια χρονιά στην άλλη ευνοεί —μπορεί και να επιβάλλει— τον έλεγχο των λογαριασμών μας με το χρόνο, τις προθεσμίες, τα τέρμινα. Τα προσωπικά και τα συλλογικά, τα εγχώρια και τα διεθνή. Ασφαλώς και τα ευρωπαϊκά.

— Με την είσοδο του νέου έτους, δυο σημεία στον ευρωπαϊκό χρόνο:

● Το 1991 φιλοξενεί δυο διακυβερνητικές διασκέψεις που προετοιμάζουν μια νέα κοινοτική συνταγματική αναθεώρηση με στόχο την Οικονομική και Νομισματική Ένωση και την Πολιτική Ένωση (ΟΝΕ και ΠΕ, για όσους προτιμούν την επίφαση οικειότητας που καλλιεργούν τα ακρωνύμια).

● Το 1991 έρχεται πριν από το '92, τη «μαγική» (ή μαγευτική;) αυτή χρονολογία που οδηγεί στην ολοκλήρωση της Εσωτερικής Αγοράς.

— Ένα σημείο στην ευρωπαϊκή διάσταση του ελληνικού χρόνου:

● Με το 1991 μπαίνουμε στην δεύτερη δεκαετία της κοινοτικής μας ζωής.

Ας επιχειρήσουμε να συνδέσουμε τα σημεία αυτά και να δούμε την προοπτική τους.

Με την εμπειρία της πρώτης δεκαετίας, λίγοι ισχυρίζονται ακόμα ότι η επιλογή (και η επιμονή) του Καραμανλή για γρήγορη —ακόμα και με κακούς όρους— προσχώρηση στην Κοινότητα ήταν λαθεμένη. Αντίθετα, πολλοί αναρωτιούνται γιατί αξιοποιήσαμε τόσο λίγο δέκα χρόνια ένταξης. Και γιατί αφηνόμαστε, ανεπαισθήτως, να γλυστράμε στις εσχαιές της ανυποληψίας των άλλων ευρωπαίων.

Αν απαλλαγεί κανείς από την ανιστόρητη δαιμονολογία ότι πάντα κάποιος άλλος φταίει για την κακομοιριά μας και ότι τώρα, ο «άλλος» είναι η ΕΟΚ, αν γίνει συνείδηση ότι οι εταίροι μας δεν μας κατατρέχουν αλλά ούτε μας αγαπούν περισσότερο του δέοντος, υπάρχουν ελπίδες να εξασφαλίσουμε όλα τα πλεονεκτήματα που δικαιούμαστε ως κράτος μέλος και όχι μόνο να τρέχουμε σαν φτωχοπρόδρομοι πίσω από τις γεωργικές επιδοτήσεις ή τα ναυαγοσωστικά δάνεια.

Το πρόγραμμα της Εσωτερικής Αγοράς, είτε ολοκληρωθεί εμπρόθεσμα μέχρι το τέλος του 1992, είτε πάρει λίγο χρόνο παραπάνω μετά και από τα εξαιρετικά γεγονότα που σημάδεψαν το 1990 (ενοποίηση της Γερμανίας, κρίση του Κόλπου), θα σημάνει την πρώτη φάση μιας πραγματικής —κι όχι στα χαρτιά— ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Στη συνέχεια, οι θεσμικές μεταβολές που κυφορούνται στους κόλπους των διακυβερνητικών διασκέψεων μπορούν αν δεν γίνουν αγνώριστες στη διαδρομή, να αλλάξουν τη φυσιογνωμία της Κοινότητας και να την πλησιάσουν σημαντικά στο συνομοσπονδιακό πρότυπο που στοχεύουν οι θιασώτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τόσο ακριβή για τα εθνικά κράτη αρχή της κυριαρχίας θα συρρικνωθεί κατά δυο, τουλάχιστον, καίριες εκφάνσεις της: την έκδοση νομίσματος και την

αυτοτελή διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής. Η ασφάλεια και, συνακόλουθα, η άμυνα δεν θα είναι πια δυνατό να μείνουν έξω από την κοινοτική δράση.

Η Ελλάδα δεν είναι απούσα από τις διεργασίες αυτές. Πριν από μερικούς μήνες μάλιστα υπέβαλλε για συζήτηση ένα κείμενο που δεν θεωρήθηκε εντελώς αδιάφορο στους κοινοτικούς κύκλους. Σημεία των καιρών: Όταν πριν ένα μήνα ο *Economist* παρουσίασε τις θέσεις των κρατών μελών για τα μεγάλα θεσμικά ζητήματα της αναθεώρησης, η χώρα μας βρισκότανε ανάμεσα στις τέσσερις περισσότερο φεντεραλίζουσες, μαζί με το Βέλγιο, την Ιταλία και την Ισπανία. Είμαστε, φαίνεται, τώρα διατεθειμένοι να δεχτούμε την συμπερίληψη της άμυνας στην κοινοτική έννομη τάξη (κατά προτίμηση μέσω της απορρόφησης της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης από την Ε.Κ.) και τη σημαντική επέκταση των περιπτώσεων λήψης αποφάσεων από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία. Είμαστε επίσης σύμφωνοι για ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ώστε να περιοριστεί το δημοκρατικό έλλειμμα της Κοινότητας.

Αν για την Π.Ε. τα προβλήματα εμφανίζονται κυρίως στο χώρο της έκτασης και της αποτελεσματικότητας των αρμοδιοτήτων και εξουσιών των κοινοτικών οργάνων καθώς και στην εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής, για την Ο.Ν.Ε. οι δυσκολίες δεν είναι μόνο θεσμικές αλλά και άμεσα πρακτικές. Εκεί οι αποφάσεις των κρατών μελών υπαγορεύονται από ζέοντα οικονομικά συμφέροντα. Συμφέροντα που, ενώ μέχρι τα μέσα του 1989 θεωρούνταν λίγο-πολύ σταθερά σε μεσοπρόθεσμη προοπτική, η τωρινή συγκυρία τα ξανατοποθέτησε σε κατάσταση ρευστότητας και αβεβαιότητας. Συμφέροντα που, ενώ για τα οικονομικά ισχυρά κράτη μέλη αφορούν τις προοπτικές μεγιστοποίησης των έσσι κι αλλιώς σημαντικών ωφελημάτων τους από τις νέες οικονομικές και νομισματικές συνθήκες, για τα ασθενέστερα —και μάλιστα για το ασθενέστατο— έχουν να κάνουν με την ίδια τους τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τους κοινοτικούς ρυθμούς. Τέτοιες εκτιμήσεις έχουν οδηγήσει και στις σκέψεις αποκλεισμού ορισμένων εταίρων από την Ο.Ν.Ε. Επιστήμως, φυσικά, το ίδιο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει επιβεβαιώσει τη θέληση για τη διατήρηση του ενιαίου οργανωτικού χαρακτήρα της Κοινότητας, απορρίπτοντας ποιοτικές διακρίσεις που θα οδηγούσαν σε περισσότερες «ταχύτητες».

Συν Αθηνά, όμως και χείρα κίνει. Πρέπει, όσοι κινδυνεύουν να βρεθούν ή βρίσκονται ήδη στην κόψη του ξυραφιού, να λάβουν τα μέτρα τους πριν να είναι πολύ αργά.

● Αυτά ήταν λοιπόν μερικά φήγματα από όσα μας επιφυλάσσει το 1991 για το ζεύγμα Ελλάδα - Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Νίκος Φραγκάκης

Η κατάληψη συνεχίζεται...

«Αντέχω, αντέχω» διαλαλούν τα πανώ.

Στα σχολεία της Ελλάδας, νέα παιδιά, ανακαλύπτουν την κοινωνικότητα και τη χαρά της ομαδικής συνάντησης στις άλλοτε μελαγχολικές αίθουσες των τάξεων.

Η δική τους εξέγερση δεν έχει μόνο σχέση με τα «καθ' αυτά» λειτουργικά προβλήματα της Παιδείας. Οι παρεμβάσεις των «μεγάλων» μένουν μόνο σε επιμέρους θέματα.

Η λαχτάρα της κοινωνικής ζωής, η χαρά της εξέγερσης και ο ζωηρός λόγος δεν θα κερδηθούν παρά μόνο από τα ίδια τα αγόρια και τα κορίτσια των Λυκείων και των Γυμνασίων.

Μάθημα παρακράτους από κυβέρνηση ραβδούχων

Όταν μια κυβέρνηση ύστερα από δυο μήνες καταλήψεων στα Γυμνάσια και τα Λύκεια και έναν καθηγητή νεκρό από επίθεση οργανωμένης ομάδας, με όλα τα χαρακτηριστικά του παρακράτους, προσμετρά την ευαισθησία της και «καθαρίζει» με μια αποδοχή παραίτησης υπουργού και την αντικατάστασή του αυτή η κυβέρνηση ή είναι παντελώς ανίκανη να διαχειρισθεί άλλα εξίσου κρίσιμα προβλήματα ή τα λάθη της, σε έναν χώρο πολλαπλώς ευαίσθητο, ξεπερνούν τις κακές επιλογές και γίνονται εγκληματικά. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση μια τέτοια κυβέρνηση είναι επικίνδυνη για την ομαλή και δημοκρατική πορεία του τόπου.

Η ίδια θέτει, με την πολιτική που ακολουθεί, ένα πελώριο θέμα πολιτικής, ηθικής και δημοκρατικής νομιμότητάς της. Στην προκειμένη περίπτωση, η συγκεκριμένη κυβέρνηση, πριν συμπληρώσει ένα εννεάμηνο παραμονής στην εξουσία, έδειξε ότι δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στην ανάγκη ενός ανοιχτού διαλόγου, ούτε μπορεί να λειτουργήσει με βάση τους δημοκρατικούς κανόνες στο πλέον κρίσιμο πρόβλημα που αντιμετώπισε.

Από αυτή την άποψη, η εξαναγκασμένη παραίτηση Κοντογιαννόπουλου δεν προσφέρει τίποτα το ουσιαστικό στην πολιτική πόλωση που δημιούργησε η κυβέρνηση, ενώ η άνοδος Σουφλιά στην «καιόμενη» καρέκλα του προκατόχου του χωρίς την παραμικρή άλλη κίνηση δεν μπορεί παρά να καταγραφεί ως έλλογος εκτόνωσης.

ντευτη το τελευταίο διάστημα. Αυτή η επιλογή ήταν που δημιούργησε τις οργανωμένες ομάδες «αγανακτισμένων» γονέων ή «γονέων», αυτή ήταν που έθεσε σε λειτουργία έναν μηχανισμό επέμβασης και καταστολής — με συμμετοχή δυνάμεων από τον κομματικό χώρο της ΝΔ, την Αστυνομία, την ΟΝΝΕΔ κ.ά. — ο οποίος χρησιμοποιήθηκε ως πολιορκητικός κριός και «ομάδα πίεσης» στο σχέδιο ανακατάληψης των σχολείων, που εκπονήθηκε στη διάρκεια των διακοπών και τέθηκε σε εφαρμογή την πρώτη ημέρα λειτουργίας τους. Αυτός ο μηχανισμός έδρασε δίπλα στις επίσημες κρατικές αρχές οι οποίες ενήργησαν στο πλαίσιο οδηγιών του κ. Κοντογιαννόπουλου. Και επειδή οι οδηγίες κρίθηκαν ανεπαρκείς, η παρακρατική δραστηριότητα συμπλήρωσε τη μεθόδευση.

Αυτή η επιλογή, που φέρνει στις μνήμες άλλες εποχές, προδικτατορικές, επέτρεψε σε εξωθεσμικές δυνάμεις να παρέμβουν, παραβιάζοντας κάθε αρχή δημοκρατικής λειτουργίας και επιτρέποντάς τους να δώσουν αυτές και «πολιτική» λύση. Ακριβώς αυτή η πολιτική πρακτική που εκπορεύθηκε από την κυβέρνηση δημιουργεί θέμα δημοκρατικής διακυβέρνησης που, δεν «διασκεδάζεται» από την παραίτηση ενός υπουργού, ούτε φυσικά καλύπτεται με τις εκ των υστέρων επιθέσεις μερίδων της αντιπολίτευσης, η οποία ζήτησε παραίτηση και άλλων υπουργών (Βασιλειάδης κ.α.) ή και της ίδιας της κυβέρνησης.

Η δημοκρατική διακυβέρνηση δεν συμποσύται με τον αριθμό των παραιτήσεων σε τέτοιες περιπτώσεις, αλλά με την ουσία της πολιτικής λειτουργίας της Δημοκρατίας. Η αυταρχική κομματική εξουσία και ο αντιδημοκρατικός κρατισμός υπονομεύουν και την πολιτική και την κοινωνική Δημοκρατία. Γι' αυτό οφείλει η αντιπολίτευση να μιλήσει, με προτάσεις όμως συγκεκριμένης διεξόδου, διαφορετικά η κυβέρνηση θα επιδιώκει την αθώωσή της υιοθετώντας την τακτική της εκτόνωσης.

Μετά τα όσα συνέβησαν ο δρόμος της εκτόνωσης θεωρείται και ως ο πλέον φυσικός. Ωστόσο, η επιμονή σε μικροκομματικούς χειρισμούς επιτρέπει στους εξωθεσμικούς μηχανισμούς να παρεμβαίνουν, είτε παρόντος, είτε απόντος π.χ. του κ. Βασιλειάδη. Άλλωστε, αντίστοιχες καταστάσεις υπήρχαν και στο παρελθόν και επί διακυβέρνησης ΝΔ και επί ΠΑΣΟΚ. Η «χρήση» τους όμως κάθε άλλο παρά είχε θετικά αποτελέσματα. Αντίθετα. Αυτή η «χρήση» παράγει καταστάσεις οριακής κρίσης και οδηγεί σε «μέρες του '60», σήμερα, ένα μόλις χρόνο πριν το '92.

Ο νεκρός καθηγητής Νίκος Τεμπονέρας στην Πάτρα έδειξε με τον πλέον τραγικό τρόπο ότι η κυβέρνηση απέτυχε στον πλέον κρίσιμο τομέα. Αυτόν της δημοκρατικής λειτουργίας. Δεν είναι τυχαίο ότι επόμενες ημέρες της δολοφονικής επίθεσης των οργα-

νωμένων —και επιμένουμε σε αυτό— τραμπούκων στο 3ο Λύκειο της Πάτρας το κύριο περιεχόμενο των συζητήσεων στους δημόσιους χώρους ήταν η επιστροφή στο '60 και το '65. Ασφαλώς, μια κυβέρνηση κάνει και δικαιούται να κάνει λάθη. Στην οικονομία, στην αντιμετώπιση της ανεργίας, στον πολιτισμό, στις επιλογές για το νέφος, το ενεργειακό, τα δημόσια έργα, στις προσλήψεις, κλπ. Όταν όμως δεν μπορεί να προσεγγίσει με άλλο τρόπο, πλην της αναρρίπησης των πλέον αντιδραστικών μεθόδων, την μαθητική εξέγερση η ίδια τραυματίζει ανεπανόρθωτα αυτό που όφειλε και έπρεπε να διαφυλάξει ως κόρη οφθαλμού —ιδιαίτερα στη σημερινή κρίσιμη όπως ομολογείται από όλες τις πλευρές κατάσταση της χώρας— δηλαδή την αρχή της δημοκρατικής υπευθυνότητας και αξιοπιστίας. Η βάση της οποίας συναινέσης, του όποιου διαλόγου της οποίας δημοκρατικής συνεννόησης με την αντιπολίτευση ήταν αυτή. Αυτή τη βάση τορπίλισε, και φυσικά τώρα θα εισπράξει το τίμημα από το ρήγμα που προκλήθηκε.

Οι μαθητές δεν αποτελούν κάποιο συνεχιακό συνονθύλευμα ούτε είναι έρμαιο στα χέρια των κομμάτων και υποκινούμενη ομάδα όπως πήγε να τους παρουσιάσει η κυβέρνηση. Αυτό το αναγνώρισε άλλωστε και ο ίδιος ο πρωθυπουργός πριν τις γιορτές. Οι μαθητές μίλησαν με το δικό τους τρόπο για την απαράδεκτη κατάσταση της εκπαίδευσης, για την πραγματικότητα ενός μελαγχολικού σχολείου, μιας άθλιας εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αντί του διαλόγου και της προσέγγισης —όπως έγινε στη Γαλλία, π.χ.— η κυβέρνηση υιοθέτησε την αντιπαράθεση, τον εκβιασμό και τη ρεβανσιστική απειλή. Αντί της εγρήγορσης για την αντιμετώπιση της κρίσης στην Παιδεία, υιοθετήθηκε η καταστολή και η εφαρμογή τραμπούκικών μεθόδων που οδήγησαν στις «εκρήξεις» των «αγανακτισμένων» (γονέων ή μη) έξω από τα σχολεία. Όταν όμως μια κυβέρνηση ωθεί τον πατέρα εναντίον του παιδιού πως μπορεί να εγγυηθεί τη δημοκρατική συνεννόηση;

Όταν εκβιάζει τους διευθυντές των σχολείων να λειτουργήσουν ως λοχαγοί, παίρνοντας παρουσίες στα πεζοδρόμια, πώς μπορεί να μιλήσει για κοινωνικό και πολιτικό διάλογο;

Αυτός που κυριαρχεί μέσα από τέτοιες επιλογές είναι ο αυταρχισμός του κράτους και η χρήση των «παρά την κυβέρνηση» δυνάμεων. Αυτό επέλεξε η κυβέρνηση απαντώντας στον άλλο κόσμο που διεκδικούν οι μαθητές. Ας ελπίσουμε ότι από τη νύχτα της Πάτρας, κυβέρνηση και αντιπολίτευση θα βγουν με άλλες αντιλήψεις. Διότι, μεταξύ άλλων, είναι και τα κενά της συγκεκριμένης αντιπολίτευσης που επιτρέπουν στην κυβέρνηση μια τέτοια πολ. εία...

Γιάννης Φλώρος

Ο άλλος κόσμος των μαθητών

Η ΔΕΥΤΕΡΑ 7 Ιανουαρίου 1991 θα μείνει στην ιστορία της Παιδείας ως η ημέρα της απογύμνωσης των κομμάτων και της κυβέρνησης, σε ό,τι αποκαλούν εκπαιδευτική πολιτική.

ΜΕΤΑ από δυο μήνες καταλήψεων στα Γυμνάσια και τα Λύκεια όλης της χώρας, μετά από μια συγκλονιστική καταγγελία των ορίων της λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος από τους μαθητές είδαμε τον υπουργό Παιδείας να περιφέρεται από σταθμό σε σταθμό, από κανάλι σε κανάλι και από εφημερίδα σε εφημερίδα έχοντας ως μόνη απάντηση για το γκρεμισμένο πλέον σχολείο στη συνείδηση των μαθητών την απειλή, τη ράβδο και την ενεργοποίηση των κατεξοχήν συντηρητικών αντανάκλαστικών γνωστών μηχανισμών.

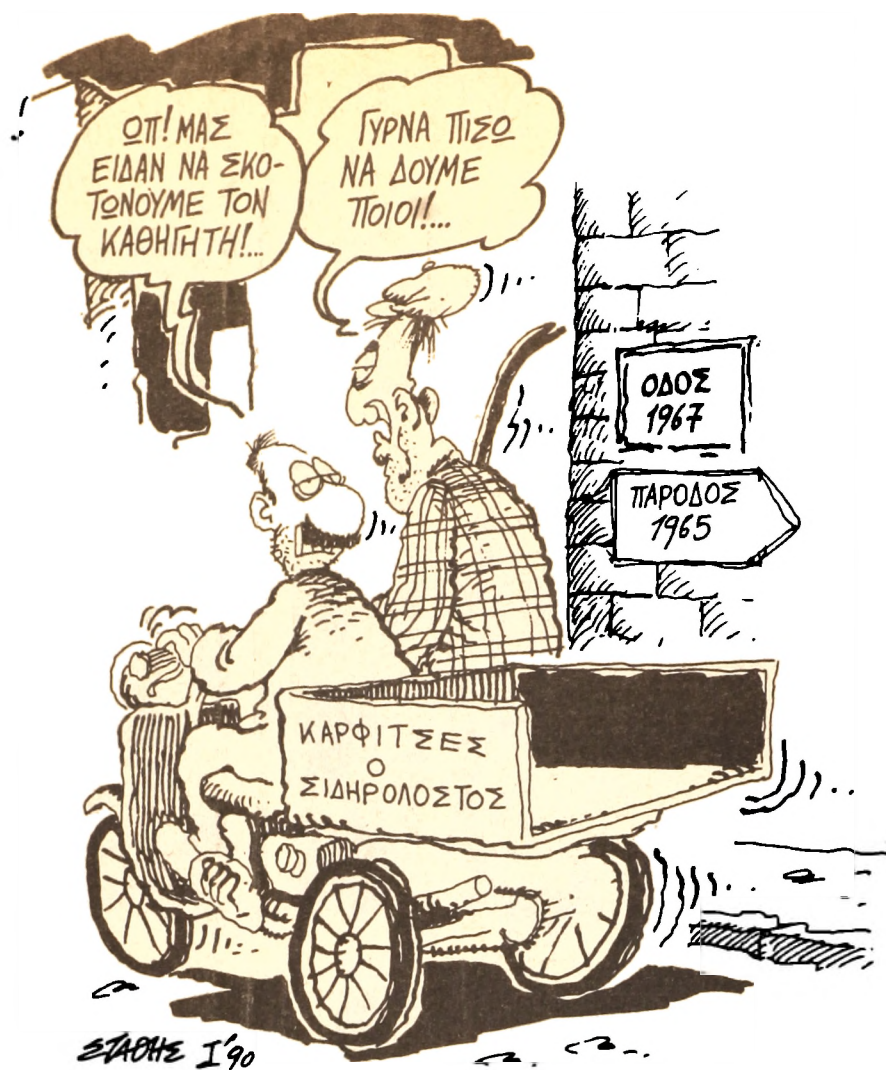
ΣΤΟΧΟΣ να αποκατασταθεί η τάξη. Με τον καθηγητή - χωροφύλακα. Με τον γονέα - παιδονόμο. Με την πολιτεία - τοποτηρητή. Και κυρίως με τη δημιουργία παρατάξεων. Οι μεν, κυβέρνηση, γονείς, καθηγητές και μαθητές να «πολεμούν» τους δε, αντιπολίτευση, γονείς, καθηγητές και μαθητές, σε μια «μάχη», στην οποία ηγεμονεύει ο κομματισμός και ο αυταρχισμός. Μέχρι και ο Ποινικός Κώδικας επιστρατεύτηκε από τους συμβουλάτορες του υπουργείου Παιδείας για να «διδάξει» στην τάξη του σχολείου και να δώσει «μάθημα» δημοκρατίας στις συνελεύ-

σεις των μαθητών...

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ μοιάζει να βρίσκεται αλλού, έξω και μακριά από τον κόσμο των μαθητών, τα αιτήματά τους τα όνειρα και τις αναζητήσεις τους. Σε όλο το εορταστικό 15νήμερο ο υπουργός Παιδείας δεν θεώρησε σκόπιμο να πάει ούτε σε ένα σχολείο. Αντ' αυτού επέλεξε τον εκβιασμό και προσυπέγραψε ένα σχέδιο ανακαταλήψεων με αιχμή την ιδέα της υπεράσπισης των «συμφερόντων» του κοινωνικού συνόλου από την «μειοψηφία» των «ταραξιών» και «απειθαρχών».

ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ αυτής της πολιτικής το είδαμε την πρώτη ημέρα που θα άνοιγαν τα σχολεία. Οι μαθητές ψήφισαν σε ένα μεγάλο τμήμα των σχολείων συνέχιση των καταλήψεων. Οι «ομάδες πίεσης» που συγκρότησε το υπουργείο Παιδείας έμοιαζαν με τους γνωστούς από παλιά «αγανακτισμένους», οι καθηγητές με την απόφαση της ΟΛΜΕ για τριώρες στάσεις δεν δέχθηκαν να γίνουν ο «αδύνατος» κρίκος στο σχέδιο του υπουργείου Παιδείας. Την επόμενη ημέρα 8 Ιανουαρίου οι τραμπούκοι στην Πάτρα «ολοκλήρωσαν» το σχέδιο επανακατάληψης των σχολείων...

ΑΣΦΑΛΩΣ η μη λειτουργία των σχολείων και τον Ιανουάριο δημιουργούσε τεράστια προβλήματα στο χώρο της Μέσης Παιδείας. Όμως η μαθητική έκρηξη του Νοεμ-

βρίου και του Δεκεμβρίου έθιγε και έθεσε θέμα λειτουργίας του σημερινού σχολείου και περιεχομένου της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η μέχρι τώρα εξέλιξη των μαθητικών κινητοποιήσεων έδειξε ότι οι αρμόδιοι για τη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής ήταν προετοιμασμένοι μόνο για την αντιμετώπιση της «κανονιστικής» λειτουργίας των σχολείων. Γι' αυτό και πρώτη τους φροντίδα ήταν η έκδοση προεδρικών διαταγμάτων, που κατά την άποψή τους θα απαντούσαν στην κρίση λειτουργίας αυτού του σχολείου με την «πειθαρχημένη» παρουσία διδασκόντων και διδασκομένων σε κανόνες, οι οποίοι όμως είτε είχαν φθάσει στα όριά τους, είτε ανταποκρινόταν σε μια λογική «παιδευτικού εγκλεισμού» των μαθητών στα σχολεία.

ΑΠΕΝΑΝΤΙ σε αυτό το σχολείο, αλλά κυρίως στις σχέσεις του με τις αγωνίες των νέων για την μετέπειτα θέση τους στην κοινωνία (προοπτική εισαγωγής στα ΑΕΙ, εργασία) αλλά και τις αναζητήσεις τους μέσα, δίπλα και έξω από το σχολείο (τρόπος διδασκαλίας, σχέσεις με καθηγητές, αμφισβήτηση αξιών κλπ.), επιστρατεύθηκε το οπλοστάσιο του πειθαναγκασμού. Απέναντι στο χάσμα σχολείου-κοινωνίας και στις εκρηκτικές αντιφάσεις του Εκπαιδευτικού συστήματος τα αιτήματα των μαθητών αντιμετωπίστηκαν σα να ήταν διεκδικήσεις οποιουδήποτε σωματείου σε ένα χώρο παραγωγής.

ΕΞ ΟΥ και οι οδηγίες προς τους διευθυντές των σχολείων να γίνει μάθημα έστω και με ένα μαθητή, να κρατηθούν οι απουσίες από την πρώτη διδακτική ώρα ή να βρουν οι καθηγητές καλύπτοντας απουσίες, ποιοι μαθητές θέλουν να κάνουν μάθημα, ή να αλλάξουν θέσεις, ή να αλλάξουν σχολεία κλπ.

Οι σχέσεις σε ένα δια-

χωρισμό μαθητών, μαθητών - καθηγητών και γονέων, καθηγητών και γονέων μεταξύ τους και η οποία στηρίζεται στην κινδυνολογία και τον εκβιασμό κάθε άλλο παρά μπορούσε να οδηγήσει σε μια ήρεμη και ουσιαστική συζήτηση των προβλημάτων της Παιδείας και των αιτιών της εξέγερσης των μαθητών. Απλώς επέτρεπε τόσο στο υπουργείο Παιδείας, αλλά και στα κόμματα να χρησιμοποιήσουν τους μαθητές σε ένα ατέρμονο, ανούσιο και απαίδευτο παιχνίδι μικροκομματισμού που αφήνει —και είναι φυσικό— παγερά αδιάφορους τους μαθητές.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ορατός κίνδυνος είναι να «συζητηθούν» ή να «λυθούν» τα προβλήματα της εκπαίδευσης υπό τη σκιά μιας πλειοδοσίας λαϊκισμού, όπως συνέβη άπειρες φορές στο πρόσφατο παρελθόν. Έτσι όμως θα χαθεί μια μεγάλη ευκαιρία που δημιούργησε το κίνημα των μαθητών για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Τόσο η κυβέρνηση παρά τις προτάσεις του παραιτηθέντος Κοντογιαννόπουλου όσο και τα κόμματα της αντιπολίτευσης έδειξαν όλο αυτό το διάστημα της διμήνης έκρηξης στα σχολεία όχι μόνο ότι είναι ανέτοιμοι αλλά και χωρίς προτάσεις για αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα που να μπορούν να αντέξουν τις προκλήσεις για τις οποίες οι ίδιοι καλούν την κοινωνία να είναι έτοιμη είτε προς το '92 είτε προς το 2000.

ΑΥΤΟ το κενό είναι που γίνεται επικίνδυνο και όχι οι καταλήψεις των σχολείων και η επιμονή των μαθητών να τα «θέλουν όλα και τώρα». Η κυβέρνηση κάλεσε τους μαθητές εγκαθιστώντας στα σχολεία «ομάδες πίεσης» αλλά χρησιμοποιώντας και απειλές λειτουργώντας δηλαδή ως «μπαμπούλας» να γυρίσουν σε ένα σχολείο που το θέλουν να είναι διαφορετικό. Φιλόξενο και δικό τους. Σχολείο και όχι «στρατώνας».

Η ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ηγεσία των καθηγητών ενώ «συμπαρίσταται» συνδικαλιστικά στους μαθητές, ήταν ανέτοιμη στο να αποκαταστήσει την πολλαπλή κρίση στις σχέσεις μαθητών - καθηγητών σιωπώντας επί της ουσίας και κραυγάζοντας επί της διαδικασίας. Θέλουμε να διδασκόμαστε αρετή λένε οι μαθητές και όχι ότι ο Αριστοτέλης διδάξε την αρετή. Ποιες πρωτοβουλίες πήρε η συνδικαλιστική ηγεσία της ΟΛΜΕ για την εκπαιδευτική διαδικασία και το διαφορετικό σχολείο που ζητούν οι μαθητές;

Η ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ είναι ίσως σε χειρότερη μοίρα. Επί δυο μήνες παρακολουθούσε άφωνη την μαθητική έκρηξη ψελλίζοντας περί του αυθόρμητου των κινητοποιήσεων, άλαλη όμως και χωρίς όραμα για ένα χώρο που υποτίθεται ότι έπρεπε να είχε και πρόταση και ιδέες.

ΟΙ ΜΟΝΟΙ που επέμεναν ήταν τελικά οι μαθητές. Δεν διστάζουμε να μείνουμε στην ίδια τάξη είπαν προκειμένου να λυθούν τα προβλήματα της Παιδείας. Φυσικά δεν έχουν, ούτε μπορούν από μόνοι τους να διαμορφώσουν πρόταση. Κάλεσαν όμως κυβέρνηση, κόμματα και φορείς να μιλήσουν επί της ουσίας των προβλημάτων της Εκπαίδευσης. Ζήτησαν διάλογο και όχι «απουσιολόγιο». Αναζητούν ένα διαφορετικό ρόλο για τους ίδιους και στο παρόν και στο μέλλον. Θυσιάζουν τη χρονιά τους, αν χρειαστεί, όχι για να τιμωρήσουν κάποιους όπως έδειξε η συμπεριφορά της κυβέρνησης (να χαθεί η χρονιά για να μάθουν) αλλά για να αλλάξει το σχολείο και να λειτουργήσει η δημοκρατία του διαλόγου και όχι της διαταγής σε ένα ευαίσθητο χώρο.

ΑΥΤΗ η θυσία της χρονιάς για την οποία είναι διατεθειμένοι, κινδυνεύει και τώρα να μείνει χωρίς αντίκρουσμα. Ούτε η κυβέρνηση, ούτε τα κόμματα διακινδυνεύουν την οποιαδήποτε θυσία προκειμένου να συνδιαμορφώσουν μαζί με τους εκπαιδευτικούς φορείς το πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που απαιτεί η ευρωπαϊκή πορεία της χώρας.

Η ΚΡΑΥΓΗ των 16άρηδων κινδυνεύει από αυτή την άποψη να μείνει στους τίτλους των εφημερίδων απελπιστικά μόνη. Θα είναι, αν γίνει κάτι τέτοιο, η «εκδίκηση» μιας πολιτικής στενά κομματικής, μυωπικής, χωρίς πνοή και προοπτική, μπροστά σε έναν αγώνα που έδειξε το πόσο γηρασμένες είναι οι ιδέες που έχουν τα κόμματα και η ηγεσία της πολιτείας, απέναντι σε ό,τι ελπιδοφόρο δημιούργησε η μαθητική διαμαρτυρία.

ΠΟΙΟ ΜΕΛΛΟΝ άραγε μπορεί να έχει η Παιδεία σε μια χώρα που δεν μπορεί να συνομιλήσει με τα παιδιά της, αλλά θέλει να τα «εκδικηθεί» επειδή τολμούν να βάλουν τα όνειρά και τις ελπίδες τους σε δοκιμασία;

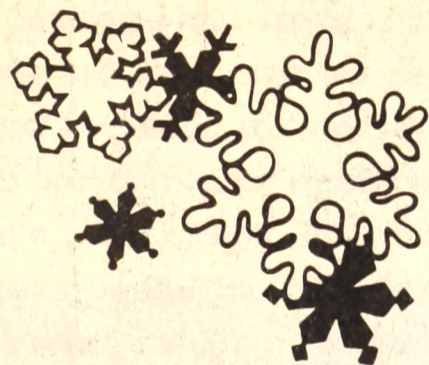
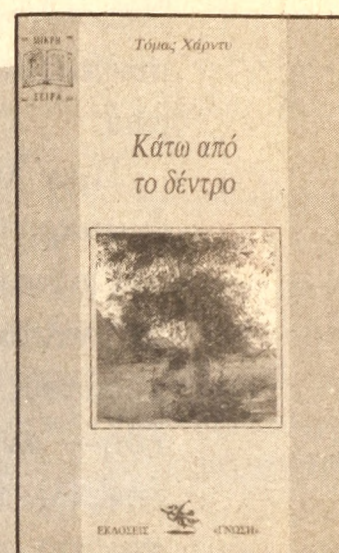
Γιάννης Γλώρος

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

ΜΙΚΡΗ ΣΕΙΡΑ

με μεγάλη φροντίδα από τη «γνώση»

ΛΑΡΑ ΚΑΡΝΤΕΛΛΑ - Ήθελα να φορέσω παντελόνια

ΣΕΡΤΖΙΟ ΦΕΡΡΕΡΟ - Στη Σκιά

Γ.Κ. ΤΣΕΣΤΕΡΤΟΝ - Η αθωότητα του πατρός Μπράουν

ΤΟΜΑΣ ΧΑΡΝΤΥ - Κάτω από το δέντρο

ΛΕΒ ΡΑΖΓΚΟΝ - Χωρίς επινοήσεις

ΟΝΟΡΕ ΝΤΕ ΜΠΑΛΖΑΚ - Η Γεροντοκόρη

ΝΑΘΑΝΙΕΛ ΧΩΘΟΡΝ - Το άλικο γράμμα

ΜΠΑΡΜΠΕ ΝΤ' ΟΡΕΒΙΓΥ - Οι Διαβολικές

εκδόσεις «γνώση»

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΞΕΧΩΡΙΖΟΥΝ

Ιπποκράτους 31, 10680 ΑΘΗΝΑ τηλ. 36.20.941 - 36.21.194

Ιδιώτες πολιτικοί και αμνήστευση

του Χρήστου Κυριαζή

Πριν λίγους μήνες, ένα βενζινάδικο στην Αθήνα μοίραζε δωρεάν καύσιμα σε ευάριθμους «γιωταχήδες» που ζητωκραύγαζαν επί τόπου «ζήτω ο Σαντάμ Χουσεΐν», παρακινημένοι να συμμετάσχουν σε αυτό το παιχνίδι από τους συντελεστές μιας μικρομεσαίας «γκλάμορους» εκπομπής ραδιοφωνικού σταθμού.

Πριν λίγες ημέρες, η γαλλική «Λε Μοντ» αποφαινόταν ότι «η ελληνική δημοκρατία... φαίνεται επιτέλους καλά στερεωμένη στα ήθη της».

Ουδεμία αντίρρηση: φαίνεται τόσο στερεωμένη κατά τα ήθη της, που όλα τα αντίπαλα της δημοκρατίας φαινόμενα συντελούνται μάλλον στο χώρο του αοράτου, γι' αυτό και οι νεοέλληνες —που φέρουν αυτά τα στερεωμένα ήθη— ανταλλάσσουν την επευφημία του χασάπη της Βαγδάτης με ένα λίτρο βενζίνη, περιμένοντας υπομονετικά στην ουρά· έχουν δε τόσο «στερεωμένη» παιδεία, που κάνουν τις ίδιες ουρές στα βενζινάδικα, παραμονές αύξησης στις τιμές των καυσίμων, για να εξοικονομήσουν ένα 500άριχο.

Όλα αυτά φαίνονται. Εμείς δε στην Ελλάδα, έχουμε, πάρα πολλές δεκαετίες τώρα, καταλάβει ότι αφού δεν μπορούμε να είμαστε ό,τι μας υπαγορεύεται από κανόνες, θεσμούς και αξιακές επιταγές θα πρέπει να φαινόμαστε πως είμαστε. Μια συνεχής μετακένωση περιεχομένων και ουσίας σε στύλ είναι αυτό που δείχνει και κάποια πρόοδό μας· αφήσαμε το στάδιο του άθλιου πιθηκισμού και περάσαμε στο επίπεδο του κακότεχνου, κομπάρσου, ο οποίος μάλιστα αρνείται να έχει οποιαδήποτε συνεργασία με τους υπόλοιπους ηθοποιούς επί σκηνής· θα καταφέρει κακά και τελείως μόνος του να φαίνεται ότι παίζει το ρόλο που του όρισαν —αυτό είναι και το συνεχές στοίχημα με τον εαυτό του.

Είμαστε εδώ και καιρό —πολύ πριν από άλλους λαούς— στη «μεταμοντέρνα» κατάσταση πραγμάτων, χωρίς να το έχουμε επιδιώξει και χωρίς να το έχουμε καταλάβει. Πώς να το πούμε; Είμαστε έτσι με τρόπο βιωματικό, γι' αυτό και αυθεντικότερο όλων των υπολοίπων στην Ευρώπη. Όλα παίζονται ανάμεσα στις φόρμες και, άλλο ένα δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό, όλα ανταλλάσσονται με όλα. Η ανταλλακτική αξία έχει διατηρηθεί αναλλοίωτη —όπως λειτουργούσε στην απλή εμπορευματική παραγωγή— μιας και εμείς δεν γνωρίζουμε τα τερατώδη «μονοπώλια».

της Χούντας

ΕΠΕΙΔΗ δεν έχουμε την κακή παράδοση των Ευρωπαίων, να είναι δύο διακεκριμένοι «πόλοι» η κοινωνία και η πολιτική, εδώ, ό,τι ισχύει στο δημόσιο χώρο μεταφέρεται αυτούσιο στον ιδιωτικό, και τούμπαλιν. Ο κ. Μητσοτάκης, π.χ., αυτό το έχει απολύτως κατανοήσει, και γι' αυτό πιστεύουμε ότι είναι ειλικρινής όταν θυμώνει με τους άλλους πολιτικούς αρχηγούς, κατηγορώντας τους ότι άλλα λένε *κατ' ιδίαν* και άλλα δημοσίως. Στην ουσία απαιτεί από αυτούς να φέρονται δημοσίως ως ιδιώτες και *κατ' ιδίαν* ως δημόσια πρόσωπα, και όχι να *μιλάνε* όπως αυτοί νομίζουν ότι πρέπει προκειμένου να *φαίνονται* δημόσια πρόσωπα. Είναι και ο μόνος τρόπος δέσμευσης για τους πολιτικούς, αφού εδώ είναι εν πολλοίς άγνωστη η συμβολαιική διαδικασία στην πολιτική ζωή και —προπορευόμενοι πάλι της Ευρώπης, όπου το συμβολολαιικό μοντέλο έχει περιέλθει σε αχρησία μέσα από την κορπορατιστική κρίση του κράτους προνοίας— έχουμε από παλαιά καθιερώσει το ιδιωτικό συμφωνητικό· αυτό εξάλλου ταιριάζει θαύμα και με την πάνδημη ανταλλαγή και συναλλαγή.

ΑΥΤΗ η ανταλλαγή μάλιστα (και το σύστοιχο συναλλακτικό της ήθος) έχει διευρυνθεί στις εφαρμογές της, και τώρα τα αντικείμενά της θεσμοποιούνται στον κρατικό χώρο· αν παλαιότερα το ρουσφέτι ήταν το *κατ' εξοχήν* ενσάρκωμα της άμεσης διαπλοκής και ανταλλαγής ανάμεσα στον ιδιωτικό και στο δημόσιο χώρο, τώρα τα εμπορεύματα που ανταλλάσσονται είναι αξίες που παράγονται και θεσμοποιούνται στο δημόσιο χώρο. Και τέτοιο δείγμα συναλλαγής δεν είναι μόνον η ελληνότροπη εκδοχή του πολιτικού χρήματος στη μορφή του «σκανδάλου Κοσκωτά».

ΔΕΚΑΕΞΗ χρόνια μετά την κατάρρευση της δικτατορίας η μεταπολίτευση τερματίζεται, από εκείνους ωστόσο που θέλουν για δικούς τους λόγους να τη διατηρούν κατά τα φαινόμενά της για να τη διαχωρίζουν από τη δικτατορία: ο κ. Μητσοτάκης κατηγορείται από την αντιπολίτευση για συναλλαγή με την χούντα, προς την οποία *εξοφλεί το γραμμάτιο* που είχε υπογράψει για να μην διεκδικήσουν οι ακροδεξιοί, σε βάρος της ΝΔ, ένα εκλογικό ποσοστό αναγκαίο σε αυτήν για το σχηματισμό αυτοδύναμης κυβέρνησης. Δηλαδή, κατά την αντιπολίτευση, ο κ. Μητσοτάκης αντάλλαξε τα αγαθά και τις αξίες του «δημοκρατικού ιδεώδους» με την από μέρους του κατασφάλιση της κατάκτησης της πολιτικής εξουσίας. Και είναι χαρακτηριστικό των συναλλακτικών συνδρόμων του δημόσιου βίου μας, ότι κεντρικό λάιτ-μοτίβ στην πολιτική επικοινωνία όλων των κομμάτων είναι τα πάσης φύσεως παράγωγα του «πωλείται», όταν επιδίδονται στην κριτική των αντιπάλων τους. Το αντίστοιχο στην ιδιωτική σφαίρα είναι βέβαια οι φράσεις του τύπου «μπάζωσε ο δικός σου», «έπιασε την καλή» και λοιπά υποδείγματα πρώτης τάξεως για τον αεριτζιδισμό, και μάλιστα στο «δημόσιο τομέα» της οικονομίας.

Ιδιωτικά συμφωνητικά

ΟΠΩΣ, λοιπόν, «ο *Μητσοτάκης ξεπουλάει τον Παρθενώνα*», έτσι «*ξεπουλήθηκε*» και στους χουντικούς, γιατί «*δεν έχει ιερό και όσιο*». Οι κατηγοροί του πρωθυπουργού εγκαλώντας τον στην βάση της ηθικής και της αρετής, αναγορεύονται αυτομάτως σε φύλακες του δημοκρατικού ιδεώδους, σε αντιπροσώπους της συλλογικής μνήμης, και σε ένα είδος *Φοβεσπιέρου*· αντίθετα, η κυβέρνηση, στην αντίδρασή της προς τις εγκλήσεις της αντιπολίτευσης, αντεπιτίθεται

σε δυο επίπεδα: υπεραμύνεται της επιλογής της για την απονομή χάριτος στους χουντικούς επικαλούμενη την αρχή της επιείκειας και της ανοχής κατά τα «αγγλοσαξωνικά» πρότυπα (ακόμα και όταν υποχώρησε δεν ανακάλεσε τη «θέση αρχής» που έχει για το θέμα), και συγχρόνως επιστρέφει την κατηγορία περί συναλλαγής, αναφέροντας ότι είχε υπάρξει συζήτηση (συναλλαγή;) με τους υπόλοιπους πολιτικούς αρχηγούς.

ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ της αυτή, η ΝΔ, υπονομεύει αυτό που η αντιπολίτευση *φαίνεται* πως είναι, δηλαδή μη συναλλασσόμενη σε θέματα —όπως η χούντα— που θεωρούνται ακόμα πως αποτελούν βασικές διαιρετικές γραμμές στον πολιτικό άξονα της χώρας. Και επιδιώκει να υπονομεύσει αυτό το *φαίνεσθαι* της αντιπολίτευσης, γνωστοποιώντας ότι και η αντιπολίτευση *συζητά κατ' ιδίαν* για ζητήματα που φαίνεται δημοσίως πως δεν είναι διαπραγματεύσιμα. Στην ουσία, η κυβέρνηση επιχειρηματολόγησε στη βάση ενός πολύ απλού κοινού παρανομαστή: «*όλοι ίδιοι είμαστε*».

ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ της αντιπολίτευσης εμφανίσθηκαν να αντιδρούν «βραδυφλεγώς»· έτσι τουλάχιστον χαρακτηρίστηκε ο ρυθμός της αντίδρασής τους. Και βραδυφλεγώς υπερασπίστηκαν το πολιτικό και ιδεολογικό *πρόσωπο* που έχουν φτιάξει, εκτός των άλλων και για να νομιμοποιηθεί το καθένα τους ως αντίπαλος του άλλου στον πολιτικό ανταγωνισμό, και έτσι να μπορούν να αναπαράγονται. Ωστόσο, η «βραδυφλεγής» αυτή συμπεριφορά δεν αφορά μόνο κάποιο χρόνο αντίδρασης που κρίθηκε αργός: τα αντιπολιτευόμενα κόμματα για άλλη μια φορά κατελήφθησαν εξ' απίνης από έναν πρωθυπουργό, ο οποίος δεν ενεργεί με κανόνες παιχνιδιού που θα τον δέσμευαν —αν υπήρχε μια συμβολαιικού τύπου πλαισίωση της λειτουργίας του— αλλά παίζει με τους χαλαρούς τύπους ενός ιδιωτικού συμφωνητικού· αυτό έκανε ο κ. Μητσοτάκης όταν είπε δημοσίως ότι έχουν *ανταλλάξει κατ' ιδίαν* γνώμες για την αποφυλάκιση των χουντικών επί κυβερνήσεως Ζολώτα, λίγο πριν τα Χριστούγεννα του 1989. Δυστυχώς, και ο κ. Παπανδρέου και ο κ. Φλωράκης επιβεβαίωσαν ότι συζητούν *κατ' ιδίαν* και εν αγνοία των εκλογέων τους για θέματα τα οποία *φαίνονται* να μην τα διαπραγματεύονται.

Ηγέτες κατ' ιδίαν

ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ο κ. Φλωράκης προχώρησε ακόμα περισσότερο, γνωστοποιώντας στην «κοινή γνώμη» ότι όχι μόνο συζητούσαν *κατ' ιδίαν*, αλλά και ατύπως: οι τρεις πολιτικοί αρχηγοί, στις συναντήσεις τους με τον κ. Ζολώτα, δεν τηρούσαν πρακτικά διότι «*η τήρηση πρακτικών θα εμπόδιζε την ελεύθερη έκφραση των απόψεων κατά τις συσκέψεις*».

ΑΥΤΗ, βεβαίως, η απλή φρασούλα επιβε-

βαιώνει ακριβώς ότι οι πολιτικοί ηγέτες του τόπου αισθάνονται άνεση μόνον όταν συζητούν και αποφασίζουν ιδιωτικώς, δηλαδή όταν παράγουν (την πολιτική έστω που παράγουν) εκτός θεσμοποιημένων πλαισίων δημοσιότητας, ελέγχου και κριτικής, με μια άτυπη συμφωνία μεταξύ τους ως προς αυτή τη συγκεκριμένη διαδικασία. Μετά, δημοσίως, μπορούν εξίσου άνετα να φαίνονται αυτό που πρέπει να είναι. Ο κ. Φλωράκης μπορεί να διαφώνησε με αυτές τις ιδιωτικές διαδικασίες πολιτικής, όμως συμμετείχε στις συσκέψεις της «οικουμενικής», μιλώντας και αυτός «ελεύθερα». Ως προς τον πρωθυπουργό της χώρας, πρέπει κάποτε να διαλέξει: ή θα εξακολουθήσει να εκμεταλλεύεται τις παγίδες που περιέχει για όλους η ιδιωτικοποίηση της συναλλαγής για ζητήματα - αξίες του δημοσίου χώρου και δεν θα την υπονομεύει αναιρώντας έτσι τα οφέλη που έχει γι' αυτόν· ή θα επιλέξει την πολιτική συμπεριφορά με δημόσιους και θεσμικά δεσμευτικούς όρους εκδίπλωσής της, οπότε μπορεί νομίμως να ζητά από τους υπόλοιπους πολιτικούς ηγέτες να τηρούν τα συμπεφωνημένα, ή, πράγμα που είναι το ίδιο, να παύσουν να συμπεριφέρονται αλλιώς στον κατ' ιδίαν και αλλιώς στο δημόσιο χώρο.

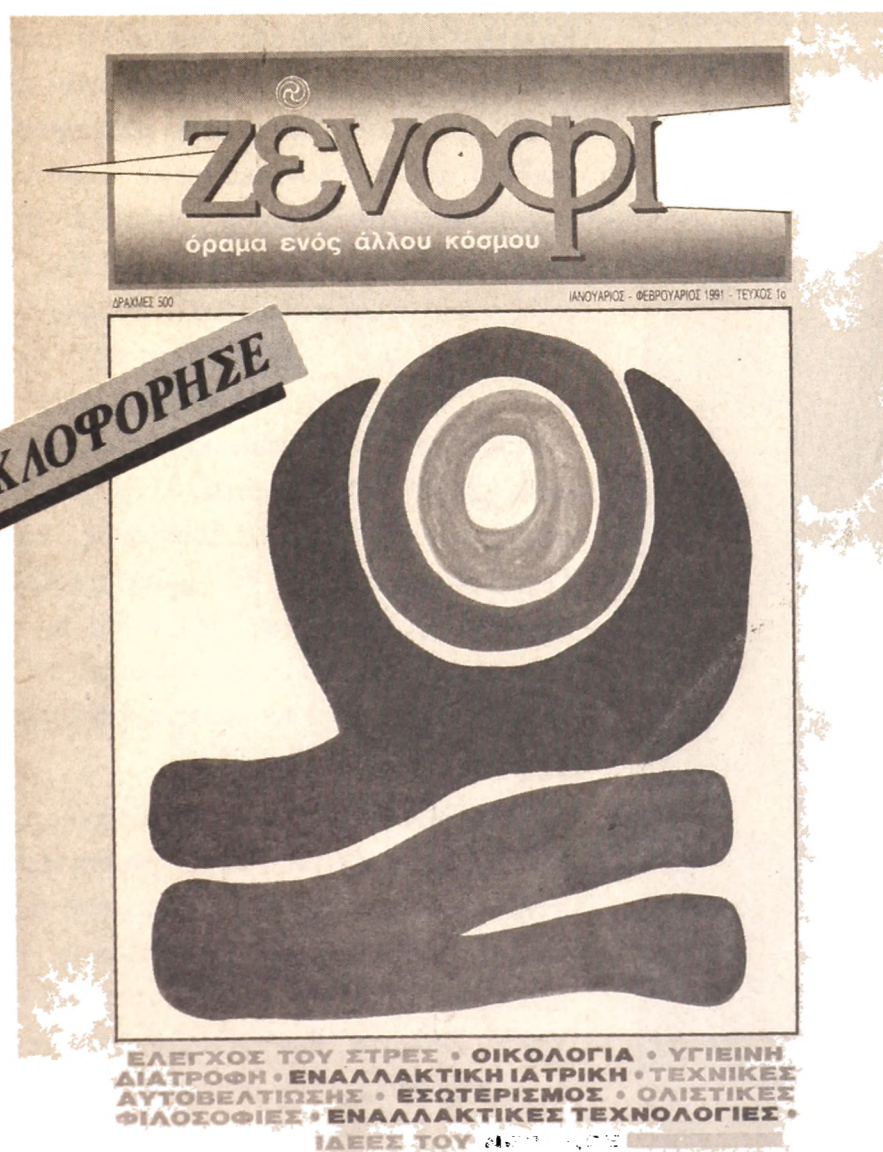
Αν δεν ήσαν «μπουνταλάδες»;

ΑΠΟ ΤΗΝ άποψη αυτής της κατ' ιδίαν διαδικασίας συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων για την αποφυλάκιση των χουντικών, είναι χαρακτηριστική και η αντίδραση του Α. Παπανδρέου: σε εμφανή δυσαρμονία προς τις μετέπειτα οξύτερες ανακοινώσεις του κόμματός του, ο ηγέτης της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ενοχοποιημένος ίσως από την κυβερνητική κοινολόγηση της κατ' ιδίαν «συμφωνίας» του για την αμνηστευση των πρωταγωνιστών της 21ης Απριλίου, όχι μόνον δεν επιτέθηκε προσωπικά κατά του πρωθυπουργού, αλλά μίλησε για πιθανότητα ύπαρξης συναλλαγής μεταξύ της κυβέρνησης και των χουντικών. Ανεξάρτητα αν ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ συμφώνησε ή όχι στις κατ' ιδίαν διαβουλεύσεις του με τον κ. Μητσοτάκη για την απονομή χάριτος, γεγονός είναι ότι επικοινωνία με τους «απριλιανούς» υπήρχε με πρωτοκλασάτα στελέχη του όταν αυτός είχε την κυβέρνηση της χώρας· και το ζήτημα δεν είναι κατά πόσον ο πολιτικός εκπρόσωπος της χούντας Δημητριάδης κράτησε ή όχι πρακτικά στις επανειλημμένες συναντήσεις του με τον Α. Κουτσόγιωργα, τον Α. Τσοχατζόπουλο, τον Δ. Μαρούδα, τον Γ. Αλευρά...

ΩΣ ΠΡΟΣ την Αριστερά, το ΚΚΕ δεν μπορεί —αν θέλει, βέβαια, να διατηρήσει ψήγματα έστω της δημόσιας παρουσίας του— να αρκείται σε ανακοίνωση - διάφευση κάποιων «κύκλων» του για την συναλλαγή που παρουσίασε να έχει ο χουντικός Δημητριάδης με τον Ευρωβουλευτή Β. Ευφραιμίδη: οι «κύκλοι» δεν μπορούν ατιμώρητα να υποκαθίστούν επίσημα όργανα και διαδικασίες και αποτελούν απλώς επικύρωση των «κρυφίων» διαδικασιών...

NOMIMA μπορεί να αναρωτηθεί κανείς: τι εξέλιξη θα υπήρχε στο εγχείρημα αμνηστεύσης των χουντικών, αν η κυβέρνηση δεν λειτουργούσε προς τα κόμματα και τον πρόεδρο της Δημοκρατίας (επίσης ιδιώτης στην όλη του συμπεριφορά επί του προκειμένου, τουλάχιστον, θέματος) με τη λογική του ανερμάτιστου ιδιώτη, αλλά είχε αλλιώς χειριστεί την σχετική απόφαση που είχε πάρει ήδη από τις 18 Δεκεμβρίου; Αν φρόντιζε, δηλαδή να εξασφαλίσει ιδιωτικώς δικαίω τη συναίνεση, ή τη σιωπή, ή τη «λελογισμένη» διαμαρτυρία τους, για «κάτι» που είχε ήδη κατ' ιδίαν συζητηθεί. Για «κάτι» που δεν φαίνεται πια τόσο κρίσιμο όσο φαινόταν, ίσως γιατί, όπως λέει η «Μοντ», είναι στέρεη κατά τα ήθη η δημοκρατία στην Ελλάδα. □

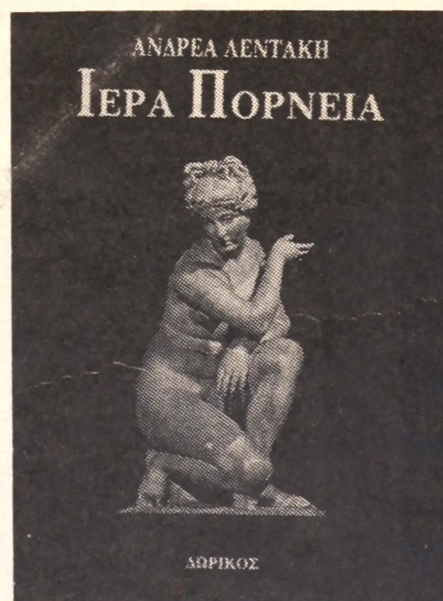
η άλλη ματιά

στον κόσμο γύρω μας και μέσα μας

ΑΝΔΡΕΑ
ΛΕΝΤΑΚΗ

ΙΕΡΑ ΠΟΡΝΕΙΑ

Όλες οι γυναίκες στη Βαβυλώνα και στην Αρμενία πρώτου παντρευτούν έπρεπε να εκπορνευτούν σε ναό. Γιατί; Τι είναι οι ιερόδουλες; Σε ποια μέρη ασκήθηκε Ιερά Πορνεία, δηλαδή πορνεία στους ναούς, κατά την αρχαιότητα αλλά και σήμερα. Ανδρική Ιερά

Πορνεία. Οι διάφορες θεωρίες. Σε παράρτημα εξετάζεται η παρθενοφθορία, το έθιμο δηλαδή της διακόρευσης των παρθένων είτε με τεχνητό φαλλό, είτε απ' τον ιερέα και το δίκαιο της πρώτης νύχτας του φεουδάρχη στη γυναίκα του κολλήγου κατά το Μεσαίωνα.

ΕΚΔΟΣΗ ΔΩΡΙΚΟΣ

Μαυρομυιάλη 64 τηλ. 3629675

Ένα νέο «κυπριακό»

Οι εξελίξεις στο βορειοηπειρωτικό προχωρούν σαν χιονοστιβάδα. Και οι ομοιότητες —για να μην αναφερθούμε στην ουσιαστική διαπλοκή— με το Κυπριακό είναι τέτοιες που θα έπρεπε κανονικά να μας κρατούν σε συνεχή εγρήγορση. Αντ' αυτού τι συμβαίνει;

Η στρουθοκάμηλος χρησιμοποιεί δυο όπλα για να επιβιώσει: πρώτα χώνει το κεφάλι της στο έδαφος να μην βλέπει τον επερχόμενο κίνδυνο και εν συνεχεία χρησιμοποιεί το δεύτερο όπλο της: τρέπεται εις φυγήν. Έτσι αντιδρούμε και μεις στο θέμα των Βορειοηπειρωτών χωρίς να είναι βέβαιο ότι το δικό μας είδος της στρουθοκάμηλου θα επιβιώσει.

Η ελληνική κυβέρνηση βρέθηκε ανέτοιμη όχι μόνον στη χάραξη της πολιτικής της αλλά και για την παροχή μιας στοιχειώδους περίθαλψης στους πρόσφυγες που καταφθάνουν. Το μόνο που φρόντισε η κυβέρνηση ήταν να επαιτήσει βοήθεια την οποία και έλαβε και συμποσούται στο γελοίο ποσό των 110 εκ. δραχμών. (Κανονικά αν υπήρχε ελάχιστο αίσθημα αυτοσεβασμού αλλά και πολιτικός σχεδιασμός, η βοήθεια αυτή δεν έπρεπε να γίνει αποδεκτή).

Αν όμως η έλλειψη προετοιμασίας για την υποδοχή των προσφύγων συγκαταλέγεται στη γενική ανοργάνωσιά και ασυναρτησία που μας δέρνουν —πρά-

γματα που μπορεί να ελπίζει κανείς ότι θα διορθωθούν— η όλη εικόνα που παρουσίασε η χώρα από το αιφνίδιο (;) φούντωμα του βορειοηπειρωτικού είναι άκρως απογοητευτική και μόνον μελαγχολικά αισθήματα γεννά. Ας προσπαθήσουμε να βάλουμε τα πράγματα σε μια σειρά για να δούμε αν υπάρχουν και κάποια ελαφρυντικά.

Ήταν πράγματι αιφνίδιες οι εξελίξεις που μας οδήγησαν στο να μιλάμε καθημερινά για το «Βορειοηπειρωτικό»; Αλλά μήπως έτσι πρέπει να τίθεται το «ερώτημα»; Το ερώτημα —ή το πρόβλημα— είναι στην αναζήτηση των νοοτροπιών και των πολιτικών σκοπιμοτήτων που είχαν αποσιωπήσει και περιχαράκώσει το βορειοηπειρωτικό στο γκέτο μιας ομάδας απελπισμένων προσφύγων ή φανατικών ακροδεξιών. Το πρόβλημά μας είναι πώς φτάσαμε να το θεωρούμε θέμα-ταμπού;

Η ιστορία του αλυτρωτισμού του ελληνικού έθνους μετά τη λήξη του τελευταίου πολέμου και την ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων είχε πάρει μιαν αποφασιστική στροφή. Η πορεία του Κυπριακού θα έπρεπε να μας το είχε διδάξει. Η καταστροφή του παροικιακού ελληνισμού στην Αίγυπτο αλλά και της μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο ήταν επίσης σταθμοί στην ιστορία της συρρίκνωσης και της παρακμής. Η υπόθεση του βορειοηπειρωτικού ελληνισμού ήταν μια άλλη πτυχή.

Με το βορειοηπειρωτικό έχει διαπραχθεί μια ατελείωτη σειρά συναλλαγών με ξένα κέντρα, η χρήση ενός μεγάλου τμήματος του ελληνικού έθνους για ευκαιριακές σκοπιμότητες και η εγκατάλειψή του εξαιτίας της πρόσδεσης σε ιδεολογίες. Ίσως θα έπρεπε να μιλήσουμε για εθνικές προδοσίες αν και θα προτιμούσαμε τον όρο «ανευθυνότητα».

Αξίζει να θυμίσουμε τον τραγέλαφο που χαρακτηρίζει τις μεταβολές στις θέσεις των ελληνικών πολιτικών κομμάτων και την υιοθέτηση των πιο αντίθετων επιλογών εξαιτίας της πρόσδεσής τους σε κοσμοθεωρίες που κυριάρχησαν κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Ο Ευ. Αβέρωφ υποστήριζε το 1945 θέσεις τις οποίες επικαλείται έκτοτε το καθεστώς Χότζα και Αλία ενώ το ΚΚΕ του Ζαχαριάδη ζητούσε περισσότερα από όσα σήμερα ο Σεβαστιανός. Σε λίγα χρόνια οι ρόλοι άλλαξαν και ο Ευ. Αβέρωφ ηγείται του «εθνικοαπελευθερωτικού βορειοηπειρωτικού αγώνος» ενώ το ΚΚΕ του οποίου τα μέλη συνέστησαν τους πρώτους αντιφασιστικούς αντάρτικους πυρήνες στην Β. Ήπειρο εγκατέλειψε τους «μειονωτικούς» στο τυραννικό καθεστώς και αποσιωπούσε στο όνομα της «διεθνιστικής αλληλεγγύης» τα όσα συνέβαιναν στη γειτονική μας χώρα. Το άκρως «εθνικόφρον» απριλιανό καθεστώς αναγνώρισε το καθεστώς Χότζα στην προσπάθειά του

«Σε λίγο οι Φιλιάτες
θα βγάλουν ...Αλβανό
δήμαρχο».

«Ανέκδοτο» από
«παράγοντες» της πόλης
των Ιωαννίνων.

«Όπως
καταλαβαίνετε, είναι
αδύνατον να
ενταχθούν στην
τοπική κοινωνία, η
ισορροπία της οποίας
και μόνο με την
παρουσία τους
ανατρέπεται».
Φ. Φίλιος, δήμαρχος
Ιωαννίνων.

να αναπνεύσει από τη διπλωματική απομόνωση. Η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ παρ' ότι είχε πλήρη εικόνα της καταπιεστικής φύσης του καθεστώτος, ελάχιστα πίεσε κατά τη φάση των συζητήσεων για την άρση του εμπολέμου για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Β. Ήπειρο. Σήμερα κρίνεται ως ανεπαρκέστατη η πολιτική Παπούλια ο οποίος εναπόθεσε τις ελπίδες του και τους χειρισμούς του στην ...«μπέσα» των συνομιλητών του.

Όμως τα όσα έπραξε ή δεν έπραξε η πολιτική ηγεσία, επηρέασαν βαθύτατα τη συμπεριφορά της ελληνικής γνώμης. Χαρακτηριστική ήταν η διαστρεβλωμένη πληροφόρηση για όσα συνέβαιναν στην Αλβανία. Αξίζει τον κόπο να αποδελτιωθεί ο ελληνικός Τύπος των τελευταίων χρόνων και θα συσσωρευθεί πλήθος εκείνο το είδος των βλακωδών και εξυμνητικών χειμένων που δημοσιεύονταν —και όχι μόνον στο Ριζοσπάστη. «Πνευματικοί» άνθρωποι επισκέπτονταν την Αλβανία, ανακάλυπταν τον πιο ρόδινο από τους παραδείσους και εν συνεχεία τον περιέγραφαν και σε μας. Μικρομεσαίοι έμποροι —από αυτούς που άφθονους παράγει το λεβαντινικό μας ταπεραμέντο— είχαν αναπιάσει δουλειές που αυγάτιζαν με το αζημίωτο βέβαια για την τσέπη τους, την τσέπη των ιθυνόντων Αλβανών αλλά και την καλή φήμη των τελευταίων στο εξωτερικό. Ας μην κοροϊδευόμαστε: αυτή ήταν όλη κι όλη η ελληνική επιχειρηματική δράση στη γειτονική χώρα. Όσο για την εμπορική αποστολή που θα συνοδεύσει σε δυο μέρες τον πρωθυπουργό, ας ελπίσουμε ότι δεν θα αποτελέσει επανάληψη της «επιχείρησης Παπούλια-Ρουμελιώτη» του 1987.

Και τι έπραξε τελοσπάντων ο περίφημος κρατικός τομέας; Πριν δυο μήνες πληροφορηθήκαμε για την παντελή έλλειψη μέσων και υποδομής στην πρεσβεία μας στα Τίρανα —μέχρι και από έλλειψη δακτυλογράφου έπασχε. Τι έγινε στον τομέα των πολιτιστικών ανταλλαγών και πόσο πίεσε η ελληνική πλευρά

για την υλοποίηση προγραμμάτων; Έχει καταγγελλθεί το γεγονός προ τριετίας αλλά δεν έγινε έκτοτε παρά ένας ποδοσφαιρικός αγώνας. Δεν θα σταθούμε σε λεπτομέρειες που θα κάνουν όλους να ντρεπόμαστε για την απερισκεψία, την αβελτηρία και τον αρχοντοχωριατισμό μας.

Τι έπραξε η ελληνική κοινωνία και πόσο φιλική στάθηκε στη βορειοηπειρωτική προσφυγιά; Πολύ γράφτηκαν για την καλή μας συμπεριφορά αλλά ελάχιστα για την απρέπεια και την αναλγησία που άγγιξε το ρατσισμό. Χρειάζεται να λέμε ακόμα και σήμερα ψέμματα για να ηρεμούμε την ένοχη συνείδησή μας; Οι βορειοηπειρώτες έχουν μεταβληθεί σε αθύρματα μιας άθλιας συναλλαγής και ανταγωνισμού κομμάτων, πολιτικών και παραγόντων. Σε τρεις μέρες μεταβαίνει στα Τίρανα ο Έλληνας πρωθυπουργός και το μάθατε γιατί: κυρίως για να επιμεληθεί το σταμάτημα του ρεύματος φυγής σε συνεργασία με το καθεστώς Αλία. Ενώ το κύριο μέλημα κάθε πολιτικού που σέβεται την ιστορία του τόπου και το ρόλο του θα ήταν να εξασφαλίσει την ασφαλή και πολιτισμένη διαβίωση όλων των μελών της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία με πλήρη τα δικαιώματα που εγγυάται ο χάρτης του ΟΗΕ.

Ο Τύπος ανταποκρίθηκε άραγε με ευθύνη στον ρόλο του; Αναφέραμε ήδη ότι πολλές φορές κάλυψε τις αθλιότητες του καθεστώτος με εξυμνητικά ρεπορτάζ. Πρέπει να πούμε επίσης ότι σε άλλες περιπτώσεις φιλοξενήθηκαν φανταστικά ρεπορτάζ με γενειοφόρους αντάρτες σε μυστικά λημέρια! Ανάμεσα στις ακραίες αυτές περιπτώσεις η αντικειμενική και ψυχραιμη πληροφόρηση και υπήρξε και πυκνώνει. Το βορειοηπειρωτικό είναι το μεγάλο θέμα των επόμενων ημερών και μηνών. Αφορά όλους μας και περισσότερο τους 400 χιλιάδες βορειοηπειρώτες. Εγκαταλελειμμένοι από χρόνια στην μοίρα τους δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν. Είναι εκεί και περιμένουν από τη διεθνή κοινότητα και

Η ΑΛΛΗ ΑΠΟΨΗ:

«Το λαϊκό
αλβανικό
κράτος δείχνει
ευαισθησία...»

Ο συντάκτης του άρθρου Μενέλαος Νταλιάνης είναι συνταξιούχος δημοσιογράφος και ζει στα Τίρανα. Τον Μενέλαο Νταλιάνη (επίσημο μεταφραστή στις συναντήσεις Κορυφής Παπούλια-Μαλίλε-Αλία) συνάντησα την άνοιξη του 1987, κατά την πρώτη επίσκεψή μου στην Αλβανία (βλ. τεύχη 356 και 360 του ANTI). Με την σκέψη ότι εκφράζει την επίσημη αλβανική άποψη, του ζητήσαμε ένα κείμενό του για το πώς βλέπει τα πράγματα. Το άρθρο γράφτηκε πριν πέντε μέρες και είναι χρήσιμο γιατί συγκεφαλαιώνει την αλβανική κυβερνητική θέση και προπαγάνδα.

Χ.Γ.Π.

Θέλω ευθύς εξ αρχής να τονίσω ότι η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία χαίρει ίσα δικαιώματα με τον αλβανικό λαό, σε όλους τους τομείς της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας. Να αφήσουμε κατά μέρος τις προκαταλήψεις, την κακή πλη-

ροφόρηση και κάθε ιδιοτελή σκοπό και να ιδούμε την αλήθεια κατά πρόσωπο. Είναι αυτονόητο ότι την πολιτική και κοινωνική κατάσταση στη μειονότητα, αν θέλουμε να είμεθα αντικειμενικοί θα πρέπει να την εκτιμήσουμε με τα ίδια σταθμά που εκτιμούμε την πολιτική και κοινωνική κατάσταση σε όλη την Αλβανία με τα καλά και τα τρωτά της.

Όσον αφορά την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει σαν μειονότητα το λαϊκό αλβανικό κράτος έχει χειριστεί το όλο ζήτημα με ευαισθησία και καλή προαίρεση. Ανεξάρτητα από τις διάφορες συγκοιρίες που διαμορφώνονταν σε αυτά τα 46 χρόνια μετά την απελευθέρωση από την ναζιφασιστική σκλαβιά στη Βαλκανική και στην Ευρώπη, η Αλβανική κυβέρνηση εφάρμοσε σαν μειονότητα με συνέπεια πολιτική που ανταποκρίνονταν στα συμφέροντα και στις προσδοκίες του μειονοτικού λαού. Αναγνώρισε και αναγνωρίζει, σεβάστηκε και σέβεται τα εθνικά του δικαιώματα, την ελληνική ταυτότητα των μειονοτήτων, τη μητρική ελληνική γλώσσα, την εκμάθησή της στα σχολεία, τις λαϊκές παραδόσεις, τη λαογραφία, την πολιτιστική κληρονομιά, εξασφάλισε και προώθησε τη συμμετοχή των μειονοτικών με ίσα δικαιώματα με το αλβανικό

πρωτίστως από εμάς να τους συνδράμουμε. Ο στρουθοκαμηλισμός δεν οδηγεί πουθενά. Αν νοτιότερα από τις παραλίες μας υπάρχει η Κύπρος που η μοίρα της είναι άρρηκτα δεμένη με τη μοίρα του ελλαδικού χώρου, στα βόρεια της Ηπείρου ζει και υπάρχει ένα άλλο εξίσου μεγάλο κομμάτι του ελληνισμού που επίσης μας αφορά.

Για λόγους ιστορικούς ο ελληνισμός στην Κύπρο δεν ήταν ποτέ ακέφαλος: εθναρχία, κόμματα, πνευματική ζωή. Αλλά συγχρόνως βρέθηκε σε μια προνομιακή θέση και από την άποψη του εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης —με όσα θετικά ή αρνητικά έχει αυτό— και δεν υστερεί σε τίποτε από τον κορμό του ελληνισμού. Όμως στη Β. Ήπειρο ο ελληνισμός είναι αυτή την στιγμή ακέφαλος —δεν μπορεί βέβαια να ισχυριστεί κάποιος σοβαρά ότι η κ. Βικτωρία Τσούρη εκλεγμένη / διορισμένη εκπρόσωπος των μειονοτικών εκφράζει τους πόθους και την ψυχολογία τους. Δεν υπάρχει πολιτική ή πνευματική ηγεσία και η κοινωνική και οικονομική συγκρότηση είναι μιας προβιομηχανικής κοινωνίας —και πάλι σημειώνουμε ότι αυτό μπορεί να εκληφθεί θετικά ή αρνητικά.

Το πρόβλημα όμως είναι ότι ο συντονισμός με τον κορμό του ελληνισμού είναι στην περίπτωση ετούτη περισσότερο δυσχερής. Σε αυτό, έχουν συνείδηση οι βορειοηπειρώτες που με αγωνία προσπαθούν να επικοινωνούν με την Ελλάδα. Ο κόσμος μας —αυτός της δύσμορφης και άναρχης ανάπτυξης— είναι το δικό τους πρότυπο. Τι μπορεί να βγει αλήθεια από μια τέτοια συνάντηση; Και πώς αυτή η συνάντηση θα συντονιστεί με τη συνάντηση με το έθνος των Αλβανών; Το άλλο «ανάδελφο» έθνος της Βαλκανικής με το οποίο έχουμε ουσιαστικές και μακράιωνες σχέσεις και συνάφειες και τις οποίες πρέπει να διασώσουμε και να διαφυλάξουμε. Είναι δύσκολος ο δρόμος που άνοιξε —και μακρύς.

Χ.Γ.Π.

«Μας φώναζε ο στρατηγός (σ.σ. της MOMA, μάλλον) που ήρθε εδώ: "Τι τους ταΐζετε μωρέ; Πετάξτε τους στη θάλασσα, να ησυχάσουμε!"».

Κάτοικος κοινότητας Σαγιάδας, πάνω στη μεθοριακή γραμμή Ελλάδας - Αλβανίας.

Τα παραπάνω αποσπάσματα είναι από το ρεπορτάζ του Γ. Παπαχρήστου, στο ΒΗΜΑ της Κυριακής 6-1-1991.

κό λαό χωρίς την ελάχιστη διάκριση, στην εξάσκηση των πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων σε όλη την κλίμακα της εξουσίας, από τα λαϊκά συμβούλια των χωριών έως τη λαϊκή Βουλή. Η μειονότητα έχει τις εφημερίδες της, «το λαϊκό Βήμα» και το «λογοτεχνικό λαϊκό βήμα». Έχει τα σχολικά βιβλία, για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Τις εκδόσεις των λαϊκών τραγουδιών και των μειονοτικών δημιουργιών.

Το αλβανικό κράτος έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πολύπλευρη οικονομική ανάπτυξη των περιοχών της μειονότητας. Έχει επενδύσει εκατοντάδες εκατομμύρια λεκ για αποξηραντικά έργα για το αρδευτικό δίκτυο για τη μηχανοποίηση της γεωργίας, για την ανέγερση νέων σχολικών κτιρίων, νοσοκομείων, για την κοινωνική πρόνοια για πολιτιστικά κέντρα για την ηλεκτροδότηση των χωριών, για υδραγωγεία κτλ. Κάθε προσπάθεια που σκοπεύει να αμαυρώσει αυτήν την πραγματικότητα είναι κακόβουλη, ανεύθυνη, του πεζοδρομίου, και εξυπηρετεί ιδιοτελή συμφέροντα.

Προσπαθεί να μετατρέψει τη μειονότητα σε «μήλον έριδος» και να αποσυνδέσει την πατρίδα παράδοτη σ.λ.ία μεταξύ των δυο πιο αρχαίων ι-

θαγενών λαών της Βαλκανικής, τη φιλία του αλβανικού λαού με την ελληνικό λαό.

Και πιο πέρα ακόμα να υπονομεύσει την καλή πορεία που άρχισε στις σχέσεις συνεργασίας και καλής γειτονιάς μεταξύ των δύο χωρών Αλβανίας και Ελλάδος. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά τα προβλήματα των μειονοτήτων χρειάζεται σήμερα να τα κοιτάξουμε με τις σύγχρονες αρχές, σε συνάφεια με τους νέους καιρούς και με τη νέα πραγματικότητα που έχει διαμορφωθεί στη σύγχρονη Ευρώπη.

Με την πρωτοβουλία του σύντροφου Ραμιζ Αλία και με αποφάσεις του κόμματος τον τελευταίο καιρό στην Αλβανία διεξάγεται ολόπλευρη διαδικασία για τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής στη χώρα. Έχουν παρθεί αποφάσεις και βάζονται σε εφαρμογή για την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ελεύθερη άσκηση του θρησκευόμενου και των θρησκευτικών ιδρυμάτων για την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών στο εξωτερικό για την ελεύθερη ίδρυση κομμάτων και τον πολιτικό πλουραλισμό, για την ανάπτυξη της οικονομίας και συνεργασίας με το ξένο κεφάλαιο κτλ.

Ο εκδημοκρατισμός αυτός ανταποκρίνεται πέρα για πέρα και στα συμφέροντα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία που της ανοίγει νέους δρόμους για μια πιο πλατειά συμμετοχή στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Και για μια πιο πλατειά, σταθερή και πολύπλευρη επικοινωνία των ελλήνων της μειονότητας με το ελληνικό έθνος στο οποίο ανήκουν. Είναι ακριβώς γι' αυτό που ο λαός της μειονότητας που πάντοτε χαρακτήριζε και τον χαρακτήριζε το δημοκρατικό του πνεύμα εγκρίνει και υποστηρίζει όλη αυτή τη δημοκρατική διαδικασία. Σε αυτές τις συνθήκες είναι λυπηρή και ακατανόητη η κατάσταση που δημιουργήθηκε στις τελευταίες μέρες στα αλβανοελληνικά σύνορα που παράνομα τα διέβησαν αρκετοί κάτοικοι της μειονότητας. Η υποδαύλιση αυτής της κατάστασης υπό ορισμένους ανεύθυνους κύκλους είναι κακός οίονος που οξύνει την κατάσταση σε μια περίοδο που οι λαοί θέλουν τη φιλία και την αδελφική συνεργασία μεταξύ τους.

Τίρανα 5/1/1991

Μενέλαος Νταλιάνης

Η θεώρηση ενός θέματος μειονότητας, όπως άλλωστε και άλλων θεμάτων που είναι αντικείμενα διεθνών σχέσεων πρέπει να γίνεται μέσα από τη θεώρηση γενικότερων πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών ή θεσμικών παραμέτρων, σε συγκεκριμένες περιοχές, σε ευρύτερους χώρους είτε, ακόμη, και στον κόσμο όλο.

Έτσι λοιπόν και το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με γενικότερες εξελίξεις θέσεις και πολιτικές στο βαλκανικό, ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο χώρο.

Το βορειοηπειρωτικό ως ζήτημα μειονοτήτων έχει την ιστορία του, την εξέλιξη του και τη σημερινή του θέση. Διαχρονικά θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις περιόδους:

- *Πρώτη*, είναι η εποχή του Μεσοπολέμου.

- *Η δεύτερη*, οριοθετείται από το τέλος του Β. Παγκόσμιου Πολέμου μέχρι το 1971 όταν «αποκαθίστανται» οι ελληνοαλβανικές σχέσεις.

- *Η τρίτη* φθάνει μέχρι πρόσφατα. Ήδη δρομολογήθηκε και η τέταρτη.

Μεσοπόλεμος

Η πρώτη περίοδος, η εποχή του Μεσοπολέμου είναι η εποχή που μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τη χάραξη νέων συνόρων και τη δημιουργία των εθνικών κρατών στην Ευρώπη, επιβάλλει στη διεθνή κοινότητα υποχρεώσεις απέναντι στους πληθυσμούς εκείνους που οι εδαφικές ανακατατάξεις και συνοριακές ρυθμίσεις άφησαν μακριά από τους ομοεθνείς τους. Η Κοινωνία των Εθνών περιβάλλει με διεθνείς εγγυήσεις τις ομάδες αυτές και «απαιτεί» για κάθε κράτος που θέλει να γίνει μέλος της να τις αποδεχθεί. Ανάμεσα σε αυτά και η Αλβανία.

Σε αυτή την περίοδο το ζήτημα της μειονότητας είναι εκείνο που δεσπάζει στις ελληνοαλβανικές σχέσεις αφού η εδαφική διάσταση του Βορειοηπειρωτικού έχει, κατά κάποιο τρόπο περιθωριοποιηθεί ύστερα από τις αποφάσεις της Πρεσβευτικής Διάσκεψης στο Παρίσι το 1921 με τις οποίες επαναλήφθηκαν τα όσα περιέχονταν στο Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας του 1913 και δικαίωναν τις αλβανικές θέσεις παραχωρώντας τη Β. Ήπειρο στην Αλβανία.

Για την περίοδο αυτή «επιγραμματικά» μπορεί να παρουσιαστεί η κατάσταση ως εξής:

Η Αλβανία παρά τις διεθνείς δεσμεύσεις της και στην εκτέλεση μιας αφομοιωτικής πολιτικής με παράλληλη ενίσχυση του αλβανικού εθνικισμού, παραβιάζει με θεσμούς και πράξεις δικαιώματα που είχε δεχθεί να

παραστήσει.

Πρώτα απ' όλα τα δικαιώματα που

έπρεπε να εγγυηθούν στην εξασφάλιση της εθνικής συνεί-

Η Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία

της Κατερίνας Μανωλοπούλου - Βαρβιτσιώτη

Από την τελετή της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας τη Βορείου Ηπείρου που έλαβε χώρα στο Αργυρόκαστρο στις 17 Φεβρουαρίου 1914.

δησης και περιστρεφόταν γύρω από την παιδεία και θρησκεία. Κύριος στόχος της αλβανικής πολιτικής: η παρακώλυση παροχής παιδείας και η άσκηση της χριστιανικής θρησκείας. Αντίδραση της Ελλάδας: η παραπομπή του θέματος στα αρμόδια όργανα της Κοινωνίας των Εθνών και δικαίωση της θέσης της. Ας επισημανθεί εδώ ότι η προσφυγή είχε ως αντικείμενο μόνο το θέμα της παιδείας.

Μέσα στο κλίμα αυτό και παρά τις διεθνείς επιταγές η αλβανική πολιτική δεν άλλαξε ουσιαστικά ενώ η ελληνική μειονότητα παρά τις καταπιέσεις εξακολούθησε να παραμένει ζωντανή δυναμική και πάντοτε ελληνική. Η εδαφική διάσταση του Βορειοηπειρω-

τικού αν και σε κατάσταση «υπνώσεως» την ενίσχυε.

Από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο...

Με τη λήξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου ξεκινάει μια καινούρια φάση μέσα στο κλίμα ενός «ψυχρού» αυτή τη φορά πολέμου. Ο κόσμος είναι χωρισμένος στα δυο. Η Ευρώπη το ίδιο, τα Βαλκάνια επίσης. Η Ελλάδα και η Αλβανία βρίσκονται σε χωριστά στρατόπεδα. Οι σχέσεις τους ανύπαρκτες σε όλους τους τομείς και από πάνω τους για σειρά ετών το νομικό βάρος της «εμπόλεμης κατάστασης» εμπόδιο για θέματα όχι μόνο

πολιτικά αλλά οικονομικά κ.ά.

Οι συγκυρίες αυτές ήταν καταστρεπτικές για τη μειονότητα. Στα χρόνια που ακολούθησαν το αλβανικό καθεστώς εφαρμόζοντας συστηματική και μεθοδική πολιτική με στόχο τη συσσωμάτωση του αλβανικού λαού χρησιμοποίησε μέσα διοικητικά, θεσμικά, κοινωνικά και αστυνομικά για την αφομοίωση και αποδυνάμωση του ελληνικού στοιχείου. Τα δικαιώματα της μειονότητας παραβιάζονταν κατά συρροή και κατ' εξακολούθηση ενώ η έλλειψη κάθε σχέσης ανάμεσα στις δυο χώρες εμπόδιζε έστω και πλημμελή πληροφόρηση ή συζήτηση για το θέμα.

Εκείνο που πρέπει να επισημανθεί για την περίοδο αυτή είναι ότι ενώ το γενικότερο κλίμα και η αντίθεση των δυο κρατών ενίσχυε την οδό προσφυγών σε διεθνή *Fora* η Ελλάδα δεν έκανε ποτέ χρήση τέτοιων μέσων. Το βάρος αυτού του αγώνα ξεκινούν και σηκώνουν τα βορειοηπειρωτικά σωματεία.

...ως τις μέρες μας

Η τρίτη περίοδος αρχίζει με την προσέγγιση Ελλάδας Αλβανίας στα πλαίσια εφαρμογής δήλωσης του Αλβανού πρωθυπουργού Μεχμέτ Σέχου για επιθυμία της Αλβανίας να «ζήσει εν ειρήνη με τους γείτονές της». Με εκκρεμές πάντοτε το εδαφικό οι σχέσεις των δυο κρατών εξελίσσονται σταδιακά. Αποκαθίστανται οι διπλωματικές σχέσεις, συνάπτονται διακρατικές συμφωνίες και τέλος αίρεται η εμπόλεμη κατάσταση. Μέσα στο κλίμα αυτό το καθεστώς της μειονότητας αρχίζει να παρουσιάζει μια μικρή μεταβολή. Ωστόσο η προσπάθεια των δυο κρατών οικοδόμησης σχέσεων και η επιδίωξη της Ελλάδας βελτίωσης, μέσα από αυτές, της θέσης της μειονότητας δεν έφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα.

Εδώ θα πρέπει να αναφερθούν ορισμένες ιδιαιτερότητες του ζητήματος που συνέβαλαν σε ένα βαθμό, στη διαμόρφωση της όλης κατάστασης.

Κατ' αρχάς η Αλβανία δεν έχει ποτέ αμφισβητήσει την ύπαρξη της ελληνικής μειονότητας. Οι αντιρρήσεις της αφορούν στον αριθμό του μειονοτικού πληθυσμού και στο χώρο που ζουν. Ας σημειωθεί ότι Έλληνες δεν ζουν μόνο στην περιοχή της Β. Ηπείρου αλλά και σε άλλες περιοχές της Αλβανίας δεν τους αναγνωρίζεται όμως η ιδιότητα των μειονοτικών έστω κι αν εκεί μεταφέρθηκαν χωρίς τη θέλησή τους.

Δεύτερο, η Αλβανία δεν αμφισβητεί παρά μόνο το δικαίωμα της θρησκείας και σύμφωνα με το αλβανικό Σύνταγμα όλα τα άλλα δικαιώματα είναι κατοχυρωμένα. Όμως, προβάλλοντας τον αθεϊκό χαρακτήρα της και την ισότητα των πολιτών απαγόρευσε την άσκηση της θρησκείας και παραβίαζε και άλ-

λα δικαιώματα πάντοτε με προκάλυμμα νομοθετικές διατάξεις.

Η ιδιαιτερότητα όμως εμφανίζεται κυρίως στη στενότητα των νομικών και πολιτικών οδών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια αποτελεσματική προστασία. Η απομόνωση της Αλβανίας και η μη δέσμευσή της από διεθνείς διατάξεις σχετικές με την προστασία δικαιωμάτων αποτέλεσαν φραγμό στην ήδη αδύναμη διεθνή δικαιοταξική προστασία των μειονοτήτων αλλά και σε όποιες εξωελλαδικές πολιτικές παρεμβάσεις.

Αποτέλεσμα αυτών ήταν μια κατ' αρχήν αντικειμενική αδυναμία ιδιαίτερης βελτίωσης της μειονότητας αλλά και πλημμελούς, πιστεύουμε άσκησης δυναμικής ελληνικής πολιτικής σε διμερές επίπεδο. Έτσι, ενώ η προσέγγιση των δυο κρατών μπορεί να χαρακτηριστεί ως ορθή κίνηση οι μετέπειτα κινήσεις ήταν «ελλειπείς». Μια εμφανής αλλαγή είχε ήδη γίνει αντιληπτή και συζητήσιμη μέχρι τα τελευταία γεγονότα.

Οι προοπτικές

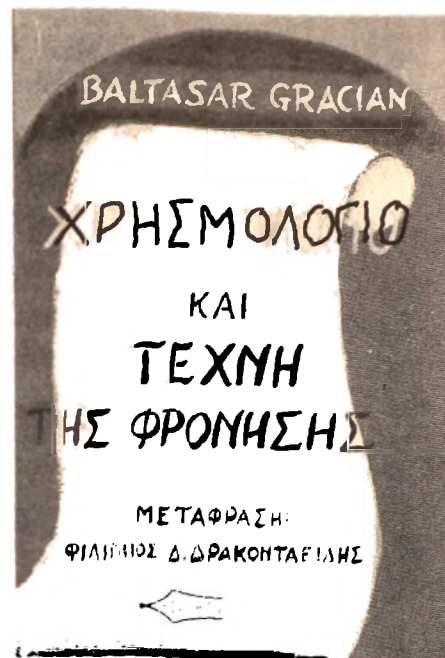
Ήδη το σκηνικό έχει αλλάξει. Τα πολιτικοοικονομικά δεδομένα της Ευρώπης μεταβλήθηκαν επηρεάζοντας και τις κοινωνικές της δομές. Μέσα σε αυτό το διαμορφούμενο *status* της νέας Ευρώπης τα ζητήματα των εθνοτήτων - μειονοτήτων φαίνεται να διαδραματίζουν έναν πρωταγωνιστικό και αποφασιστικό ρόλο που ενδέχεται να συντελέσει και στη διαμόρφωση μιας γενικότερης γεωπολιτικής ταυτότητας της Ευρώπης. Αποσχιστικά φαινόμενα είναι ήδη γεγονός.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία ανεξάρτητα από το ρεύμα φυγής των βορειοηπειρωτών που παρουσιάστηκε τις τελευταίες ημέρες, θα μπορούσε να προβλεφθεί ως εξής:

- Ως προς το εσωτερικό επίπεδο: Οι θεσμικές αλλαγές που δρομολογούνται και στην Αλβανία θα άρουν τυπικά τουλάχιστον τα όποια εμπόδια για άσκηση των γενικότερων ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και των ειδικών της μειονότητας, κυρίως το δικαίωμα της θρησκείας.

- Ως προς το διεθνές: Η Αλβανία, όπως και οι υπόλοιπες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες θα «συνδεθεί» με κάποιο τρόπο με το θεσμικό τρίπτυχο ΔΑΣΕ, Συμβούλιο Ευρώπης, ΕΟΚ, όπου εκτός από τις νομικές κατοχυρώσεις των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων δημιουργούνται οι προϋποθέσεις πολιτικών παρεμβάσεων.

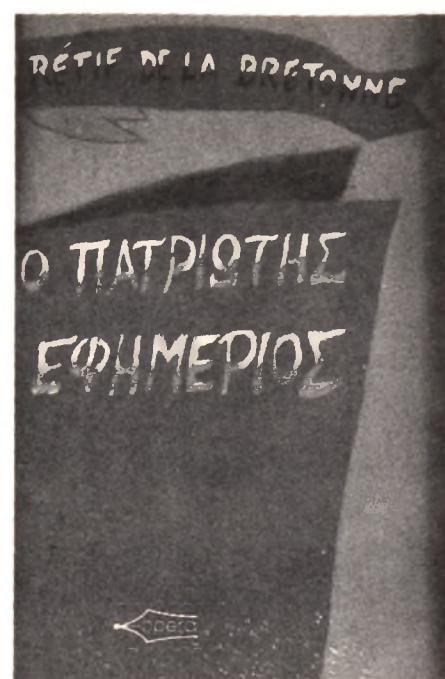
Είναι λοιπόν δυνατό να θεωρηθεί ότι θα υπάρξουν πολλές εγγυήσεις για μια αξιοπρεπή και ανεμπόδιστη βίωση της μειονότητας στον τόπο που χρόνια ζει χωρίς την ανάγκη ξεριζωμού της. Επιλογή που πιστεύουμε ότι είναι η πιο σωστή.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«ΟΡΕΡΑ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«Π Ρ Ο Ο Δ Ο Σ»

Ιστορία και Διπλωματία

της Αρετής Τούντα-Φεργάδη

Το Βορειοηπειρωτικό προβληματίζει τις ελληνοαλβανικές σχέσεις εδώ και εβδομηνταεπτά χρόνια, με περιόδους υφέσεως και εντάσεως. Ημερομηνία γεννήσεώς του θεωρείται η 17η Δεκεμβρίου 1913, μέρα κατά την οποία υπογράφηκε το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας. Σύμφωνα με τους όρους του πρωτοκόλλου εκείνου η διεθνής Επιτροπή, η οποία είχε αναλάβει τη διοίκηση και τα οικονομικά του νεοσύστατου αλβανικού κράτους (πρωτόκολλο Λονδίνου, 29 Ιουλίου 1913), επιδίκασε σε αυτό τη Βόρειο Ήπειρο.

Η Βόρειος Ήπειρος, όρος αρχικά διπλωματικός και αργότερα, όπως και σήμερα, πολιτικός, κατοικείτο κυρίως από Έλληνες. Το γεγονός αυτό και η κατοχή της περιοχής από ελληνικά στρατεύματα, η οποία υφίστατο από τα τέλη του 1912 (Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος), δεν εμπόδισε τις Μεγάλες Δυνάμεις στις οποίες είχε ανατεθεί, μεταξύ άλλων, το Μάιο του 1913 (Συνθήκη Λονδίνου) η «φροντίδα του διακανονισμού της διαχαράξεως των συνόρων της Αλβανίας», και ιδιαίτερα την Αυστροουγγαρία και την Ιταλία, κύριες «οραματίστριες» της αλβανικής ανεξαρτησίας, να αποδώσουν τη Βόρειο Ήπειρο στην Αλβανία.

Από το σημείο αυτό αρχίζει η τραγωδία της Βορείου Ηπείρου. Η Ελλάδα εξαναγκάζεται από τις Μεγάλες Δυνάμεις, με δέλεαρ τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, να αποσύρει τα στρατεύματά της από την περιοχή. Οι Βορειοηπειρώτες είναι αντίθετοι. Εκλέγουν προσωρινή κυβέρνηση και αρχές Μαρτίου 1914 σχηματίζουν στο Αργυρόκαστρο την «Αυτόνομη Πολιτεία της Βορείου Ηπείρου».

Αυτή η κυβέρνηση διαπραγματεύεται με τη διεθνή Επιτροπή το πρωτόκολλο της Κέρκυρας (19 Μαΐου 1914), το οποίο αποτελεί τον πρώτο διεθνή τίτλο αναγνώρισεως της ελληνικότητας της Βορείου Ηπείρου. Στις διατάξεις του περιλαμβάνονται και ορισμένες με εξέχουσα σημασία: οι χριστιανικές κοινότητες αναγνωρίζονταν ως νομικά πρόσωπα, η εκπαίδευση θα παρεχόταν ελεύθερα, η τάξη των ορθόδοξων κοινοτήτων, η εκπαίδευση των τριών τάξεων του Δημοτικού σχολείου, η αλβανική. Τα

Ο χάρτης απεικονίζει τον χώρο της Ηπείρου πριν από τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, με αναφορά σε αρχαιολογικούς όρους. Αναδημοσιεύεται από το βιβλίο «Βόρειος Ήπειρος» του καθηγητή Δημ. Ευαγγελίδη.

θρησκευτικά θα διδάσκονταν αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα. Καθιερωνόταν η ελευθερία της γλώσσας. Στους νότιους νομούς θα χρησιμοποιόταν η αλβανική και η ελληνική.

Οι ευεργετικές διατάξεις του πρωτοκόλλου της Κέρκυρας δεν πρόλαβαν να εφαρμοσθούν. Το καλοκαίρι του 1914 ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και στην Αλβανία επικράτησε χάος. Στις αρχές ακόμα του πολέμου τα ελληνικά στρατεύματα κατέλαβαν για δεύτερη φορά τη Βόρειο Ήπειρο, μετά από εντολή των Δυνάμεων της Αντάντ. Την ίδια περίοδο, οι ίδιες Δυνάμεις προτείνουν στην Ελλάδα να εξέλθει στον πόλεμο, στο πλευρό τους, με αντάλλαγμα τη Βόρειο Ήπειρο. Το ενδιαφέρον όμως της Ιταλίας για την περιοχή είναι πάντα ζωντανό. Όπως και της Αυστροουγγαρίας. Ενδιαφέρον δείχνει έμπρακτα και η Γαλλία. Το 1917 η Βόρειος Ήπειρος είχε σβηστεί στην ουσία από τον χάρτη.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τελειώνει και ο Βενιζέλος υποβάλλει υπόμνημα στο Συνέδριο της Ειρήνης. Στις ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις περιλαμβάνεται και η Βόρειος Ήπειρος. Οι συζητήσεις είναι ευοίωνες εφόσον ορισμένοι Μεγάλοι υποστηρίζουν την Ελλάδα. Στις 14 Ιανουαρίου 1920 η Συνδιάσκεψη των Παρισίων εκδίδει απόφαση, στην οποία αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι το Αργυρόκαστρο και η Κορυτσά θα αποδοθούν στην Ελλάδα.

Οι εξελίξεις στη διεθνή σκηνή και στην ελληνική εσωτερική πολιτική δεν διευκολύνουν την εφαρμογή των παραπάνω αποφάσεων. Αντίθετα η απόφαση της Διασκέψεως των υπουργών Εξωτερικών των Μεγάλων Δυνάμεων στις 9.11.1921, ανανέωνε την αναγνώριση της αλβανικής ανεξαρτησίας η οποία είχε καταληθεί στη διάρκεια του πολέμου. Ως νότια σύνορα της Αλβανίας εκλαμβάνονταν εκείνα που είχε ορίσει το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας.

Από την στιγμή αυτή μεταβάλλεται και η ελληνική εξωτερική πολιτική απέναντι στο Βορειοηπειρωτικό. Δεν την απασχολεί ως ζήτημα εθνικό-εδαφικό. Την ενδιαφέρει υπό το πρίσμα της προστασίας της ελληνικής μειονότητας που κατοικεί στην Αλβανία. Υπό το πρίσμα αυτό απασχολεί τα δυο κράτη, Ελλάδα και Αλβανία, στην περίοδο 1934-1935. Η Αλβανία παρά το γεγονός ότι έχει αναλάβει υποχρέωση προστασίας για όλες τις μειονότητες που κατοικούν στα εδάφη της με τη δήλωσή της προ την Κ.τ.Ε. (2 Οκτωβρίου 1921) παραβιάζει επανειλημμένα τα εκπαιδευτικά και θρησκευτικά δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας. Τα δικαιώματα αυτά προστατεύονται και από το αλβανικό σύνταγμα του 1928. Η Αλβανία συνεχίζει να τα παραβιάζει. Τροποποιεί το σχετικό άρθρο του Συντάγματός της: καταργεί τα ιδιωτικά κοινοτικά σχολεία και υιοθετεί την παροχή μόνο κρατικής εκπαίδευσης. Το θέμα φθάνει στο Δικαστήριο της Χάγης, μετά την απόφαση του οποίου (1935) τα ιδιωτικά σχολεία της ελληνικής μειονότητας ξαναλειτούργουν. Ως τις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στη Βόρειο Ήπειρο λειτούργησαν 74 σχολεία και φοίτησαν 5.254 μαθητές.

Την ίδια περίοδο, παραμονές του πολέμου, η Αλβανία προσδένεται στο ιταλικό άρμα. Ως τότε, και σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου, η ιταλική επιρροή στην Αλβανία ήταν έντονη. Το 1939 Αλβανία και Ιταλία σχηματίζουν προσωπική ένωση με ανώτατο άρχοντα τον Ιταλό βασιλιά. Η Αλβανία εκδίδει Βασιλικό Διάταγμα, το οποίο αναγνωρίζει ότι ανάμεσα σε αυτή και τα κράτη στα οποία η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο υφίσταται εμπόλεμη κατάσταση.

Στη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου ('40-'41) οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις εξαπολύουν αντεπίθεση εναντίον των Ιταλών και καταλαμβάνουν την Κορυτσά, το Αργυρόκαστρο, τους Αγίους Σαράντα. Και πάλι τα ελληνικά στρατεύματα εγκαταλείπουν τη Βόρειο Ήπειρο εξαναγκασμένα αυτή τη φορά από τη γερμανική εισβολή στην Ελλάδα.

Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, και μετά τον τερματισμό του, το Βορειοηπειρωτικό συζητείται ως εδαφική διεκδίκηση. Τον Ιούλιο 1946 αρχίζουν στο Παρίσι οι εργασίες της Διασκέψεως της Ειρήνης και η ελληνική κυβέρνηση ζητά να εγγραφεί το Βορειοηπειρωτικό στην ημερήσια διάταξη. Παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν τότε, το θέμα παραπέμπεται και πάλι στο Συμβούλιο των τεσσάρων υπουργών Εξωτερικών, όπου είχε συζητηθεί δυόμισι μήνες νωρίτερα και είχε αποφασισθεί να συζητηθεί διεξοδικά μετά την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης με την Αυστρία. Η Συνθήκη υπογράφηκε το Μάιο του 1955

χωρίς να περιβάλει καμιά διάταξη για τη Βόρειο Ήπειρο.

Θα πρέπει ωστόσο να υπογραμμισθεί ότι όταν η Ελλάδα επικύρωσε τη Συνθήκη Ειρήνης με την Ιταλία (Παρίσι, 10 Φεβρουαρίου 1947) δήλωσε ρητά: «το ελληνικόν αίτημα της Βορείου Ηπείρου παραμένει και μετά την υπογραφή της μετά της Ιταλίας Συνθήκης εκκρεμές ενώπιον του Συμβουλίου των Τεσσάρων Υπουργών των Εξωτερικών, από την δικαίαν κρίσιν των οποίων αναμένει μετ' εμπιστοσύνης την ικανοποίησίν του».

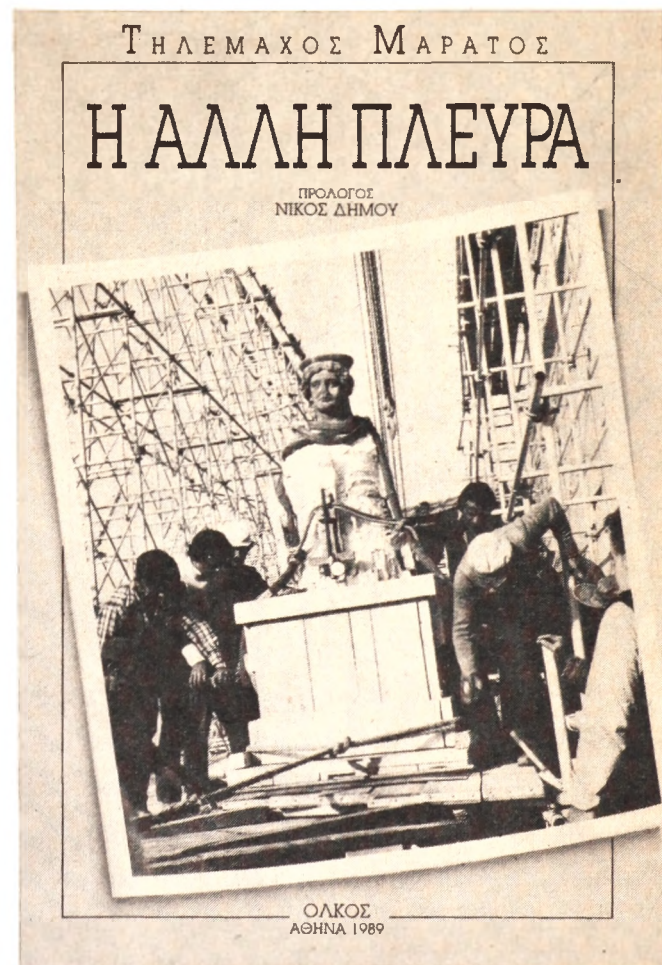
Μετά το 1947 η Ελλάδα και η Αλβανία δεν υπέγραψαν Συνθήκη Ειρήνης η οποία θα επισφράγιζε τον τερματισμό των εχθροπραξιών. Από τότε και στο εξής καταβλήθηκαν πολυάριθμες προσπάθειες για εξομάλυνση των σχέσεων των δυο κρατών. Οι προσπάθειες καρποφόρησαν μόνο το 1970, όταν στην Αθήνα κυβερνούσαν οι Συνταγματάρχες. Στις αρχές της χρονιάς εκείνης υπογράφηκε στο Παρίσι ελληνοαλβανική Εμπορική Συμφωνία επί επιμελητηριακού επιπέδου. Η Εμπορική Συμφωνία υπήρξε ο προάγγελος της συσφίξεως των πολιτικών σχέσεων των δυο χωρών, η οποία πραγματοποιήθηκε ένα χρόνο αργότερα. Στις 6 Μαΐου 1971 αναγγελοτά, με κοινό ταυτόσημο ανακοινωθέν Ελλάδας-Αλβανίας η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων την οποία ακολούθησε ανταλλαγή πρεσβευτών. Οι συνομιλίες είχαν διεξαχθεί στη Νέα Υόρκη και σύμφωνα με ορισμένους παρατηρητές η προσέγγιση των δυο κρατών υπήρξε αποτέλεσμα της εξομάλυνσεως των σχέσεων Ουάσιγκτον-Πεκίνου. Η Αλβανία είχε προσδεθεί στο κινέζικο άρμα το 1961, όταν σταμάτησαν οι δεσμοί της με τη Σοβιετική Ένωση.

Από τότε οι ελληνοαλβανικές σχέσεις παρουσίαζαν το εξής παράδοξο: τα δυο κράτη είχαν διπλωματικές σχέσεις ενώ παράλληλα μεταξύ τους υφίστατο το καθεστώς της εμπολέμου καταστάσεως. Το παράδοξο αυτό θέλησαν να εξαλείψουν οι ελληνικές μεταδικτατορικές κυβερνήσεις, χωρίς να απαρνηθούν τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας που κατοικεί στη Βόρειο Ήπειρο. Οι προσπάθειες ευοδώθηκαν το καλοκαίρι του 1987, όταν στις 28 Αυγούστου η τότε κυβέρνηση προχώρησε με μονομερή πράξη, εσωτερικού δικαίου, με πράξη του υπουργικού Συμβουλίου, στην άρση του εμπολέμου καθεστώτος. Η πράξη αυτή έθεσε τέρμα στο ιδιόμορφο και ουσιαστικά ανύπαρχτο νομικό καθεστώς του εμπολέμου. Στο κείμενο της σχετικής πράξεως, το οποίο βασίστηκε σε ειδική γνωμοδότηση της ειδικής νομικής υπηρεσίας του υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας αποτυπώνεται η πολιτική της τότε κυβερνήσεως απέναντι στη μειονότητα και τις σχέσεις των δυο χωρών.

Στο κείμενο αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα: «Ο τερματισμός της προηγούμενης κατάστασης θα συμβάλλει στην περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων των δυο φίλων χωρών και τη διεύρυνση της μεταξύ τους συνεργασίας. Ειδικότερα θα είναι προς όφελος της ελληνικής μειονότητας, για την οποία το ενδιαφέρον της ελληνικής κυβέρνησης ήταν και θα παραμείνει αμέριστο και η οποία, καλλιεργώντας τις παραδόσεις και την εθνική της ταυτότητα, θα αποτελεί μια σταθερή γέφυρα φιλίας ανάμεσα στον ελληνικό και τον αλβανικό λαό».

Στην ιστορία δεν χωρούν κρίσεις για σύγχρονους πολιτικούς χειρισμούς και δεν χωρούν υποθέσεις. Όμως η μελέτη των πηγών της οδηγεί, πολλές φορές, σε απλά, λογικά συμπεράσματα. Αν επομένως η αλβανική ηγεσία ήθελε να προσέξει το παραπάνω κείμενο, ίσως να μη ζούσαμε σήμερα την τραγωδία των προσφύγων από τη Βόρειο Ήπειρο. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΜΑΡΑΤΟΣ Η ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ πρόλογος Νίκος Δήμου

Τα περισσότερα κείμενα του βιβλίου έχουν δημοσιευθεί στη στήλη «Η άλλη πλευρά» της «Καθημερινής», μερικά άλλα είναι ανέκδοτα.

Κεντρική Διάθεση: Εκδόσεις ΟΛΚΟΣ
Βουκουρεστίου 3 - 105 64 Αθήνα
τηλ. 32.54.538 - 32.53.172

Τα συγκοινωνούντα δοχεία

του Νίκου Χίου

**Από σήμερα ο πρωθυπουργός
επισκέπτεται διαδοχικά τη
Σόφια και τα Τίρανα.
Με ποιες προϋποθέσεις και
δεδομένα πραγματοποιείται
αυτή η έξοδος
στις δυο βαλκανικές
πρωτεύουσες;**

Το κύμα φυγής προς τη χώρα μας μελών της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία προέβαλε σε οξύτατη μορφή το πρόβλημα των κυβερνητικών ταλαντεύσεων απέναντι στο καθεστώς Αλία, αλλά και την έλλειψη οράματος που να εμπνέει την ελληνική εξωτερική πολιτική στον ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής χερσονήσου. Συμβολικά, το κύμα των φυγάδων μπορεί μόνο να χαρακτηριστεί ως ένας μεγάλος βράχος που διατάραξε προς πολλαπλές κατευθύνσεις τα λιμνάζοντα ύδατα της εξωτερικής μας πολιτικής καθώς και της μνήμης μας ως κοινωνία.

Η αστάθεια που βασιλεύει στις πρώην «σοσιαλιστικές» χώρες της βαλκανικής σε συνδυασμό με την ανασφάλεια που επικρατεί σε αυτές, καθιστούν περι-

των νέων δεδομένων στην περιοχή και τη συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων στην πολιτική που θα ακολουθήσει η χώρα μας στην Χερσόνησο του Αίμου.

Έως σήμερα η Ελλάδα αντιμετώπιζε κατηγορίες και επιβουλές (άμεσες ή έμμεσες) από δυο άλλα κράτη για «διακριτική μεταχείριση μειονοτήτων που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια». Από το Βελιγράδι που υπέθαλπτε και υποστήριζε τους ισχυρισμούς των Σκοπίων για την «μακεδονική μειονότητα του Αιγαίου» και την Τουρκία που εμφανίζεται ως «προστάτης» της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη.

Στο ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία η χώρα μας αντιμετωπίζει για πρώτη φορά σε τέτοιο οξύμενο βαθμό την ανάγκη να αναζητήσει δρόμους και τρόπους ώστε η μειονότητα να απολαμβάνει πλήρως τα πολιτικά της δικαιώματα και τις ατομικές της ελευθερίες. Για πρώτη φορά η χώρα μας δεν θα πρέπει να απορρίπτει (όπως στην περίπτωση του «μακεδονικού») ή να αμύνεται (όπως πράττει κατά κόρον στην περίπτωση των μουσουλμάνων της Θράκης), αλλά, τουναντίον, να έχει λόγο για ένα κομμάτι του ελληνισμού που έως τώρα ζούσε στην επικράτεια ενός ανελεύθερου και μίζερου καθεστώτος και σε άμεση γειτνίαση με τον εθνικό γεωγραφικό κορμό. Βεβαίως, η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην επέμβαση στα εσωτερικά άλλης χώρας και στη φροντίδα για τις συνθήκες διαβίωσης και την απρόσκοπτη άσκηση των δικαιωμάτων των ομογενών είναι αρκετά αχνή. Το μόνο βέβαιο είναι ότι οποιαδήποτε συμπεριφορά, δήλωση ή αποδοχή ντοκουμέντου θα έχει βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, ενώ παράλληλα θα λειτουργήσει

ως «υπόδειγμα» και «προηγούμενο» για κάθε ενδιαφερόμενο.

Προς το παρόν το σύνολο του πολιτικού φάσματος αρκείται σε νουθεσίες προς την ελληνική μειονότητα να παραμείνει στις πατρογονικές εστίες, λέγοντας χαρακτηριστικά ότι «εκεί σας χρειαζόμαστε» (;), ενώ παράλληλα το κυβερνητικό κλιμάκιο που βρίσκεται στην Ήπειρο παρέχει αφειδώς διαβεβαιώσεις ότι ο πρωθυπουργός κατά το επικείμενο ταξίδι του στην Αλβανία, θα έχει ως άμεση προτεραιότητα να διασφαλίσει το «ακαταδίωκτο» όσων επιστρέφουν.

Ταυτόχρονα η κυβέρνηση φαίνεται να απομακρύνεται από τη λογική της αντιπαράθεσης και να επιλέγει το διάλογο με το καθεστώς Αλία. Σε αυτό συνετέλεσε η οξύτητα με την οποία τέθηκε το πρόβλημα της ελληνικής μειονότητας όσο και ο ελεγχόμενος εκδημοκρατισμός που επιχειρεί στη χώρα του ο Ραμίζ Αλία.

Εντός αυτού περιπτού του πλαισίου ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης αναχωρεί την Κυριακή για τα Τίρανα πραγματοποιώντας το πρώτο ταξίδι Έλληνα πρωθυπουργού στην Αλβανία. Ωστόσο, ο Αλβανός ομόλογός του επέλεξε τον Ιούνιο του 1990 την Άγκυρα ως πρώτη πρωτεύουσα που επισκέφθηκε αλβανός πρωθυπουργός μετά από 23 χρόνια.

Η επίσκεψη του πρωθυπουργού στη Σόφια πραγματοποιείται σε μια περίοδο όπου η γειτονική μας χώρα αντιμετωπίζει δραματικές ελλείψεις σε καύσιμα και βασικά καταναλωτικά αγαθά. Το στοιχείο αυτό σε συνάρτηση με το κενό που βρίσκεται η Βουλγαρία αναφορικά με το διεθνές προσανατολισμό και την ασφάλειά της προσδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα αποτελέσματα της ε-

πίσκεψης και συνιστούν τα δεδομένα της νέας φάσης των άριστων ελληνο-βουλγαρικών σχέσεων.

Η παραίτηση του Α. Λουκάνωφ συμπαρέσυρε και τη μονοκομματική διακυβέρνηση της χώρας από το Σοσιαλιστικό Κόμμα (πρώην κομμουνιστικό) και πλέον στη διακυβέρνηση της χώρας συμμετέχουν —εκτός του Σοσιαλιστικού Κόμματος— η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων και το Αγροτικό Κόμμα. Η Βουλγαρία δοκιμάζεται σκληρά στον οικονομικό τομέα και οι «οικονομικοί εγκέφαλοι» της ΕΔΔ ανέλαβαν εξ ολοκλήρου το πηδάλιο της βουλγαρικής οικονομίας προκειμένου να τη στρέψουν προς την «οικονομία της αγοράς». Αν και η ΕΔΔ ως κόμμα συγκλίνει ιδεολογικά και διατηρεί τακτικές επαφές με τη Νέα Δημοκρατία, αυτό δεν σημαίνει ότι οι απόψεις σημαντικών δυνάμεων στους κόλπους της συγκλίνουν με τα ελληνικά συμφέροντα σε ό,τι αφορά τις βουλγαρο-τουρκικές σχέσεις.

Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη άριστα την καθεστωτική ρευστότητα και την οικονομική αστάθεια στη γειτονία χώρα κατοχύρωσε κατ' αρχήν τη θέση της μουσουλμανικής μειονότητας, τα μέλη της οποίας αποκαλούνται πλέον από αρκετά επίσημα χείλη και μερίδα του Τύπου ως «Τούρκοι». Παράλληλα, ενίσχυσε την οικονομική της παρουσία, ενώ με την πρωτοβουλία Οζάλ για τη συνεργασία των κρατών της Μαύρης Θάλασσας (ΕΣΣΔ, Τουρκία, Βουλγαρία και Ρουμανία) δημιούργησε προϋποθέσεις για την ένταξη της διμερούς συνεργασίας σε ευρύτερο και θεσμοποιημένο πλαίσιο.

Επιπλέον, η άνοδος της τιμής του πετρελαίου, το τεράστιο, για τα οικονομικά μεγέθη της χώρας, εξωτερικό χρέος, η διάλυση της ΚΟΜΕΚΟΝ και η απαίτηση της ΕΣΣΔ να καταβάλλεται σε σκληρό συνάλλαγμα η χορήγηση υγρών καυσίμων ανατρέπουν τους παραδοσιακούς προσανατολισμούς της Σόφιας προς την ΕΣΣΔ και τον Τρίτο κόσμο. Είναι χαρακτηριστικό ότι τον Σοβιετικό πρεσβευτή έχει αντικαταστήσει —όσον αφορά τη δημοσιότητα— ο Αμερικανός συνάδελφός του. Εκ των πραγμάτων λοιπόν η χώρα στρέφεται προς τη Δύση κάτι που αποτελεί και σαφή επιλογή του προέδρου Ζ. Ζέλεφ και των προσκείμενων σε αυτόν πολιτικών κύκλων· ασαφές παραμένει προς το παρόν εάν ο προσανατολισμός θα σταματά στην Ιβηρική Χερσόνησο ή θα επεκτείνεται και πέραν του Ατλαντικού Ωκεανού.

Ένα άλλο στοιχείο που επιτείνει τις διεργασίες αλλά και την ασάφεια της βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής είναι η ρευστότητα που παρατηρείται και στα θέματα ασφαλείας. Στο πρόσφατο παρελθόν η συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεων στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας ήταν κάτι περισσότερο από «θέσφατο» ενώ σήμερα, με την ουσιαστική απο-

διάρθρωσή του, η Βουλγαρία δίνει την εντύπωση της «ορφανής αδελφής». Για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξετασθούν με ιδιαίτερη προσοχή οι προτάσεις ηγετικών κύκλων των ενόπλων δυνάμεων της Βουλγαρίας για την ανάληψη συλλογικών πρωτοβουλιών τόσο σε διαβαλκανικό επίπεδο (συναντήσεις υπουργών αμύνης και αρχηγών γενικών επιτελείων στρατού) προκειμένου να εξετασθούν ζητήματα ασφαλείας, όσο και σε επίπεδο διμερών σχέσεων) κυρίως προς την Ελλάδα και λιγότερο προς την Τουρκία. Πρόσφατη άλλωστε είναι και η παρέμβαση Οζάλ για την υπογραφή Συμφώνου μη επιθέσεως μεταξύ Βουλγαρίας και Τουρκίας, πιθανόν για να καθησυχάσει (και όχι μόνον) τους ανησυχούντες.

Στους ανησυχούντες ως προς την Τουρκία συμπεριλαμβάνεται και ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων της Βουλγαρίας, στρατηγός Μίντσεφ ο οποίος σε συνέντευξή του στην «Καθημερινή» 18.11.90 δήλωνε τα εξής: «Εμείς ως Γενικό Επιτελείο θα επικροτούσαμε τη διεύρυνση της Διακήρυξης του 1986 εφόσον οι υπουργοί Εξωτερικών των δυο χωρών θεωρήσουν σκόπιμο να μετατραπεί η Διακήρυξη σε αμυντική Συμφωνία».

Πρόκειται για τη Διακήρυξη «Φιλίας, συνεργασίας και καλής γειτονίας» που υπέγραψαν το Σεπτέμβριο του 1986 στη Σόφια οι Α. Παπανδρέου και Τ. Ζίβκωφ η οποία προκάλεσε πολλές αντιδράσεις από την πλευρά της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης, την Τουρκία και το ΝΑΤΟ. Σημείο αιχμής της Διακήρυξης θεωρήθηκε η διάταξη που προέβλεπε «διαβουλεύσεις μεταξύ των δυο κυβερνήσεων σε περίπτωση κατά την οποία το ένα εκ των δυο συμβαλλομένων μερών αντιμετώπιζε κινδύνους από τρίτη χώρα». Η διάταξη αυτή ενεργοποιήθηκε κατά την κρίση του Μαρτίου 1987, με το ταξίδι του Κάρολου Παπούλια στη Σόφια.

Ο νυν υπουργός Εξωτερικών Αντ. Σαμαράς, κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στη Σόφια, δήλωσε ότι η Διακήρυξη ισχύει, επισημαίνοντας παράλληλα ότι έχει ξεπεραστεί από τα γεγονότα, προσθέτοντας ότι απαιτείται νέος και μακροπρόθεσμος προσανατολισμός για τη συνεργασία των δυο χωρών σε θέματα ασφαλείας. Μετά τον πρωθυπουργό έχει προγραμματισθεί να επισκεφθεί τη Σόφια ο υπουργός Άμυνας Ι. Βαρβιτσιώτης, ενώ κατά την επίσκεψή του στρατηγού Μίντσεφ στην Αθήνα αποφασίστηκε η συγκρότηση τεχνικών επιτροπών με αντικείμενο την επαλήθευση της Συμφωνίας περιορισμού των Συμβατικών Δυνάμεων Ευρώπης (CFE).

Με αυτά τα δεδομένα ξεκινά ο πρωθυπουργός τις διαδοχικές επισκέψεις του στη Σόφια και τα Τίρανα. Για τα αποτελέσματα των ταξιδιών αυτών στο επόμενο τεύχος. □

E. E. M.

ΟΜΟΙΟ ΕΜΥΟΤΖ ΥΦΥ

Ο ΝΟΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΕΡΦΥ

ΟΤΑΝ ΟΛΑ ΦΑΙΝΟΝΤΑΙ ΟΤΙ ΠΑΝΕ ΣΤΡΑΒΑ...

Επειδή:

Τίποτα δεν είναι τόσο χάλια που να μην μπορεί να πάει χειρότερα.

Επειδή:

Η λύση του προβλήματος ανάγεται πάντα στο να θρεις αυτούς που θα το λύσουν.

Επειδή:

Όταν ένα σώμα βυθίζεται στο νερό... χτυπάει συνήθως το τηλέφωνο.

Μάλλον θα σας χρειαστεί ένα «ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΩΣ ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ», βασισμένο στους νόμους του Μέρφυ, του Πάρκινσον, του Πήτερ και μιας σειράς από άλλους σύγχρονους επώνυμους και ανώνυμους τεχνοκράτες, γραφειοκράτες και λοιπούς κοινωνικούς παρατηρητές.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΑΥΛΟΣ

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ:

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 60 - 106 80 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ.: 3607382 - FAX: 3636083

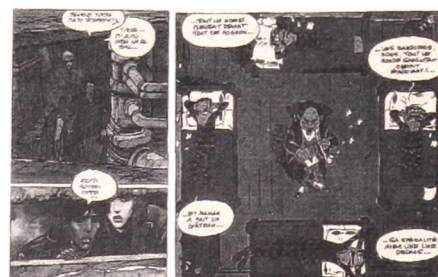
ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: Α. ΠΟΥΛΟΥΚΤΣΗ

ΛΑΣΑΝΗ 9 - 546 22 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛ.: 031 - 237463

"ΚΟΜΙΚΣ"

Τέχνη και Τεχνικές
της Εικονογραφημένης

ΣΑΛΕΑ

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Οι πάγιοι παράγοντες που καθόρισαν την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον εικοστό αιώνα θα εξακολουθήσουν να την προσδιορίζουν και κατά την καταληκτική δεκαετία του αιώνα. Οι παγκόσμιες εξελίξεις, που εδώ και πολύ λίγα χρόνια μετέβαλαν ριζικά το πλέγμα των διεθνών ισορροπιών, ιδίως ως προς την Ευρωπαϊκή Ήπειρο, θα επηρεάσουν κυρίως την τακτική και ελάχιστα τη στρατηγική της εξωτερικής μας πολιτικής. Τούτο διότι η Ελλάδα, χώρα μικρή σε πληθυσμό, οικονομικώς ασθενής και με ενδημικές δυσχέρειες ως προς την άμυνά της, δεν αντιμετωπίζει περίπλοκα προβλήματα εξωτερικού προσανατολισμού. Το στοιχείο αυτό θα έπρεπε να θεωρηθεί θετικό, γιατί διευκολύνει μακρόπνοο σχεδιασμό.

Κατά συνέπεια, οι μεγάλοι στόχοι της εξωτερικής μας πολιτικής, συνήθεις, άλλωστε, για κάθε κράτος, μπορεί να συνοψιστούν ως ακολούθως:

Α Προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και, γενικότερα, της κυριαρχίας της χώρας. Πρόκειται πρωταρχικά για έργο της εν στενή έννοια αμυντικής πολιτικής, που αποβλέπει στην εξασφάλιση της πολεμικής ικανότητας της χώρας. Η εξωτερική πολιτική αποτελεί στον τομέα αυτό πολύτιμο συμπλήρωμα. Κατατείνει στην αναζήτηση διεθνών ερεισμάτων προς ενδυνάμωση της εθνικής ασφαλείας (συμμαχίες, πηγές προμήθειας όπλων, αξιοποίηση διαπραγματευτικώς της γεωπολιτικής σημασίας της χώρας κ.α). Στην περίπτωση τουλάχιστον της Ελλάδας, λαμβανομένης δηλαδή υπ' όψιν της φύσης και της προέλευσης της απειλής, η εξωτερική πολιτική δεν θάταν δυνατό να υποκαταστήσει τη σημασία της πολεμικής ικανότητας της χώρας ως παράγοντος προστασίας των εθνικών συμφερόντων.

Οι διαπιστώσεις αυτές είναι, βεβαίως, αυτονόητες. Ωστόσο επιβάλλεται να επισημαίνονται, διότι συχνά τις παραγνωρίζουμε, υπό το κράτος κόπωσης και συνακόλουθων ψευδαισθήσεων ως προς τις δυνατότητες της εξωτερικής πολιτικής.

Β Εξασφάλιση αγορών για τα εθνικά προϊόντα και τις υπηρεσίες, καθώς και προσπάθεια προσέλευσης επενδύσεων. Μολονότι παραδοσιακοί οι στόχοι αυτοί της κρατικής πολιτικής, ωστόσο στην εποχή μας εποχή των πολυεθνικών οικονομικών συγκροτημάτων και των μεταξύ τους διεθνικών σχέσεων, προσλαμβάνουν ήσσονα σχετικώς σημασία. Γιατί τα συγκροτήματα αυτά κινούνται αυτόνομα, βάσει δικών τους πληροφοριών και μέσω δικών τους δικτύων. Κατά συνέπεια, ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης των διεθνικών οικονομικών σχέσεων θα μετακυλίεται βαθμιαίως από το κράτος στα εταιρικά συγκροτήματα στα επιμελητήρια και παρεμφερείς οργανισμούς. Η τάση αυτή θα επηρεάσει κατά τρόπο φθίνοντα και τη σημασία των μονίμων εμπορικών αντιπροσωπειών μας καθώς και το περιεχόμενο της αποστολής τους.

Γ Σχέσεις ειδικού ενδιαφέροντος με χώρες όπου διαβικόνει ομογένεια.

Μπορεί κατά συνέπεια να υποστηριχτεί ότι όλες οι κρατικές δραστηριότητες στο διεθνή τομέα είναι τεταγμένες στην εξυπηρέτηση των τριών αυτών στόχων, που εξετάζονται κατωτέρω χωριστά με έμφαση στο προφανώς σημαντικότερο, που είναι η εθνική ασφάλεια.

- Ιδιαίτερα επισημαίνεται ότι αν οι ανωτέρω παράγοντες προσδιορίζουν το περιεχόμενο και τους προσανατολισμούς της εξωτερικής πολιτικής, η δυνατότητα άσκησης της εξαρτάται ευθέως από την όλη κατάσταση της χώρας, δηλαδή την οικονομία, την κοινωνική συνοχή, το πολιτισμικό της επίπεδο και όλα όσα συνθέτουν το εθνικό πνεύμα και το εθνικό ισχύος της. Από της σκοπιάς αυτής οι οικονομίες δεν διαγράφονται καθαρά για την πρώτη πενταετία της δεκαετίας.

Η απειλή κατά της εθνικής κυριαρχίας και ασφάλειας

Δ εδομένης της πάγιας, λόγω και έργω, επεκτατικής έναντι της Ελλάδας πολιτικής της Τουρκίας προκύπτει αβίαστα ότι αυτή θα συνεχιστεί και κατά την αρξαμένη δεκαετία και μάλιστα εντεινόμενη, αν εξακολουθήσει η αναβάθμιση του διεθνούς - μεσανατολικού ρόλου της Τουρκίας, σε συνδυασμό με τις φιλοδοξίες της Άγκυρας να καταστεί μείζων, καθοριστική περιφερειακή δύναμη. Συνακόλουθα, ο τουρκικός επεκτατισμός θα παραμείνει και στα προσεχή χρόνια ο κατ' εξοχήν προσδιοριστικός παράγοντας της εξωτερικής μας πολιτικής. Θάπρεπε μάλιστα να αναβαθμιστεί η σημασία του και να αναθεωρηθεί επί το ρεαλιστικότερο ο τρόπος αντιμετώπισης του. Γιατί στο παρελθόν υπό καθεστώς κόπωσης και συνακολούθων ψευδαισθήσεων, είτε υποβαθμίσαμε την σημασία της τουρκικής απειλής, είτε αδικαιολογήτως, ελπίσαμε σε δυνατότητες καλόπιστης συνδιαλλαγής.

Η τουρκική απειλή κατά του ελληνισμού, είναι ο παράγοντας εκείνος που επιβάλλεται κατ' εξοχήν να καθορίσει όχι μόνο την αμυντική εν στενή έννοια πολιτική, αλλά και τους εν γένει διπλωματικούς στόχους και χειρισμούς των κυβερνήσεων. Η φύση της απειλής είναι κυρίως στρατιωτική. Συνίσταται στη σταθερά συντηρούμενη και βελτιούμενη πολεμική ικανότητα της Τουρκίας. Πρόκειται για στόχο που πάγια κατέχει κορυφαία προτεραιότητα στον κυβερνητικό της προγραμματισμό. Η προέλευση της απειλής ανάγεται στον τουρκικό επεκτατισμό που προκύπτει από την ιστορική ταυτότητα της Τουρκίας όπως παραδοσιακά την νοούν οι ηγέτιδες τάξεις και προσωπικότητες της. Δηλαδή συναίσθηση αυτοκρατορικού παρελθόντος και συνακόλουθη τάση κατάκτησης ή ανάκτησης εδαφών. Η μουσουλμανική πίστη μαζών και ηγετών. Το πληθυσμικό δυναμικό της και οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της. Η καίρια γεωγραφική της θέση. Τον στρατιωτικό δυναμικό της. Και η διεθνής βαρύτητα, που τις προσδίδουν όλα αυτά και που αριστοτεχνικά αξιοποιεί.

Ειδικότερα, η Τουρκία συντηρεί προβάλλει και, έργω και λόγω, προωθεί πολύ-

ΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

πλευρες αξιώσεις σε βάρος της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Διεκδικεί τη μισή υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου ως «προσημείωση» επέκτασης της κυριαρχίας της σε βάρος των ελληνικών νησιών, των οποίων κατά τακτά διαστήματα πολλαπλώς αμφισβητεί το καθεστώς. Πότε ζητεί την αναθεώρηση της συνθήκης της Λωζάνης, πότε μας αρνείται την οχύρωση των υπό την απειλή των νησιών μας. Εξ άλλου, καθημερινώς σχεδόν παραβιάζει τον εναέριο χώρο μας. Και επειδή οι αντιδράσεις μας λόγω αδυναμίας, υποκειμενικής των κατά καιρούς κυβερνήσεων ή αντικειμενικής, είναι τουλάχιστον πλαδαρές. Η Τουρκία αποθρασύνεται και βαθμιαία καθιερώνει «πρακτική» αμφισβήτησης κυριαρχικών μας δικαιωμάτων. Αλλά και πέραν του Αιγαίου, στη Δ. Θράκη επιδιώκει συστηματικά να διαμορφώσει συνθήκες προαγωγής αυτονομίας της μουσουλμανικής μειονότητας, την οποία «διεκδικεί» ως τουρκική, με απώτερη βλέψη την απόσπαση ελληνικών εδαφών. Στη Δ. Θράκη η Τουρκία θα αξιοποιήσει την «πείρα» της από την Κύπρο ΚΑΙ τότε πολλοί θα συνειδητοποιήσουν πόσο αλληλένδετα είναι τα εθνικά μας θέματα: ότι δηλαδή η ασφάλεια του ελληνισμού διέρχεται και από την Κύπρο.

Οι επιδιώξεις της Άγκυρας στη Δ. Θράκη θα αποτελέσουν ογκούμενο και δυσχερέστατο εθνικό μας πρόβλημα κατά την τρέχουσα δεκαετία. Όσα σήμερα συμβαίνουν είναι μόνον η αρχή.

Μας αρνείται ακόμη, παγίως, η Τουρκία διεθνώς αναγνωρισμένες αρμοδιότητες ως προς τον έλεγχο της διεθνούς αεροπλοΐας. Προβαίνει σε καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος διεξαγωγής ναυτικών και αεροπορικών γυμνασίων με αποτέλεσμα πανενόχληση των συγκοινωνιών μας. Γενικότερα κάνει ό,τι μπορεί για να θεμελιώσει επάνω σε «ακολουθούμενη μακρά πρακτική» δικαιώματα εφ' όλου του Αιγαίου που ουσιαστικά διεκδικεί εξ ημισίας με την Ελλάδα. Και βεβαίως όλα αυτά, πέραν των πρακτικών και νομικών αποτελεσμάτων υπέρ της Άγκυρας, συνεπάγονται και προφανή μείωση γοήτρου. Αν είχαμε φροντίσει να διαθέτουμε πρόσφορη πολεμική ικανότητα αλλιώς θα αντιδρούσαμε. Η Τουρκία δεν θα

τολμούσε. Το δίκαιο, το «μέτρο» και το εθνικό συμφέρον θα τα εξασφάλιζε ισοζύγιο ισχύος.

Προς δικαιολόγηση των αξιώσεων και βλέψεων της στο Αιγαίο η Τουρκία ισχυρίζεται ότι απειλείται από την Ελλάδα. Διότι η Δυτική ακτή της δήθεν ασφυκτιά λόγω των ελληνικών νησιών, που της παρεμποδίζουν προσπέλαση στη Μεσόγειο και διότι αποτελούν προωθημένη βάση ενδεχόμενης ελληνικής επίθεσης.

Ως προς την «ασφυξία» είναι φαινόμενο περιορισμένο και σε περιορισμένη περιοχή. Στο βόρειο Αιγαίο ουδέν πρόβλημα υφίσταται και βεβαίως δεν μπορεί η Τουρκία πειστικά να υποστηρίξει ότι δεν διαθέτει άνετη, ακώλυτη πρόσβαση στο Αιγαίο. Ως προς τον κίνδυνο επίθεσης από τα νησιά, πρόκειται για ισχυρισμό καταφανώς αστήρικτο, πράγματι αστείο. Είναι τόσο άνισα τα μεταξύ Ελλάδας Τουρκίας μεγέθη ώστε θάταν αδιανόητη οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια εκ μέρους μας με στόχο την επέκταση της κυριαρχίας μας στη Δυτική Τουρκία. Άλλωστε μετά την ανταλλαγή πληθυσμών του 1922 και την έκτοτε παγίωση των καταστάσεων δεν υπάρχει ούτε το κίνητρο, ούτε και τυχόν ρομαντική πρόθεση επέκτασης, κατά συνέπεια οι ισχυρισμοί της Τουρκίας ότι απειλείται από τα ελληνικά νησιά αποτελούν διαφανή προσπάθεια συγκάλυψης του προς δυσμάς επεκτατισμού της.

Στο σημείο αυτό θάπρεπε να τονισθεί ιδιαίτερα η εξοπλιστική προσπάθεια της Τουρκίας που κατατείνει σταθερά σε συνεχή, ποσοτική και ποιοτική, βελτίωση της πολεμικής της μηχανής. Η πολεμική βιομηχανία επεκτείνεται. Κατασκευάζει σε συνεργασία με αμερικανικές βιομηχανίες πολεμικά αεροσκάφη, τεθωρακισμένα άρματα και οπικά συστήματα. Τελευταίως ανακοίνωσε επίσημα την επιτυχή δοκιμή πυραύλου μέσου βεληνεκούς εγχώριας κατασκευής. Ακόμη και στον πυρηνικό τομέα φαίνεται ότι γίνεται προσπάθεια σε συνεργασία με την Αργεντινή και το Πακιστάν.

Η Τουρκία, όπως προαναφέρθηκε, ανήκει στις χώρες που συνειδητοποιούν ότι το στρατιωτικό της δυναμικό είναι κύριο έρεισμα του διεθνούς κύρους της. Έναντι όλων αυτών πώς αντιδρά η Ελλάδα; Ο

του πρέσβη ε.τ.

Μιχάλη Δούντα

πτωχοπροδορισμός και η μιζέρια μας θίγουν και την πολεμική μας ικανότητα. Τα συμπεράσματα θλίνουν και μας πανικοβάλλουν. Θάπρεπε επίσης να προστεθεί ότι η Τουρκία αξιοποιώντας τις τελευταίες πανευρωπαϊκές ανακατατάξεις πέτυχε στο πλαίσιο της διάσκεψης ασφαλείας εξαίρεση του ενός περίπου τρίτου της επικράτειάς της από την υποχρέωση μείωσης συμβατικών όπλων. Έτσι η Τουρκία διαθέτει πλέον πρακτικά, αν όχι τυπικά, ανεξέλεγκτο απόθεμα ανδρών και πολεμικών εφοδίων, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κατά της Ελλάδος.

Στο σημείο αυτό έχει θέση η αναφορά στο Κυπριακό. Μολονότι η Κύπρος είναι κυρίαρχο κράτος, ωστόσο η μοίρα της αναμφίβολα είναι κρίσιμος κρίκος στο πλέγμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Τούτο όχι μόνο λόγω των ακατάλυτων εθνικών και πολιτισμικών δεσμών του ελληνισμού της Κύπρου με τον ελληνισμό της Ελλάδας, ή λόγω της ελληνικής συνεγγύησης για το μέλλον της Κύπρου, αλλά και διότι η Τουρκία έχει αναβιβάσει το Κυπριακό στο επίπεδο ελληνοτουρκικής αναμέτρησης. Δηλαδή η Άγκυρα, έχοντας οξυδερκέστερη από την Αθήνα θέαση της ιστορίας θεωρεί τον ελληνισμό ενιαίο από την Θράκη έως το Αιγαίο και, πέραν, μέχρι την Κύπρο. Και ενιαίο τον απειλεί. Είναι το δεδομένο ιστορικά σύνορο της ελληνοτουρκικής αναμέτρησης. Γι' αυτό διαπράττουν και σοβαρό σφάλμα εκτίμησης - πέραν του εθνικού ολισθήματος - όσοι, δήθεν κυνικοί, πιστεύουν ότι αν «απαλλαγούμε» από το κυπριακό θα βελτιωθεί η προοπτική των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Αντιθέτως, η Τουρκία έχοντας σημειώσει μια επιτυχία θα την χρησιμοποιήσει ως εφελτήριο προς άλωση μακροχρονίως και των λοιπών σημείων αντίστασης του ελληνισμού, δηλαδή στο Αιγαίο και στη Θράκη. Θάπρεπε τούτο να τονιστεί διότι πολλοί Έλληνες κατέχονται από τέτοιες ψευδαισθήσεις. Ας το κατανοήσουν επιτέλους ότι ακόμη και αν «απαλλαγούν» από το κυπριακό θα θρουν την Τουρκία μπροστά τους στα άλ-

λα σημεία της αντιπαραθέσεως. Αν όμως συλλάβουμε ως ενιαίο χώρο εθνικού ενδιαφέροντος την Κύπρο και την εντάξουμε σε ενιαίο αμυντικό σχεδιασμό έχουμε καλλίτερες ελπίδες αντιμετώπισης της τουρκικής απειλής.

Δυστυχώς όμως η ολέθρια πολιτική της κυπριακής κυβέρνησης, ιδίως την τελευταία τριετία, με την πρόθυμη συμπαράσταση της ελληνικής έχουν φέρει το κυπριακό προ του κρημνού.

Είναι χαρακτηριστικό της παρακμής ότι όταν πρόκειται για υποχωρήσεις, για προοπτική «απαλλαγής» από το κυπριακό, Αθήνα και Λευκωσία γνησίως ομονοούν. Έχουν οδηγήσει το κυπριακό προ του κρημνού.

Με την πολιτική των υποχωρήσεων στις οποίες παλαιότερα εσύροντο απρόθυμες οι κυπριακές κυβερνήσεις, ενώ, αντιθέτως, των υποχωρήσεων πρωτοστατεί πλέον και με ενθουσιασμό ο πρόεδρος Βασιλείου, οδηγήσαμε το κυπριακό σχεδόν σε σημείο μη αναστρέψιμο. Η πολιτική των μάταιων διαλόγων προσέλαβε μορφή μαζοχιστικής έμμονης ιδέας και συρρίκνωσε το κυπριακό από διεθνές θέμα εισβολής και κατοχής σε «καθγά» δύο κοινοτήτων. Με τις πρόσφατες αδιανόητες εξελίξεις στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, δια της αποδοχής δηλαδή από την Αθήνα και Λευκωσία της ολέθριας απόφασης 649/1889 του Συμβουλίου Ασφαλείας και των έμμεσων συνεπειών της, συναποδεχθήκαμε ως βάση λύσης του κυπριακού τα ακόλουθα:

Παγίωση της διχοτόμησης, αφού δεν προβλέπεται επανεγκατάσταση προσφύγων ούτε δικαίωμα εγκατάστασης των Κυπρίων πολιτών σε όλη την επικράτεια. Δύο κράτη απλώς θα συμπήξουν ομοσπονδία. Σκοπός της δεν θα είναι η ενότητα του κράτους, αφού παλιννόστηση προσφύγων και δικαίωμα εγκατάστασης αποκλείονται, αλλά η καθιέρωση, δια του ομοσπονδιακού επικαλύμματος, της ισότιμης και εξ αδιαιρέτου συγκυριαρχίας τουρκικής μειονότητας και της ελληνικής πλειοψηφίας πάνω σε όλη την Κύπρο. Όλα αυτά υπό την εγγυητική παρουσία του τουρκικού στρατού.

Αυτό όμως δεν είναι λύση, αλλά βαρεία επιδείνωση.

Επείγει όσο ποτέ άλλοτε να απεγκλωβιστεί το κυπριακό από την ψευδαισθηση ότι υπό το σημερινό ανισοζύγιο δύναμης Τουρκίας Ελλάδας είναι δυνατό να βρεθεί από συμφώνου με την Τουρκία η καλύτερη βελτίωση του status quo. Ήρθε η ώρα να αφήνουν το κυ-

πριακό, ιδίως τα δύο τελευταία χρόνια, οι αξιοθρήνητοι χειρισμοί Λευκωσίας-Αθηνών δεν μας απομένει παρά το δίλημμα: Είτε να κλείσουμε συμφωνία, που να μεταβάλει ουσιαστικώς την Κύπρο σε προτεκτοράτο της Τουρκίας είτε να παραμείνουμε ως έχουμε όχι μόνον αρνούμενοι και την παραμικρή παραχώρηση αλλά ανακαλώντας και τα μέχρι τώρα προσφερθέντα. Να περιχαρακώσουμε και παράλληλα να ενισχύσουμε κάθε έρεισμα αντίστασης συνειδητοποιώντας ότι εκεί που οδηγήθηκε το κυπριακό με την άμετρη και άφρονα διαλλακτικότητά μας μόνο με αναμέτρηση μπορεί να βελτιωθεί. Σε μια τέτοια στρατηγική η ανάκτηση απωλεσθέντων παραμένει μείζον στόχος. Στο μεταξύ ως προστατευθεί ότι απέμεινε.

Βασίμως μπορεί να υποστηριχτεί ότι το κυπριακό ιδίως κατά την τελευταία διετία και πλέον υπέστη, από διπλωματικής σκοπιάς, οπισθοδρόμηση που μόνο με τις συνέπειες της εισβολής μπορεί να συγκριθεί.

Το μέλλον όμως της Τουρκίας παρά την ενδυνάμωση της ισχύος της και τα ευμενή γεωπολιτικά δεδομένα δεν διαγράφεται αναγκαίως ασκίαστο. Οι δομικές αδυναμίες της τουρκικής κοινωνίας όπως ο αναλφαριθμητισμός, η γενικότερη καθυστέρηση η απουσία θεσμών γνησίως δημοκρατικών, η οικονομική υποανάπτυξη παρά το τεράστιο φυσικό πλούτο, η ισλαμική αφοσίωση του λαού που παραμένει ενεργός παρά την κεμαλική καταπίεση, η ασιατική υφή της χώρας παρά τις τάσεις εξευρωπαϊσμού μιας σχετικά περιορισμένης ελίτ, το τεράστιο μειονοτικό θέμα λόγω των αυτονομιστικών κινήσεων των Κούρδων, όλα αυτά αποτελούν προβλήματα που θα έπρεπε βεβαιότατα να συνεκτιμηθούν κατά τη χάραξη της εν ευρεία εννοία αμυντικής μας πολιτικής έναντι της Τουρκίας. Διότι εξισορροπούν την εικόνα μιας Τουρκίας προορισμένης να γίνεται καθημερινά ισχυρότερη.

Αυτή η εντύπωση του αναπότρεπτου της τουρκικής έναντι της Ελλάδας υπεροχής καλλιεργείται δυστυχώς υπό το ένδυμα ενός ψευδορεαλισμού από μερίδα κορυφαίων πολιτικών ηγετών και υπηρεσιακών παραγόντων και επηρεάζει υπολογίσιμη μερίδα της κοινής γνώμης. Είναι ουσιαστικώς προϊόν ατολμίας, αδυναμίας οράματος, «βολέματος» με τη μιζέρια και άλλων παρεμφερών παραγόντων. Πρόκειται για νοοτροπία που έχει οδηγήσει στην καταστροφική εκτίμηση ή μάλλον έμμονη φοβία, ότι τυχόν πολεμική αναμέτρηση με την Τουρκία οδηγεί αναποφεύκτως

σε ελληνική ήττα. Με αυτό όμως το σύνδρομο του αναπόδραστου της ήττας δεν είναι δυνατό να χαραχτεί ασφαλής εθνική πολιτική. Θα 'μαστε καταδικασμένοι σε συνεχείς υποχωρήσεις και ψευδαισθήσεις δυνατότητας συνδιαλλακτικών λύσεων με την Τουρκία. Δεν είναι τυχαίο ότι από αδυναμία να δούμε την πραγματικότητα κατάματα και να αποδεχτούμε τις συνακόλουθες θυσίες, έχουμε κατασκευάσει το μύθο της ελληνοτουρκικής φιλίας των Βενιζέλου - Ατατούρκ, τον οποίον αναμασούν οι ηγέτες σε στιγμές δύσκολες ή πανηγυρικές. Ελληνοτουρκική όμως φιλία ουδέποτε υπήρξε. Άλλωστε, οι δύο ηγέτες ουσιαστικώς συνεφώνησαν σε μία ανάπαυλα. Ο Κεμάλ για να θεμελιώσει το νέο κράτος, ο Βενιζέλος για να μπορέσει να αναπνεύσει και να αφομοιώσει τη νέα πραγματικότητα της Λωζάνης κύριο στοιχείο της οποίας υπήρξε η ρύθμιση του τεράστιου προσφυγικού προβλήματος.

Αυτοί οι παράγοντες και άλλα διεθνή συγκυριακά στοιχεία οδήγησαν στη συμφωνία εκείνη που ουσιαστικά τίποτα δεν «θεράπευσε». Διότι η Τουρκία έκτοτε και μέχρι σήμερα δεν έπαυσε να θυσσοδομεί κατά της Ελλάδας υποβλέποντας την εδαφική της επικράτεια. Διαπραγματευόταν την έξοδο της στον πόλεμο έναντι ελληνικών εδαφών, συνέτριβε την ελληνική ομογένεια με βαρύτατο κεφαλικό φόρο όταν η Ελλάδα αιμορραγούσε υπό κατοχήν, διεκδικούσε την Δωδεκάνησο, επεκτάθηκε στην Κύπρο, ενώ συνεχίζει ακατοπόνητη να αποβλέπει σε εδάφη μας, που βρίσκεται λοιπόν η διαβόητη ελληνοτουρκική φιλία; Πότε απέδωσε; Και όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1950 έγινε προσπάθεια «αναβίωσης» με αντίστοιχες επισκέψεις του βασιλέως Παύλου και του Τζελάλ Μπαγιάρ πάλι σε βάρος μας κατέληξε. Εισέπραξαν οι Τούρκοι σοβαρότατα ανταλλάγματα στη Δυτική Θράκη.

Πώς μπορούν κατά συνέπεια να ομιλούν οι ηγέτες μας για αναβίωση ελληνοτουρκικής φιλίας που δεν υπήρξε ποτέ; Είναι τόσο ανιστόρητοι; Όχι. Είναι απλώς ανεπαρκείς, ανεπιστρεπτί ξεπερασμένοι. Είναι η ώρα νέων ανθρώπων, με αυτόνομο προβληματισμό, αποδεσμευμένων από σκουριασμένα στερεότυπα και κυρίως ανθρώπων με ρεαλισμό, που δεν συμπίπτει με ηττοπάθεια, και με όραμα. Και τέτοιες προσωπικότητες δεν βρίσκονται αναγκαίως στα διάφορα «δελφινολόγια».

Οι τάσεις αυτές προβλέπεται να συνεχιστούν και στην τελευταία δεκαετία του αιώνα. Γι' αυτό επιβάλλεται, όσο ποτέ άλλοτε, να αναθεωρήσουμε την πολιτική.

Να παύσει, επιτέλους, η ηττοπαθής, στατική θεώρηση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων. Να αντιμετωπίσουμε ωμά την Τουρκία ως κορυφαίο κίνδυνο, ως αντίπαλο, με τον οποίο σχέσεις φιλίας δεν διαγράφονται στο προβλεπτό μέλλον. Να δώσουμε έμφαση, προεξάρχουσα προτεραιότητα, σε προσπάθεια ανάπτυξης πολεμικής ικανότητας συγκεντρώνοντας την προσοχή μας στη σύγχρονη τεχνολογία. Γιατί μόνο με έξαρση της ποιότητας είναι δυνατό να εξισορροπήσουμε τα ποσοτικά πλεονεκτήματα της Τουρκίας, ώστε να επιτύχουμε ένα αξιόπιστο αποτρεπτικό ισοζύγιο ισχύος. Μόνο αν επιτύχουμε ένα τέτοιο όριο ισχύος μπορούμε να προσβλέψουμε σε λειτουργικές ομαλές σχέσεις καλής γειτονίας με τους Τούρκους. Οποιαδήποτε άλλη επιλογή μας καταδικάζει σε μόνιμη φθοροποιό ένταση, σε ταπεινώσεις και πιθανότατα σε σοβαρές απώλειες επιρροής ή και εδάφους.

Παράλληλα, με τη βελτίωση της πολεμικής μας ικανότητας θα πρέπει –και τούτο είναι ευτυχώς διακομματική συνείδηση– να συμβάλουμε όσο μπορούμε στην πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης. Αν τα ανατολικά σύνορα της ευρωκοινότητας συμπέσουν με τα ελληνικά, αποκτούμε σημαντικότατο έρεισμα που όμως δεν υποκαθιστά την αυτόνομη στρατιωτική αποτρεπτική δυνατότητα, τουλάχιστον μέχρι αποκρυσταλλώσεως νέας τάξεως στην Ευρώπη.

Στο σημείο αυτό αρμόζει να αναφερθεί ότι αν έτσι προωθηθεί η πολιτική ενότητα της Ευρώπης, την Ελλάδα συμφέρει ισλαμική φυσιογνωμία της Τουρκίας. Σε μας θα τελειώνει η Ευρώπη. Αν επιτευχθούν τρόποι συνύπαρξης, που είναι πιθανότατο, τόσο το καλύτερο. Αν όχι, τουλάχιστον θα ανήκουμε σε ισχυρή, πολιτισμικά ομοιογενή ομάδα.

Θα 'πρεπε ακόμη να προστεθεί ότι η Ελλάδα έχει προφανές συμφέρον να καλλιεργήσει εξειδικευμένες σχέσεις με τις χώρες της τουρκικής περιμέτρου με τις οποίες η Άγκυρα θρίσκεται σε αντιπαράθεση. Πρόκειται για θέμα πολυεδρικού ενδιαφέροντος.

Κίνδυνος και από τα Βαλκάνια

Απειλή για την εδαφική μας ακεραιότητα, ήσσονα βεβαίως σε σχέση με την εκ Τουρκίας, συνιστούν και οι βλέψεις της Γιουγκοσλαβίας επί του ελληνικού τμήματος του Μακεδονικού γεωγραφικού χώρου. Είναι θα 'λεγε κανείς απειλή «παραδοσιακή», που σημείωσε κατά τη διαδρομή του εικοστού αιώνα επικίνδυνες εξάρσεις υπό το κάλυμμα ισχυρισμού ύπαρξης «Μακεδονικής» μειονότητας

στην Ελλάδα. Ως προς τα προσεχή χρόνια η ανησυχία προκαλείται λόγω της αβεβαιότητας για το μέλλον της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας. Διότι είναι δύσκολο να προβλεφθεί τι κατεύθυνση θα 'περνε η πολιτική της Σερβίας, από κοινού με το παράρτημα της των Σκοπίων, σε περίπτωση διάλυσης της Ομοσπονδίας. Αν δηλαδή θα σημειωθεί «μούδιασμα», οπότε θα χαλαρωθούν και οι πιέσεις, ή αν, αντιθέτως, θα προσλάβει μορφή επιθετικής προκλητικότητας, πράγμα ίσως λιγότερο πιθανό. Προς ολοκλήρωση της εικόνας θα 'πρεπε να υπομνησθεί και ο μεγάλος αριθμός μουσουλμάνων πολιτών της Γιουγκοσλαβίας.

Ενισχυτική του κινδύνου είναι και η σημασία που αποκτούν οι μειονότητες στο γενικότερο ευρωπαϊκό πλαίσιο, συνέπεια των ανακατατάξεων που προκάλεσε η τήξη του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού.

Ας σημειωθεί ακόμη ότι μια τέτοια προοπτική, αλλά και τα κατά καιρούς προσκόμματα που η ίδια η Γιουγκοσλαβία παρεμβάλλει στη χερσαία διακίνηση του εμπορίου μας, καθιστούν ακόμη περισσότερο επιτακτική την αναζήτηση νέων οδών επικοινωνίας με την Ευρώπη, παρακαμπτομένης της Γιουγκοσλαβίας. Προσφορότερη λύση φαίνεται να είναι η διοχέτευση των οδικών μας συγκοινωνιών, μέσω συγχρόνων σχηματαγωγών, προς Ιταλία, ή και τις Δαλματικές ακτές, σε περίπτωση ανεξαρτοποίησης της Σλοβενίας και Κροατίας και απώτερης σύνδεσής του με την Ευρωκοινότητα. Η λύση αυτή θα γίνει ακόμη εκλυστικότερη όταν στην κοινότητα θα ενταχθεί, όπως θεωρείται βέβαιο και η Αυστρία. Η Ελλάδα θα συνδεθεί έτσι χωρίς παρεμβολή άλλου κράτους, με το κοινοτικό έδαφος. Ως εναλλακτική θα προσφέρεται και η μέσω Βουλγαρίας σύνδεση με την Ευρώπη, οδικώς ή δια των ποτάμιων διαύλων.

Όλα αυτά επιβάλλουν αυξημένη εγρήγορση και πολύπλευρη προετοιμασία προς αντιμετώπιση των εκ Γιουγκοσλαβίας ενδεχομένων. Και έσχατο, αναντικατάστατο μέσο προστασίας θα 'ναι και στην περίπτωση αυτή η πολεμική μας ικανότητα. Προς αποτροπήν, αλλά εν ανάγκη, και καταστολή.

Η Αλβανία αυτόνομα είναι ανίσχυρη να μας απειλήσει. Τα Τίρανα, όμως θα μπορούσαν να μας παρενοχλήσουν αν αποφάσιζαν να συμπλεύσουν με την Τουρκία ως αντίρροπο πιέσεων μας προς προστασία της μειονότητας, της οποίας το μέλλον της είναι άδηλο. Και ενυπάρχει στις εξελίξεις στοιχείο ειρωνείας. Η εκ-

δημοκρατικοποίηση, της Αλβανίας στην οποία στηρίξαμε ελπίδες για την επιβίωση της μειονότητας, είναι πιθανό να λειτουργήσει αντίστροφα. Να ενθαρρύνει δηλαδή κύμα φυγής των μειονοτικών προς χώρες ανωτέρου βοιοτικού επιπέδου. Τα όσα συμβαίνουν ήδη ίσως να είναι η απαρχή του τέλους της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία. Ένα άλλο ενδεχόμενο είναι η διολίσθηση Αλβανών στην Ελλάδα με κίνδυνο δημιουργίας Αλβανομουσουλμανικών εστιών στην ήπειρο.

Ως προς την Αλβανία δεν θα 'πρεπε να αποκλειστούν εντελώς και οι εξελίξεις που έχουν σχέση με αυτή καθ' αυτή την υπόστασή της. Επίσης αξιο προσοχής στο πλαίσιο αυτό είναι το ιταλικό ενδιαφέρον για τα εν Αλβανία συμβαίνοντα. Πάντως επιβάλλεται με την Αλβανία να καλλιεργήσουμε σχέσεις λειτουργικής γειτονίας. Αν ποτέ η Αλβανία συνοδοιπορούσε με την Τουρκία η Ελλάδα θα βρισκόταν κυκλωμένη από Μουσουλμανικούς πυρήνες.

Βελτίωση των σχέσεων με τη Βουλγαρία προβλέπεται να συνεχιστεί. Οι φόβοι της από το γιουγκοσλαβικό και τουρκικό επεκτατισμό σε συνδυασμό με το κενό άμυνας που προέκυψε από τη διάλυση του «σοβιετικού κόσμου» επενεργούν ενισχυτικά των ελληνοβουλγαρικών σχέσεων. Απαιτείται όμως συνεχής εγρήγορση διότι η κατάσταση δεν είναι στατική. Η Τουρκία καταβάλλει προσπάθεια να κάμψει την άξονα Αθήνας - Σόφιας. Προτείνει Βουλγαροτουρκικό σύμφωνο μη επίθεσης και οικονομική συνεργασία των χωρών της Μαύρης Θάλασσας. Είναι κατ'εξοχήν η στιγμή που η Ελλάδα πρέπει να δείξει διορατικότητα και γενναιοφροσύνη στους χειρισμούς της έναντι της Σόφιας. Οι τουρκοί ελιγμοί δεν θα 'ναι δύσκολο να εξουδετερωθούν με μια τέτοια στάση. Γιατί η Βουλγαρία έχει κάθε λόγο να μην εμπιστεύεται την ισχυρή και πολυπράγμονα Τουρκία και να προτιμά ερείσματα που κατά τρόπο αξιόπιστο θα της πρόσφερε η Ελλάδα.

Κατά συνέπεια οι κίνδυνοι για την εδαφική μας ακεραιότητα εστιάζονται στα Βαλκάνια και κυρίως στην Τουρκία. Εκείθεν οι θύελλες. Συνακόλουθα με την εκτίμηση αυτή αρμόζει ίσως και η σκέψη ότι η Ελλάδα πρέπει περισσότερο από τη βαλκανική γεωγραφική θέση να προβάλλει τη γενικότερη, πολύπτυχη και ουσιωδέστερη ευρωπαϊκή της ταυτότητα. Με τις βαλκανικές χώρες οι σχέσεις εγγύτητας είναι κυρίως τοπική, γιατί πολλές διαφορές μας χωρίζουν. Κατά συνέπεια θα

Ήπρεπε ίσως να μειωθεί βαθμιαία η έμφαση στα θαλκανικά σύμφωνα, που τελικώς ουδέν αποδίδουν, ενώ αντίθετα παραπλανούν ως προς τα ουσιώδη. Αντίθετα, θα Ήπρεπε ανάλογα των συμφερόντων μας, να αναπτύξουμε με τις θαλκανικές χώρες σχέσεις επί διμερούς επιπέδου.

Ματιές που κατά καιρούς ρίχνουν στην Κρήτη οι Λύβεις... και άλλοι επιβάλλουν απλώς παρακολούθηση.

Για την πληρότητα της ανάλυσης σημειώνεται ότι στο παρελθόν, λόγω της εμπλοκής της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ η χώρα μας δεχόταν πιο άμεσους τους αντίκτυπους της αναμέτρησης ανατολής-δύσης και τους συνακόλουθους κινδύνους. Η εξέλιξη όμως των Αμερικανοσοβιετικών σχέσεων έχει εξαφανίσει, τουλάχιστον για το προβλεπτό μέλλον, το στοιχείο αυτό. Μόνο απρόβλεπτο σχετικώς είναι οι εξελίξεις που ενδέχεται να σημειωθούν από τυχόν μείζονα εσωτερική αναταραχή στη Σοβιετική Ένωση και συνακόλουθα αναβίωση ολοκληρωτισμών, ή άλλων επιθετικών τάσεων. Θα πρόκειται όμως για καταστάσεις ευρύτατου φάσματος που θα ξεπερνούν τις δυνατότητες αυτόνομης αντίδρασης της Ελλάδας. Η χώρα μας θα συμπλεύσει μοιραίως με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, που εξελίσσεται σε πολύτιμο αντικατάστατο έρεισμα της διεθνούς μας υπόστασης και εθνικής μας ασφάλειας.

Η προοπτική ευρωπαϊκής ασφάλειας

Η προοπτική των σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι μόνον κατ' αρχήν δεδομένη. Γιατί πελώρια είναι τα προβλήματα που οφείλονται κυρίως στην αδυναμία της Ελλάδας, λόγω σειράς σφαλμάτων να παρακολουθήσει τους κοινοτικούς ρυθμούς ανάπτυξης και ενοποίησης. Ευτυχώς έχει καταστεί πανελλήνια συνείδηση η πολλαπλώς τεράστια σημασία της συμμετοχής μας στην κοινότητα. Λογικώς θα Ήπρεπε η συνειδητοποίηση αυτή να οδηγήσει στο μέγιστο της προσπάθειας να εναρμονιστούμε με την Κοινότητα. Ωστόσο, δυστυχώς, συχνά τη συμπεριφορά μας χαρακτηρίζει το άλογο, το παρορμητικό, η μικροϊδιοτέλεια. Πάντως η κοινότητα είναι πρόθυμη να βοηθήσει. Και η Ελλάδα δεν έχει άλλη επιλογή από το να ανταποκριθεί στην πρόκληση. Αλλοιώς οδυνηρότατες θα είναι οι συνέπειες και δυσοίωνο το ελληνικό μέλλον.

Ως προς τα νέα σχήματα ασφαλείας που διαμορφώνονται στην Ευρώπη, την ελληνική στάση θα καθορίζει το εθνικό συμφέρον. Θα εκφράζεται μέσω της κοινότητας. Κάποια συστήματα ευρωπαϊκών σχέσεων με το ΝΑΤΟ, που ενδέχεται να υπάρξουν, θα πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο της εν εξελίξει Διάσκεψης Ασφαλείας (ΔΑΣΕ).

λίξει Διάσκεψη Ασφαλείας (ΔΑΣΕ).

• Το ΝΑΤΟ προβλέπεται να διατηρηθεί και ως ομφάλιος λώρος μεταξύ κοινότητας και ΗΠΑ-Καναδά, αλλά και διότι τουλάχιστον μέχρι αποκρυστάλλωσης των ενδοσοβιετικών πραγμάτων παραμένει το σημαντικότερο έρεισμα της κοινοτικής άμυνας. Για την Ελλάδα δεν προβλέπονται εκπλήξεις, παρά μόνο αν επιδιωχθεί διεύρυνση του χώρου συμμαχικής εμπλοκής. Σε μια τέτοια περίπτωση η Ελλάδα θα πρέπει να εξασφαλισθεί έναντι τυχόν πλεονεκτημάτων υπέρ της Τουρκίας.

• Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση πιθανότατα θα εξελιχτεί σε στρατιωτικό σκέλος της κοινότητας. Όμως είτε συμβεί αυτό είτε όχι η Ελλάδα πρέπει να πιέσει για την συμμετοχή της. Επιβάλλεται να εξουδετερωθούν αντιρρήσεις που συναρτώνται και με την ελληνοτουρκική αντιπαράθεση.

• Η Διάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφαλείας (ΔΑΣΕ) μοιλονότι το ευρύτερης συμμετοχής ευρωπαϊκό FORUM μέχρι στιγμής έχει περιοριστεί σε διακηρύξεις, αν και στο πλαίσιο της συγκεκριμένο επίτευγμα υπήρξε η μείωση του συμβατικού δυναμικού των συμφώνων ΝΑΤΟ και Βαρσοβίας. Ωστόσο, λόγω του μεγάλου εύρους και των πολλών συγκρουομένων συμφερόντων δεν αποκλείεται η ΔΑΣΕ να εξελιχτεί σε ένα είδος ευρωπαϊκού «ΟΗΕ».

Πάντως η Ελλάδα επιβάλλεται να έχει ενεργό συμμετοχή πέραν των γενικών προφανών λόγων και διότι στο πλαίσιο της ΔΑΣΕ ενδέχεται να προωθηθούν επικίνδυνες πρωτοβουλίες περί τα μειονοτικά.

• Οι σχέσεις με της Ηνωμένες Πολιτείες αξίζουν ιδιαίτερης αναφοράς. Γιατί σφράγισαν την εξωτερική μας πολιτική για πολλά χρόνια. Στην αρξαμένη δεκαετία οι σχέσεις δεν προβλέπεται να σημειώσουν αξιόλογες παρεκκλήσεις. Εύτρωτο σημείο τους θα παραμείνει η πολιτική των ΗΠΑ έναντι της Τουρκίας. Το πιθανότερο είναι ότι οι ΗΠΑ θα εξακολουθήσουν να αποδίδουν μείζονα σημασία στις σχέσεις τους με την Τουρκία. Αν και σε ελλάσον επίπεδο, οι σχέσεις με την Ελλάδα, διατηρούν ωστόσο υπολογίσιμη προτεραιότητα στο ενδιαφέρον των ΗΠΑ. Άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη στάση της Ελλάδας έναντι των ΗΠΑ είναι η εκεί πολυπληθείς ομογένεια.

• Οι σχέσεις με άλλες μεγάλες χώρες όπως η Ιαπωνία, Ινδία και ένα πλήθος άλλων χωρών θα συνεχιστούν και κατά την τρέχουσα δεκαετία καθοριζόμενες από τα ίδια «συμβατικά» συνήθη κριτήρια. Δεν διαγράφονται υπολογίσιμες διαφοροποιήσεις.

Ως προς τις διεθνείς οικονομικές σχέ-

σεις της Ελλάδος προβλέπεται, όπως προαναφέρθηκε, μετακίνηση των πρωτοβουλιών στον ιδιωτικό τομέα, που βαθμιαία προσλαμβάνει τη μορφή κολοσσαίων οργανισμών. Η κρατική πρωτοβουλία θα περιοριστεί μόνο σε ό,τι αφορά κρατικές παραγγελίες ή όσα έργα υποδομής απομείνουν στην κρατική ευθύνη.

Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα της εκτενούς αυτής ανάλυσης, που σκόπιμα περιέλαβε και αυτονόητες εκτιμήσεις, συνοψίζονται ως εξής:

• Τα σημαντικότερα προβλήματα της εξωτερικής μας πολιτικής συναρτώνται με τα θέματα της εθνικής μας ασφάλειας. Κατά συνέπεια προτείνεται αλλαγή θεώρησης των ελληνοτουρκικών σχέσεων με έμφαση πλέον στην αναγνώριση ότι μόνο με απόκτηση αξιόλογα αποτρεπτικής πολεμικής δυνατότητας μπορούμε να εξασφαλίσουμε την εδαφική μας ακεραιότητα αλλά και λειτουργικές σχέσεις ελληνοτουρκικής φιλίας. Με άλλα λόγια, πρέπει να εγκαταλειφθούν οι ποικίλες ψευδαισθήσεις δυνατότητας οποιασδήποτε έντιμης συνδιαλλαγής με την Τουρκία από θέση αδυναμίας. Το μύθο της ελληνοτουρκικής φιλίας είναι καιρός να αποκαταστήσει η συνειδητοποίηση ότι η Τουρκία είναι κορυφαίος κίνδυνος και αντίπαλος και ότι, συνακόλουθα, επιβάλλεται να αντιμετωπιστεί με κριτήρια ισχύος. Η πανάρχαιη ρήση: «Αν θέλεις ειρήνη προετοιμάσου για πόλεμο» διατηρεί δυστυχώς αμείωτο το ανατριχιαστικό κύρος της. Η στάση αυτή ελάχιστα εναρμονίζεται και με καταστάσεις που μπορούν να ανακύψουν στο θαλκανικό χώρο.

• Η Ελλάδα πρέπει να προβάλλει την ευρωπαϊκή της ιδιότητα εγκαταλείποντας την ταύτιση με τα Βαλκάνια. Με τις Βαλκανικές χώρες είναι σκόπιμη καλλιέργεια διμερών και όχι συλλογικών σχέσεων. Τα ποικίλα θαλκανικά σύμφωνα δεν ωφελούν, αλλά μάλλον διαστρεβλώνουν την εικόνα της πραγματικότητας.

• Θεμελιώδης προϋπόθεση για την άσκηση οποιασδήποτε αξιόπιστης εξωτερικής πολιτικής είναι η εσωτερική υπόσταση της Ελλάδας. Για να ακτινοβολήσουμε προς τα έξω πρέπει να «υπάρξουμε» εντός. Και «εντός» δεν πάμε καθόλου καλά. Δεν ανήκει βεβαίως στο παρόν άρθρο η ανάλυση των εσωτερικών πραγμάτων της χώρας. Όσο όμως διαρκεί η πολύπλευρη παρακμή δεν είναι δυνατό να ελπίσουμε σε βελτίωση της εικόνας και των δυνατοτήτων της Ελλάδας προς τα έξω. Αντίθετα, διαγράφεται προοπτική παρακμής και κινδύνων

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗΣ

ΦΑΚΕΛΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗ

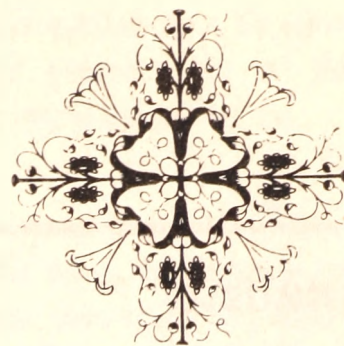
ΟΙ ΑΝΑΚΡΙΣΕΙΣ • ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ • ΤΟ ΤΕΛΟΣ

ΦΥΤΡΑΚΗΣ Ο ΤΥΠΟΣ ΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΦΥΤΡΑΚΗ

Γραβιάς 3-5 • Τηλέφωνο: 36 19 083-5

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ, ΜΑΝΩΛΗΣ: 'Ο Πλάτων και η Τέχνη
ΑΠΟΛΛΙΝΑΙΡ, ΓΚΥΓΙΩΜ: Οι κυβιστές ζωγράφοι
ΒΑΚΑΛΟ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ: 'Οπτική σύνταξη
ΓΟΥΙΝΤ, ΕΝΤΓΚΑΡ: Τέχνη και άναρχία
ΔΑΝΙΗΛ: 'Επιλογή από τό ήμερολόγιο 1973-1985
ΖΕΒΙ, ΜΠΡΟΥΝΟ: 'Η μοντέρνα γλώσσα της
άρχιτεκτονικής
ΚΑΝΤΙΝΣΚΥ, ΒΑΣΙΛΙ: Για τό πνευματικό στην τέχνη
ΚΑΝΤΙΝΣΚΥ, ΒΑΣΙΛΙ: Τέχνη και καλλιτέχνες
ΠΑΟΥΛ, ΚΛΕΕ: Τά ήμερολόγια 1898-1918, Α'
ΠΑΟΥΛ, ΚΛΕΕ: Τά ήμερολόγια 1898-1918, Β'
ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΛΑΚΑ, ΜΑΡΙΝΑ: 'Ο Ροντέν και η άρχαία
έλληνική τέχνη
ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΛΑΚΑ, ΜΑΡΙΝΑ: Μπάουχαουζ
ΛΟΪΖΙΔΗ, ΝΙΚΗ: 'Ο ύπερρεαλισμός στην νεοελληνική
τέχνη — 'Η περίπτωση Νίκου 'Εγγονόπουλου
ΛΟΪΖΙΔΗ, ΝΙΚΗ: 'Ο Τζιόρτζιο ντέ Κίρικο και η
σουρεαλιστική επανάσταση
ΛΟΪΖΙΔΗ, ΝΙΚΗ: 'Ο μύθος του Μινώταυρου στην
πρωτοπορία του μεσοπολέμου
ΜΟΥΡΕΛΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ: Θέματα αισθητικής και
φιλοσοφίας της τέχνης Α'
ΜΟΥΡΕΛΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ: Θέματα αισθητικής και
φιλοσοφίας της τέχνης Β'
ΜΠΕΡΝΤΣΛΕΪ, ΜΟΝΡΟΕ: 'Ιστορία των αισθητικών
θεωριών
ΜΠΡΑΝΤΙ, ΤΣΕΖΑΡΕ: 'Αρκάδιος ή περί γλυπτικής
ΜΠΡΙΟΝ, ΜΑΡΣΕΛ: Λεονάρντο ντά Βίντσι
ΝΙΖΙΝΣΚΥ: Τό ήμερολόγιό του
ΝΤΕΛΑΚΡΟΥΑ, ΕΥΓΕΝΙΟΣ: Σελίδες ήμερολογίου
ΠΕΓΕ, ΖΩΡΖ: 'Η ζωγραφική στον 19ο αιώνα
ΣΤΟΪΚΙΤΣΑ, ΒΙΚΤΩΡ: Μανιερισμός και τρέλα — 'Η
περίπτωση Pontormo
ΤΖΑΦΕ-ΡΟΤΕΡΣ: 'Η ζωγραφική στον 20ό αιώνα
ΦΟΣΙΓΙΟΝ, Ε.: 'Η ζωή των μορφών
ΦΟΥΛΕΡ, ΠΗΤΕΡ: Τέχνη και ψυχανάλυση
ΒΕΡΑΡΕΝ, ΕΜΙΛ: Ρέμπραντ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα, Τηλ. 360.77.44

ΑΝΤΙ δεκαετίας

Σε μια προσπάθεια καταγραφής αντιλήψεων και αυτογνωσίας επιχειρούμε να καταγράψουμε τα όσα επετειακά και πρωτοχρονιάτικα σημειώναμε στη θέση του κύριου άρθρου του ΑΝΤΙ την τελευταία δεκαετία.

«Η δυσκολία αρχίζει από τότε που θα μιλήσουμε ακριβώς για την πολιτική προοπτική —από προοδευτική σκοπιά— η δεκαετία που πέρασε, αλλά και η προηγούμενη ως ένα βαθμό, μας ακύρωσε τις βεβαιότητες που είχαμε για την προβλεπτική παντοδυναμία της μαρξιστικής σκέψης —ή σωστότερα— της πρακτικής της εφαρμογής, καθεστωτικής ή κομματικής. Η αλλαγή στη Δ. Ευρώπη δεν βάδισε σύμφωνα με τις προβλέψεις και τα χρονοδιαγράμματα του «κοινού νου» της Αριστεράς. Οι αντιθέσεις στον «υπαρκτό σοσιαλισμό» επιτείνονται αντί να εκλείπουν και η θρυλούμενη μετάβαση στον κομμουνισμό λειτουργεί περισσότερο σαν ιδεολογικό ατού νομιμοποίησης της εκεί εξουσίας παρά σαν μια πραγματική κοινωνική εξέλιξη. Η κρίση στην «περιφέρεια» του καπιταλισμού δεν συνοδεύεται πάντα από εθνικοαπελευθερωτικές επαναστάσεις, αλλά και από πωγυρίσματα ή στασιμότητα. Άλλοτε πάλι, η αλλαγή πορείας στον Τρίτο Κόσμο δημιουργεί αρνητικές καταστάσεις όταν το καθεστώς που ανατρέπει την αποικιοκρατία και τις απαρχαιομένες κοινωνικές δομές, μετά βίας μπορεί να χαρακτηριστεί προοδευτικό».

Αυτά σημειώναμε στο κύριο άρθρο του ΑΝΤΙ την πρωτοχρονιά του 1980. Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι διαπιστώσεις εκείνες στάθηκαν ακριβείς και προφητικές.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΔΕΚΑΤΕΝΟΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αν

1987: Τρα-λα-λά

Μια δεκαετία σαν σήμερα, την πρωτοχρονιά του 1981 μπαίναμε πια στην ΕΟΚ αρκετά ανυποψίαστοι και με συνθήματα όπως το «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ, το ίδιο συνδικάτο». Ο Γιάννης Ιωάννου εγκαινίαζε μια σειρά από κόμικ με τίτλο «ο Ευρωπαίος» και το πρώτο τεύχος του 1981 που ήταν ειδικά αφιερωμένο στις σχέσεις Ελλάδας και ΕΟΚ. Καθώς ο και τότε πρόεδρος κ. Κ. Καραμανλής είπε ότι πρέπει να κολυμπήσουμε στα βαθιά νερά, ο Ιωάννου σχιτσάρizε:

Ενώ εμείς σημειώναμε:

«Είναι δύσκολο "να μάθουμε να κολυπάμε" το χειμώνα. Ή, αν θέλετε, χρειάζεται προηγούμενα μια άσκηση, που έλλειψε. Και νοιώθουμε να στριφογυρνάμε στη δίνη μιας απόφασης που έγινε "γεγονός" πια!».

Η δική μας άποψη, του περιοδικού, παράπαιε ανάμεσα στην αποδοχή της ιδέας ένταξης από την ανάγκη εκσυγχρονισμού και στερέωσης των θεσμών και την απόρριψή της από λόγους «δυτικοφοβίας» και λόγω πρόσδεσης σε ένα ελληνοκεντρικό πολιτιστικό πρότυπο. Είχαμε μάλιστα επικαλεστεί ένα κείμενο του Άγγελου Σικελιανού που αμφισβητούσε το δυτικό πρότυπο. Όμως το εσωτερικό θέατρο προέβλεπε εκλογές μέσα στο χρόνο και η κυβέρνηση της Δεξιάς έδειχνε εμφανώς τα σημάδια κοπώσεως. Τα προβλήματα της καθημερινής ζωής που αναδείχθηκαν από το μεταπολιτευτικό κράτος καταγράφονταν με τη σημείωση ότι «οι κυβερνώντες στάθηκαν ανίκανοι να τα λύσουν»: προβλήματα όπως η Αποκέντρωση, η Ρύπανση, το Συγκοινωνιακό. Υποτίθεται ότι η επερχόμενη «Αλλαγή» θα τα επέλυε. Ήταν ακόμα Ιανουάριος του 1981...

Στο τχ. της 8/1/1982 τι καταγράφαμε; Η κυβέρνηση της «Αλλαγής» είχε διανύσει μόλις δυο μήνες ζωής, ο Ασημάκης Φωτήλας είχε απολυθεί από τηλεοράσεως και οι πρώτες δέσμες οικονομικών μέτρων είχαν αναγγελθεί. «Ακροβασία μεταβατικής περιόδου» ήταν ο αισιόδοξος, εθελουφλών και καλόπιστος τίτλος του κύριου άρθρου μας που σημειώνει:

«ΧΩΡΙΣ βέβαια να μπορούμε να είμαστε κατηγορηματικοί, φρονούμε ότι η ατολμία των κυβερνητικών μέτρων εκκινεί από δυο συγκλίνουσες αιτίες: από τη μια μεριά η έλλειψη επιτελικής προπαρασκευής του ΠΑΣΟΚ σε όλα τα επίπεδα για την άμεση ανάληψη ενός εγχειρήματος δομικών μεταβολών· από την άλλη, η έλλειψη μιας αλυσίδας άλλων, κοινωνικών, κρατικών και θεσμικών προϋποθέσεων για την εφαρμογή μιας πολιτικής διαφορετικής από αυτήν που μέχρι σήμερα είχε ακολουθηθεί.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ δικαιούται να ζητά περίοδο χάριτος και αναμονής. Θα δικαιωθεί όμως μόνο, αν μέρα τη μέρα, σε όλα τα επίπεδα, κοινωνικό, κρατικής συγκρότησης, θεσμικής αντίληψης προπαρασκευάζει τις προϋποθέσεις μιας τομής στην οικονομία, εκείνης που δικαιολογεί την ελπίδα και την αναγκαιότητα της Αλλαγής».

Τέλος του 1982, με τίτλο «Κουράγιο... νέο έτος», γράφαμε τα όντως καλόπιστα, αισιόδοξα και επιεική για τους «εν Αλλαγή» πρώτους 14 μήνες:

«Κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει πως οι ελπίδες που γέννησαν το εκλογικό αποτέλεσμα του Οκτώβρη του '81, δεν έχουν υλοποιηθεί παρά σε μικρό τμήμα τους.

ΚΑΝΕΙΣ όμως δεν δικαιούνται, μπροστά σε ένα πείραμα τόσης σημασίας να υιοθετεί μια μίζερη στάση "ή όλα ή τίποτα" ή "όλα τώρα ή ποτέ". Η Αλλαγή δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως θέαμα, ως δράση κάποιων πρωταγωνιστών στη σκηνή, που η απόδοσή τους θα επιδοκιμαστεί ή θα αποδοκιμαστεί από το κοινό».

Το 1984 φέρει το βάρος του συμβολισμού που του έδωσε το ομώνυμο —και πάντα πολύ επίκαιρο— βιβλίο του Όργουελ. Το πρώτο τεύχος (αρ. 251) ήταν ένα ειδικό αφιέρωμα στη μυθιστορία του Όργουελ και το δίλημμα που θέταμε ήταν «Έτος του Πολίτη» ή «1984» σημειώνοντας:

«Η όλη δομή της εξουσίας διαφυλάσσει προσεκτικά την απόσταση ανάμεσα στο κράτος και την κυβέρνηση και στους πολίτες και την κοινωνία τους. Και αν υποθέσουμε ότι αυτό ίσχυε επί "αντιδραστικής" Δεξιάς δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ανατράπηκε επί "προοδευτικού" ΠΑΣΟΚ. Σε μια σειρά κρίσιμα θέματα που συνδέονται ακριβώς με τη λεπτή μετάβαση από το αφηρημένο δικαίωμα στη συγκεκριμένη δυνατότητα άσκησής του, η κυβερνητική τακτική παραμένει αναλλοίωτη ως προς την απελευθέρωση των θεσμικών και διοικητικών κανόνων που διευκολύνουν αυτή την ποιότητα συμμετοχής, απόφασης και δράσης».

Το 1985 ήταν το έτος της κάλπης. Ήταν ο χρόνος που εξέπνεε η α' θητεία Καραμανλή —θα είχαμε επομένως νέα επιψήφισή του (;)— και τις βουλευτικές εκλογές. Το περιοδικό υποστήριζε ότι έπρεπε να ανατραπεί η «δομική ακινησία» του συστήματος και να υιοθετηθεί η απλή αναλογική. Η εκ των υστέρων ανάγνωση των όσων ακολούθησαν βεβαιώνει το πόσο σωστή ήταν αυτή η πρόταση:

«Η επιβολή της απλής αναλογικής, θα "άνοιγε" εντελώς διαφορετικά το πολιτικό "παιχνίδι", δηλαδή τις δυνατότητές του. Θα επέβαλε μια διαπραγμάτευση των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας "επί της ουσίας". Θα αποσαφήνιζε το πραγματικό κοινωνικό βάθος των διαφόρων πολιτικών προτάσεων, θα εξανάγκαζε τις πολιτικές στρατηγικές να δοκιμαστούν "επί του συγκεκριμένου"».

Κι όμως ένα χρόνο μετά, τα πράγματα είχαν τόσο πολύ αγριέψει με την άσκηση εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ και την οριστική κατάληξη ότι πρόκειται για ένα πολιτικό σχήμα τύπου «δόκτωρ Τζέκυλ και μίστερ Χάουντ» ώστε ο τύπος του εκλογικού συστήματος να αποτελεί την παρονυχίδα των προβλημάτων που τίθενται για την Αριστερά:

«Η Αριστερά όταν θεωρεί ως πανάκεια για τη δημοκρατία την απλή αναλογική· όταν περιορίζει το πρόβλημα της τοπικής αυτοδιοίκησης στο ύψος των κονδυλίων του προϋπολογισμού· όταν ανάγει το θέμα της πλουραλιστικής ραδιοτηλεόρασης σε καταμερισμό χρόνου μεταξύ των κομμάτων· όταν θεωρεί ως άπαν της οικονομικής πολιτικής το επίπεδο της κατανάλωσης των εργαζομένων· όταν αδιαφορεί για την ανεργία και ενδιαφέρεται μόνο για την ΑΤΑ· όταν προσπαθεί να εντάξει κάθε κοινωνικό κίνημα στην κομματική αποτελεσματικότητα: τέτοιου τύπου αιτήματα, τέτοια πολιτική δεν αποτελούν παρά κλασικές αντιπολιτευτικές μεθόδους φθοράς και όχι αριστερή πρόταση για την εξουσία».

1987 και με το, μάλλον απαισιόδοξο «Καλή χρονιά, καλό κουράγιο» υποδεχόμαστε το νέο χρόνο:

«ΑΚΟΜΗ, κι ένας μη προληπτικός θα παραδεχθεί πως τα χιόνια, οι βροχές, οι θύελλες και οι καταιγίδες που συνοδεύουν την άφιξη τούτης της νέας χρονιάς αποτελούν κακά σημάδια. Ακόμη κι ένας αισιόδοξος οιωνοσκόπος δεν θα δίσταζε να αποφανθεί πως τα μελλούμενα δεν προβλέπονται ρόδινα, πως οι ημέρες του 1987 αναμένονται χειρότερες από αυτές του 1986.

Και ενώ ο δυτικός κόσμος, φαίνεται να ξεπέρασε τις δυσκολίες της δεκαετίας του '70 και να περνά σε μια νέα φάση επέκτασης· η Ελλάδα αντιμετωπίζει τέτοια κρίση που η περασμένη δεκαετία αντιστοιχεί με εποχή παχειών αγελάδων».

Και επειδή κλείνει μια εικοσαετία από το 1967, διαπιστώνουμε:

«Οι εικοσάρηδες του 1987 ούτε έζησαν ούτε θυμούνται τις μαύρες ημέρες της δικτατορίας: υφίστανται τις σημερινές μελα-

Κυκλοφόρησε

James D. Watson
Nobel Ιατρικής

Η ΔΙΠΛΗ ΕΛΙΚΑ

(Μια προσωπική αφήγηση της ανακάλυψης του DNA)
Μετ. Υ. Γεωργάτσου - Επιμ. Ι. Γεωργάτσος

Η μεγαλύτερη επιστημονική ανακάλυψη του 20ου αιώνα Sir Reter Medawar.

Ένα μπεστ σέλερ! Η εξαιρετικά ανθρώπινη ιστορία που οδήγησε στην σημαντικότερη ανακάλυψη από την εποχή του Δαρβίνου... Μια τεράστια επιτυχία... ένα κλασικό βιβλίο.

The New York Review of Books ζωντανό, προπετές, γεμάτο αιχμηρές απόψεις που συχνά αγγίζουν το σκάνδαλο.

Life
Για τον μέσο αναγνώστη αλλά και για τον επιστήμονα η διπλή έλικα είναι ένα θρίλερ από την αρχή ως το τέλος... Αστείο, διεισδυτικό, όλο αγωνία και ένταση.

New York Times

σελ. 212, 12 ασπρόμαυρες εικόνες, 1800 δρχ.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Ερμούπολης 5 (επέναντι Σκαλιά 64)

νές καταστάσεις και αδιαφορούν για τα αντιστασιακά κλέη της περασμένης γενιάς. Η «απολιτικότητά» τους δεν είναι παρά το αποτέλεσμα της κραυγαλέας αποτυχίας των ανθρώπων αλλά και των οραμάτων της αντίστασης».

Το πρωτοχρονιάτικο άρθρο του 1988 ήταν ένα «Μήνυμα απαισιοδοξίας». Διαπιστώσαμε ότι «δυστυχώς τα πράγματα μπορούν να χειροτερέψουν κι άλλο». Αλλά κηρύσσαμε την αισιοδοξία αφού:

«Έχουμε την ανάγκη να πιστέψουμε στον ετήσιο κύκλο για να αισιοδοξούμε πως η νέα χρονιά θα φέρει καινούρια πράγματα —γιατί αυτά που μας βασανίζουν είναι περισσότερα από αυτά που μας ευφραίνουν. Έτσι, η αισιοδοξία γίνεται το κυριότερο στοιχείο —και είναι απαράδεκτο να είναι κανείς απαισιόδοξος “χρονιάρες μέρες”».

ΟΠΩΣ ΣΥΝΗΘΩΣ, ως αριστεροί, είμαστε υποχρεωμένοι να επικαλεσθούμε, αντί των θαυματοποιών, τη συνειδητή πράξη των ανθρώπων.

Εμείς είμαστε υποχρεωμένοι να φωνάζουμε και να ελπίζουμε».

Και μας ήρθε κατακέφαλα το 1988, της αποκάλυψης των σκανδάλων και της διαπίστωσης της γενικής σήψης. Ιδού πως το αποχαιρετούσαμε:

«Το 1988 να φύγει και να μη γυρίσει. Τούτη η χρονιά αφήνει πίσω της συντριμμία και θρύψαλα που η αναστήλωσή τους αποτελεί ηράκλειο έργο και θα απαιτήσει τη σύμπραξη ποικίλων κομμάτων και ομάδων από τους πλέον ετερόνυμους πολιτικούς και κοινωνικούς χώρους. Το έργο της κατεδάφισης ήταν εύκολο: το έφεραν σε πέρας λίγες εκατοντάδες άτομα με επικεφαλής τον πρωθυπουργό της χώρας. Έχοντας στα χέρια τους τα ηνία της εξουσίας και αποφασισμένοι να μην την ξεκαβαλικέψουν με τίποτα ληλάτησαν το δημόσιο χρήμα, ανήγαγαν τον βουλευτικό ραγιαδισμό σε ύψιστη πολιτική αρετή, κατέστησαν τον αυριανισμό κυρίαρχη ιδεολογία του κυβερνώντος κόμματος, ανέδειξαν τον τομπρισμό σε κυρίαρχη κρατική πρακτική, μετέτρεψαν τον κλεμμένο κοσκωτικό πακτωλό, σε μέσο εξαγοράς συνειδήσεων και κοινωνικής ανόδου.

ΦΥΣΙΚΑ, χωρίς τη συννενοχή του μηχανισμού του ΠΑΣΟΚ, χωρίς την “ομερτά” που επιβάλλει η διαπλοκή των ένοχων συμφερόντων, η συμμορία που μας κυβερνά δεν θα είχε επιτελέσει το θεάρεστο έργο της. Πέρα από τις δεδομένες προσωπικές ευθύνες, καιρός είναι να αρχίσουμε να αναρωτιόμαστε για τους θεσμούς, τις λει-

τουργίες, τις σχέσεις που δημιουργούν κοσκωτάδες, παπανδρέον, αυριανιστές. Εκεί βρίσκονται τα αντισώματα και όχι στα πρόσωπα. Δεν μας χρειάζονται “αδιάφθοροι”· νέες πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές σχέσεις απαιτούνται. Ας ελπίσουμε ότι η Αριστερά θα παίξει πρώτο ρόλο σε αυτή την διαδικασία και δεν θα αναλωθεί ψηφοθηρώντας και “ξεπλένοντας” καταστάσεις. Αλλιώς, ο κοσκωτισμός, ο αυριανισμός, ο τομπρισμός θα μας απειλούν μολιμυώς ως ύστερα στάδια του κάθε “παπανδρεϊσμού”».

Το 1989 ήταν η χρονιά της κατάρρευσης του «σοσιαλιστικού μύθου». Η Αριστερά, έχει απωλέσει τους άξονες αναφοράς και στο εσωτερικό μέτωπο παραπαίει στη χάραξη μιας στρατηγικής. Στο τελευταίο τεύχος του 1989 και το πρώτο του 1990 γράφαμε:

«Ο ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ της Αριστεράς, η δημιουργία μιας νέας ιδεολογικής και πολιτικής ταυτότητας είναι αδύνατον να γίνει χωρίς να κοπεί ο ομφάλιος λώρος με όλα εκείνα τα στοιχεία της παράδοσης, διεθνούς και εγχώριας, που την βαρύνουν ακόμα καταθλιπτικά. Πράγμα επώδυνο. Αλλά αναγκαίο. Ζήτημα αναπνοής και επιβίωσης».

«Η ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ Αριστερά στη χώρα μας, που κυριαρχεί μέσα στον Συνασπισμό και τον καθορίζει, απειλείται με συρρίκνωση αν δεν αντιδράσει αμέσως. Το παράδειγμα του Ιταλικού ΚΚ που ξεκίνησε διαδικασίες αλλαγής του τίτλου πριν ακόμη τη σφαγή της Ρουμανίας δηλώνει πολλά. Οι Έλληνες κομμουνιστές είτε στο ΚΚΕ βρίσκονται, είτε στην ΕΑΡ θα τολμήσουν να πάρουν αντίστοιχες πρωτοβουλίες; Ή θα περιοριστούν να δηλώσουν πως “δεν ήξεραν”, “δεν είχαν καταλάβει”, “όλα θα διορθωθούν”.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ αντιδράσεις είναι τουλάχιστον απογοητευτικές».

Οι προοπτικές και οι προβλέψεις μας δεν μπορεί να διαγραφούν με ασφαλή τρόπο για όσα θα ακολουθήσουν τη δεκαετία που αρχίσει. Δεν είναι πάντως ευοίωνες. Αναρωτιόμαστε: Έχουμε ελπίδες και έχουμε μέλλον;

Το ΑΝΤΙ, στο βαθμό που εκφράζει αντιλήψεις και αναζητά πρότυπα, θα συνεχίσει στην ίδια γραμμή πλεύσης που πάντα κράτησε. Στα δίσεκτα χρόνια που έρχονται, επειδή η σύγκριση και ο αποπροσανατολισμός θα κυριαρχούν, απαιτείται να κρατηθούμε με νηφαλιότητα απέναντι στα γενόμενα και δραστήριοι συμμετοχοί με παρουσία και δράση. Ο δικός μας λόγος, θα είναι ο αντίλογος σε όσα φαίνονται και επιδεικνύονται ως εφησυχαστικά.

Εκτός από την ΕΟΚ υπάρχει και η Ευρώπη

της Τέτας Παπαδοπούλου

«Υπάρχει ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο, που είναι αποδεκτό από την τεράστια πλειοψηφία της Κοινότητας και που θεωρείται ότι αξίζει να το υπερασπίσει κανείς. Αυτό το ευρωπαϊκό πρότυπο ξεχωρίζει —όχι αναγκαστικά ότι είναι καλύτερο, αλλά πάντως διαφέρει— από το αμερικανικό και το ιαπωνικό. Αυτό το πρότυπο, οι λαοί της Ευρώπης επιθυμούν να το διατηρήσουν».

Ζακ Ντελέρ

Από το άρθρο «Οι Φιλοδοξίες της Ευρώπης», *Foreign Policy* —Ελευθεροτυπία, 20-11-1990.

«Στον Μεσαίωνα η ευρωπαϊκή ενότητα στηριζόταν στην κοινή θρησκεία. Στους Νέους Χρόνους η κοινή θρησκεία παραχώρησε τη θέση της στην κουλτούρα στην πολιτιστική δημιουργία, που έγινε η πραγμάτωση των υπέρτατων αξιών, μέσω των οποίων, οι Ευρωπαίοι αναγνωρίζονταν, προσδιορίζονταν, ταυτίζονταν. Σήμερα ωστόσο η πολιτιστική δημιουργία παραχωρεί, με τη σειρά της, τη θέση της. Σε τι όμως και σε ποιόν; Ποιός είναι ο τομέας, το πεδίο όπου θα πραγματοποιούν οι υπέρτατες αξίες οι ικανές να ενώσουν την Ευρώπη; Μήπως τα τεχνολογικά επιτεύγματα; Μήπως η αγορά; Μήπως η πολιτική με το ιδανικό της Δημοκρατίας, με την αρχή της ανοχής;».

Μίλαν Κούντερα

Από το δοκίμιο «*L'art du roman*».

Δεν παραθέσαμε τυχαία αυτά τα δυο αποσπάσματα με τις συγκεκριμένες, ιδίως, υπογραφές. Η μια υπογραφή, του Ζακ Ντελέρ, του προέδρου της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, του προέδρου της Ευρώπης των Δώδεκα. Η δεύτερη, του μυθιστοριογράφου Μίλαν Κούντερα. Τα δυο αποσπάσματα δεν αλληλοσυμπληρώνονται αλλά ούτε το ένα αναιρεί το άλλο. Κοινό σημείο τους, η αναφορά στην Ευρώπη. Η οπτική τους όμως είναι διαφορετική. Αλλά κατά πόσον στην Ελλάδα θεωρούμε ότι υπάρχει κάποιο «ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο» που αξίζει, μάλιστα, να το υπερασπιστούμε; Κατά πόσον, επίσης, μας ενδιαφέρει ποιο θα είναι εκείνο το πεδίο στο οποίο «θα πραγματοποιούν οι υπέρτατες αξίες οι ικανές να ενώσουν την Ευρώπη»; Μας είναι, εν τέλει, οικείο το ζήτημα που θέτει ο Ζακ Ντελέρ; Είμαστε ευαίσθητοι σε ερωτήματα όπως αυτά του Μίλαν Κούντερα, εμείς που υπερηφανευόμαστε ότι ακόμα και το όνομα της Ευρώπης είναι ελληνικό; Όχι, έτσι τουλάχιστον νομίζουμε.

Το 1992 καταφθάνει. Η ευρωπαϊκή είτε την ονομάσουμε ολοκλήρωση είτε ενοποίηση είτε ένωση, πλησιάζει. Στην Ελλάδα άρχισε, εσχάτως, να γίνει πολύς λόγος περί Ευρώπης και Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Καθώς η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε βαθειά και πολύπλευρη κρίση, η Ευρώπη και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μοιάζουν με τις σωστικές λέμβους την ώρα που το πλοίο βουλιάζει.

Τι παράξενο αλήθεια, εμείς οι κατ'εξοχήν αντιευρωπαίοι να στηρίζουμε τώρα τις «ελπίδες» μας στην ήπειρο που μέχρι πρότινος θεωρούσαμε λίκνο του ιμπεριαλισμού και στην ΕΟΚ που ήταν το ίδιο συνδικάτο με το ΝΑΤΟ... Τώρα ως από μηχανής θεά η Ευρώπη-ΕΟΚ θα μας «σώσει» ενώ εμείς, μάλιστα, δεν θα χρειαστεί ούτε να κουνήσουμε το μικρό δαχτυλάκι μας. Από την άρνηση περάσαμε στην αποδοχή, αλλά με την ίδια αφέλεια, απλοϊκότητα και κουτοπονηριά. Πάντα ψάχναμε κάποιους να λύσουν εκείνοι τα δικά μας προβλήματα ή να τους αποδώσουμε ευθύνες για τις δικές μας παραλείψεις.

Το 1992 καταφθάνει. Οι καιροί έχουν αλλάξει αλλά η ελληνική κοινωνία μοιάζει να μην το αντιλαμβάνεται. Μοιάζει σα να μην την αφορά τι πρόκειται να συμβεί καθώς θα ολοκληρώνεται το περίφημο έτος 1992. Η νοοτροπία του «δεν βαριέσαι, στο τέλος

κάτι θα γίνει» συνεχίζει να κυριαρχεί. Κανένας ουσιαστικός προβληματισμός, κανένα ενδιαφέρον για το ρόλο που θα διαδραματίσει στην Ευρώπη του 1992 η Ελλάδα.

Έχουν περάσει δέκα χρόνια αφότου η Ελλάδα έγινε μέλος της ΕΟΚ. Μια δεκαετία εντελώς ανεκμετάλλευτη. Είμαστε το μοναδικό μέλος της κοινότητας που, ουσιαστικά, δεν συμμετέχει σε τίποτα. Κατέχουμε σταθερά τη θέση του ουραγού. Η Ισπανία και η Πορτογαλία συνδέθηκαν με την Κοινότητα το 1986, πέντε χρόνια μετά από την Ελλάδα και με δυσμενέστερους όρους. Ας αφήσουμε την Ισπανία που έχει καταπλήξει τους πάντες και που, επιτέλους, είναι μια μεγάλη χώρα. Όμως μας έχει ξεπεράσει και η φτωχή και καθυστερημένη Πορτογαλία... Κάτι, ασφαλώς, σημαίνει αυτό.

Αν αναλογισθούμε πότε και με ποια αφορμή η Ελλάδα απασχόλησε το διεθνή τύπο και έγινε «θέμα» στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, μέλη ή όχι της Κοινότητας, θα δούμε μια αλληλοδιαδοχή από πολιτικο-οικονομικά σκάνδαλα, καταγγελίες για τουριστικές αθλιότητες, μεσαιωνικές ενέργειες όπως αυτές του Αυγουστίνου Καντιώτη και εντυπωσιακά εγχειρήματα τρομοκρατών. Δεν ξέρι κανείς τι να διαλέξει από αυτό το περιβόλι. Όλα τα έχει ο μπαξές. Βεβαίως τον Ιούνιο του 1989 η Ελλάδα εντυπωσίασε τους πάντες με εκείνη την κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας - Συνασπισμού. Πλην όμως πολύ γρήγορα αποκαλύφθηκε περί τίνος πράγματι πρόκειται...

Εκτός από την ΕΟΚ υπάρχει και η Ευρώπη. Εν όψει, ιδίως, του 1992 «οφείλουμε» να συνειδητοποιήσουμε πως ό,τι συμβαίνει αλλού, στην Ευρώπη, μας αφορά εξίσου με ό,τι συμβαίνει εδώ, στην Ελλάδα. Αλλά πώς να μπορέσουμε να συνειδητοποιήσουμε κάτι τέτοιο εάν δεν ξεπεράσουμε την εθνική μανία της ομφαλοσκόπησης; Εάν δεν κατανικήσουμε τη φαντασίωση της απώλειας της ελληνικής ταυτότητας και «ιδιαιτερότητας». Εάν δεν μπορέσουμε να απελευθερωθούμε από την χωρίς μέτρο ξеноφοβία και τον αυτάρεσκο απομονωτισμό; Εάν δεν ελέγξουμε τον ανομολόγητο, τελικά, φόβο που μας προκαλεί η ευρωπαϊκή πραγματικότητα; Διαφορετικά, θα διατηρήσουμε την διόλου επίζηλη θέση στην οποία ήδη βρισκόμαστε, αυτήν του περιθωρίου, του Τρίτου Κόσμου της Ευρώπης.

Το 1992 των μικρ

Σύγχρονη λογοτεχνία
για παιδιά και για νέους

Λίτσα Ψαραύτη
Το αυγό της έχιδνας

Γαλάτεια Γρηγοριάδου-
Σουρέλη
Εμένα με νοιάζει

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

10678 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 36.38.362

Η αντίστροφη μέτρηση για το 1992 άρχισε. Και η Ελλάδα, ασθμαίνουσα προσπαθεί πλέον να προλάβει τα τελευταία βαγόνια του τρένου... αν τα προλάβει. Το ακρωνύμιο ΟΝΕ (Οικονομική και Νομισματική Ένωση) δεν φαίνεται να προκαλεί καμιά εγρήγορση, δεν φαίνεται να διεγείρει καμιά αισθήση του επείγοντος από την πλευρά της κυβέρνησης, του κράτους, των κρατικών υπηρεσιών, εφησυχασμός, μακαριότητα.

Αλλά πέρα από τις μεγάλες προσδοκίες και τις μεγάλες ιδέες για την Ευρώπη, πέρα από τους πολιτικούς και τα κόμματα που αδυνατούν να εμπνεύσουν και να κινητοποιήσουν τη χώρα για να αντιμετωπίσει την ευρωπαϊκή πρόκληση, το 1992 είναι κοντά μας και θα επηρεάσει αποφασιστικά την οικονομική διάρθρωση και τη ζωή του τόπου.

Πέρα από τις μεγάλες ιδέες οι άνθρωποι, ως φορείς οικονομικής δραστηριότητας, υπολογίζουν ή προσπαθούν να μαντέψουν τις επιπτώσεις των εξελίξεων στα δικά τους προβλήματα.

Ενδιαφέρθηκα να μάθω τι γίνεται με το 1992 σε μια σημαντική επαρχιακή πόλη: το Βόλο, παραδοσιακό βιομηχανικό κέντρο, με πλήθος μικρο-μεσαίων «επιχειρήσεων». Τι να σημαίνει άραγε το 1992 για τους βιοτέχνες, τους εμπόρους και επαγγελματίες, για τη σπονδυλική αυτή στήλη της σύγχρονης ελληνικής κοινωνικής διαστρωμάτωσης; Ποιες είναι οι αγωνίες, οι φόβοι των μικρομεσαίων;

«Βλέπω το '92 σαν ένα ποτάμι που πλησιάζει. Και σαν να είμαστε, ας πούμε, στην κοίτη αυτού του ποταμού που έρχεται κατά πάνω μας. Θα μας παρασύρει και θα μας πνίξει», λέει ο Πάρις Καλαφατάκης, σύμβουλος του Επιμελητηρίου, απ' τους πιο γνωστούς επαγγελματίες του Βόλου, με έφεση για εκσυγχρονισμό με όρεξη κι αποφασιστικότητα να ανταγωνιστεί και να επιζήσει μέσα στον κυκεώνα του '92.

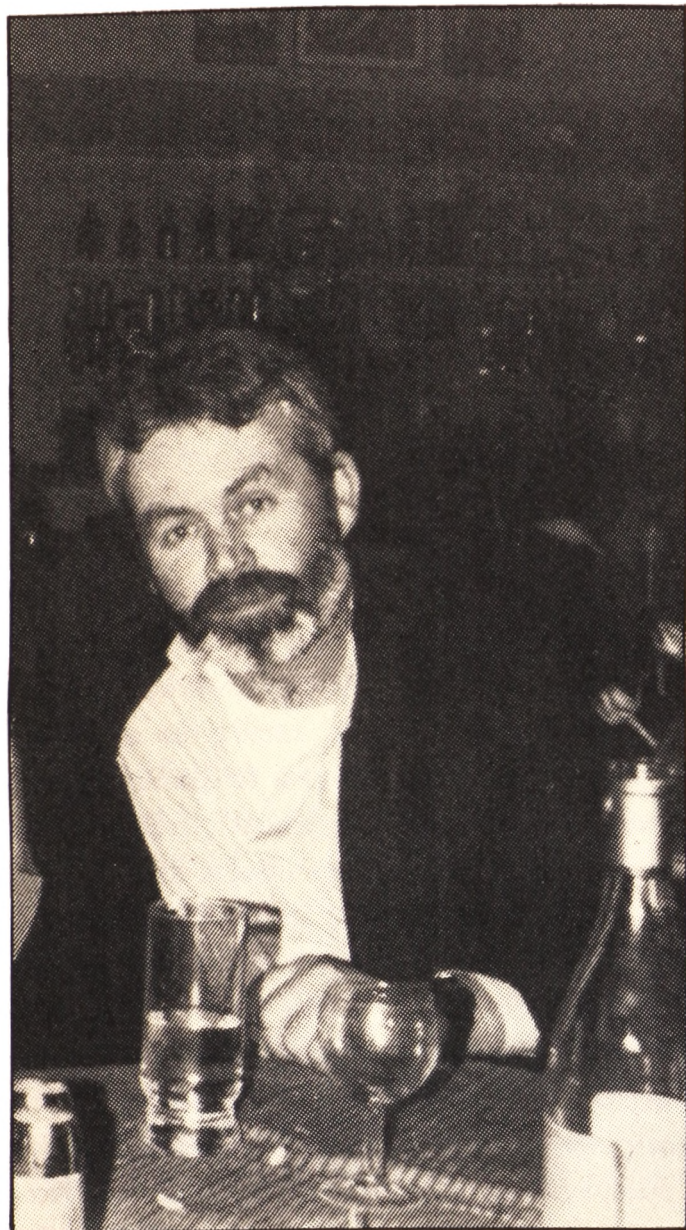
«Τις συνέπειες, πόσο και πώς θα τις πληρώσουμε σα λαός στο σύνολό του θα φανεί σε λίγο. Θα φανεί ότι ποτέ ως λαός και ως πο-

λίτες δεν αγαπήσαμε πραγματικά τον τόπο μας, τη χώρα μας και δεν λειτουργήσαμε υπεύθυνα. Ας πάψουμε πλέον να μεταβιβάζουμε στους άλλους τη δική μας κακή νοοτροπία, την ημιμάθειά μας. Και πάνω απ' όλα να ξεκρεμάσουμε τις κομματικές ταμπέλες, γιατί τα προβλήματα είναι κοινά», λέει.

— *Μα καλά γιατί σας φοβίζει τόσο πολύ το 1992; Γιατί αισθάνεσθε τόσο έντονα την απειλή, του αντιτείνω.*

— Να σου πω, μου λέει: Υπάρχουν μια σειρά από προβλήματα τα οποία με καθιστούν πολύ απαισιόδοξο για την επιβίωση της βιοτεχνίας και των μικρο-επαγγελματιών. Κατ' αρχήν είναι το τεράστιο θέμα της χρηματοδότησης. Το χρήμα είναι πανάκριβο. Κι έγινε ακόμα ακριβότερο με την κατάργηση της 197/78 απόφαση της Νομισματικής Επιτροπής που εξασφάλισε χαμηλότοχη σχετικά δανειοδότηση της βιοτεχνίας. Χωρίς δανειοδότηση, με προβλέψιμα επιτόκια, με σταθερό οικονομικό κλίμα, πώς να κάνεις επενδύσεις; Πώς να εκσυγχρονιστείς; Με

-μεσαίων

Ο Πάρις Καλαφατάκης, Σύμβουλος Επιμελητηρίου Μαγνησίας, αντιπρόεδρος Σωματείου Ιδιοκτητών Συνεργείων Επισκευής Αυτοκινήτων.

30% επιτόκιο; Δεν υπάρχει τραπεζικό σύστημα. Τώρα πού πάνε τα διαθέσιμα λεφτά; Μη με ρωτάς. Τα ξέρετε αυτά στην Αθήνα... Δίκτυα, πλοκάμια, «λούκια», τοκογλυφία... Άστα.

Πάρε μετά το αναπτυξιακό νομοσχέδιο με το «πλαφόν» των 60 εκ. δραχμών για χρηματοδότηση που έχει θεσπιστεί βγαίνουν έξω από το παιχνίδι όλες σχεδόν οι ΜΜΕ κάθε κλάδου, τουλάχιστον στην επαρχία.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι η ενημέρωση. Θέλω να μάθω τι ισχύει στον κλάδο μου για το '92; Ποιες είναι οι σχετικές οδηγίες της ΕΟΚ, ποια η εσωτερική νομοθεσία και τα παρόμοια; Θα έπρεπε κανονικά να πατάω ένα κουμπί σε έναν κομπιούτερ και να έχω όλες αυτές τις πληροφορίες που με αφορούν για να ξέρω να κανονίσω την πορεία μου. Δεν υπάρχει όμως τίποτα. Τα επιμελητήρια θα έπρεπε κανονικά να έχουν τέτοια κέντρα πληροφοριών για τους επιχειρηματίες και για όλους τους άλλους φυσικά. Είναι θέμα ζωτικό.

Και τρίτον, είναι η νοοτροπία μας. Ο τρό-

πος σκέψης και ενέργειας. Η σχέση μας με τη νέα τεχνολογία. Τα μέσα και οι γνώσεις που διαθέτουμε για να την καταλάβουμε και να την αξιοποιήσουμε, προς όφελος όλων. Όλα αυτά αποτελούν εμπόδια για τον εκσυγχρονισμό.

Να σου δώσω ένα παράδειγμα από το δικό μου κλάδο, των Συνεργείων Επισκευής Αυτοκινήτων, για να καταλάβεις τι είναι αυτό που μας φοβίζει;

Υπάρχουν σήμερα και λειτουργούν 300 περίπου συνεργεία αυτοκινήτων στην περιοχή Βόλου - Νέας Ιωνίας και κάπου 50 πειρατικά. Μερικά άρχισαν να κλείνουν. Μόνο 10 από αυτά τα συνεργεία πληρούν σύγχρονες προδιαγραφές και περίπου αυτές που προβλέπει το ΠΔ 78/88 και ο ν. 1575/85. Και για να είμαι ειλικρινής δεν είμαι βέβαιος αν και αυτά τα 10 σύγχρονα συνεργεία μπορούν να συγκριθούν με τα ευρωπαϊκά!

Όλα σχεδόν γίνονται στην τύχη, εμπειρικά. Ακόμα και ο εκσυγχρονισμός. Κανείς δεν ξέρει πως να φτιάξει ένα σύγχρονο συνεργείο. Δεν υπάρχουν οδηγίες, σχέδιο.

Τι να σου πω. Δεν μπορώ να συγκριθώ με το βιοτέχνη του Μονάχου. Είναι πολλά συνεργεία στην Ιταλία, στη Γερμανία, στην Αυστρία. Ακόμα και μικρά, αλλά με πλήρη τεχνολογικό εξοπλισμό. Ιατρεία πραγματικά. Άσε. Άλλη νοοτροπία, άλλη σειρά... Εμείς εδώ πάμε φάχνοντας. Ναι φάχνοντας.

Πού είναι οι βιοτεχνικές ζώνες, τα βιοτεχνικά πάρκα που ζητάμε τόσα χρόνια; Τίποτα πού δεν έχει γίνει. Φωνή βοώντος εν τη ερήμω.

Αλλά είμαι βέβαιος ότι σύντομα και στο Βόλο, όπως συμβαίνει, νομίζω, ήδη στην Αθήνα, θα έρθουν πολυσυνεργεία ξένων επιχειρηματιών και εταιρειών με σύγχρονη οργάνωση και εξοπλισμό. Και είναι λογικό να υποθέσουμε ότι αυτές οι μεγάλες εταιρείες θα συμβληθούν με ασφαλιστικές εταιρείες. Για να καταλάβεις, μόνο μια γνωστή ασφαλιστική εταιρεία στο Βόλο έχει 4 ατυχήματα (ζημιές σε αυτοκίνητα) την ημέρα. Μια μεγάλη εταιρεία —πολυσυνεργείο— τα κάνει όλα και μπορεί να περιμένει να πληρώνεται κάθε εξάμηνο. Καταλαβαίνεις. Λίγοι από μας θα επιζήσουν.

Ωστόσο, ο χώρος αυτός του αυτοκινήτου καλύπτει τις ειδικότητες με 35.000 περίπου συνεργεία που απασχολούν πάνω από 150.000 εργαζόμενους σε όλη την Ελλάδα. Βουνό το θέμα. Προβλέπω ανεργία.

Τέλος πάντων, θα παλαίψουμε. Δεν θα μείνουμε με σταυρωμένα χέρια. Αλλά ότι κάνουμε, το κάνουμε μόνοι μας. Χωρίς κρατική βοήθεια και καθοδήγηση, κατέληξε ο Πάρις Καλαφατάκης.

Το 1992. Η κοίτη. Το ποτάμι.

Β. Καπετανγιάννης

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

σε λίγες μερες...

RICHARD FEYNMAN

**Ο χαρακτήρας
του Φυσικού Νόμου**

Ποιά είναι τα κοινά ειδοποιά χαρακτηριστικά, η πεμπτουσία, κατά κάποιον τρόπο, των βασικών φυσικών νόμων; Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ είναι η συναρπαστική απόκριση ενός κορυφαίου σύγχρονου φυσικού στη διπλή πρόκληση, να απαντήσει στο ερώτημα αυτό και να κάνει την απάντηση κατανοητή σ' ένα ευρύτερο κοινό.

Ο Feynman προσπαθεί να μεταφράσει στην καθημερινή γλώσσα τα μηνύματα που στέλνει η ΦΥΣΗ στους εραστές-ερευνητές της, τα ερωτήματα που αναδύονται από τη δημιουργική αλληλεπίδρασή τους. Απεχθάνεται — με σπάνια εντιμότητα — τις βαρύγδουπες εκφράσεις, τις λεκτικές μυστικοποιήσεις, τις γενικολογίες που απονευρώνουν την πληροφορία.

Απευθύνεται σε ανθρώπους με γνήσιο ενδιαφέρον, για να μοιραστεί μαζί τους όχι «βασιλικές οδούς», αλλά μιά πνευματική περιπέτεια: ξέρει όμως, μ' έναν «μαγικό» τρόπο, να αναπτύσσει αυτό το ενδιαφέρον από έναν μικρό σπόρο.

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ**

Τ.Θ. 1527, 71110 Ηράκλειο

Κεντρική διάθεση:

ΤΡΟΧΑΛΙΑ

**Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
106 80 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3646426**

Ίδιο έργο σε επανάληψη

του Κ. Τσαλόγλου

Οι σημαντικές εξελίξεις που προοιωνίζονται για την τελευταία δεκαετία της χιλιετίας μας θα είναι πολύ μακροβιότερες από αυτές που γέννησαν, κατά καιρούς, οι ιδεολογικές ή θρησκευτικές αντιπαραθέσεις, οι ιμπεριαλιστικές επιδιώξεις, ή οι εδαφικές κατακτήσεις από τον συγκυριακά ισχυρότερο «γείτονα». Αυτή τη φορά, οι αλλαγές που προδιαγράφονται θα προέλθουν από το βαθμό συνειδητοποίησης και την ταχύτητα εκπλήρωσης των καθηκόντων που βαραίνουν τους ίδιους τους λαούς των ευρωπαϊκών χωρών, αν θέλουν να περιφρουρήσουν την εθνική τους παρουσία και τον εθνικό τους πολιτισμό στους

κόλπους μιας ενιαίας, από τον Ατλαντικό ως τα Ουράλια, Ευρώπης, ανάγοντάς τον σε ουσιαστικό παράγοντα πολύπλευρης ανάπτυξής της. Όσοι δεν καταφέρουν —γιατί θα τους λείπει και η σωστή καθοδήγηση— να τα βγάλουν πέρα με το βαρύ τούτο ιστορικό καθήκον τους, δεν θα πάψουν, ασφαλώς, να υπάρχουν. Αλλά θα υπάρχουν ως λαοί ξεχασμένοι από τον κόσμο της προόδου.

Σ' αυτή την τελευταία κατηγορία, όλα δείχνουν, πως θα ανήκουμε και εμείς.

Εξαιτίας του εμφύλιου σπαραγμού διανύσαμε ολόκληρο σχεδόν τον μεταπολεμικό εθνικό βίο με ιδεολογικές, πολιτικές και οικονομικές «προβληματικές» καταστάσεις, με βαθύτατα διχασμένους Έλληνες, με την βαθμιαία οπότε, και ενώ στην

υπόλοιπη δυτική Ευρώπη καλλιεργείτο αποτελεσματικά η κοινωνική συνοχή, εμείς συνεχίσαμε να ζούμε με τις αρχές της Μεταξικής δικτατορίας, βαθαίνοντας, με αστυνομικά κριτήρια, την αντίθεση σοσιαλισμού και εθνικοφροσύνης, κεφαλαίου και εργασίας,

κράτους και πολίτη, δημοκρατικών δικαιωμάτων και νομοθετικής αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων, γνήσια προϊόντα και αυτά του διχασμού, πίστεψαν και εξακολουθούν να πιστεύουν πως προσφέρουν εθνική υπηρεσία αναπαράγοντας τη διχαστική «λογική».

Η ευρωπαϊκή επιλογή

Αναπόφευκτη συνέπεια διακυβέρνησης του τόπου με επίμονη την άρνηση εκσυγχρονισμού και εκδημοκρατισμού των πρακτικών της εκάστοτε εξουσίας, η σημερινή περιθωριοποίηση της χώρας στις λειτουργίες, αλλά και στη συνείδηση, της ενοποιούμενης Ευρώπης. Με κορυφαίο σύμπτωμα της συγκριτικής οπισθοδρόμησής μας, τη μετάλλαξη σε καθαρά κοινωνικού, του οικονομικού και πολιτικού μας προβλήματος.

Η ευτυχέστερη απόφαση των μεταπολεμικών κυβερνήσεών μας, η σύνδεση στην αρχή και η ένταξη αργότερα της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, επειδή δεν συνοδεύτηκε με την ανάπτυξη που επέβαλαν οι οργανικές κοινοτικές υποχρεώσεις, εξέθρεψε εφησυχασμούς, αν και δεν έπαψε, αυτή η σχέση, να προσφέρεται ως μεγεθυντικός φακός των διογκούμενων μειονεκτημάτων μας απέναντι στην «οικογένεια» της οποίας και εμείς θελήσαμε να γίνουμε μέλος. Αλλά στο περιβάλλον των πλούσιων οικογενειών μπορείς να ενταχθείς ή μέσω «γαμήλιων δεσμών», ή ως... υπηρετικό προσωπικό. Κάνουμε ό,τι μπορούμε για να είμαστε το δεύτερο.

Οι εθνικές προοπτικές, και με τη σημερινή κυβέρνηση, δεν είναι ενθαρρυντικές. Όχι γιατί δεν επιθυμεί να βγάλει τη χώρα από τα αδιέξοδα στα οποία την οδήγησαν τα σφάλματα του παρελθόντος, με αποκορύφωμα τη μεγαλοφυή απόφαση του ΠΑΣΟΚ να συνδέσουμε το μέλλον μας με τον καταρρέοντα σοσιαλισμό. Αλλά γιατί δεν έχει το πολιτικό, το κομματικό θάρρος να επέμβει στις βασικές αιτίες που γέννησαν, που συντήρησαν, που επιτείνουν αυτά τα αδιέξοδα.

Ποια «σταθεροποίηση»;

Επιχειρείται η «σταθεροποίηση» της οικονομίας από την κυβέρνηση του κ. Κ. Μητσοτάκη, χωρίς, ωστόσο, να φαίνεται πως, οι αρχιτέκτονες αυτής της πολιτικής, συνειδητοποιούν ποιο είναι το πραγματικό περιεχόμενο της «σταθεροποίησης», που με τα ως τώρα μέτρα τους, επιδιώκουν.

Το ουσιαστικό και δικαιολογημένο ερώτημα που θέτει η ασχούμενη οικονομική πολιτική, είναι: Τι ακριβώς θέλετε να σταθεροποιήσετε; Την αναπτυξιακή ικανότητα μιας οικονομίας, η οποία «προσωρινά» διαταράχθηκε, εξαιτίας του πληθωρισμού, των συστηματικών ελλειμμάτων κλπ. κλπ. Η

την ευχέρεια χρηματοδότησης των αναγκών του δημόσιου τομέα, ο οποίος ευθύνεται, με την αποσύνθεση των μηχανισμών του και τον παραλογισμό του μεγέθους και των δαπανών του, για τη ματαίωση της ανάπτυξης και τη δημιουργία των ποικιλόμορφων σημερινών οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων;

Κανένας δεν αμφιβάλλει ότι πρόκειται για το τελευταίο. Η ασκούμενη οικονομική πολιτική υπαγορεύεται, αποκλειστικά και μόνο, από την προσπάθεια αντιμετώπισης των υποχρεώσεων του δημοσίου. Το οποίο, όχι μόνο δεν συρρικνώνεται για να αποκτήσει —επιτέλους— τις αναπτυξιακά χρήσιμες διαστάσεις του, αλλά, αντίθετα, πολλαπλασιάζει τις απαιτήσεις του, διογκώνοντας έτσι την αντι-αναπτυξιακή, και γι' αυτό το λόγο *αντισταθεροποιητική* επίδρασή του στην οικονομία. Οι ανάγκες του δημόσιου τομέα, στην περίπτωσή μας, αντί να θεωρούνται ως ένα από τα «κεφάλαια» της εθνικής, παραγωγικής μας πολιτικής, υποτάσσουν τις προτεραιότητες αυτής της πολιτικής στις δικές τους χρηματοληπτικές σκοπιμότητες, με όλα όσα αρνητικά οι σκοπιμότητες τούτες ρυμουλκούν εις βάρος του επενδυτικού κλίματος, της παραγωγικότητας της εργασίας, των σχέσεων αμοιβαίου σεβασμού κράτους και κοινωνίας, της εθνικής επάρκειας για αυξημένη παραγωγή «ευρωπαϊκών» υλικών και πολιτιστικών προϊόντων.

Η «σταθεροποιητική» πολιτική που τώρα εφαρμόζεται δεν αποτελεί κακέκτυπο της δικής τους «σταθεροποιητικής» πολιτικής, όπως ισχυρίζονται οι οικονομολόγοι του ΠΑΣΟΚ. Είναι συνέχεια, σε χαμηλότερο, όμως, επίπεδο εθνικής παραγωγής και ιδιωτικού εισοδήματος, εκείνης της αποτυχημένης απόπειρας οικονομικής σταθεροποίησης.

Όπως θα αποτύχει και η τρέχουσα προσπάθεια, για να εξαγγελθεί ένα νέο «πρόγραμμα σταθεροποιητικών» μέτρων ύστερα από ένα ή δύο χρόνια, σε ακόμα χαμηλότερο επίπεδο διαμόρφωσης εθνικού προϊόντος και εισοδήματος από την εργασία. Και έτσι θα συνεχίζουμε, αν δεν κατανοηθεί —και αν δεν αναληφθεί το πράγματι βαρύτατο κομματικό κόστος αυτής της κατανόησης— ότι η σταθεροποίηση δεν μπορεί να προηγηθεί της ανάπτυξης. Μόνο η ανάπτυξη θα επιτρέψει τη σταθεροποίηση. Η σχέση «σταθεροποίησης» - ανάπτυξης μοιάζει με τη λειτουργία του ανελκυστήρα: Αν δεν λειτουργεί μηχανισμός ανέλκυσης του θαλάμου, είναι αδύνατο ο θάλαμος να «σταθεροποιηθεί» σε οποιοδήποτε άλλο επίπεδο, εκτός από τον ...πάτο του φρέατος.

Το 1985, το ΠΑΣΟΚ, δανείστηκε χρήματα μέσα και έξω από την Ελλάδα όχι για τη σταθεροποίηση μέσω της ανάπτυξης. Αλλά για την κάλυψη των ελλειμμάτων του δημό-

σιου τομέα, ώστε αυτός ο τομέας, να συνεχίσει τη λειτουργία του ως συλλέκτης ψήφων του κόμματος. Οι διαφορές στο σημερινό σενάριο «σταθεροποίησης» συνίστανται στην αναζήτηση χρήματος για την αντιμετώπιση των δαπανών του δημόσιου τομέα από την άμεση και —κυρίως— την έμμεση φορολογία, αφού ο δανεισμός, εσωτερικός και εξωτερικός, δεν είναι πια εύκολος. Υγιέστερη, αναμφισβήτητα μέθοδος εξοικονόμησης δημόσιων πόρων. Το αποτέλεσμα, όμως, παραμένει το ίδιο: Όχι μόνο δεν εξοικονομούνται κεφάλαια για αναπτυξιακά έργα, αλλά διαιωνίζεται το αντι-αναπτυξιακό —για το δημόσιο όπως και για το ιδιωτικό κεφάλαιο— προβάδισμα της νομοθετικής λογικής και των κεφαλαιοδοτικών απαιτήσεων του διογκωμένου και εχθρικού στην ανάπτυξη δημόσιου τομέα.

Συνολική η ανευθυνότητα

Στις παραπάνω αλήθειες, η κυβέρνηση αντιπαρατάσσει το επιχείρημα ότι δεν είναι δυνατόν να προκαλέσει εκτεταμένη κοινωνική αναστάτωση με μαζικές απολύσεις και με τη λήψη μέτρων που θα ανατρέπουν «κεκτημένα» ώστε να δημιουργηθούν αμέσως οι πρόσφορες για την επανεμφάνιση επενδυτικών προτάσεων από το ιδιωτικό κεφάλαιο συνθήκες. Το επιχείρημα έχει τη λογική του. Πολύ λίγη, όμως, εθνικο-οικονομική λογική. Γιατί η επιλεγμένη εναλλακτική λύση, σε εκείνην της προτεραιότητας των μέτρων ανάπτυξης, σημαίνει, απλώς, προοδευ-

τική καθίζηση του επιπέδου εθνικής παραγωγικής δραστηριότητας και συνθηκών διαβίωσης του μισθοβίωτου πληθυσμού, για να «εξουδετερώνονται» τα επιδεινούμενα συνεχώς σύνδρομα της απο-σταθεροποίησης. Τα ελλείμματα, δηλαδή, του δημοσίου, ο πληθωρισμός, η πτώση των εξαγωγών κλπ., κλπ. Όσπου να φτάσουμε έτσι στον ...πάτο του «φρέατος».

Από την αντιπολίτευση δεν είναι δυνατόν να περιμένει κανείς σωτηρία. Το ΚΚΕ, συγκλονισμένο από την κονιορτοποίηση του δικτατορικού κρατισμού ως της προσφορότερης μεθόδου για την προαγωγή των συμφερόντων των εργαζομένων, αντιπολιτεύεται τα κυβερνητικά μέτρα, ακόμα και εκείνα που στρέφονται κατά των φοροκλεπτών, με την ελπίδα πως θα προσεταιριστεί τους μικροαστούς αφού έχασε την εκτίμηση των προλεταρίων. Το ΠΑΣΟΚ εκπέμπει, και αυτό, αντιπολιτευτικούς φιθύρους, αναγνωρίζοντας ότι αν πρόκειται να διατυπώσει θετικές προτάσεις θα πρέπει να ζητήσει την ταχύτατη αποκρατικοποίηση της οικονομίας, με όσα αυτό συνεπάγεται στο κρίσιμο πεδίο της φηφοθηρίας.

Η πολιτική μας ηγεσία δεν αναλαμβάνει να ασκήσει ή να εισηγηθεί πολιτική εξόδου από το αδιέξοδο, διαφωτίζοντας ταυτόχρονα το λαό για την αναγκαιότητά της. Πορευόμαστε, έτσι, στην κρίσιμη δεκαετία, με μηδαμινές τις ελπίδες πως θα κερδίσουμε τη μάχη της οικονομικής και πολιτιστικής παρούσας στην «Ευρώπη».

Η «κακή» ΕΟΚ...

Την τελευταία διετία, τουλάχιστον, υπάρχει ένας συνεχής βομβαρδισμός του κοινού από εκκλήσεις, επιταγές, συμβουλές και παραινέσεις για «εκσυγχρονισμό», εν όψει του μυθολογικού πλέον «ευρωπαϊκού 1992».

Φαίνεται, όμως, ότι οι παραδίδοντες μαθήματα περί εκσυγχρονισμού δεν έχουν προσμετρήσει επαρκώς το κόστος και το όφελος που εγγράφεται τόσο στην ηθική όσο και στην πολιτική οικονομία αυτού του υποχρεωτικά παρουσιαζόμενου εγχειρήματος. Πώς αλλιώς μπορεί να εξηγηθεί το φαινόμενο να διατηρούμε άθικτο αυτό το μείγμα άκοπης προσοδιακής συμπεριφοράς, παρωχημένου εθνικισμού, προπατορικών αντιξενικών συνδρόμων και αδιάλλακτης υπεράσπισης κεκτημένων προπολεμικής ημερομηνίας;

Πιο συγκεκριμένα: πώς είναι δυνατόν να θέλουμε το δάνειο από την ΕΟΚ και

συγχρόνως να επικρίνουμε, έμμεσα ή άμεσα, τις «Βρυξέλλες» ότι «θίγει» τους αγρότες (ζητώντας τη φορολόγησή τους), «θίγει» τους δημόσιους υπαλλήλους (ζητώντας επεμβάσεις στο ρουσφετολογικό και αναχρονιστικό καθεστώς των υπηρεσιών του, κατ' ευφημισμόν, Δημοσίου) και ότι απαιτεί χρονοδιαγράμματα στα πάσης φύσεως προγράμματα που συναρτώνται με την έξωθεν συνδρομή για την ανόρθωση της οικονομίας;

Πότε θα γίνει συνείδηση ότι τόσο το «ναι» όσο και το «όχι» στις σχέσεις μας με τους «ξένους» οφείλουν εγνωσμένα να συνοδεύονται από συνεπή και συνεκτική εξήγησή τους, δηλαδή από την καταβολή του τιμήματος που συνεπάγονται; Πότε θα γίνει συνείδηση ότι εκσυγχρονισμός α λα γκρέκα δεν μπορεί να γίνει;

T.K.

Μετά το διπολισμό ...τι;

των Χρύσανθου Λαζαρίδη
και Δημήτρη Φίλιου

Η κατάρρευση του διπολισμού, που δέσποσε από το 1945 έως το 1990, πολύ πανηγυρίστηκε, αλλά ελάχιστα κατανοήθηκε.

Δεν είναι μόνο τα «τείχη» που πέσανε. Είναι και η «λογική» των παγκόσμιων συσχετισμών που ανατράπηκε. Αυτό το τελευταίο, ωστόσο, ελάχιστα κατανοήθηκε, ιδιαίτερα από την Αριστερά, που παραμένει, όσο ποτέ, εγκλωβισμένη στα θεωρητικά σχήματα της εποχής του διπολισμού.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν κατέρρευσε απλώς η «Σοβιετική Αυτοκρατορία». Κατέρρευσε ο διπολισμός συνολικά. Δεν αποδυναμώθηκε μόνο η μια από τις δυο δυνάμεις που, ως πρόσφατα, μοίραζαν τον κόσμο. Αποδυναμώθηκε η λογική της παγκόσμιας «μοιρασιάς» ανάμεσα σε δυο.

Η Σοβιετική Ένωση πλήρωσε, απλά, πρώτη το τίμημα της εμπλοκής της στο διπολισμό. Και οι ΗΠΑ απέμειναν προσωρινά —με ...«τεχνικό οφ σάϊντ» θα λέγαμε— ως η μόνη «υπερδύναμη»!

Αλλά τώρα αρχίζουν να συνειδητοποιούν και οι ίδιοι οι Αμερικανοί ότι πρόκειται για τίτλο ελάχιστα επίζηλο· που συνεπάγεται ευθύνες δυσβάστακτες...

Κατ' αρχήν οι ΗΠΑ δεν βγήκαν αλώβητες από τη χρόνια διαμάχη τους με την ΕΣΣΔ. Βγήκαν με μια πολλαπλή κρίση, και στην οικονομία τους, και στην κοινωνία τους και στη δυνατότητά τους να ασχούν, μόνες τους, διεθνή πολιτική.

Η Αμερική, που ως τις αρχές της δεκαετίας του '80 ήταν η μεγαλύτερη πιστώτρια χώρα στον κόσμο, είναι ήδη η πιο υπερχρεωμένη, με τα ελλείμματα του προϋπολογισμού της ανεξέλεγκτα.

Με την οικονομία της στο κατώφλι μιας ύφεσης που προβλέπεται από τις οδυνηρότερες της ιστορίας της, με τις αγορές της να κατακλύζονται από γερμανικά και ιαπωνικά προϊόντα, με το δολάριο να κλονίζεται από τη θέση του ως ηγετικού νομίσματος στις διεθνείς συναλλαγές, και να απειλείται να εκτοπισθεί σε συμπληρωματικό ρόλο, α-

Ευρωπαϊκή Νομισματική Ενοποίηση

της να σπαράσσεται από τις μεγάλου-

πόλεις της να κατακλύζονται από στρατιές αστέγων, με ενδημικό πλέον το φαινόμενο της ανεργίας στα βιομηχανικά της κέντρα, με το τραπεζικό της σύστημα να απειλείται από πρωτοφανείς τριγμούς και από χιονοστιβάδα χρεοκοπιών.

Αν μη τι άλλο, η κρίση στον Περσικό έδειξε κάτι που αποκαλύπτει πολλά για τον κόσμο του μέλλοντος.

Για σκεφτείτε αντίπαλος των ΗΠΑ είναι, όχι μια «ισοδύναμη» αυτοκρατορία, αλλά το Ιράκ των 13 εκατομμυρίων. Το χρεοκοπημένο Ιράκ, το εξασθενημένο Ιράκ από τον δετή πόλεμο με το Ιράν, το «υπανάπτυκτο» Ιράκ, το απομονωμένο Ιράκ από τους ίδιους τους γείτονές του και από κάθε διεθνή υποστήριξη.

Κι όμως, οι Αμερικανοί για να επιχειρήσουν στρατιωτική αναμέτρηση με το Ιράκ έχουν ανάγκη να δημιουργήσουν ένα μέτωπο Αράβων, Ευρωπαίων και Σοβιετικών.

Και πάλι ...διστάζουν.

● Σκεφτείτε, αν αύριο οι Σοβιετικοί έκαναν πίσω, αν τηρούσαν στάση ουδετερότητας ή άτυπης υποστήριξης στον Σαντάμ Χουσεϊν, αν κάποιος από τα αραβικά κράτη άλλαζε στρατόπεδο και πέρναγε με το μέρος του Ιράκ, οι Αμερικανοί θα αναγκάζονταν να τα υποστούν υφιστάμενοι μια πολιτική ήττα για να μην διακινδυνεύσουν και στρατιωτική πανωλεθρία.

● Αναρωτηθείτε. Τι σόι... «αμερικανική μονοκρατορία» είναι αυτή, όταν η Ουάσινγκτον χρειάζεται την ποικιλότροπη υποστήριξη όλων των άλλων χωρών του κόσμου για να τα βάλει με ένα... Ιράκ.

Και τι σόι «αμερικανικό διεθνές ιμπεριουμ» κυριαρχεί, όταν αρκεί ένα σοβαρό ρήγμα στο διεθνές μέτωπο κατά του Ιράκ για να επιφέρει τη συντριβή του αμερικανι-

Αμερικανική μονοκρατορία ή Συλλογική Ασφάλεια;

κού γοήτρου;

Η άποψη που κυριαρχεί σήμερα είναι ότι η επικείμενη σύρραξη στον Περσικό θα σημάνει την απαρχή της «αμερικανικής μονοκρατορίας». Το πιθανότερο, όμως, είναι να σημάνει —ανεξαρτήτως αποτελέσματος— το τέλος της εποχής των υπερδυνάμεων!

Διπολισμός και Τρίτος Κόσμος...

Όμως, η παρακμή των υπερδυνάμεων θα επιφέρει και την εξάλειψη των ...«κρατών - χωροφυλάκων» που δημιουργήθηκαν στην περιφέρεια ως «προπύργια» της διπολικής επιβολής τους στον Τρίτο Κόσμο.

Το καθεστώς του διπολισμού, επέβαλε μια ιδιότυπη «σταθερότητα» σ' αυτό που συνηθίσαμε να αποκαλούμε «διεθνή περιφέρεια». Μια σταθερότητα που στηριζόταν σε αντίπαλα κράτη - «χωροφύλακες».

Οι Αμερικανοί φτιάχνουν το Ιράν τοπική υπερδύναμη στον Περσικό Κόλπο, οι Σοβιετικοί φτιάχνουν, απέναντί του το Ιράκ.

Οι Αμερικανοί εξοπλίζουν ως τα δόντια το Ισραήλ στη Μέση Ανατολή, οι Σοβιετικοί «στείσαν» απέναντί του τη Συρία.

Όμως οι διεθνείς εξελίξεις ξεπερνούν κάποτε τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των δυο υπερδυνάμεων. Μετά την πτώση του Σάχη της Περσίας, και μπρος στη διεθνή απειλή του πανισλαμισμού στην Κεντρική Ασία είναι ένας από τους τοπικούς «χωροφύλακες» της περιοχής —το Ιράκ— άρχισε να κερδίζει την υποστήριξη όλων των μεγάλων δυνάμεων: Για να ανακόψει την επέκταση του πανισλαμισμού στην Αραβική Χερσόνησο.

Αντίθετα από όλους τους άλλους «τοπικούς χωροφύλακες» που δημιουργήθηκαν στην περιφέρεια —και οι οποίοι (πλην Ισ-

ραήλ) ήταν λίγο πολύ ελεγχόμενοι, με σχέσεις «πατρωνείας» από την υπερδύναμη που τους τροφοδοτούσε, εξόπλιζε και στήριζε —το Ιράκ απέκτησε κατά τη δεκαετία του '80 *πλήρη αυτονομία*. Επειδή, ακριβώς, τα «έπερνε» από όλους, δεν ελεγχόταν και από κανέναν. Και δημιούργησε τελικά όχι μόνο έναν από τους πιο εμπειροπόλεμους στρατούς, αλλά και ένα τρομερό *οπλοστάσιο*.

Ήταν μοιραίο, κάποια στιγμή, να στρέψει όλη αυτή την ισχύ του, σε βάρος ενός άλλου γείτονα, πιο αδύναμου από το Ιράν, αλλά και πιο πλούσιου σε υπέδαφος. Το Κουβέιτ ήταν «ιδανικός» στόχος.

Το ιδιαίτερο στοιχείο με την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ —το στοιχείο που τη διαφοροποιεί από όλες τις άλλες αντίστοιχες εισβολές του παρελθόντος στη διεθνή περιφέρεια— *δεν είναι το πετρέλαιο!* Άλλωστε την κρίση στην αγορά πετρελαίου δεν δημιούργησε αυτή καθ' αυτήν η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, αλλά η αποστολή *στρατευμάτων* στον Περσικό και η προοπτική *πολέμου!* Το Ιράκ, περισσότερο από κάθε άλλον, έχει ανάγκη να *πουλήσει* πετρέλαιο. Κι όταν τελειώσει η κρίση —εφ' όσον δεν υπάρχει μεγάλη έκτασης καταστροφή πετρε-

λαιοπηγών— η διεθνής αγορά θα γεμίσει με *πλεόνασμα* πετρελαίου, οδηγώντας τις τιμές του σε κατρακύλισμα.

Από την άλλη πλευρά, το *τελευταίο* πράγμα που ήθελαν οι ΗΠΑ πέσει τον Αύγουστο, ήταν μια άνοδος στις τιμές του πετρελαίου, τη στιγμή που βρισκόταν στο *κατώφλι* της οικονομικής ύφεσης.

Εκείνο που διαφοροποιεί την ιρακινή επέμβαση του περασμένου Αυγούστου από όλες τις προηγούμενες εισβολές είναι ότι πρόκειται για την *πρώτη* τοπική κρίση στη διεθνή περιφέρεια, *μετά* την κατάρρευση του *διπολισμού*.

● Η δημιουργία καθεστώτος Συλλογικής Ασφάλειας πρόκειται να *απαλλάξει* τη διεθνή περιφέρεια από ισχυρά κράτη που μπορούν να απειλούν τους γειτονικούς λαούς.

● Ταυτόχρονα, το νέο καθεστώς Συλλογικής Ασφάλειας θα δώσει *κίνητρο* στις τριτοκοσμικές χώρες για να *μεταστρέψουν* τους πόρους τους από τη στρατιωτική προπαρασκευή στην *οικονομική ανάπτυξη*.

● Ακόμα, θα *απαλλάξει* τις, πάλαι ποτέ, υπερδυνάμεις από τις *δυσβάσταχτες υποχρεώσεις* εξοπλισμού στρατιωτικών «τοποτηρητών» τους στην περιφέρεια.

● Τέλος, θα ενθαρρύνει την περιφερειακή ανάπτυξη, δημιουργώντας *εισόδημα* στις *τριτοκοσμικές* χώρες, και κατά συνέπεια νέες αγορές για τις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες.

Πόλεμος και Ειρήνη

Περίεργ. στ' αλήθεια, τα παιχνίδια της *διαλεκτικής*. Ο δρόμος για τη μελλοντική Ειρήνη και για έναν κόσμο με Συλλογική Ασφάλεια, περνάει σήμερα από το δύσβατο μονοπάτι του πολέμου.

Μα πώς μπορεί ένας ενδεχόμενος πόλεμος να εμπεδώσει τη διεθνή ειρήνη, θα αναρωτηθούν κάποιοι.

Και τότε η Ειρήνη εμπεδόθηκε *δίχως* πόλεμο; Θα μπορούσαμε να ρωτήσουμε εμείς...

Εν πάση περιπτώσει ο πόλεμος είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να την αφήσουμε στους «καθ' ἑξιν» πασιφιστές. Κι όσοι αληθινά υπηρετούν την ειρήνη υποστηρίζουν σήμερα τη δημιουργία ενός καθεστώτος Συλλογικής Ασφάλειας, στον κόσμο, πράγμα που προϋποθέτει την κατάργηση των «τοπικών χωροφυλάκων». □

ΣΤΗΝ ΚΟΨΗ ΤΟΥ ΕΥΡΑΦΙΟΥ

Τρεις μέρες πριν από την «εκπνοή» του τελεσίγραφου του ΟΗΕ για την αποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ στις 15 Ιανουαρίου, που θα είναι σύμφωνα με τον παλαιστίνιο ηγέτη Γιασέρ Αραφάτ, μια μέρα σαν όλες τις άλλες, η στρατηγική, τα κίνητρα και οι στόχοι των δυο αντιπάλων στην κρίση του Κόλπου καθίστανται μέρα με τη μέρα πιο ευκρινείς.

Αν συνολικά το κόστος μιας πολεμικής εμπλοκής φαίνεται απαγορευτικό και αποτρεπτικό για την Ουάσιγκτον το ίδιο δεν φαίνεται να ισχύει για τη Βαγδάτη.

Βασισμένη στη σωστή ή εσφαλμένη παραδοχή της αδυναμίας των ΗΠΑ να *αφοπλίσει* το Ιράκ με αιφνιδιαστικό σε βάθος πρώτο πλήγμα, η στρατηγική του Σαντάμ Χουσεΐν επενδύει στη διάσπαση του αντιιρακινού μετώπου και στην Ευρώπη και στον Αραβικό κόσμο μόλις καταστεί εμφανές ότι η σύγκρουση θα πάρει το χαρακτήρα παρατεταμένης πολεμικής εμπλοκής.

Η ενότητα του αντιιρακινού μετώπου είναι ιδιαίτερα εύθραυστη αφού καλύπτει συγχρουόμενα και αντιτιθέμενα συμφέροντα και επιδιώξεις. Όσο και αυτό να φανεί παράξενο ο κυριότερος παράγων που εξασφαλίζει τη συνοχή του μετώπου είναι η *αδιαλλαξία* της Βαγδάτης όσο δηλαδή θα

επιμένει ότι το Κουβέιτ αποτελεί τη 19η επαρχία του Ιράκ... Στην επιλογή της ιρακινής ηγεσίας βρίσκεται η χρονική στιγμή που θα άρει την αδιαλλαξία της και θα διασπάσει τους αντιπάλους της λίγο μετά τη λήξη της προθεσμίας λίγο πριν ή λίγο μετά την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων.

Μέχρι στιγμής ο Σαντάμ Χουσεΐν έχει αποφύγει τον μεγαλύτερο κίνδυνο για το καθεστώς του που θα μπορούσε να είχε προκύψει μετά την εισβολή στο Κουβέιτ:

Μια πιο ψυχραιμη και λελογισμένη αμερικανική και δυτική στρατηγική που θα τον απομόνωνε οικονομικά και πολιτικά για παρατεταμένο χρονικό διάστημα, θα του αφαιρούσε το χαλί της εθνικιστικής υπερπλειοδοσίας κάτω από τα πόδια του αναλαμβάνοντας θεαματικές πρωτοβουλίες για την επίλυση της αραβοϊσραηλινής διένεξης, και τέλος θα αξιοποιούσε όλες της δυνάμεις εναντίωσης και αντιπολίτευσης για να ανατρέψει το καθεστώς της Βαγδάτης.

Οι φήμες για επικείμενο σχηματισμό εξόριστης κυβέρνησης από τις δυνάμεις της ιρακινής αντιπολίτευσης που επρόκειτο να συναντηθούν τις μέρες αυτές στη Βηρυττό φωτίζουν αποκαλυπτικά τα αδιέξοδα των επιλογών της Ουάσιγκτον. Ποια ελκτική

δύναμη μπορεί να έχει ένα παρόμοιο σχήμα σε περίπτωση πολεμικής σύγκρουσης;

Η διαφοροποίηση της γαλλικής διπλωματίας που δια στόματος υπουργού Εξωτερικών κατέστησε τη Δευτέρα σαφές ότι αναλαμβάνει πλέον ανεξάρτητες πρωτοβουλίες για την αποτροπή της πολεμικής σύγκρουσης, η δήλωση Μιττεράν την Τετάρτη για διαμεσολάβηση και η έμμεση πλην σαφής επίκληση διαφωνιών γύρω από την κρίση του Κόλπου στις ανεπιβεβαιώτες επί του παρόντος πληροφορίες για αναβολή και ματαιώση της προγραμματισμένης για το Φεβρουάριο συνάντησης κορυφής του Τζωρτζ Μπους με τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ δεν μπορεί παρά να ενθαρρύνουν την ιρακινή ηγεσία στο συμπέρασμα ότι κινήθηκε μέχρι στιγμής στο σωστό δρόμο.

Ακόμη πιο σίγουρη, για τον εαυτό της, με τον αέρα του κυρίαρχου των εξελίξεων, για να παραφράσουμε τα λόγια με τα οποία απετίμησε την ηγεσία του Ισραήλ τον Ιούνιο του 1967, ο στρατηγός Ντε Γκωλ, η ηγεσία του Ιράκ μοιάζει να λέει στην Ουάσιγκτον: «*Πού προτιμάτε να ηττηθείτε στο πεδίο της μάχης ή στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων*;».

Γιώργος Καπόπουλος

ΕΤΒΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΤΒΑ

Δάνεια, Εγγυήσεις, Συμμετοχές, Βιομηχανικές Περιοχές, Άντληση Κεφαλαίων, Παροχή Υπηρεσιών Χρηματοοικονομικού Συμβούλου, Αναδοχή (Underwriting) μετοχικών και ομολογιακών εκδόσεων, συγχωνεύσεις και εξαγορές επιχειρήσεων (M+A), προσέλκυση νέων επενδυτών από το εσωτερικό και το εξωτερικό, συμβολή στην περιφερειακή ανάπτυξη και την εφαρμογή των ΜΟΠ (Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα των Ε.Κ.).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΞΑΓΩΓΩΝ - ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ

Χρηματοδότηση και εξυπηρέτηση των εξαγωγικών επιχειρήσεων για τις εξαγωγικές και εισαγωγικές τους εργασίες, factoring, forfaiting, κάλυψη νομισματικών κινδύνων, χρηματοδότηση αντισταθμιστικών συμφωνιών. (Υπό ίδρυση)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ (Ε.Ε.Ε.Χ.)

Προσφορά υπηρεσιών διαχείρισης επενδύσεων χαρτοφυλακίου.

ΕΤΒΑ LEASING (ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΜΙΣΘΩΣΕΙΣ)

Χρηματοδοτικές μισθώσεις.

ΒΙΠΕΤΒΑ (ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΤΒΑ)

Σχεδιασμός, μελέτη και κατασκευή έργων.

ΕΤΒΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (VENTURE CAPITAL)

Χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας.
(Υπό ίδρυση)

ΕΤΒΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗ

Παροχή υπηρεσιών συμβούλου και διαχείρισης επενδύσεων ατομικών και θεσμικών επενδυτών (Individual & Institutional Investors).
(Υπό ίδρυση)

ΕΤΒΑ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ (HOLDING)

Διοίκηση και διαχείριση ειδικών προγραμμάτων ή έργων του Π.Δ.Ε. (Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων) όπως: Εταιρίες του μεταλλευτικού τομέα, της πολεμικής βιομηχανίας και των μεταφορών. (Υπό ίδρυση)

ΕΤΒΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (MANAGEMENT)

Διαχείριση επιχειρήσεων και management Εταιριών Ομίλου Holding.
(Υπό ίδρυση)

ΕΤΒΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ Α.Ε.

ΕΣΣΔ

Βαδίζουμε προς τη Δικτατορία

του Γιούρι Αφανάσιεφ

Για πρώτη φορά από το 1985, φέτος το φθινόπωρο ένα συγκεκριμένο και ρεαλιστικό πρόγραμμα, το πρόγραμμα Σατάλιν —οπωσδήποτε συζητήσιμο— έδινε τη δυνατότητα να ληφθούν ριζοσπαστικά μέτρα και όχι μόνο στον οικονομικό τομέα. Η συμφωνία ανάμεσα στον Μ. Γκορμπατσώφ και τον Μπ. Γιέλτσιν συμβόλισε συνεννόηση ανάμεσα στην κεντρική κυβέρνηση και τις Δημοκρατίες και ο διάλογος που αναπτύχθηκε μπορεί να θεωρηθεί ως συμβολική έκφραση μιας συμμαχίας μεταξύ του κέντρου και της αριστεράς, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίλυση των τεράστιων προβλημάτων.

Όμως, οι αποφάσεις που πήρε ο Γκορμπατσώφ, τέλη Νοεμβρίου - αρχές Δεκεμβρίου, για να θέσει τέρμα σε μια νέα σύγκρουση, δεν είναι άλλο παρά ένα βήμα προς την εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Ο Γκορμπατσώφ υποτάχθηκε σε ισχυρές πιέσεις, και αυτό είναι λογικό δεδομένου ότι, όπως έχω γράψει, ο πρόεδρος είναι αρκετά συντηρητικός ώστε να υφίσταται την πίεση εξωγυνών συντηρητικών δυνάμεων.

Υπάρχουν και έμμεσες ενδείξεις της νέας τροπής που έχει πάρει η πολιτική ζωή: η συμμαχία των συντηρητικών και αντιδραστικών δυνάμεων —ο κομματικός μηχανισμός, η ΚGB, το στρατιωτικό βιομηχανικό σύμπλεγμα και οι στρατηγοί— ενισχύθηκε. Είναι σίγουρο ότι σημειώθηκαν κινήσεις στρατευμάτων. Το Κ.Κ. της Ρωσίας διακηρύσσει, όπως οι στρατιωτικοί, ότι εθνικιστικά κινήματα κυρίαρχων δημοκρατιών συνεργάζονται με τη CIA. Όλα αυτά επιβεβαιώνουν την αντίθεση αυτών των πολιτικών δυνάμεων στην επιτάχυνση της μετάβασης στην οικονομία της αγοράς.

Έτσι όπως είναι σήμερα οι δομές της εξουσίας, υπάρχει μια λειτουργική αδυναμία της κοινωνίας να βαδίσει μπροστά, που είναι το ίδιο ανησυχητικό με τα λάθη και την αναποφασιστικότητα του προέδρου. Για να ξεπεράσουμε αυτή τη φάση, χρειάζεται πρώτα απ' όλα να θέσουμε σε λειτουργία συγκεκριμένους μηχανισμούς και να ορίσουμε συγκεκριμένες προθεσμίες· πρέπει να αναστείλουμε το Σύνταγμα για να επεξεργαστούμε ένα καινούριο και να συγκροτήσουμε μια επιτροπή συντονισμού μεταξύ των Δημοκρατιών.

Η ομοσπονδιακή εκτελεστική εξουσία δεν μπορεί πλέον να συνεχίσει να λειτουργεί όπως μέχρι σήμερα. Το Συμβούλιο των Υπουργών δεν είναι πλέον απαραίτητο. Αντίθετα, απαραίτητο είναι ένα ευέλικτο όργανο στρατηγικής· αυτό μπορεί να είναι, σε διαπεριφερειακή κλίμακα, ένα κέντρο ή μια επιτροπή για τη στρατηγική των συμμαχιών. Σε κάθε περίπτωση, ο συντονισμός αυτός δεν θα ξεπερνά τις εξουσίες που οι Δημοκρατίες θα έχουν εκχωρήσει σε αυτή την Επιτροπή. Ένας τέτοιος οργανισμός μπορεί να είναι η

βάση για μια περισσότερο αισιόδοξη εξέλιξη της κατάστασης: μια κυβέρνηση εθνικής ενότητας.

Οι προτάσεις που ο πρόεδρος παρουσίασε στο 4ο Συνέδριο των λαϊκών αντιπροσώπων έχουν αρκετές ομοιότητες με το παραπάνω σχέδιο· φοβούμαι όμως ότι ο απολογισμός για την εφαρμογή αυτών των προτάσεων θα είναι ελάχιστα ενθαρρυντικός, δεδομένου ότι έχουν εμφανισθεί στο μεταξύ νέες αντιφάσεις:

Πρώτη αντίφαση: η κατάσταση είναι τέτοια που μόνον οι συντονισμένες προσπάθειες όλων των Δημοκρατιών θα μπορέσουν να βοηθήσουν τη χώρα να βγει από την ιδιαίτερα δύσκολη κατάσταση που βρίσκεται. Θα έπρεπε να κάνουμε κάτι όλοι μαζί, όμως... Το αποτέλεσμα μιας πολιτικής εβδομήντα χρόνων, και η μακρά ιστορία της ρωσικής αυτοκρατορίας από την εποχή του Ιβάν του 3ου (1440-1505), έχει κάνει τόσο επιθετικούς τους λαούς μεταξύ τους που κάθε κοινή δράση είναι πια αδύνατη. Παράλληλα με αυτό, η μη ενασχόληση του Λένιν με το εθνικό ζήτημα και, στη συνέχεια, τα εγκλήματα του Στάλιν έκαναν ώστε, σήμερα, να μη γίνεται δεκτή η ιδέα της φιλίας μεταξύ των λαών, της ενωμένης Σοβιετικής Ένωσης, και για πολλούς η Συνθήκη της Ένωσης δεν έχει πλέον κανένα αντίκρουσμα.

Δεύτερη αντίφαση: είναι αναμφισβήτητο ότι αποτελεί ανάγκη το πέρασμα στην οικονομία της αγοράς· όμως αυτό πραγματοποιείται την ίδια στιγμή που η οικονομία μας κυριαρχείται από το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα, οι δαπάνες του οποίου απορροφούν το 18-20% του προϋπολογισμού (σύμφωνα με τον Μ. Γχορμπατσώφ), όταν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το ποσοστό αυτό ήταν 11-25%. Με βάση υπολογισμούς που στηρίζονται σε σοβιετικές στατιστικές και αμερικανικά δεδομένα, το 50% του μηχανολογικού εξοπλισμού της χώρας εξυπηρετεί το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα· και μια μερικότερη αντίφαση προκύπτει από το ότι, ναι μεν δεν μπορούμε να διατηρήσουμε τις ίδιες συγκεντρωτικές δομές διεύθυνσης και διανομής αν θέλουμε να περάσουμε στην οικονομία της αγοράς, αλλά αυτές οι δομές δεν μπορούν να εγκαταλειφθούν αν θέλουμε να εξαγγείλουμε το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα. Η μόνη λύση για να βγούμε από αυτό το αδιέξοδο είναι να προχωρήσουμε σε μια εθνική συμφωνία για την αναδιοργάνωση της άμυνας, στην προοπτική της ενσωμάτωσής της σε πανευρωπαϊκό πλαίσιο, και να ενσωματώσουμε στο κοινωνικό σώμα το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα, προωθώντας προγράμματα κοινωνικής πρόοδου για τους εργαζόμενους στις πολεμικές βιομηχανίες.

Αντίφαση: η αδυναμία της κοι-

Δια γυμνού οφθαλμού είναι πλέον ορατή η στροφή επί δεξιά που πραγματοποιήσε την προηγούμενη χρονιά ο εμπνευστής της σοβιετικής περεστρόικα Μιχαήλ Σεργκέεβιτς Γχορμπατσώφ. Ακόμα και μια απλή παράθεση των γεγονότων είναι αρκετή για να αποδείξει του λόγου το αληθές.

Τα πρώτα σημάδια αυτής της στροφής διαφάνηκαν από τον Ιούνιο όπου κατά τη διάρκεια του 28ου Συνεδρίου του ΚΚΣΕ ο

Μιχαήλ Σεργ

πρόεδρος της χώρας δήλωνε σταθερά «Μαρξιστής - Λενινιστής», παραμένοντας ταυτόχρονα στο πόστο του γενικού γραμματέα του κόμματος και απογοητεύοντας τους ριζοσπάστες κομμουνιστές που περίμεναν μια συμμαχία με το «Κέντρο» του κόμματος για να θέσουν στο περιθώριο τις συντηρητικές δυνάμεις που αναθάρρησαν ακόμα περισσότερο με την εκλογή του Ιβάν Πολοζκόφ στην θέση του Γραμματέα του ΚΚ Ρωσίας που μέχρι τότε συγκέντρωνε την πλειοψηφία των μελών του ΚΚΣΕ.

Από τότε άρχισε και η «φυλλορροή» στο Ρωσικό Κομμουνιστικό Κόμμα, κάτι όμως που δεν εμποδίζει τον Πολοζκόφ να διακηρύττει την πίστη του στα «καθαρά κομμουνιστικά ιδανικά». Το ίδιο διάστημα ο Γορμπατσώφ δηλώνει ότι δεν υπάρχει καμιά σκιά στις σχέσεις του με τον Πολοζκόφ με τον οποίο συνεργάζεται ακόμα.

Κατά τη διάρκεια του 28ου συνεδρίου αποχωρεί από το κόμμα ο δημοφιλέστερος αυτή τη στιγμή πολιτικός στην ΕΣΣΔ Μπόρις Γιέλτσιν και τον ακολουθούν οι δήμαρχοι της Μόσχας, Γκαμπρίλ Ποπώφ, του Λένινγκραντ, Ανατόλι Σάμπτσακ καθώς και δεκάδες λαϊκοί βουλευτές. Στο «κομματικό περιθώριο» περνάει και ο Αλεξάντρ Γιάκοβλεφ. Ο στενότερος ίσως συνεργάτης του Γχορμπατσώφ που χάνεται από τη δημοσιότητα.

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα οι συντηρητικές δυνάμεις αναθάρρησαν και επωφελομένες από την συνεχώς επιδεινούμενη οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάστα-

Σεργκέεβιτς: Κλίνετε επί δεξιά

ση, ζητούν την επιβολή αυστηρότερων μέτρων —καθώς και την αύξηση των εξουσιών του προέδρου. Κάτι που πετυχαίνουν ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ δεν χρησιμοποίησε μέχρι τώρα όλη την ισχύ της προεδρικής εξουσίας. Ένας άλλος πρόεδρος όμως (ίσως από τον χώρο των στρατιωτικών) δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα το κάνει.

Οι υποχωρήσεις όμως του Γκορμπατσώφ στις απαιτήσεις των συντηρητικών κύκλων, ιδιαίτερα της κοινοβουλευτικής ομάδας «Σογιούζ» και των συνταγματάρχων Άλκσινς και Πετροσένκο που είναι επιφανή στελέχη της, δεν σταματούν εδώ.

Ο υπουργός Εσωτερικών Βαντίμ Μπακάτιν είναι το επόμενο θύμα, ενώ στη θέση του διορίζεται ο Μπορίς Πουγό με θητεία στην ΚGB και αναπληρωτής του ο 47χρονος στρατηγός Μπορίς Γκρομώφ που διαθέτει μεγάλο κύρος μεταξύ των στρατιωτικών.

Το γεγονός όμως που επισκίασε όλα τα παραπάνω από πλευράς σπουδαιότητας ήταν αναμφισβήτητα η παραίτηση του Έντουαρντ Σεβαρντνάντζε, που κυριολεκτικά «άστραψε και βρόντηξε» από το βήμα του 4ου συνεδρίου των Λαϊκών Αντιπροσώπων, καταγγέλλοντας επερχόμενη δικτατορία. Και σε αυτή την περίπτωση όμως η αντίδραση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ ήταν χλιαρή αφήνοντας ουσιαστικά ακάλυπτο έναν από τους στενότερους συνεργάτες του.

Και η χρονιά έκλεισε με την εκλογή στη θέση του αντιπροέδρου της χώρας του «α-

γνώστου» Γενάντι Γιανάεφ που μόλις με τη δεύτερη ψηφοφορία κατάφερε να εκλεγεί. Τα προσόντα του; Έχει περάσει όλα τα στάδια της κομματικής ιεραρχίας μέχρι τη θέση του γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΣΕ και δηλώνει αφοσίωση στην περεστρόικα. Θα χρειαζόταν ίσως ένα άλλο άρθρο για να αναζητήσει κανείς τις αιτίες της «επί δεξιά» στροφής του Μιχαήλ Σεργκέεβιτς. Πολλοί όμως σοβιετικοί ριζοσπάστες δημοσιογράφοι επεξηγούν αυτή τη στάση με το γεγονός ότι η πολιτική θέληση του Γκορμπατσώφ για περαιτέρω αλλαγές στη χώρα φτάνει «μέχρις εδώ και μη παρέκει». Προβλέπουν ότι ο γενικός γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος από τη θέση του προέδρου της χώρας δεν έχει πλέον ούτε τη θέληση ούτε την ικανότητα να συνταχθεί με το δημοκρατικότερο κομμάτι της κοινωνίας.

Σαν επίλογο θα παραθέσουμε μια εικόνα που κυκλοφορεί τους τελευταίους μήνες στη Μόσχα. Σύμφωνα με αυτή, μια υψηλού κύρους τσιγγάνα - μελλοντολόγος πρόβλεψε ότι το τέλος της εξουσίας των Μπολσεβίκων θα έλθει μετά από 73,5 χρόνια από την οκτωβριανή επανάσταση. Δηλαδή τη φετινή άνοιξη. Αν επαληθευθεί αυτό η συντριπτική πλειοψηφία των σοβιετικών πολιτών δεν θα ήθελε σίγουρα την εγκαθίδρυση μιας παρόμοιας εξουσίας ντυμένης αυτή τη φορά στο χακί χρώμα. Γιατί τότε ούτε και για τον Μιχαήλ Σεργκέεβιτς θα υπάρχει έδαφος για υποχωρήσεις.

Μόσχα, Γενάρης 1991.
Σβετλάνα Μπολσάκοβα

τι αυτά μπόρεσαν να γίνουν γιατί ο λενινιστικός μπολσεβικισμός είχε σαν προηγούμενό του έναν λαϊκό μπολσεβικισμό... Η πολιτική των μπολσεβίκων αναδύθηκε χάρη στη συμμετοχή του λαού. Ο λαός συμμετείχε στην τρομοκρατία.

Η κοινωνία των πολιτών πρέπει να συνειδητοποιήσει ένα πράγμα: η Σοβιετική Ένωση είναι μια εξαιρετικά επικίνδυνη αυταπάτη στην πραγματικότητα, η Σ. Ένωση δεν είναι παρά η συνέχιση της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Και αν η περεστρόικα του Γκορμπατσώφ πάρει οικονομική και τεχνολογική βοήθεια από τις δυτικές χώρες, τότε η Σοβιετική Αυτοκρατορία θα μπορέσει κάλλιστα να διατηρηθεί, ακόμα και αν χάσει κάποιες εκτάσεις της.

Τέταρτη και τελευταία αντίφαση: η οικονομία της αγοράς δεν δέχεται τις επιθέσεις μόνο των πιο σκληρών συντηρητικών αλλά και της ολότητας σχεδόν του πληθυσμού. Κανένα οικονομικό πρόγραμμα δεν θα μας σώσει αν δεν ενσωματωθούμε στον υπόλοιπο κόσμο. Όμως θα είναι δύσκολο να το κάνουμε αυτό, αφού αρχίσαμε να μιλάμε άλλη γλώσσα μεταξύ μας και να μην καταλαβαίνόμαστε.

★ ★ ★

Οι τέσσερις αυτές αντιφάσεις μου φαίνεται δύσκολο να ξεπεραστούν. Σαν ιστορικός, καταλαβαίνω ότι η κρίση του καθεστώτος δεν είναι το μόνο εμπόδιο στο ξεπέραςμα αυτών των αντιφάσεων. Η κρίση του καθεστώτος συμβαδίζει με μια βαθύτερη κρίση που ανάγεται στον 19ο αιώνα: την κρίση του ευρασιατικού πολιτισμού, του εξισωτισμού του, της κρατικής ηθικής του των αυτοκρατορικών δομών και αξιών του. Και έχει σημασία να καταλάβουμε ότι ο κίνδυνος μιας δικτατορίας παραμένει και ενισχύεται, όσο η κρίση του συστήματος έρχεται να προστεθεί στην κατάρρευση του ευρασιατικού πολιτισμού.

Στην ομιλία και στο Κοινοβούλιο στις 17 Νοεμβρίου, ο Μ. Γκορμπατσώφ έκανε ένα πρώτο βήμα προς το αυταρχικό καθεστώς: δεν είναι τυχαίο το ότι δεν έκανε καμιά πρόταση για την ιδιοκτησία της γης, την ανεξαρτησία των Δημοκρατιών, τις επιχειρήσεις και, αντίθετα, οι αναφορές ήταν στο στρατό και στα κατασταλτικά όργανα.

Μακάρι να γελιέμαι. Η μοίρα του Μ. Γκορμπατσώφ είναι τραγική: ο εισηγητής της περεστρόικα μπορεί να γίνει νεκροθάφτης της. □

Φωτορεπορτάζ: Γιούρι Ριντιάκιν

* Το άρθρο αυτό είναι αποσπάσματα από το ομότιτλο άρθρο του σοβιετικού βουλευτή και ιστορικού, που δημοσιεύθηκε στο πρώτο φύλλο της νέας σοβιετικής εφημερίδας *Nezavisimaja Gazeta* (Ο Ανεξάρτητος) και αναδημοσιεύθηκε συγχρόνως στη *Liberation*, φ. 20/21-12-1990.

Πλατεία Πούσκιν στη Μόσχα, 1987. Αστυνομικοί συλλαμβάνουν την «αντισοβιετική» Βαλέρια Νοβοντσόρσκαγια που κρατά πάνω με το σύνθημα: «Σταματήστε τους κόκκινους φασίστες». Η Νοβοντσόρσκαγια είναι σήμερα ηγετικό στέλεχος του Κόμματος «Δημοκρατική Ένωση».

νωνίας των πολιτών στη Ρωσία και στη Σ. Ένωση και ο μικρός βαθμός κοινωνικής διαφοροποίησης. Παράλληλα υπάρχει μια αλλοίωση και ένα αδυνάτισμα της κοινωνικής συνείδησης, αποτέλεσμα μιας γενικότερης χαλάρωσης. Κατά μια έννοια, η κοινωνία βρίσκεται σε αρμονία με το κράτος και, κατά συνέπεια, έχει υιοθετήσει τις σκληρότερες δομές της μαφίας. Θα έλεγα ότι ζούμε σαν ζώα. Το χειρότερο όμως είναι ότι οι άνθρωποι δεν θέλουν να ζήσουν αλλοιώς. Πολλοί είναι ευχαριστημένοι με τη σημερινή κατάσταση και αυτό είναι κάτι τρομερό.

Συμφωνώ ότι υπεύθυνος για τη σημερινή αθλιότητα είναι η σοβιετική εξουσία και ότι η Οκτωβριανή Επανάσταση ήταν μια τραγωδία, από την άποψη της ιστορικής ερμηνείας. Δεν αρκεί όμως να μείνουμε σε αυτό. Το βασικό ερώτημα, που μένει αναπάντητο, είναι γιατί μπόρεσε να γίνει αυτή η επανάσταση και γιατί οι μπολσεβίκοι,στηριγμένοι σε μια ιδεολογία ξένη προς την κουλτούρα μας, μπόρεσαν να εξαπατήσουν έναν ολόκληρο λαό για 70 χρόνια. Η απάντησή μου είναι ό-

«Ποιοί είμαστε, τι θέλουμε, γιατί αγωνιζόμαστε» στο τχ. 454) βλέπει ο αναγνώστης μας Κώστας Καρανίκας. Η εκτενής επιστολή του καταλήγει ως εξής:

.....

Ειπώθηκε κάποτε ότι οι Έλληνες δεν πρόκειται ΠΟΤΕ να απεργήσουν για το δικαίωμα να διαβάζουν περισσότερο. Αυτή είναι, σε δυο απλές γραμμές, η πικρή και τραγική αλήθεια που θα έπρεπε να μας απασχολεί μπροστά στην κατεδάφιση της παιδείας — με πρωτοστάτες τους διδασκομένους και πιστούς συνεργάτες τους «μαχόμενους» διδάσκοντες, τους απανταχού καιροσκόπους πολιτικάντηδες και, προ πάντων, τους «μπροστάρηδες» μιας «προοδευτικής διανόησης» που έχει κυριολεκτικά χαντακώσει κάθε ελπίδα αυτής της ημιθανούς κοινωνίας να δει έστω μια, μοναδική άσπρη μέρα από κείνες που πραγματικά συνθέτουν τις επαναστάσεις, τις ιστορικές μεταρρυθμίσεις και τη βελτίωση του πολιτικού και κοινωνικού συνόλου.

Αυτά βέβαια είναι φιλά γραμματα μπροστά στην ασφυκτική ανάγκη να γεμίσουμε το κενό που αφήνει η νεοελληνική πνευματική και φιλοσοφική έρημος με κάθε είδους «καλέσματα για μάζωξη πάλης» — που, χωρίς

αμφιβολία, θα εξελιχτούν σε μαρσάβιο ασυναρτησίας, «σλογκανισμού» και «αντιπαράθεσης» που ουσιαστικά δεν απέχει και πολύ από τον «αυταρχισμό» του «ολοκληρωτικού κράτους» το οποίο πάμε, υποτίθεται, να αντιπαλέψουμε και να προσαρμόσουμε στις προσωπικές μας ανάγκες.

Πράγματι τα λόγια του Στέλιου, της Σοφίας, της Παναγιώτας, της Ρέας, του Γιάννη, του Στέφανου δείχνουν δυναμισμό και αυθορμητισμό. Τον δυναμισμό και αυθορμητισμό που γεννιέται από την παράλυση κάθε κριτικής ικανότητας, την έλλειψη στοιχειώδους προβληματισμού πέρα από τις άμεσες ανάγκες του «αγώνα» και τη θλιβερή προκατάληψη με ένα σχήμα κοινωνικοσχολικού περιβάλλοντος που όλα θα τα προσφέρει, αλλά ΔΕΝ θα απαιτεί ΤΙΠΟΤΑ (ιδιαίτερα σε ό,τι έχει σχέση με προσωπικές υποχρεώσεις, πειθαρχία «θεός φυλάξει» και ποιότητα εργασίας).

Το ότι «είμαστε όλοι υπεύθυνοι» (όπως το έλεγε και η κ. Μερκούρη ραδιοφωνικώς σε εκείνα τα ρογχώδη της προεκλογικά «σποτάκια») για την κατάντια της παιδείας και του τόπου ολόκληρου, ΔΕΝ απαλλάσσει τους Στέλιους, Στέφανους

κλπ. από τις δικές τους προσωπικές ευθύνες για την καταρράκωση κάθε έννοιας εκπαίδευσης, την παράλυση του σχολικού χώρου, την εξαθλίωση διδασκόντων και διδασκομένων και την κωματώδη κατάσταση που χαρακτηρίζει (και τώρα λάμπει σε όλο της το μεγαλείο) των ευρύτερων «προβληματισμών του μαθητικού κινήματος». IT TAKES TWO TO TANGO, λένε οι φίλοι μας οι Αμερικάνοι...

.....

«Η Παιδεία δεν είναι κονσέρβα να πουλιέται είναι δικαίωμα που με αγώνες καταχτιέται» — ΟΧΙ όμως πριν οι «καταχτούντες» ΚΕΡΔΙΣΟΥΝ με πράξεις το πολύ πιο θεμελιώδες δικαίωμα να αποκαλούνται «εύφρονες» και να έχουν δείξει ότι, μέσα στο πλαίσιο των δυνατοτήτων, είναι ικανοί να αναλαμβάνουν και να τηρούν ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ. Μέχρι να γίνουν όλα αυτά, ναι μεν «Αγώνας μαζικός, παμμαθητικός θα είναι η απάντηση από δω και μπρος», πλην όμως το νεοελληνικό λούκι της ασυδοσίας, αχρειότητας, αθλιότητας και κακομοιριάς θα εξακολουθήσει να καταπίνει αδιάκριτα «αγωνιστές», «αγωνιζόμενους», «οδηγούμενους» και «καθοδηγητές» προς διαιώνιση της

Πολλοί φίλοι και αναγνώστες μας έστειλαν τις ευχές τους για τις γιορτές και τον καινούριο χρόνο. Τους ευχαριστούμε θερμά. Στέλνουμε κι εμείς ξανά τις δικές μας ευχές μαζί με την πιτσιρίκα από το Κουρδιστάν. Την φωτογραφία της διαλέξαμε από την κάρτα της Επιτροπής για την Απελευθέρωση του Κουρδιστάν.

ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

● Παντελή απουσία αναφοράς στα ουσιαστικά προβλήματα της παιδείας από τους καταληψίες μαθητές που μίλησαν στο ANTI για τις κινητοποιήσεις τους

Υ γ ε ί α ν
Ε χ ο μ ε ν

Γράμματα παίρνουμε πολλά, τακτικά και πολυσέλιδα. (Με την ευκαιρία θυμίζουμε στους φίλους αλληλογράφους ότι οι εκτενείς επιστολές θα περικόπτονται για λόγους οικονομίας χώρου). Όμως υπάρχουν και γράμματα-σχόλια που ενώ τα περιμένουμε, δεν φτάνουν ποτέ. Αυτήν την έλλειψη θα προσπαθήσουμε να αναπληρώσουμε προκαλώντας απαντήσεις σε γράμματα που εμείς θα στέλνουμε.

«Υγείαν έχομε», λοιπόν και περιμένουμε σχόλια μη αναμμένα. Στο τεύχος αυτό αναζητήσαμε την άποψη του Κώστα Καρανίκας της Φιλοσοφίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο για την οποία και δημοσιεύουμε στη συνέ-

ΕΧΕΙ ΔΙΚΙΟ

Ο «ΑΓΙΟΣ» ΦΛΩΡΙΝΗΣ;

Αγαπητέ φίλε κ. Γιανναρά, Ο κόσμος χάνεται και πολλά είναι τα σημαντικά που συμβαίνουν γύρω μας αλλά δεν σου κρύβω ότι συχνά σε σκέφθηκα τον τελευταίο καιρό εξαιτίας ενός «μικρού θέματος». Συγκεκριμένα αναφέρομαι στην πολεμική που εξαπέλυσε ο μητροπολίτης (άλλοι, μάλλον ειρωνικά, τον αποκαλούν «ο άγιος») Φλωρίνης εναντίον του Θ. Αγγελόπουλου, πολεμική που είχε σαν κατάληξη τον αφορισμό του σκηνοθέτη. Θα μπορούσαμε πολλά να πούμε και να σχολιάσουμε για όλη αυτήν την ιστορία αλλά από εσένα θα ήθελα την «μάχιμη άποψη» όπως συνηθίζεται να λέγεται. Ίσως να πιστεύεις ότι καλώς έπραξε ο καθ' ημάς άγιος, ίσως και όχι. Θα ήθελα την άποψή σου και κυρίως γιατί οι επικριτές του μητροπολίτη Φλωρίνης

προέρχονται από όλους τους χώρους εκτός εκείνους της Εκκλησίας ή της στρατευμένης Θεολογίας. Γιατί άραγε; Ούτε και γι' αυτό έχω μιαν εξήγηση.

Ο διάλογος

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΑ:

Δεν έχω επαρκή στοιχεία για να πάρω θέση στη διένεξη Καντιώτη - Αγγελόπουλου. Μόνο στο τελευταίο σας ερώτημα («γιατί οι επικριτές του μητροπολίτη Φλωρίνης προέρχονται από όλους τους χώρους εκτός εκείνους της Εκκλησίας ή της στρατευμένης θεολογίας;») νομίζω ότι υπάρχει προφανής απάντηση: Πρώτον, η Ελλαδική Εκκλησία ζει, δεκαετίες τώρα, κάτω από την απειλή του Καντιώτη. Όποιος κληρικός ή λαϊκός, ακόμα και άρχιεπίσκοπος ή και ολόκληρη σύνοδος τολμήσει να έλθει σε αντίθεση μαζί του, ξέρει ότι θα

κοινωνίας-φυτό (θλιβερό επίτευμα όλων αυτών των οποίων «ο αγώνας τώρα δικαιώνεται»).

Κώστας Καρανίκας

Αγ. Αικατερίνης 43
Νέα Ιωνία 142 32

Ο ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

● Από τον δικηγόρο Κ.Ν. Κοκκαλάκη πήραμε την πολύ επίκαιρη επιστολή:

Οι τρεις κατήγοροι βουλευτές δεχθήκανε, ομοφώνως, ότι ο Α. Παπανδρέου από απείθεια δεν προσήλθε στον Ειδικό Ανακριτή Πρόεδρο Εφετών για να απολογηθεί, καίτοι κλήθηκε νομίμως. Το ίδιο δέχθηκε και ο Ειδικός Ανακριτής και εξέδωσε ένταλμα βίαιης προσαγωγής κατά του κληθέντος να απολογηθεί και μη εμφανισθέντως κατηγορουμένου. Το ένταλμα εστάλη στους τρεις κατηγορούμενους βουλευτές (για να εκτελεσθεί, δηλαδή για να εξαναγκασθεί ο απειθήσας κατηγορούμενος να προσέλθει και να απολογηθεί στον Ανακριτή, ο οποίος εθεώρησε αναγκαία την εξέταση του κατηγορουμένου και γι' αυτό εξέδωσε το ένταλμα βίαιης προσαγωγής). Οι τρεις

κατήγοροι βουλευτές απεφάσισαν ομοφώνως να μην εκτελεσθεί το ένταλμα της βίαιης προσαγωγής (παρ' όλον ότι αυτό δεν έχει αποβάλει την ισχύ του. Το ένταλμα βίαιης προσαγωγής του κατηγορουμένου παύει να ισχύει ευθύς ως περατωθεί η ανάκριση δια της εκδόσεως του βουλεύματος. Τέτοιο βούλευμα δεν προβλέπεται από το νόμο περί ευθύνης υπουργών, διότι θέση τελεσιδικίου και αμετακλήτου παραπεμπτικού βουλεύματος έχει η παραπεμπτική απόφαση της Βουλής, η οποία έχει προηγηθεί της ενάρξεως των ανακρίσεων από τον Ειδικό Ανακριτή, ο οποίος και δεν εθεώρησε ότι από την απόφαση αυτή εμποδιζόταν να εκδώσει το ένταλμα της βίαιης προσαγωγής.

Επίσης το ένταλμα της βίαιης προσαγωγής του απειθήσαντος να υπακούσει στην πρόσκληση του Ανακριτή κατηγορουμένου χάνει την ισχύ του ευθύς ως επιδοθεί στον κατηγορούμενο η κλήση να εμφανισθεί στο ακροατήριο του δικαστηρίου για να δικασθεί. Όταν οι τρεις κατήγοροι βουλευτές ελάμβαναν την απόφαση να μην εκτελεσθεί το ένταλμα της βίαιης προσαγωγής του απειθήσαντος κατηγορουμένου, δεν είχαν επιδοθεί στον κατηγορούμενο και νομίζω ότι δεν

είχαν καν εκδοθεί, κλήση του να εμφανισθεί στο ακροατήριο. Η περίπτωση μου θύμισε το εξής περιστατικό. Ο κτηνοτρόφος, κάτοικος του χωρίου Βαρδάτες Φθιώτιδος, Ι(ωάννης Υ(φαντής) ηλικίας 70 ετών, κλήθηκε από τον Εισαγγελέα να εμφανισθεί στο ακροατήριο του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Λαμίας για να εξετασθεί ως μάρτυρας σε κάποια υπόθεση. Μη έχοντας πού να αφήσει τα πρόβατα, όπως εκ των υστέρων δικαιολογήθηκε, δεν παρουσιάστηκε στη δίκη. Το Δικαστήριο εθεώρησε ότι η μη προσέλευσή του οφείλεται σε απείθεια και τον ετιμώρησε με φυλάκιση είκοσι ημερών, χωρίς μετατροπή. Ο κτηνοτρόφος συνελήφθη και μεταφέρθηκε στις Φυλακές Λαρίσης, όπου και εξέτισε την ποινή της φυλάκισης των είκοσι ημερών. Και έτσι διδάχθηκε και ο ίδιος και διδάχθηκε και η κοινωνία ότι το παράπτωμα της απείθειας τιμωρείται όταν διαπράττεται από έναν κτηνοτρόφο.

Λαμία 28.12.90
Κ.Ν. Κοκκαλάκης

Σημείωση απορρόντος συντάκτου:
Καλά, ο κτηνοτρόφος Ι.Υ. δεν σκέφτηκε να στείλει μια επιστολή

στο δικαστήριο, ή να μεταφέρει ως το προαύλιο των δικαστηρίων το κοπάδι του, ενώ αυτός θα κατέθετε ο ίδιος, ή να πάει πιστοποιητικό γιατρού ή κάτι άλλο τελοσπάντων;

ΠΕΡΙ ΡΥΠΩΝ

● Αφορμή για το γράμμα που ακολουθεί, σχόλιο στο προηγούμενο τεύχος μας:

Κύριε Διευθυντά,
Με ιδιαίτερη συμπάθεια διάβασα το σχολιό σας «Ο ρυπαρογράφος» στο τεύχος Β' 455 (28.12.90). Συμπάσχω γιατί πραγματικά αισθάνομαι θλίψη όταν διαπιστώνω το πώς ένα έντυπο, όπως το εβδομαδιαίο τρωχτικό του ελληνικού Τύπου, θεωρεί ως (ακόμα ένα) «καταχτημένο δικαίωμα» τη δυνατότητα να διαβάλει και να σπλώνει χωρίς στοιχεία και ανενδοίαστα ό,τι εκτιμά αντίθετο στις επιδιώξεις του.

Το πιο θλιβερό όμως είναι η συμπαράσταση ή ανοχή που επιδείξανε σύμπαντες οι κύκλοι της κεντροαριστεράς και της αριστεράς (με' ελαχιστότατες φωτεινές εξαιρέσεις), και την επιδεικνύουν ακόμα παρά τις κάποιες βραδυ-

ποπηλακιστεί, θα εξυβρισθεί, θα συκοφαντηθεί, θα διασυρθεί, θα γίνει στόχος κάθε είδους λασπολογίας. Θα χαρακτηριστεί αιρετικός, ανήθικος και μύρια άλλα. Υπάρχει ένα ολόκληρο συγκρότημα εντύπων, που όλοι δήθεν τα περιφρονούν, αλλά και όλοι τα τρέμουν. Αλλοίμονο αν γίνεις στόχος τους. Δεν διστάζουν μπροστά σε τίποτα, προκειμένου να εξοντώσουν τον «αντίπαλο». Ο καθένας λοιπόν προτιμάει τη σωπή από την εμπλοκή σε αυτό τον ρύπο της κατασυκοφάντησης. Δεύτερον, ο Καντιώτης είναι τυπικός και ακραίος εκπρόσωπος ενός θρησκευτικού νομικισμού και μιας ηθικιστικής διαστροφής του εκκλησιαστικού «ευ-αγγελίου», που δεν έχει την παραμικρή σχέση με το γεγονός της Εσχλησίας και τη μαρτυρία της εμπειρίας της. Αλλά στην Ελλάδα και η «επίσημη» εκκλησία και θεολογία κινούνται στο ίδιο περίπου μήκος κύματος, γι' αυτό και είναι δύσκολο να πάρουν κριτική απόσταση από τον Καντιώτη. Η «θρησκευτική» της Εσχλησίας,

ο εκνομικισμός της, η ηθικιστική νοσηλαρχία —τυπικά συμπτώματα ριζικού εκδυτικισμού— είναι κοινά. Τρίτον, η χρήση του «αφορισμού» ως νομικού όπλου για την κατατρόπωση και τιμωρία «παρεκτραπέντων» είναι επίσης χαρακτηριστικό σύμπτωμα της νομικιστικής και ηθικιστικής διαστροφής του εκκλησιαστικού ευαγγελίου. Μόνο η δυτική αλλοτρίωση του χριστιανισμού χρησιμοποίησε τον αφορισμό με τη λογική του ροπαλού και παράλληλα με την «Ιερή Εξέταση» ή άλλα ανάλογα εφευρήματα της θρησκευτικής ψυχοπαθολογίας. Στην όντως εκκλησιαστική Παράδοση ο αφορισμός ερχόταν μόνο για να επιβεβαιώσει εκ των υστέρων ένα γεγονός που είχε ήδη συντελεστεί: Το ότι κάποιος, συνειδητά και θελημένα, είχε θέσει τον εαυτό του «εκτός των ορίων», του εκκλησιαστικού σώματος. Αυτά για τη μια πλευρά. Αλλά μην μου πείτε ότι και η άλλη στα τρέχοντα γεγονότα όχθη δεν είναι ίδια και απάραλληλη. Ποιος

«προοδευτικός» διανοούμενος τολμάει να μην υπερασπισθεί τον Αγγελόπουλο; Άλλη τρομοκρατία αυτή, ολόδια με την καντιωτική. Όλοι πιπιλίζουν το ίδιο ανιαρό νομικιστικό τροπάρι των «δικαιωμάτων» του καλλιτέχνη, της «ελευθερίας» στην έκφραση μόνο και μόνο για να μην αφορισθούν από την παράταξη των «προοδευτικών». Οι ίδιοι όμως εξαπολύουν καντιωτικούς μύδρους και αφορισμούς για όποιον θα τολμούσε να φελλίσει τη λαϊκή αγανάκτηση και αντίδραση στη διασπάθιση εκατομμυρίων στο βωμό του όποιου παρακμιακού ντιλεταντισμού. Αμέσως βαφτίζουν την αντίρρηση «λογοκρισία», έστω κι αν είναι φανερό ότι υπερασπίζονται μορφές τέχνης που ούτε τους αγγίζουν, ούτε έχουν την ευαισθησία να πιστοποιήσουν την τραγικότητά τους. Καντιώτης λοιπόν από τη μια, Καντιώτης και από την άλλη. Αμοιβαία ιδεολογική τρομοκρατία, αμοιβαίος νομικισμός «δικαιωμάτων», αμοιβαίος ηθικισμός υπεράσπισης κωδικών

«αρχών» και «αξιομάτων». Συμπτώματα έσχατης παρακμής, που διαφημίζονται παγκοίμως για να σκυλεύεται διεθνώς πια το δύσμοιρο πτώμα της Ελλάδας. Ο Θόδωρος Αγγελόπουλος είναι ο πιο στενός μου φίλος των εφηβικών χρόνων και τον αγαπώ πάντα μεροληπτικά. Θαυμάζω το ταλέντο του, την ποιητική ευαισθησία της κινηματογραφικής του γλώσσας, έστω κι αν αυτή τη γλώσσα την αχρηστεύει συχνά υποτάσσοντάς την σε εγκεφαλικά «θεωρήματα», αρνούμενος να εκτεθεί βάζοντας μέσα στο έργο του την ψυχή του και τις βιωματικές της ρίζες. Επειδή λοιπόν τον αγαπώ και τον θαυμάζω τον Θόδωρο, μου είναι εξαιρετικά οδυνηρή η καντιωτική του αντίδραση στον Καντιώτη. Το ταλέντο του και η ευαισθησία του θα περίμενα να τον οδηγήσουν σε άλλο επίπεδο αντίδρασης: επίπεδο αρχοντιάς, ωριμότητας, ποιότητας. Διάκρισης των ουσιωδών από τα επιπόλαια και διαφημιστικά επουσιώδη.

Χρήστος Γιανναράς

φλεγείς αντιδράσεις, την περίοδο που το εν λόγω έντυπο της υπόγειας πληροφόρησης ανδρωνόταν (περίοδος της άγαστης σταλινο-τριτοκοσμικής σύμπνοιας γαρ), με αποτέλεσμα ένα μέρος του κοινού αυτού του πολιτικού χώρου να γίνει έρμαιο της (παρα)πληροφόρησης που το έντυπο πλάσσαρε τεχνηέντως. Γιατί μπορεί να εισέβαλε στην αγορά ως το ελληνικό υποκατάστατο αναλόγων σατιρικών εντύπων, του εξωτερικού (όπως του γαλλικού «*Canard Enchaîné*», αλλά, φευ, πόρρω απέχει από αυτά, γιατί εκεί κυριαρχεί η πληροφορία και το πνεύμα (χιούμορ), ενώ εδώ τα δαιμονολογικά σενάρια και η συκοφαντία ή το υβρεολόγιο (του είδους «το γνωστό καθήκι Τάδε», όταν το μόνο συγκεκριμένο που μπορεί να προσάψει κανείς στον κ. Τάδε είναι το ότι δεν διακατέχεται από την ίδια πολιτική φιλοσοφία με το «διαμάντι» του Τύπου μας).

Είναι γνωστό το περίφημο

δημοσίευσμά του με το οποίο συκοφαντούσε τον Κουβανό ποιητή και τέως πολιτικό κρατούμενο στα κάτεργα του Κάστρο, Αρμάντο Βαλιαντάρες, (και όχι μόνον αυτόν). Στη δίκη όμως που επακολούθησε αντί της κατακραυγής το έντυπο έτυχε της έμπρακτης υποστήριξης (μέχρι και της συνηγορίας) πολλών αριστέρων και μάλιστα και μερικών που φιγουράρουν σήμερα ως ανανεωτικοί και ανεξάρτητοι, ακόμα και ανθρώπων που είχαν διατελέσει και οι ίδιοι πρόσφατα πολιτικοί κρατούμενοι (για να αποδειχθεί περίτρανα ότι για πολλούς συμπατριώτες μας τα ανθρώπινα δικαιώματά τους συγκινούν μόνον όταν αφορούν ομοϊδεάτες τους, ενώ όταν πρόκειται για αντιπάλους τους οι ίδιοι δεν θα δίσταζαν να τους καταδικάσουν στο πυρ το εξώτερο).

Είναι χαρακτηριστικές οι μεθοδεύσεις που χρησιμοποιεί στα δημοσιεύματά του:

α) Ανυπόγραφα σχόλια με νύξεις και υπονοούμενα του είδους «ο κοντόχοντρος πρακτοράκος», «ο γνωστός χαφιάς» ή «το δημοσιογραφικό απόβλητο *made in U.S.A.*» και άλλα πολλά παρόμοια και προφανώς αστήρικτα, με τα οποία προσπαθεί να στιγματίσει εκ του ασφαλούς τον στόχο του, χωρίς βέβαια να τον κατονομάζει ρητά αλλά αρκούμενο να δίνει τη «φωτογραφία» του, για να αποφεύγει και τις κακοτοπιές των δικαστηρίων. (Το «ΑΝΤΙ» είχε ασχοληθεί με μια σχετική περίπτωση στο τεύχος του της 27.03.87, αλλά δεν έδωσε δυστυχώς συνέχεια, βασιζόμενο στη διαβεβαίωση του εντύπου ότι ο επίμαχος υπαινιγμός δεν αφορούσε το συνεργάτη σας που διαμαρτυρήθηκε).

β) Εσχεμμένοι ψευδείς χαρακτηρισμοί προσώπων ή οργανώσεων με σκοπό να καταστεί αμέσως ή εμμέσως διαβλητό κάποιο συναφές πρόσωπο ή οργάνωση. Έτσι, για να «μειωθεί» το κύρος του σωματείου «ΕΜ-ΠΡΟΣ» αναφέρθηκε ως πρόεδρος του ο «βιομήχανος της ΙΖΟΛΑ» Γεώργιος Δράκος, αντί του συνώνυμου του καθηγητή της Α.Β.Σ.Π. (η δικαιολογία της «σύγχυσης» θα έστεκε μόνο αν το περιστατικό ήταν μεμονωμένο και όχι καθ' υποτροπήν και καθ' έξιν). Ανάλογα, για τις ανάγκες της επιχειρηματολογίας (διάβαζε της συκοφαντικής καμπάνιας) του εντύπου, η αριστερή γαλλική συνδικαλιστική οργάνωση «*Force Ouvriere*» (μία από τις τρεις μεγαλύτερες της χώρας, που έχει προέλθει από διάσπασή της από τους κομμουνιστές ελεγχόμενης «*C.G.T.*» και έχει στην ηγεσία της στελέχη του γαλλικού σοσιαλιστικού κόμματος, πρώην και νυν τροτσκιστές κλπ.) αναφέρεται ως «δεξιό εργατικό συνδικάτο».

γ) Παραπλανητικές εκφράσεις που δημιουργούν εντυπώσεις αντίθετες προς την πραγματικότητα, όπως π.χ. «Είναι αλήθεια ότι θα τοποθετηθεί εκπρόσωπος της Ελλάδας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο;» (λες και δεν υπήρχε μέχρι τότε κανείς ή η χώρα δεν ήταν μέλος του Δ.Ν.Τ. προηγούμενα) ή «Η ΕΟΚ συνάπτει σχέσεις με τις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ. Επιτέλους!» (λες και η παράλειψη βάρυνε την ΕΟΚ και όχι εκείνος που δεν την αναγνωρίζατε μέχρι τότε ως αυτόνομη οντότητα

δ) Κατασκευασμένα σενάρια που επιδιώκουν να προκαταλάβουν την κοινή γνώμη εν όψει εξελίξεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαστρέβλωσης των γεγονότων το δημοσίευμα που, αρχές του 1987, απέδιδε τις ταρχές με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Βουλγαρία σε μυθεύματα και σε δάκτυλο της CIA (προσφιλές καταφύγιο όλων των εντύπων του συναφιού), με σκοπό να δημιουργηθεί μια νέα εστία έντασης στα Βαλκάνια εν όψει της (διαφαινόμενης τότε) λύσης του Κυπριακού. Βέβαια η πραγματικότητα διέψευσε το δημοσίευμα, αλλά δεν ίδρωσε το αυτί κανενός.

Θα ήταν ενδιαφέρον ίσως να αποδελτίωνε κανείς πλήρως όλα τα νοσηρά δημοσιεύματα του εντύπου (ωστόσο ομολογώ ότι θα χρειαζόταν πολύ κουράγιο και σιδερένια νεύρα για να αντέξει κανείς αδιάλειπτα την γραφή του).

Φιλικά,

Λέανδρος Σλάβης
Αθήνα, 02.01.1991

ΧΑΜΗΛΗ ΦΩΝΗ

Τά λυρικά μιās περασμένης εποχής
στους παλιούς ρυθμούς

μιά προσωπική ανθολογία
του ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

Με την ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ οι εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ προσπάθησαν νά δώσουν τά πίο αντιπροσωπευτικά έργα της πεζογραφίας μας κατά τόν 19ο καί τίς πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

ΤΩΡΑ μέ την ΧΑΜΗΛΗ ΦΩΝΗ προσφέρουν στους άναγνώστες τους μιά ανθολογία των ποιητών αυτής της εποχής. Μιά ανθολογία της καλύτερης επιλογής του ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩ-

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

● Από τον διευθυντή του Κέντρου Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών κ. Νικ. Κοντοσόπουλο λάβαμε το ακόλουθο διευκρινιστικό σημείωμα:

Τις ημέρες αυτές είδε το φως διαφήμιση - συμφωνητικό συνδρομής για αγορά ενός πολύτομου (21 τόμων) έργου που έχει τον τίτλο ΚΡΗΤΗ και που θ' αποτελεί το «Κεφάλαιο Πρώτο» σειράς εκδόσεων με το γενικό τίτλο «Διάσωση και διάδοση της ελληνικής ιστορίας». Στο έργο αυτό φέρομαι ως ένας από τους τρεις «Δημιουργούς» του. Η αλήθεια είναι ότι δεν έχω καμμία σχέση ούτε με το παραπάνω έργο ούτε με τον οίκο που το εκδίδει και που έχει την ονομασία ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε. (Πατησίων 329 και Κύρου 1, Αθήνα Τ.Κ. 111 44) ούτε με τον έχοντα την πρωτοβουλία και την ευθύνη της εκδόσεως αυτής.

Αθήνα, 10 Δεκεμβρίου 1990
Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος
δ. Φ.

Οι ιδιοκτήτες ακινήτων περίξ της Ακροπόλεως, συνέπηξαν, λέει, σύλλογο και θ' αρχίσουν την γκρίνια για να αποτραπεί η απαλλοτρίωση των σπιτιών τους, εν όψει της δημιουργίας του Μουσείου της Ακρόπολης. Κατανοούμε το ζόρι τους να μη χάσουν «το κεραμύδι» που τους στεγάζει, δεν θα συμφωνήσουμε όμως μαζί τους. Στο όνομα στενών ιδιωτικών συμφερόντων υποφέρουμε και ως πολίτες και ως κάτοικοι αυτής της πόλης. Κάποιοι πρέπει να καταλάβουν ότι η περίφημη «κοινωνία των πολιτών» δεν εφευρέθηκε για να εξυπηρετεί τα κάθε φορά δικά τους μέτρα και σταθμά.

ΓΡΑΦΟΥΝ:
Θ. ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ
Γ. ΞΕΝΑΡΙΟΣ
ΑΛ. ΞΥΔΗΣ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
Κ. ΣΦΙΚΤΟΣ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ
Β. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΟΣ
ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ

- 4 ΣΕΛΙΔΕΣ ΒΙΒΛΙΟ
- Η ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ
- ΣΙΝΕΜΑ: ΤΟ ΘΕΑΜΑ ΕΚΔΙΚΕΙΤΑΙ
- ΘΕΑΤΡΟ: ΠΡΙΜΑΝΤΟΝΑ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ
- ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΤV

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΥ ΑΥΡΙΟ Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΠΡΟΧΘΕΣ

Ο σκηνοθέτης Θόδωρος Τερζόπουλος γράφει για την προσκόλλησή μας στην ...ιερά παράδοση, την ίδια στιγμή που στην Ευρώπη γίνεται τουλάχιστον κοσμογονία στο χώρο της τέχνης.

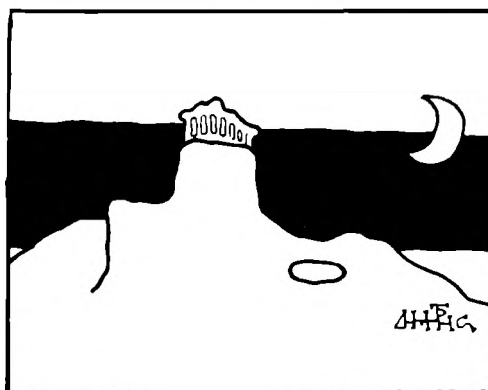
ΝΤΥΡΕΝΜΑΤ

«Οι δυνάμεις του ανθρώπινου πνεύματος είναι απεριόριστες, γι' αυτό το ανθρώπινο είδος δεν αυτοκαταστρέφεται.

ΣΕΛ.56-57

ΟΜΙΧΛΗ

Απολογισμός του πολιτιστικού γίγνεσθαι της περασμένης χρονιάς σε μια ...φανταστική ομιχλώδη χώρα.

ΣΕΛ.54-55

ΝΕΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

Μια καινούρια σελίδα για τις ελπίδες του αύριο. Σήμερα μιλάει η σκηνοθέτης Δήμητρα Αράπογλου (φωτογρ. από την ταινία της).

ΣΕΛ.58

...Η Ελλάδα του προχθές

του Θόδωρου Τερζόπουλου

«Στην εποχή της πληροφορικής οι
Έλληνες δημιουργοί και οι θεατές
παραμένουν απληροφόρητοι για τις νέες
αναζητήσεις και προτάσεις.
Μετριοτήτες, οργανωμένες σε κάστα,
έχουν καταλάβει θέσεις-κλειδιά και
παίζουν ανασταλτικό ρόλο τόσο στην
πληροφόρηση όσο και στην ανταλλαγή
απόψεων με την Ευρώπη»

Σ' ένα χρόνο μπαίνουμε στο 1992, χρονιά της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η προετοιμασία όμως της πολιτιστικής εισόδου στο 1992 έχει αρχίσει εδώ και δέκα χρόνια. Από το 1980, σημαντικοί πολιτιστικοί φορείς —θέατρα, φεστιβάλ,

ινστιτούτα— άρχισαν να προβληματίζονται πάνω στο όραμα μιας ενωμένης πολιτιστικά Ευρώπης, που θα διατηρεί, ωστόσο, τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας. Ήδη από το 1983 έχουν δημιουργηθεί στη Γερμανία καλλιτεχνικές ενώσεις που ασχο-

λούνται με το θέατρο, τον κινηματογράφο και τα εικαστικά. Αυτό σημαίνει ότι σε εθνικό επίπεδο ολοκληρώθηκε, με το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας, μια καταγραφή του γερμανικού εθνικού υλικού, των επιρροών που δέχτηκε από άλλες κουλτούρες, του τρόπου με τον οποίο επηρέασε τους άλλους λαούς.

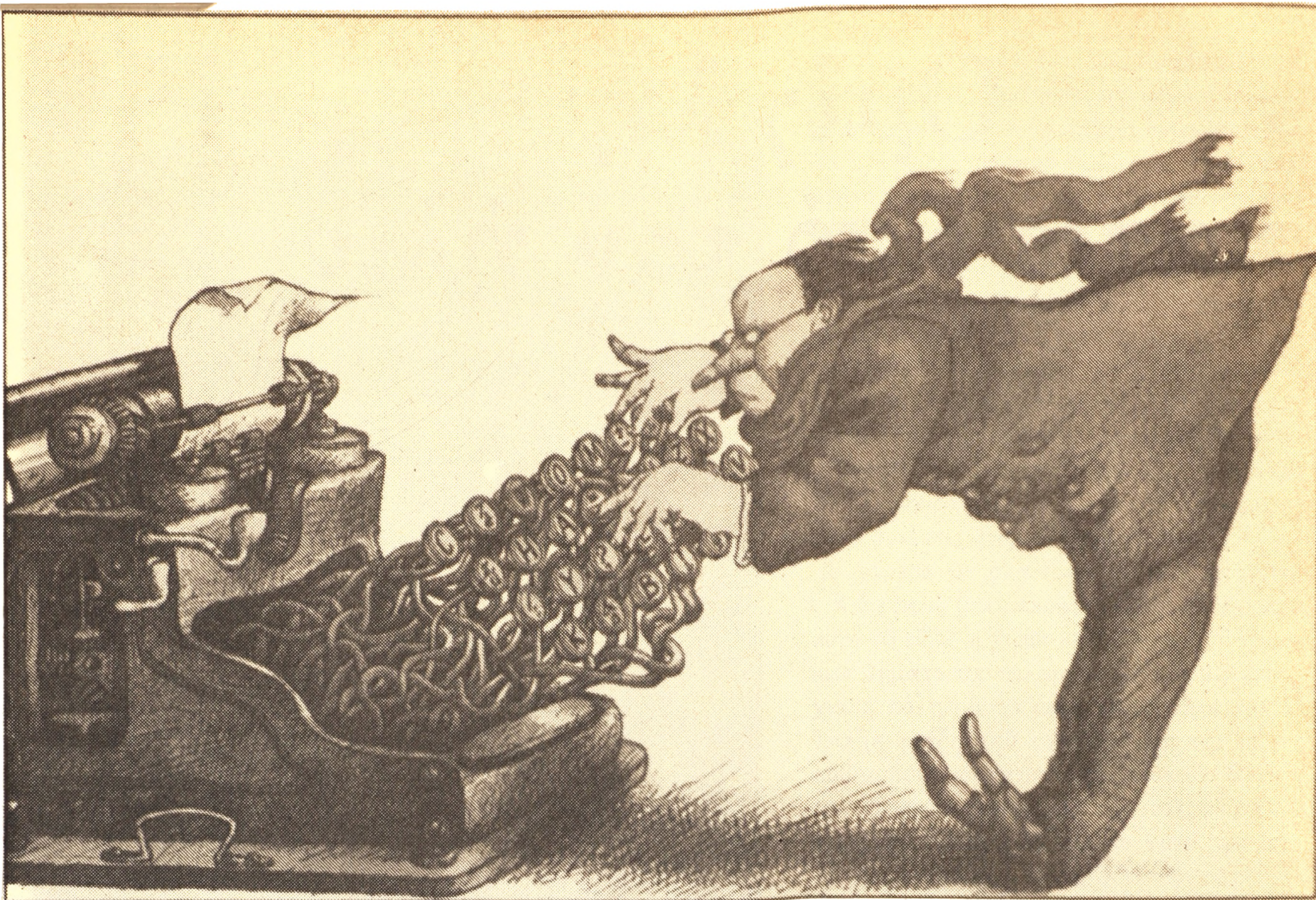
Μετά από αυτή τη συστηματική έρευνα, εδώ και δυο χρόνια, οι Γερμανοί προχώρησαν στην ανταλλαγή και διασταύρωση πληροφοριών σε ευρεία κλίμακα με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Συστηματική δουλειά έγινε ανάμεσα σε Γερμανία, Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία. Το Πολιτιστικό Κέντρο Πομπιντού του Παρισιού έγινε χώρος ζύμωσης και παρουσίασης αισθητικών απόψεων πάνω στις εικαστικές τέχνες, αλλά και τη μουσική και το θέατρο.

Το «Οντεόν» που στεγάζει το «Θέατρο της Ευρώπης» με διευθυντές τα τελευταία χρόνια τον Ιταλό Τζιόρτζιο Στρέλερ και τον Ισπανό Λουίς Πασκουάλ παρουσίασε ολοκληρωμένες θεατρικές προτάσεις πολλών ευρωπαϊκών χωρών. Το ίδιο συνέβη στη Ρώμη, στο Μιλάνο, στη Μαδρίτη, στη Βαρκελώνη, στο Βερολίνο και σε άλλες πόλεις. Με άλλα λόγια, τα τελευταία δέκα χρόνια με εκρηκτικό ρυθμό συντελέστηκε μια ανταλλαγή πληροφοριών, η οποία δίνει μέσα από έντυπα, ντοκυμανταίρ και αρχειακό υλικό, το πολιτιστικό πρόσωπο της σημερινής Ευρώπης.

Η προσπάθεια αυτή είχε μεγάλη απήχηση στο ευρύ κοινό, γιατί για πρώτη φορά παρουσιάστηκαν σε δεκάδες φεστιβάλ πακέτα εκδηλώσεων με ενιαίο θέμα. Με αυτόν τον τρόπο έγιναν γνωστοί ο Χάινερ Μίλερ, ο Σάμουελ Μπέκετ, ο Κολτές κ.ά. Παράλληλα διάφορα ινστιτούτα επιχειρούν μια συστηματική έρευνα πάνω στο έργο των Ευρωπαίων κλασικών και τη διάδοσή τους (Γκαίτε, Σίλλερ, Σαίξπηρ, Λόπε Ντε Βέγκα, Μολιέρος κ.ά.).

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι η μεταπολεμική προσπάθεια του Χέρμπερτ Φον Κάραγιαν για την οργάνωση του φεστιβάλ του Σάλτσμπουργκ, αποτέλεσε την αφετηρία για τη δημιουργία και πολλών άλλων μουσικών φεστιβάλ στην Ευρώπη. Η συνεργασία αυτών των οργανισμών, η ανταλλαγή και συμπαραγωγή μουσικών παραστάσεων, έδινε εδώ και δεκαετίες μια άλλη εικόνα της ενωμένης μουσικά Ευρώπης. Στον τομέα του θεάτρου, η Ευρώπη πέτυχε το ίδιο μόνο την τελευταία δεκαετία. Μόλις πρόσφατα δημιουργήθηκαν στην Ευρώπη συντονιστικοί οργανισμοί, οι οποίοι διευκολύνουν την επικοινωνία ανάμεσα σε πολιτιστικούς φορείς, ινστιτούτα, ακόμα και πανεπιστήμια. Ο πιο σημαντικός από αυτούς είναι ο γαλλικός *Anfiac*, ο οποίος διευκολύνει ουσιαστικά το φεστιβάλ της Αβινιόν στη συνεργασία του με άλλα μεγάλα φεστιβάλ όπως της Βαρκελώνης, του Βερολί-

Οι ορίζοντες του
πολιτισμού μας
είναι κλειστοί.
Στην Ελλάδα
εμμένουμε στο
«ευλογημένο»
παλιό, στη δήθεν
παράδοση -
κληρονομιά.

νου και της Βιέννης. Διευκολύνει επίσης αυτά τα φεστιβάλ σε συμπαραγωγές θεατρικών έργων με κοινούς αισθητικούς άξονες, περιοδείες και έκδοση εντύπων. Αν αναφέρονται όλα αυτά, είναι γιατί η Ελλάδα απουσίαζε από όλες αυτές τις κινήσεις και, από ό,τι φαίνεται, θα απουσιάζει και στο μέλλον.

Η ρίζα του κακού βρίσκεται στο χειρισμό των πολιτιστικών πραγμάτων από το επίσημο κράτος. Ενώ στην Ευρώπη αυτές οι πρωτοβουλίες βοηθούνται από τα αντίστοιχα υπουργεία Πολιτισμού και θεωρούνται το μέγιστο καθήκον ενός κρατικού φορέα, στην Ελλάδα, μέσα στο γενικότερο κλίμα αποκοπής μας από τα γεγονότα του κέντρου, το ΥΠΠΟ συνεχίζει τον ένδοξο δρόμο της περιφέρειας. Χαρακτηριστικά του δρόμου αυτού: άγνοια των πολιτιστικών κινήσεων της Ευρώπης, η καχυποψία των κρατούντων απέναντι στα σύγχρονα ρεύματα, ο μιμιτισμός κάποιων δημιουργών, τα φεστιβάλ χωρίς άποψη και θεματικούς άξονες, η εμμονή στο «ευλογημένο» παλιό, στη δήθεν παράδοση-κληρονομιά.

Η προσπάθεια που έγινε στο πλαίσιο της εκδήλωσης «Αθήνα - Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», έδωσε τη δυνατότητα στο κοινό να δει κάποιες σημαντικές παραστάσεις. Δυστυχώς αυτό δεν συνεχίστηκε από τα επίσημα Φεστιβάλ, που επιμένουν να μετακαλούν ευρωπαϊκές πρωτοπορίες της δεκαετίας του '60. Τι κρίμα που είδαμε την δουλειά της Πίνα Μπάους με καθυστέρηση δεκαπέντε ετών, τι κρίμα ακόμα που (εκτός από μια μεμονωμένη προσπάθεια του ΚΘΒΕ, το 1975, όταν ανεβάστηκε το «Ταξίδι») δεν είδαμε τις παραστάσεις του Ταντέους Καντόρ που πέθανε πρόσφατα...

Έτσι, καθώς περνούν τα χρόνια δεν έχουμε μέτρα σύγκρισης των καλλιτεχνικών έργων και των καλλιτεχνών, τους βλέπουμε πάντα σε σχέση με κάποιους Έλληνες δημιουργούς περασμένων δεκαετιών ή παραστάσεων ακαδημαϊκών, που παρουσιάστηκαν κάποτε στην Ελλάδα, όπως το Θέατρο Βαχτάνγκωφ ή το Θέατρο Τέχνης της Μόσχας.

Πραγματικά, αν το κοινό είχε δει τη «Νεκρή τάξη» του Καντόρ, τόσο θα επηρεαζόταν το κριτήριό του που θα διεκδικούσε από τον Έλληνα δημιουργό άλλες δυναμικές. Δυστυχώς, στην εποχή της πληροφορικής, οι Έλληνες δημιουργοί και θεατές παραμένουν απληροφόρητοι για τις νέες προτάσεις. Μια κάστα μετρίων έχει καταλάβει καίριες θέσεις της εξουσίας και παίζει καθοριστικά ανασταλτικό ρόλο τόσο στην πληροφόρηση όσο και στην ανταλλαγή απόψεων με την Ευρώπη. Σίγουρα, αν τα τελευταία χρόνια παρουσιάζονταν τα θαυμαστά ευρωπαϊκά επιτεύγματα και στην Ελλάδα τότε θα βλέπαμε την

γύμνια μας· ίσως παθαίναμε ένα σοκ, το οποίο πιθανόν να σηματοδοτούσε καινούργιες αναζητήσεις.

Το 1990 ιδρύθηκε το Διεθνές Ινστιτούτο Μεσογειακού Θεάτρου, που συμμετέχουν σε αυτό οι χώρες: Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Πορτογαλία, Γιουγκοσλαβία, Τυνησία και Μαρόκο. Σκοπός του Ινστιτούτου είναι να ερευνήσει τις μορφές θεάτρου που άκμασαν στη Μεσόγειο. Η προβληματική του αρχίζει από το αρχαίο ελληνικό δράμα και φτάνει ως τις μέρες μας. Έχει συνδεθεί με μεγάλους πολιτιστικούς φορείς και φεστιβάλ, όπως της Αβινιόν, της Νάπολης, της Βαρκελώνης, της Βιέννης, του Βερολίνου. Οι δέκα επιτροπές του δουλεύουν για τις δέκα εκδηλώσεις του 1991, οι οποίες είναι συμπόσια και φεστιβάλ. Έτσι ο Ευρωπαϊκός Νότος προετοιμάζεται για μια δυναμική συνεργασία με την κεντρική Ευρώπη και τον Βορρά, υποστηρίζοντας πάντα τη βασική αρχή του, ότι η Μεσόγειος είναι το λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Οι ξένοι συνεργάτες πιστεύουν ότι η κλασική Ελλάδα και ιδιαίτερα το αρχαίο δράμα κατέχουν την καίρια θέση σε αυτή την προσπάθεια. Η πόλη της Πάτρας θα φιλοξενήσει το ελληνικό τμήμα του Ινστιτούτου, που στη συνεργασία του με άλλους φορείς, ντόπιους και ξένους, θα δημιουργήσει σωστές προϋποθέσεις για την προβολή της ελληνικής θεατρικής τέχνης στην Ευρώπη. Η πρωτοβουλία ανήκει σε ιδιώτες, μια και το κράτος κυριολεκτικά ασχολείται με πανηγύρια...

Αυτή η προσπάθεια αποσκοπεί στο να καλύψει ένα κενό. Ίσως τα καταφέρει. Ένας κοινός άξονας δεν κάνει και όλοι οι

Ο Θόδωρος Τερζόπουλος είναι σκηνοθέτης, υπήρξε διευθυντής της Δραματικής Σχολής του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος έως το 1984. Διετέλεσε για τρία χρόνια καλλιτεχνικός διευθυντής του Κέντρου Δελφών, ενώ ταυτόχρονα δημιούργησε την πρωτοποριακή θεατρική Ομάδα «Άττις». Συνιδρυτής με τον Χοσέ Μολεόν και τον Μαουρίτσιο Σκαπάρο του Διεθνούς Ινστιτούτου Μεσογειακού Θεάτρου, διευθύνει το ελληνικό τμήμα του.

Ομίχλη κάτω από τον ήλιο

της Πέγκυ Κουνενάκη

Η χρονιά που πέρασε απέδειξε ότι τα
πάντα βρίσκονται στην κόψη του
ξυραφιού. Πίσω από την βιτρίνα
επικρατεί το χάος. Ο πολιτιστικός
απολογισμός στην φανταστική χώρα, δεν
έχει να πει πολλά· καταγράφει, ωστόσο,
ενδεικτικά στοιχεία ενός «τοπίου στην
ομίχλη»...

Είναι μια χώρα φανταστική. Γραφική την αποκαλούν μερικοί. Συνέβησαν και συμβαίνουν σε αυτήν τα μύρια όσα. Η πολιτική της ηγεσία σπεκουλάρει συνεχώς, το πολιτικό παιχνίδι παίζεται χωρίς κανόνες και ήθος. Οι περισσότεροι από τους πολίτες της το 'χουν ρίξει στο εύκολο κέρδος. Προσφιλής τους ενασχόληση, να ποντάρουν σε ό,τι πιο

πάτες των πολιτών της. Ήδη, από το καλοκαίρι της προηγούμενης χρονιάς αποκαλύφθηκε ότι η πολλά λαλέουσα Αριστερά της δεν είχε τίποτα κατ' ουσίαν να προτείνει, ειδικότερα μάλιστα όταν της δόθηκε η ευκαιρία, μετά από πολλά χρόνια.

Η αρχή του '90 βρήκε αυτή τη χώρα σε μια πραγματικά ομιχλώδη κατάσταση. Η ανάληψη της εξουσίας από τη λεγόμενη συντηρητική παράταξη εξώθησε τα πράγματα στα

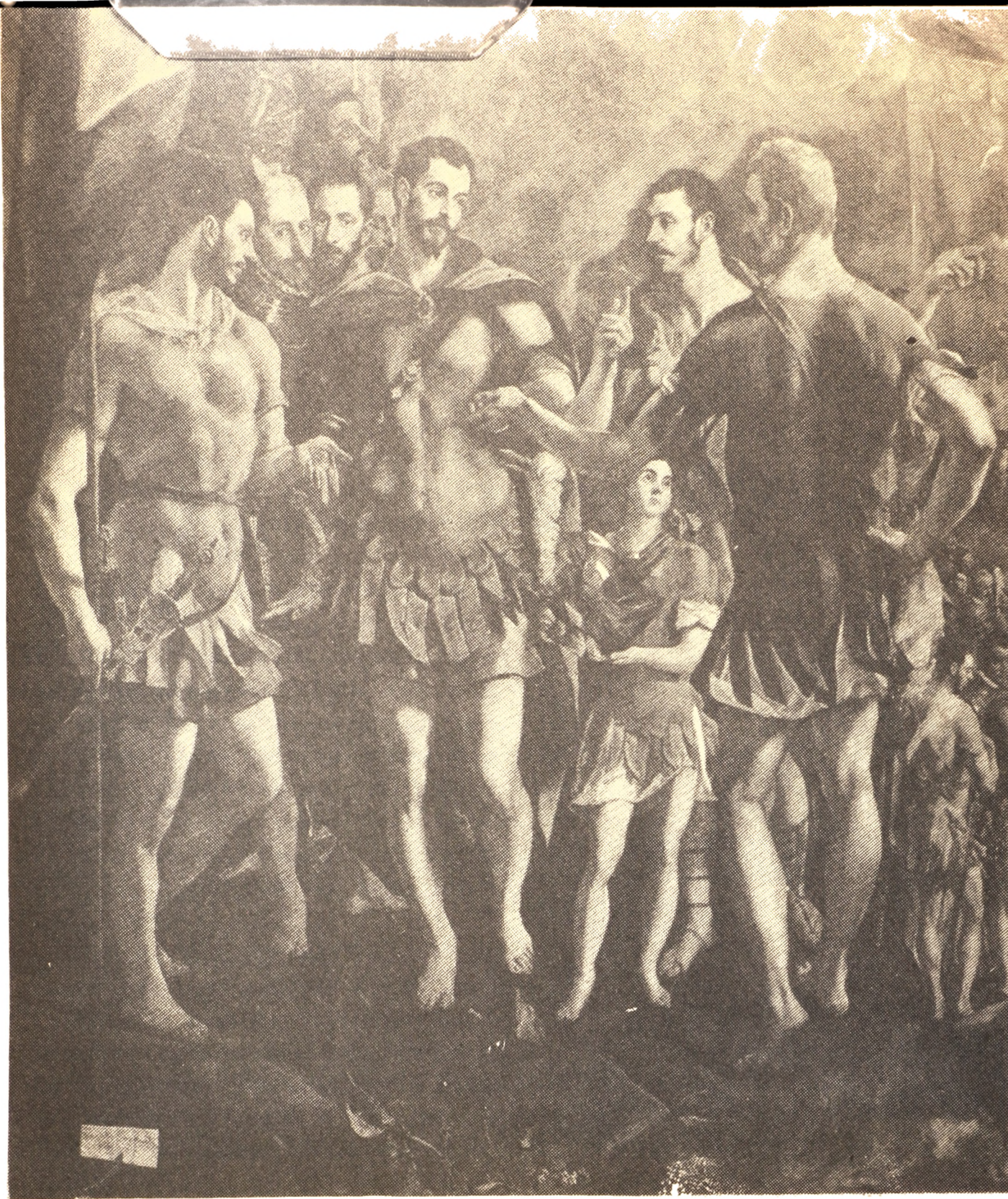
επίπεδο—, την απογύμνωσε εντελώς, αποκάλυψε το τέλμα. Σε αυτή τη χώρα λοιπόν, λέγεται ότι ο πολιτισμός είναι σύμφυτος με την ύπαρξή της. Έχει πολλά αρχαία μνημεία και ερείπια, σ' αυτά τουλάχιστον στηρίζει την παγκόσμια αίγλη της. Αριθμεί τρία κρατικά θέατρα —με προεξάρχον αυτό της πρωτεύουσας—, ακμάζουσα αλλά αφημένη στην τύχη της λογοτεχνία, εικαστικές τέχνες σε υψηλό επίπεδο, χωρίς να διαθέτει όμως ένα Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης— ό,τι συζητούν χωρίς όμως να το πραγματοποιούν οι εκάστοτε κυβερνήσεις της. Ο κινηματογράφος της βρίσκεται σε κάμψη, ωστόσο κανείς δεν ενδιαφέρεται για την ανάκαμψή του.

Σε αυτή τη χώρα λοιπόν, συνέβησαν τη χρονιά που πέρασε τα εξής κωμικοτραγικά: Το Εθνικό Θέατρό της έμεινε σχεδόν ενάμιση χρόνο ακέφαλο, να παραπαίει μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας. Ο υπουργός Πολιτισμού, ο οποίος είναι και αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, αφού δέχτηκε την τοποθέτηση, τόσο στο διοικητικό συμβούλιο όσο και στην καλλιτεχνική επιτροπή του Θεάτρου ανθρώπων του ευρύτερου χώρου, στη συνέχεια εξώθησε τις αντιθέσεις του μαζί τους έως τα άκρα, με αποτέλεσμα να παραιτηθούν οι περισσότεροι... Στο Κρατικό Θέατρο της συμπρωτεύουσας τοποθετήθηκε ένας πανεπιστημιακός δάσκαλος —επιλογή που στηρίχθηκε στην εντοπιότητα αλλά και στην εξειδικευμένη γνώση του—, υποστηρίχθηκε η εκλογή του από τις δυνάμεις της Αριστεράς, ενώ οι συγκεκριμένες απόψεις του οδήγησαν σταδιακά στο να τορπιλιστεί η παρουσία του εκεί από τις ίδιες τις δυνάμεις που τον είχαν προτείνει και υπερασπιστεί...

Μια και αναφέρθηκαν τα αρχαία μνημεία, η χώρα αυτή διέθετε αξιόμαχη Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία όμως έβαζε φραγμούς στην οικοδομική εκμετάλλευση. Η νεοσυντηρητική λοιπόν κυβέρνηση, ελπίζοντας στον τζιρο, αλλά και στις επιθυμίες στελεχών του κόμματός της για έλεγχο αυτής της υπηρεσίας, τη διέσπασε σε δυο διευθύνσεις: εκείνη της Αρχαιολογίας και αυτή της Συντήρησης. Μια κυβερνητική πράξη που οδήγησε τους αρχαιολόγους της χώρας στο σύνθημα: «Όχι πειράματα με τα μνημεία».

Η δεκάμηνη θητεία του υπουργού Πολιτισμού, αν εξετάσει κανείς τα πράγματα σε βάθος, θα χαρακτηριζόταν περίοδος άνευ έργου. Το μόνο ίσως που θα μπορούσε να αναφερθεί, είναι η προώθηση της χορηγίας, η οποία τελικώς κατοχυρώθηκε με νομοθετική πράξη. Ωστόσο, η τόσα πολλά οικονομικά υποσχόμενη χορηγία, απεκάλυψε το εξής: την έλλειψη χορηγών, αφού οι περισσότεροι από αυτούς περιορίστηκαν στην κάλυψη των εξόδων κάποιων καλλιτεχνικών φεστιβαλικών εκδηλώσεων. Όσες προσφέρουν «πρεστίτζ» και «ί-μα

τη χώρα λοιπόν, ο χρόνος που πέρασε έβαλε τρύπα και στις τελευταίες αυτα-

Έργο του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου (1580-82). Η έκθεση του ζωγράφου στο Ηράκλειο της Κρήτης απέτελεσε γεγονός μεγάλου βεληνεχούς, το οποίο ξεπέρασε αυτή καθ' εαυτή την πολιτιστική πολιτική του Κράτους.

Η αναφορά στις φεστιβαλικές εκδηλώσεις φέρνει στο νου, ότι η χώρα αυτή, διαθέτει δυο τουλάχιστον εν ενεργεία αρχαία θέατρα: ένα των ρωμαϊκών χρόνων στο κέντρο σχεδόν της πρωτεύουσάς της, κι ένα της κλασικής εποχής, τρεις ώρες σχεδόν μακριά από αυτήν. Το ρωμαϊκό, καθώς είναι συντηρημένο και προσπελάσιμο στους πολίτες, μπορεί να φιλοξενεί και φιλοξενεί οτιδήποτε. Το αρχαίο όμως, στο οποίο συνηθίζεται η φιλοξενία παραστάσεων αρχαίας τραγωδίας, τάλαντouxων και μη σκηνοθετών, οι αρχαιολόγοι φρόντισαν αυτή τη χρονιά να το περιφρουρήσουν, βάζοντας κάποιους όρους στους δημιουργούς, οι οποίοι —κακά τα ψέματα— συχνά ενδιαφέρονταν μόνο για τη δουλειά τους, αδιαφορώντας για το χώρο και το τοπίο. Σε αυτό το ματς νίκησαν οι αρχαιολόγοι, ωστόσο κάπου τους το έχουν φυλαγμένο οι υπόλοιποι —κυβερνητικοί και σκηνοθέτες— το αποτέλεσμα θα το δούμε αυτό το καλοκαίρι, με τις μειωμένες αριθμητικά παραστάσεις... Το φεστιβάλ ήταν ούτως ή άλλως σε κάμψη, καλά θα ήταν και οι σκηνοθέτες να επαναπροσδιορίσουν τις απόψεις τους ως προς το είδος.

Τουρισμός, Τέχνη και Πολιτισμός, θέλουν να συμπλέουν σε αυτή τη χώρα. Μέσα σ' αυτή τη λογική, λοιπόν, προκηρύχθηκε από προηγούμενη σοσιαλίστρια υπουργό Πολιτισμού η δημιουργία ενός μεγάλου Μουσείου. Ας το ονομάσουμε Μουσείο της Ακρόπολης. Άπαντες, λαός, πολιτεία, αλλά και η Μεγάλη Οικονομική Κοινότητα στην οποία ανήκει η χώρα το υπερασπίστηκαν. Έγινε διεθνής διαγωνισμός, το πρώτο βραβείο απέσπασε αλλοδαπός αρχιτέκτονας. Όλοι ήταν ευχαριστημένοι, εκτός ίσως από ορισμένους που τράιναραν κάποιες διαδικασίες. Χάθηκαν οι προθεσμίες, η Μεγάλη Κοινότητα δεν θα χρηματοδοτήσει πια το έργο, χρήματα για να γίνουν απαλλοτριώσεις στην γύρω περιοχή δεν υπάρχουν, το Μουσείο τείνει να γίνει όνειρο θερινής νυκτός...

Ας έρθουμε τώρα σε μια τέχνη ειδική και μαζική: τον κινηματογράφο. Η νεοφιλελεύθερη λοιπόν κυβέρνηση, τοποθέτησε δυο διχούς της σε τομείς-κλειδιά: στον τομέα Κινηματογραφίας του υπουργείου Πολιτισμού και στο Κέντρο Κινηματογράφου. Εκπρόσωποι και οι δυο του παλιού εμπορικού σινεμά. Βοή-

θησαν με τη νοοτροπία τους το αδιέξοδο του χώρου. Αποκαλύφθηκαν, όχι μόνο η έλλειψη πόρων, αλλά και η ανυπαρξία ανθρώπων που θα πραγματοποιούσαν ταινίες με τον ξεπερασμένο τρόπο που γινόταν ο παλιός κινηματογράφος. Μέσα σε αυτό το κλίμα, η απειλή με κατάληψη του μεγάρου της Κρατικής Τηλεόρασης από τους σκηνοθέτες, ήταν αυτό που ξεχείλισε το ποτήρι. Γιατί, η Κρατική Τηλεόραση δήλωνε συμπαραγωγός στις περισσότερες νέες ταινίες, χωρίς όμως να έχει χρήματα. Έτσι, οι περισσότεροι σκηνοθέτες σταμάτησαν τα γυρίσματα, αφού ούτε το Κέντρο Κινηματογράφου ούτε η Κρατική Τηλεόραση ήταν συνεπείς στις υποχρεώσεις τους.

Ανάμεσα σε όλα αυτά, ένας σκηνοθέτης διεθνούς βεληνεχούς —διαθέτει και από αυτό το είδος η χώρα— ξεκίνησε τα «Μετέωρα βήματα του πελαργού του» σε μια επαρχιακή πόλη. Αυτό όμως θεωρήθηκε «αντεθνική» πράξη από τον ιερωμένο της πόλης που αφορίσε το σκηνοθέτη: Ξέσπασε διεθνής σάλος, αυτά συνέβαιναν στο Μεσαίωνα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος το μόνο που είχε να πει, ήταν: «*Κι αυτός ο ευλογημένος σε αυτή την πόλη διάλεξε να κάνει γυρίσματα...*». Ο νοών, νοείτω...

Την όλη κατάσταση έρχεται όμως γλαφυρά να περιγράψει ο ίδιος ο πρωθυπουργός. Στην διάρκεια μιας επίσκεψής του στο υπουργείο Πολιτισμού, δηλώνει: «*Η κυβέρνησή μας δίνει τεράστια σημασία στον πολιτισμό, έναν τομέα που δεν απαιτεί πολλά χρήματα και που σε χώρες σαν την δική μας, με οικονομικές δυσκολίες, μπορεί να κάνει άλματα...*».

Φράση-κλειδί, ενδεικτική της έλλειψης γνώσης, προγραμματισμού και ουσιαστικής άποψης για τον Πολιτισμό. Φράση που αντικατοπτρίζει καθαρότατα το πνεύμα των νέων ιδεών.

Ανάμεσα σε όλα αυτά, δυο γεγονότα έρχονται να ανατρέφουν την εικόνα: Η πρωτεύουσα αυτής της χώρας αποκτά ένα Μέγαρο Μουσικής —πρότυπο, αποτέλεσμα ιδιωτικής πρωτοβουλίας: έναν οργανισμό που επιχειρεί να βελτιώσει την μουσική παιδεία των πολιτών της, να δημιουργήσει υποδομή. Κι ακόμα, σε ένα νησί γίνεται μια μεγάλη και διεθνής έκθεση, με έργα ενός κλασικού και μοναδικού ζωγράφου, που καταγόταν από εκεί. Δομήνικο Θεοτοκόπουλο, τον έλεγαν. Η εκδήλωση είχε τεράστια επιτυχία, απέδειξε ότι η περιφέρεια και ειδικότερα η τοπική αυτοδιοίκηση συμπεριφέρεται πιο οργανωμένα, με κριτήρια διαφορετικά.

Η σκέψη, ότι οι πολίτες αυτής της χώρας συχνά ξεπερνούν πολιτιστικά την ηγεσία της, δεν πρέπει να σας απασχολεί...

...Αν όλα όσα αναφέρθηκαν σας φέρνουν κάτι στο μυαλό, μην ξαφνιάζεστε. Ίσως ανήκετε κι εσείς, στους πολίτες αυτής της χώρας...

ΦΡΗΝΤΡΙΧ ΝΤΥΡΕΝΜΑΤ

Το Κακό, η Ενοχή και ο Θεός-δολοφόνος

του Γιώργου Ξενάριου

Ο Ελβετός λογοτέχνης
Φρήντριχ Ντύρενματ
πέθανε την
Παρασκευή 14
Δεκεμβρίου 1990,
σε ηλικία 69 χρόνων.

«Γράψιμο είναι να βρεις το συντομότερο
δρόμο και τον ακριβέστερο τρόπο για να
εκφράσεις έναν στοχασμό»

ΦΡ. ΝΤΥΡΕΝΜΑΤ

ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΕΣ

«Ένα μυθιστόρημα με ενδιαφέρει μόνο από τη στιγμή που θίγει συγχρόνως μορφικά προβλήματα και τα ερωτήματα που τίθενται στην ανθρώπινη διάνοια, όταν αυτή βρίσκεται απέναντι στον Κόσμο. Για το τελευταίο μου μυθιστόρημα, την Εντολή, αφετηρία μου στάθηκαν οι συνθετικές αρχές του "Clavier bien tempéré" του Μπαχ. Κατασκεύασα λοιπόν είκοσι τέσσερις φράσεις που ολοένα μεγάλωναν, για να αποτελέσουν τελικά τα είκοσι τέσσερα κεφάλαια του μυθιστορήματος... Η Δικαιοσύνη ήταν ένα ντιβερτιμέντο για το ερώτημα του χρόνου. Γιατί η δικαιοσύνη είναι ασύλληπτη από απόψεως ηθικής και απραγματοποίητη στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής; Διότι ηθική και κοινωνία στηρίζονται στην ιδέα της πραγματικότητας· πραγματικότητα όμως είναι μόνο το παρόν· από τη στιγμή που ένα γεγονός ανήκει στο παρελθόν, περνά στο χώρο της φαντασίας, γίνεται δυνητικό. Η ηθική κρίση αφορά στην πρόθεση και η κοινωνική στην πράξη. Καθώς λοιπόν η πράξη είναι παρελθόν, δεν είναι πια πραγματική. Έχουμε εδώ ένα παράδοξο, μια αδυναμία, αν το δούμε από την πλευρά του καθαρού λόγου· με αυτό έφτιαξα μια παραβολή. Δεν υπάρχει εδώ καμιά θεολογία, καμιά μεταφυσική. Είμαι άθεος. Ο πατέρας μου ήταν πάστορας, το ίδιο και ο γιος μου. Κουβεντιάζουμε. Ο Θεός είναι μια πρόχειρη απάντηση των ανθρώπων στα ερωτήματα που τους θέτει το σύμπαν και ο θάνατός τους. Αλλά οι δυνάμεις του ανθρώπινου πνεύματος είναι απεριόριστες· γι' αυτό άλλωστε το ανθρώπινο είδος δεν αυτοκαταστρέφεται».

ΦΡ. ΝΤΥΡΕΝΜΑΤ: Από συνέντευξη στην «Μοντ», 19-9-1986

Ο Φρήντριχ Ντύρενματ υπηρέτησε το είδος εκείνο μυθιστορήματος που, λίγο σχηματικά, ίσως θα ονομάζαμε «μετααστυνομικό». Τα έργα του —και η Υπόσχεση δεν ξεφεύγει από αυτό τον κανόνα— θα μπορούσαν κάλλιστα να εκληφθούν ως «αστυνομικά». Πράγματι, η πλειοψηφία τους συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά του είδους: δράση, αφηγηματικότητα, το μυθιστορηματικό γεγονός (συχνότατα έγκλημα, αυτή η αρχετυπική μορφή αμφισβήτησης των κρατούντων κανόνων), ήρωες (πρόσωπα που κινούνται εντός του σκηνικού χώρου του μυθιστορήματος), αντιήρωες κτλ.

Εντούτοις, ο Ντύρενματ αφίσταται των ομοτήτων του. Κατά πρώτον στη διαφάνεια: ο Ντύρενματ έχει ένα παράξενο για Ελβετό τα πάντα, ή σχεδόν τα πάντα συμβαί-

νουν μέσα σε μια διάφανη ατμόσφαιρα· δεν βρίσκουμε στον Ντύρενματ ίντριγκες, δολοπλοκίες, συνωμοσίες, στοιχεία που απαντώνται στο άπαν σχεδόν των αστυνομικών συγγραφέων. Εδώ, τα εξιστορούμενα γεγονότα αποκτούν μιαν άλλη αξία: παύουν να αποτελούν οχήματα της μυθιστορηματικής πλοκής και γίνονται αυτάρχεις φορείς αληθειών. Αποκορύφωση αυτής της διαφάνειας είναι το προτελευταίο του μυθιστόρημα με τον εύγλωττο τίτλο *Δικαιοσύνη*. Σε αυτό όλα είναι γνωστά εξ αρχής: ο δολοφόνος, το θύμα, τα (ανύπαρκτα) κίνητρα. Ο Ντύρενματ ξαναστήνει την ιστορία αντίστροφα: εκλαμβάνει τα αιτούμενα ως δεδομένα και τα δεδομένα αποσιωπούνται· εισδύει περισσότερο από όσο εξιστορεί· ανατέμνει περισσότερα από όσο ανασυνθέτει. Το φως αυτό, που σπάει τη μονοτονία του γκριζου ελβετικού ουρανού και καταρρίπτει πολλούς από τους μύθους που τα μεσογειακά μυαλά μας έχουν κατασκευάσει για την ελβετική κοινωνία της ευμάρειας, έχει και μιαν άλλη λειτουργία: διαχέεται στα πρόσωπα των μυθιστορημάτων του, μετουσιώνοντάς τα σε ετερόφωτους αστέρες των αληθειών του.

Κατά δεύτερον, στις φιλοσοφικές διαστάσεις: ο Ντύρενματ φιλοσοφεί εκεί που οι άλλοι σχολιάζουν· επιχειρεί να επανοργανώσει τον κόσμο εκεί που οι άλλοι επαναλαμβάνουν τις τεμαχισμένες πραγματικότητες. Έλκοντας την καταγωγή από τον Φοντάνε, τον Βέντεκιντ και άλλους γερμανόφωνους συγγραφείς του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα και καταλήγοντας στον Κάφκα, το φιλοπαίγμον πνεύμα του περιστρέφεται γύρω από δυο κυρίως πόλους: το Κακό, σε συνδυασμό με την έλλειψη νοήματος του κόσμου και την Ενοχή, έννοια θεμελιώδη στον προτεσταντισμό.

Σε όλα σχεδόν τα έργα του υπάρχουν δυο παράλληλες εκδοχές της δικαιοσύνης: η ανθρώπινη και μια άλλη, την οποία, αν δεν μας το απαγόρευε η ομολογημένη αθεΐα του, πολύ εύκολα θα ονομάζαμε θεία. Τα έργα του είναι οικουμενικά· θεμέλιό τους αδιάσειστο η καθολικότητα των ηθικών τους αναφορών. Κάθε έργο του, συγγενής εξ αγχιστείας των παραβολών της Καινής Διαθήκης, επαναθέτει το πρόβλημα της συναινετικής διαδικα-

σίας με την οποία ο άνθρωπος και κάτι πάνω απ' αυτόν οργάνωσαν τον κόσμο.

Κατά τρίτον, στα μέσα με τα οποία πραγματώνει τις φιλοσοφικές του προθέσεις και μεταγράφει στο λογοτεχνικό έργο τα σχήματα ζωής που γέννησε η φαντασία του. Πάνω από όλα βρίσκεται η φροντίδα του για τη γλώσσα. Έστω και μηχανιστικά ιδωμένη —«Γλώσσα είναι για μένα η επεξεργασία ενός στοχασμού», «Γράψιμο είναι να βρεις το συντομότερο δρόμο και τον ακριβέστερο τρόπο για να εκφράσεις έναν στοχασμό», «Για μένα η γραφή έχει κάτι το γραμμικό» — η γλώσσα είναι για τον Ντύρενματ κυριότατο μέλημα. Αυστηρή και ειρωνική, δηκτική και ευθύβολη η γλώσσα των μυθιστορημάτων του είναι ένα πλούσιο και λιτό σύνολο, από το οποίο, καμιά γωνιά δεν εξέρχει, καμιά επιφάνεια δεν έχει αφήσει ακάλυπτη η λεπτή επιστρωσή της. Ακολουθούν τα παιχνίδια χρόνου που εμφανίζονται πυκνότερα στα τελευταία έργα του· πρόκειται για η-

θελημένη σύγχυση του χρόνου κατά τον οποίο τελείται η κάθε πράξη: στη *Δικαιοσύνη* τα παιχνίδια αυτά συγκροτούν ένα λαβύρινθο, όπου, όμως, ο αναγνώστης μπορεί, σχετικά εύκολα, να βρίσκει το νήμα. Τέλος, σημαντικό ρόλο παίζει ο αφηγητής· χρησιμοποιώντας άλλοτε τριτοπρόσωπη, άλλοτε μετωπική αφήγηση, καταλήγει, στη *Δικαιοσύνη*, να παρουσιάζεται στο τρίτο μέρος του βιβλίου ως απλός διαβιβαστής της αναφοράς που του έδωσε ο διοικητής της αστυνομίας της Ζυρίχης, το περιεχόμενο της οποίας συνιστά τα δυο πρώτα μέρη του βιβλίου.

Ο αφηγητής, αδιαμεσολάβητο πρόσωπο του μυθιστορήματος, όντας έξω από τη μυθιστορηματική δράση και εκτός του μυθιστορηματικού χώρου, περιορίζεται σε απλή καταγραφή των γεγονότων· δεν σκηνοθετεί όπως θα περίμενε κανείς, ισώς, γνωρίζοντας τις θεατρικές επιδόσεις του Ντύρενματ, αλλά παίζει κι αυτός με τη σειρά του το ρόλο που του ανέθεσε ο θεός-δολοφόνος.

Στα ελληνικά, κυκλοφορούν τα παρακάτω έργα του Φρ. Ντύρενματ:

«*Η επίσκεψη της γηραιάς κυρίας*» (θεατρικό), εκδ. Δωδώνη.

«*Η βλάβη*», μτφρ.: Γ. Βαμβαλής, εκδ. Επίκουρος.

«*Η Υπόσχεση*», μτφρ.: Α. Παρθένης, εκδ. Ροές.

«*Η Δικαιοσύνη*», μτφρ.: Α. Παρθένης, εκδ. Ροές.

«Ό,τι αξίζει δεν χάνεται»

Σκηνή από την «Τυφλόμυγα» της Δ. Αράπογλου.

Η Δήμητρα Αράπογλου είναι μια από τις πιο δυναμικές και επαρκείς νέες σκηνοθέτιδες. Στο προηγούμενο φεστιβάλ κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης, με την μικρού μήκους ταινία της «Τυφλόμυγα» (μια «μαύρη» κωμωδία που συγγενεύει με το θέατρο του παραλόγου κι έχει θέμα της ένα παράξενο παιχνίδι με έκβαση το θάνατο), έπεισε για την επάρκεια και τις ικανότητές της κοινό και κριτική.

Με οικονομικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, με σπουδές κινηματογράφου στη Μ. Βρετανία και στη Γαλλία, η Δήμητρα Αράπογλου εργάζεται 10 χρόνια στη διαφήμιση, έχει δουλέψει ως βοηθός στις ταινίες «Βίος και πολιτεία» του Νίκου Περγράκη και «Μ' αγαπάς;» του Γιώργου Πανουσόπουλου κι έχει σκηνοθετήσει άλλη μια μικρού μήκους ταινία «Κοινό/στόχος».

Στις ερωτήσεις μας απάντησε τα εξής:

● Στην «Τυφλόμυγα» εύκολα εντοπίζει κανείς μια βαθειά σχέση με το θέατρο του παραλόγου, αλλά και με τη μαύρη κωμωδία. Μπορείς να μας μιλήσεις για τις επιρροές σου;

— Δεν ξέρω κάποιον σκηνοθέτη που να λέω: «Θέλω να κάνω μια ταινία σαν τις δικές του». Μου αρέσουν ο παλιός Μπουνιουέλ, ο Πολάνσκι, ιδιαίτερα οι παλιές του ταινίες (*Το μαχαίρι στο νερό*, *Η νύχτα των δολοφόνων*), αλλά κι ο Τζάρμους. Μου αρέσει ο κινηματογράφος που δεν είναι ρεαλιστικός και ηθογραφικός. Μου αρέσει το παραμύθι στον κινηματογράφο. Το μυστήριο, η ατμόσφαιρα του παράξενου είναι κοντά στα ιδιαίτερα μου ενδιαφέροντα.

Πιστεύω ότι είναι καιρός να αποφασίσουμε ότι ζούμε στην Ευρώπη —κι όχι σε μια αποκομμένη Ελλάδα. Οι ταινίες που θα παραχθούν οφείλουν να είναι τόσο ελληνικές όσο και ευρωπαϊκές. Τα θέματά τους οφείλουν να είναι εξίσου ελληνικά και ευρωπαϊκά. Δείτε, για παρά-

Κουροσάβα στα Όνειρα, του Κουστουρίτσα στο *Ο μπαμπάς λείπει σε ταξίδι για δουλειές*.

Τα πραγματικά θέματα που αφορούν την τέχνη —ο έρωτας, ο θάνατος, ποιος είμαι και πού πάω— αφορούν έτσι κι αλλιώς οποιονδήποτε: Έλληνες, Άγγλους, Γάλλους, Πορτογάλους... Στον κινηματογράφο μεγαλύτερη σημασία έχει να ολοκληρώνεται ένας κόσμος —ένας κατά βάθος προσωπικός κόσμος.

Θεωρώ ότι δεν υφίσταται το

αίτημα της ελληνικότητας, το θέμα του προσδιορισμού μιας δουλειάς σε σχέση με την Ελλάδα. Κατά τα άλλα, είναι λογικό οι ταινίες να έχουν αναφορές στο χώρο όπου καταγράφονται και ζουν οι δημιουργοί τους. Όπως, ας πούμε, ο Πολάνσκι έχει στοιχεία της Πολωνίας και γενικότερα της Βόρειας Ευρώπης στις ταινίες του, όπως ο Τζάρμους δείχνει την Αμερική... Δεν νομίζω, όμως, ο Τζάρμους να ξεκίνησε λέγοντας ότι κάνει μια ταινία που να είναι αμερικανική!

«Να ξανακερδίσουμε το κοινό»

● Ας πάμε στο θέμα της απήχησης μιας ταινίας. Στο θέμα του κοινού. Συντηρείται η άποψη που θέλει κάποιες ταινίες «τέχνης» να απευθύνονται σε ένα ειδικό κοινό υψηλής νοητικής και πολιτιστικής στάθμης, ενώ, σε αντίθεση, λέγεται ότι υπάρχουν ταινίες με κάποια στάνταρ

εμπορικότητας που «τις καταλαβαίνει» όλος ο κόσμος...

— Νομίζω ότι είναι μια αντιφαση πλαστή. Δεν σημαίνει ότι κάτι εμπορικό απαραίτητως δεν αξίζει ή ότι κάτι καλό σίγουρα δεν είναι εμπορικό.

Δεν αφορούν τα πάντα όλο τον κόσμο για να είναι εμπορικά, ούτε αν απευθύνονται σε μια μερίδα του κόσμου σταματούν να είναι εμπορικά.

Για την ταμπακιέρα: θεωρώ ότι η μεγαλύτερη ευθύνη για την απομάκρυνση του κοινού από τον ελληνικό κινηματογράφο, βαρύνει στο μεγαλύτερο μέρος τους κινηματογραφιστές. Το κοινό έχει πάντα κάποιο λόγο για να μπει ή να μην μπει στην αίθουσα. Δεν πιστεύω ότι κάτι που αξίζει χάνεται. Μπορεί μια σημαντική ταινία να μην πάρει βραβείο, να μην πάει καλά στην πρώτη προβολή —κάποια στιγμή το κοινό θα την ανακαλύψει.

● Κάποιοι σκηνοθέτες

—και κάποιοι συνδικαλιστές του χώρου— υποστηρίζουν ότι ο σύγχρονος ελληνικός κινηματογράφος έχει δυσφημιστεί άδικα.

— Εγώ δεν πιστεύω κάτι τέτοιο. Σήμερα, πάντως, σίγουρα υπάρχει ένα αρνητικό κλίμα για την ελληνική ταινία, είναι όμως ένα κλίμα που μόνο εμείς οι ίδιοι μπορούμε να το αλλάξουμε. Όχι όμως γκρινιάζοντας ότι φταίει το κοινό που δεν μπαίνει στις αίθουσες. Στο χέρι το δικό μας είναι αυτό το κοινό να το ξανακερδίσουμε.

(Τη συνέντευξη πήρε ο Ηλίας Κανέλλης)

ΑΠ' ΑΥΤΟ το τεύχος το ANTI ανοίγει τις σελίδες του σε νέους καλλιτέχνες και διανοούμενους. Σε εκείνους που, πασχίζοντας σήμερα να γίνει διακριτό το στίγμα τους, προσβλέπουν στη δημιουργική και ενδιαφέρουσα συνέχεια. Σ' εκείνους που εκπροσωπούν τις προσδοκίες μας για το αύριο.

Από τις σελίδες του ANTI, νέοι δημιουργοί θα έχουν την ευκαιρία να μιλήσουν, να πουν τις απόψεις τους, να σχολιάσουν την πολιτιστική ταυτότητα των καιρών μας.

Οράματα πλούσια, απόψεις, προτάσεις, δείγματα γραφής ακόμη και πολεμική έχουν θέση σε αυτές τις σελίδες. Οι ανάλογες στήλες που το ANTI είχε καθιερώσει το 1974 άξιζαν τον κόπο και έδωσαν τότε φωνή σε νέους δημιουργούς. Σήμερα επαναλαμβάνουμε το πείραμα. Επειδή πιστεύουμε στη δυναμική των νέων προτάσεων που, χτυπημένες αναζητούν ευκαιρία να βγουν στο προσκήνιο.

ΛΙΦΤΙΝΓΚ ΣΕ ΕΝΑΝ ΚΛΑΣΙΚΟ

Ζωρζ Φεϋντώ:

Η Πριμαντόνα,

στο Θέατρο Βρετάνια

Ο Ζ. Φεϋντώ υπήρξε στην καμπή του αιώνα, ένας ιδιαίτερα αγαπητός κωμωδιογράφος του Παρισινού Θεάτρου που έδωσε στην κωμικοτραγική φάρσα μια νέα σατιρική και κοινωνιολογίζουσα φάρσα μια νέα σατιρική και κοινωνιολογίζουσα διάσταση. Οι μελετητές του έργου του εξυμνούν κυρίως την οικονομία του θεατρικού του λόγου. Χαρακτηριστικά παρατηρούν ότι έργα του Μυσσέ, του Μπωμαρσαί ή του Μαριβώ θα μπορούσαν οριακά να συντμηθούν, ενώ ο μηχανισμός της φάρσας που στήνει με επιδεξιότητα ο Ζ.Φ. θα κατέρρεε. Η δραματουργική του παραγωγή διακρίνεται σε τρεις περιόδους όπως εξελίσσεται θεματικά και υφολογικά παρακολουθώντας τις διαφοροποιήσεις του προεξάρχοντα, πάντα γυναικείου, χαρακτήρα. Με την «Πριμαντόνα» —ελληνική απόδοση του «Un fil à la patte»— γραμμένο το 1894, εγκαινιάζεται η δεύτερη και γονιμότερη συγγραφική περίοδος με τα δημοφιλέστερα έργα, όταν τις μεσοαστές μοιχούς συζύγους της πρώτης εποχής, διαδέχονται τα κορίτσια ελαφρών ηθών —χαριτωμένα και θεότρελλα κουβαλούν το δικό τους κώδικα ηθικής.

Η ηρωίδα του έργου είναι τραγουδίστρια σε ένα παρισινό «καφέ», μια «κοκότα» πολυτελείας. Ήδη, η πρώτη πράξη δι-

νει τη χιουμοριστική απεικόνιση του περιθωριακού μικρόκοσμου που την περιβάλλει σαν πραγματική βασίλισσα. Μέσα από αυτό το περιβάλλον, ο συγγραφέας, χωρίς ίχνος ηθικολογίας ή ιδεολισμού, σατιρίζει την ευθυμία και την ξενοιασιά της εποχής αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τα γελοία χαρακτηριστικά της. Στην ελληνική απόδοση, η δράση μεταφέρεται στο σύγχρονο Παρίσι και η πρωταγωνίστρια μεταμορφώνεται σε αοιδό της όπερας. Δευτερεύοντα πρόσωπα είτε απαλείφονται είτε βρίσκουν κάποιο μοντέρνο ισοδύναμο. Α.χ. η δούκισσα γίνεται κυρία εφοπλιστού, ενώ ο χαρακτήρας της Νινί —η «κυρία» που με έναν επιτυχημένο γάμο προβιβάζεται σε δούκισσα— αφαιρείται. Προφανώς, καθώς οι κοινωνικές τάξεις στο πρωτότυπο και τη διασκευή δεν παρουσιάζουν καμιά συγγένεια ή αναλογία, ο σατιρικός λόγος στερούμενος του ζωτικού χώρου αναφοράς του, εμφανίζεται ανεδάφικος και παράλογος, γεμάτος χασμωδίες.

Η ιδιαίτερη επιτυχία αυτού ειδικά του έργου, βρίσκεται στους χαρακτήρες που δημιουργεί. Όπως ο φίλος της τραγουδίστριας, ένας χαριτωμένος άνδρας με παθολογική δυσοσμία στην αναπνοή, πηγή κωμικών σκηνών που όμως ποτέ, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις που συνήθιζε να προσθέτει στο κείμενο ο συγγραφέας για να διευκολύνει την ερμηνεία, δεν ωθείται στα όρια της επιθεωρησιακής καρικατούρας. Ή ο ισπανόφωνος και ερωτευμένος στρατηγός που μετά από πολλαπλές περικοπές καταλήγει σε μια μονοδιάστατη γελοιογραφία. Ο υπρέτης που τον συνοδεύει κάνοντας χρέη μεταφραστή, υποκαθίσταται από ένα λεξικό τσέπης. Τα λογοπαίγνια με τη συνήχηση γαλλικών και ισπανικών λέξεων παρακάμπτονται, καθώς ο στρατηγός τραυλίζει μέχρι να επιτύχει κάποια παράτονη και συχνά άστοχη έκφραση.

Βασικός πυρήνας στις κωμωδίες του Ζ.Φ. είναι οι αδύναμοι θνητοί που, όπως και στην κλασική τραγωδία, γίνονται υπαίτιοι της καταστροφής τους. Στο έργο, αυτόν το ρόλο τον αναλαμβάνει ένας πολυμήχανος κα-

Αντώνης Καφετζόπουλος, Μιμή Ντενίση από την παράσταση

τεργαράκος, ο Μπουζέν, που χάρη σε μια μικροαπάτη βρίσκεται στο μάτι του κυκλώνα. Μέχρι την ακροτελευταία σκηνή, όταν η αστυνομία μαζί με μια ολόκληρη γαμήλια ακολουθία τον κυνηγούν για προσβολή της δημόσιας αιδούς, όπως, από μια συγκυρία συμπτώσεων, εμφανίστηκε στο διάδρομο του οικήματος με το σώβραχο. Όλα αυτά στην ελληνική απόδοση έχουν συντομευθεί, μένει μόνο μετέωρη η σκηνή με τον ημίγυμνο Μπουζέν προς απορία του θεατή και χλευασμό του συγγραφέα, μανιώδη στη λογική αλληλουχία των επεισοδίων. Η τρίτη πράξη μεταφέρεται αυθαίρετα από την κατοικία του εραστή στο σκηνικό της πρώτης πράξης, το διαμέρισμα της τραγουδίστριας. Με αυτήν την επέμβαση και την ουσιαστική διαφοροποίηση του τέλους, διογκώνεται στην τελευταία πράξη ο ρόλος της πρωταγωνίστριας που στο πρωτότυπο περιοριζόταν σε μια σχετικά σύντομη στιχομυθία. Ο φύσει απαισιόδοξος Ζ. Φεϋντώ που πάντα προτιμούσε μια προσωρινή λύση στα παιχνιδίσματα των τυχαίων συναπαντημάτων, εδώ απολαμβάνει ένα αμερικάνικο

χάπυ-εντ όπου όλοι ζευγαρώνουν επί σκηνής.

Οι κυρίες Μ. Ντενίση και Μ. Μαυρογιάννη μάλλον αντιμετώπισαν το κείμενο σαν παλιομοδίτικο φόρεμα που χρειαζόταν μεταποίηση: το αποτέλεσμα, πάντως, θυμίζει περισσότερο αποκριάτικο ένδυμα. Παράλληλα, ο θίασος ακολουθεί τη μόδα των εισαγόμενων σκηνοθετών που ανθεί τα τελευταία χρόνια. Έτσι έχουμε τον παράξενο συνδυασμό ενός Άγγλος, ο Ρ. Ουίλιαμς, να σκηνοθετεί «τον άτακτο και ανήθικο κόσμο του Φεϋντώ», ίσως γι' αυτό προέκυψε τόσο κόσμιος. Στη γελοιογραφική μεγέθυνση των χαρακτήρων, προβάλλουν σθεναρή αντίσταση ο εραστής του Α. Καφετζόπουλου και ο Μπουζέν του Η. Ζερβού.

Η εισπρακτική επιτυχία της παράστασης, δείχνει το αλάνθαστο της συνταγής: Μια κωμωδία με σχεδόν επιθεωρησιακούς χαρακτήρες και καταστάσεις που σερβίρεται με το άλλοθι του κλασικού έργου αξιώσεων σε αγγλική σκηνοθεσία και με δημοφιλή ονόματα ηθοποιών.

Μάρη Θεοδοσοπούλου

Η Μιμή Ντενίση
«διασκευάζει» ένα έργο
του Γάλλου
κωμωδιογράφου Ζ.
Φεϋντώ, μόνο και μόνο
για να παίξει μια
«αξιοπρεπή»
τραγουδίστρια όπερας,
αντί για μια ...κοκότα,
όπως την ήθελε το
πρωτότυπο.

ΤΟ ΘΕΑΜΑ ΕΚΔΙΚΕΙΤΑΙ

**Ανάμεσα στη
θεαματική «Ολική
επαναφορά» με τον
Σβαρτσενέγκερ και στο
δήθεν «εσωτερικών
ρυθμών» ψυχολογικό
δράμα «Τσάι στη
Σαχάρα» προτιμούμε
σαφώς τον
Σβαρτσενέγκερ**

Οι ταινίες που προκρίνει η χολλυγουντιανή παραγωγική μηχανή είναι οι ακραιφνώς εμπορικές. Είναι ταινίες πολυδάπανες, που στηρίζονται στους ηθοποιούς, που επιχειρούν να ξαναφτιάξουν μυθολογίες — τις μυθολογίες της σύγχρονης εποχής —, ταινίες πληθωρικές που εκμεταλλεύονται τους παγιωμένους και εύληπτους κώδικες αφήγησης, υπερπαραγωγές που στηρίζονται όλο και σε πιο έντο-

ξε ότι τα θέματά του είναι το παράξενο στις ανθρώπινες σχέσεις, μια υπέρμετρη βία, κάποιο ψυχαναλυτικό αλλά και μεταφυσικό συνάμα υπόβαθρο. Σύντομα οι Αμερικανοί τον φώναξαν στα δικά τους στούντιο με δελεαστικές προτάσεις. Η επιτυχία του φουτουριστικού *Ρομποκόπ* άνοιξε το δρόμο στη νέα του ταινία, την *Ολική επαναφορά*.

Πρόκειται για μια περιπέτεια επιστημονικής φαντασίας, που συμβαίνει εκατό χρόνια μετά. Η τεχνολογική εξέλιξη και οι διαστημικές κατακτήσεις δεν έχουν αποτρέψει τη χυδαία υποδούλωση των ανθρώπων στη βούληση ενός δικτατορικού, αστυνομικού και άδικου κράτους. Μόνο που οι μέθοδοι χειραγώγησης είναι εξελιγμένες κι η ζωή, όσο πάει και πιο δύσκολη.

Στην υπηρεσία του καλού που αενάως συγκρούεται με το κακό και στο προδιαγραφόμενο χάπυ εντ η κινηματογραφική βιομηχανία τοποθετεί έναν ολόκληρο κόσμο παραγωγής ψευδαισθήσεων: ντεκór εντυπωσιακά, τεχνικές λήψης πρωτόγνωρες, σπένσιαλ εφέ και μακιγιάζ, υπέρμε-

παραδοσιακή αφήγηση ή για καλλιτεχνικές επαναστάσεις — χαρακτηριστικά κι αυτά προηγούμενων δεκαετιών. Ταινία εικονολατρική κι όχι εικονοκλαστική, που, όμως, κλέβει το ενδιαφέρον όσων την παρακολουθούν.

Η επιτυχία των στόχων μιας τέτοιας ταινίας, βάζει αυτόματα ένα ερώτημα που περιμένει απάντηση: Αξίζει άραγε περισσότερο ένα φιλμ που υπηρετεί ξεκάθαρα το θέαμα από ένα άλλο, που υποτίθεται ότι αφήνει μετέωρους πολλούς από τους στό-

χους του, στόχους μεγάλων προσωπικής γραφής στην κατεύθυνση ενός κινηματογράφου του δημιουργού; Όσο κι αν η αντίθεση είναι εν μέρει τεχνητή, στο δίλημμα που μας ετέθη τη φετινή κινηματογραφική χρονιά μεταξύ του δήθεν «εσωτερικών ρυθμών» ψυχολογικού δράματος *Τσάι στη Σαχάρα* του Μπερτολούτσι και της *Ολικής Επαναφοράς* του Φερχόφεν προτιμούμε σαφώς το δεύτερο. Αμαρτία εξομολογημένη...

Ηλίας Κανέλλης

Τ Η Λ Ε Ο Ρ Α Σ Η

ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ:
ΜΟΝΙΜΩΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗ...

**Περισσότερο από ένα
χρόνο, δεκαπέντε
περίπου ιδιωτικά
τηλεοπτικά κανάλια
εκπέμπουν χωρίς άδεια
λειτουργίας - γεγονός
που κίνησε το
ενδιαφέρον του
εισαγγελέα**

σχερή θέση να την υποστηρίζουν μόνο δυο σταθμοί (*Κανάλι 29* και *Ραδιοτηλεοπτική*) από τους οποίους μόνο ο πρώτος εκπέμπει κανονικά. Είναι έντονη, ως εκ τούτου, η αδυναμία της αντιπολίτευσης, ν' αναπτύξει μια ολοκληρωμένη πρόταση για να ξεπεραστεί η σημερινή τηλεοπτική κρίση.

Συμπερασματικά, η κίνηση αυτή της εισαγγελίας δεν είναι χωρίς σημασία αφού, ίσως, υπάρξει βούληση να ανακινηθεί το θέμα της χορήγησης των αδειών. Άραγε θα ξεκαθαριστεί πόσες είναι οι ελεύθερες συχνότητες στον ουρανό της Αττικής και σε ποιους θα χορηγηθούν οριστικά; Το πώς, το τι κριτήρια τελικά θα προτιμηθούν για την επιλογή των δικαιούχων, δεν φαίνεται να δημιουργεί περιέργεια αφού είναι προφανές πως θα προτιμηθούν σταθμοί πίσω από τους οποίους βρίσκονται μεγάλα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.

Τέλος, η όλη ιστορία ανέδειξε για πολλοστή, μάλλον, φορά την ανεπάρκεια και ουσιαστική αδυναμία του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου να παρέμβει ρυθμιστικά. Η σημερινή κατάσταση απαιτεί την ανασύνταξη του Ε.Ρ.Σ. και την αποδέσμευσή του από την κυβέρνηση. Όμως, το πρόβλημα της τηλεόρασης — ιδιωτικής και κρατικής — είναι τεράστιο και το Ε.Ρ.Σ. ένα μέρος του μόνο.

Κώστας Τριαντάφυλλος

Άρνολντ Σβαρτσενέγκερ: Η ήρεμη δύναμη.

νους ρυθμούς, ταινίες που καθρεφτίζουν το συντηρητικό μανιχαϊσμό του μικροαστικού κοινωνικού ιστού της Αμερικής και βασίζονται σε ικανούς *directors* για να τις διεκπεραιώσουν. Στο μεταξύ, οι Αμερικανοί δεν σταμάτησαν στιγμή να μετακαλούν στη χώρα τους σκηνοθέτες από την Ευρώπη κυρίως, που πλουτίζουν με τη δική τους «πνευματική» παράδοση τους ορίζοντες της αμερικανικής κινηματογραφίας.

Πωλ Φερχόφεν θεωρείται από τις καλύτερες μετεγγραφές. Αλλά, όπως και να είναι, η

τρη βία (οι γροθιές που έπεφταν σε ταινίες βίαιες προηγούμενων δεκαετιών είναι απλά χάρδια μπροστά στο άγριο ξύλο που ανταλλάσσουν μεταξύ τους τα πρόσωπα της ταινίας). Και, στο επίκεντρο, ο άτρωτος πρωταγωνιστής, ο Άρνολντ Σβαρτσενέγκερ.

Η *Ολική Επαναφορά* είναι φτιαγμένη με τις συνταγές της συμβατικότητας που χαρακτηρίζει το σύνολο των ταινιών του αμερικανικού κινηματογράφου όταν αποσκοπούν στα εισιτήρια. Καμιά καλλιτεχνική ανησυχία, καμιά επιθυμία για ρήξη με την

Το περίφημο θέμα της χορήγησης αδειών στις λεγόμενες ελεύθερες (ιδιωτικές) τηλεοράσεις της Αττικής, που αυτή τη στιγμή είναι ...παράνομες, επανήλθε αυτές τις μέρες με έγγραφο της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών που ζητούσε, από τους σταθμούς που δεν διέθεταν άδεια (όλοι δηλαδή), να διακόψουν τη λειτουργία τους μέχρι τις 7.1.1991.

Η νεότερη αυτή εξέλιξη, αφ' ενός αποδεικνύει πως οι υποσχέσεις της Ν. Δημοκρατίας, για «απελευθέρωση» των ηλεκτρονικών μέσων ήταν απλά υποσχέσεις χωρίς περιεχόμενο και στερούνταν κάθε πρόθεσης για ουσιαστική ρυθμιστική πρωτοβουλία στο χώρο της τηλεόρασης όπου τελικά το ...«μπάτε σχύλοι αλέστε» βρήκε κι εδώ εφαρμογή. Αφ' ετέρου, σύσσωμη η αντιπολίτευση βρίσκεται στη δύ-

ΑΠΟ ΤΟ ΛΥΡΙΣΜΟ ΕΩΣ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Γιάννης Μίχας

«Τετράγωνο-Παραλλαγές»,
Γκαλερί Μ. Παπαδοπούλου,
ώς 19.Ι.

Μετά τους πειραματισμούς του με τις καθρεφτίζουσες μεταλλικές επιφάνειες, με τα μεταλλικά πλέγματα και με τη μονοχρωμία, ο Μίχας (γ.1938) επιστρέφει στο χρώμα, μάλλον το δοκιμάζει, όσο γνωρίζω, πρώτη φορά, παραδινόμενος στη γοητεία του με τούτες τις χρωματικές παραλλαγές στο θέμα του τετραγώνου. Στη δουλειά του το τετράγωνο είναι ανέκαθεν ένα σχήμα στοιχειώδες που δεν επιδέχεται αναρίθμητες παραθέσεις χωρίς επικάλυψη, ούτε πολλούς φωτισμούς. Εδώ, το φως, πάντα από αριστερά, παράγει ένα πλέγμα σκιάσεων και μιαν απάτη αναγλύφου που αποχτούν τα τετράγωνα με τις οδοντωτές πλευρές καθώς δείχνουν να εξέρχονται από τον μουσαμά. Από αυτές ξεκινούν γραμμές χρωμάτων στρωμένες σε πινελιές ισοπλάτιες πηγαίνοντας από το σκούρο στο ανοιχτότερο ώσπου σβήνουν όλες στο πάντα ανοιχτόχρωμο και μονόχρωμο φόντο όπου διακρίνονται πλέον μόνο τα ίχνη της πινελιάς. Το πλέγμα των τετραγώνων —που τέμνονται καμιά φορά από διαγώνιο— δημιουργεί μια παράσταση αφηρημένη που κινδυνεύει να καταλήξει σε μονότονη επανάληψη ενός απλοϊκού ρυθμού.

Η σιγουριά του χεριού του καλλιτέχνη προσδίδει στα πλέγματα μια ψυχρή στεγνότητα και στατικότητα που θερμαίνεται μόνο από τα πλούσια και χυμώδη χρώματα. Το τετράγωνο, όπως το χρησιμοποιεί ο Μίχας, δεν είναι απαραίτητη απόδειξη μιας ειδικότερης ενασχόλησής του με τη γεωμετρία. Του παρέχει μόνο ένα συγκροτημένο και απλό κάναβο για να αναπτύξει τις χρωματικές γκάμες του. Είναι καιρός που έχει εγκαταλείψει ο Μίχας τις όποιες γεωμετρικές αναζητήσεις του, όπως σημείωσα παλιότερα (ΑΝΤΙ 360-20 ΧΙ.87). Η παρουσίαση του έργου του από τον συνάδελφο κριτικό Εμμ. Μαυρομάτη επιμένει πολύ στην εμμονή του Μίχα στην «...ιδέα της γεωμετρίας...» όχι στην γεωμετρία την ίδια...» εμπλέκοντας τον απροειδοποίη-

το αναγνώστη σε ένα σωρό έννοιες που εγώ τουλάχιστον δεν τις βλέπω στα τετράγωνα του Μίχα, που ο ίδιος πολύ απλά τα ονομάζει «Τετράγωνο-παραλλαγές».

Ρένα Παπασπύρου
«Εικόνες στην Ύλη»,
Κρεωνίδης ως 31.ΧΙΙ.

Τρεις κριτικές διαπιστώσεις που ίσως να μην είχαν θέση στην παρουσίαση της πολύ αξιολογής τούτης έκθεσης. Η τέχνη της Παπασπύρου (γ.1938) είναι αρκετά γερή και συγκροτημένη ώστε να μην κινδυνεύει από παρατηρήσεις που θα μπορούσαν να εκληφθούν από άλλους ως δυσμενείς:

1. Έγκαιρα νομίζω απομακρύνθηκε από τις μεγάλες παραστάσεις των αποτοιχισμένων σοβάδων, τα «Μπάαλμπεκς» κτλ., προτού πάρει το εύρημά της μια χροιά «εσπετίστικη» όπου η αναπόληση ενός νεοκλασικού, πομπηιανού παρελθόντος γίνεται υπερβολικά νοσταλγική, εκζητημένη και «ωραία», προς ζημιά της αμεσότητας της δουλειάς της.

2. Οι «πολυεικόνες» (εύστοχος όρος!) αποτελούν υγιές αναβάπτισμα στο πνεύμα του σήμερα, όπου η ευτέλεια και η ασκήματα των υλικών αναγορεύονται

σε προσόντα για την καταναλωτική κοινωνία μας.

3. Η μετάβαση της Π. από υλικά που φέρουν τα ίχνη της φθοράς του χρόνου σε υλικά ολοκαίνουρια, «του κουτιού», από τις μνημειώδεις διαστάσεις σε μικρότερα σχήματα αποτελεί φαινομενικά μόνο στροφή στην αντίληψή της για το πέρασμα του χρόνου και πως το αποτυπώνει στην τέχνη της. Με τα καινούρια, και πανάσχημα, πλακάκια και τις σκόρπιες στην επιφάνειά τους εικόνες ουσιαστικά προεξοφλεί το πέρασμα του χρόνου σε υλικό που έχει τη φθορά ενσωματωμένη (*inbuilt obsolescence*). Οι εικόνες της μπορεί να τα διασώσουν για τους αιώνες όπως τα παλαιολιθικά βραχογραφήματα τους τυχαίους βράχους. Είναι καλό να δοκιμάζει νέους τρόπους ένας καλλιτέχνης, εφόσον είναι βασικά συνεπής στη γραμμή του έστω κι αν δεν είναι βέβαιος πού θα τον βγάλουν.

Νάσος Δάφνης
Ζωγραφική, Κέντρο
Σύγχρονης Τέχνης Ιλ.
Τούντα, ως 13.Ι.

Αν εξαιρέσει κανείς μια μικρή ατομική ελάχιστων έργων στο «Ωραίωμα» του Ψυχικού τον Οκτώβρη 1983, πρώτη φορά εμ-

Ο Δεκέμβριος δεν
αποδείχθηκε ιδιαίτερα
γόνιμος για
καλλιτέχνες της νέας
γενιάς. Ξεχώρισαν,
αντίθετα, κάποιοι από
την προηγούμενη
γενιά.

φανίζεται στην Ελλάδα σε τέτοια κλίμακα ένας Αμερικανός ζωγράφος ελληνικής καταγωγής, άγνωστος ουσιαστικά στην Ελλάδα. Κι όμως έχει στο ενεργητικό του 32 ατομικές στις ΗΠΑ και μερικές στο Παρίσι, και συνεργάζεται από την αρχή με μια από τις πιο σημαντικές γκαλερί της Νέας Υόρκης τη Λίο Καστέλλι. Τέτοια είναι η σημασία του Νάσου Δάφνης που γεννήθηκε στις Κροκεές της Λακωνίας το 1914 κι είναι εγκατεστημένος στη Νέα Υόρκη από το 1930.

Ο Δάφνης είναι ξεχωριστή περίπτωση. Δεν φαίνεται να πέρασε από καμιά «παραστατική» περίοδο. Στη δεκαετία του '40 πέρασε από το «βιομορφισμό» μια καθαρά αμερικανική έκφραση του σουρρεαλισμού. Γρήγορα πέρασε στον πιο αυστηρό, ψυχρό αφαιρετισμό τον οποίο καλλιεργεί ακόμα —αλλά τα τελευταία χρόνια διαχεόμενο από ένα λυρισμό που θα οφείλεται στα δυο καλοκαίρια που πέρασε στην Ελλάδα, συγκεκριμένα στην Κρήτη. Εκεί εμβάπτισθηκε όχι μόνο στην κυανή ατμόσφαιρα του ελληνικού περιβάλλοντος, αλλά και στη μυθολογία του Λαβύρινθου και της Αριάδνης, για να φτιάξει τα έργα που μας παρουσιάζει τώρα, πριν ακόμα τα δείξει στη Νέα Υόρκη. Είναι ίσως τα πρώτα του που ακολουθούν έναν κώδικα αναφορών στη μινωική μυθολογία όπου η διακεκομμένη χίτρινη γραμμή αντιστοιχεί στο μίτο της Αριάδνης, τα μαύρα πλάνα στους σκοτεινούς χώρους του Λαβύρινθου, και τα κόκκινα και γαλάζια στην έξοδο στο φως. Ο Δάφνης έχει ξεπεράσει το μινιμαλισμό του και πορεύεται το δρόμο του αφηρημένου λυρισμού.

Αλέξανδρος Ξύδης

Γ. Μίχας,
Χωρίς
Τίτλο.

ΑΝΤΙ - βιβλίο - δείκτης·
εγκαινιάζουμε σήμερα
καινούρια στήλη, που θα
υποδεικνύει νέα και
παλαιά, επίκαιρα και
μόνιμα ζητήματα
βιβλιοφιλίας· κάποτε
κάποτε θα δάκνει και τότε,
προσκαίρως, θα
επωνομάζεται βιβλιο-
δήκτης.

Βιβλία για παιδιά
κυκλοφορούν πολλά και
ξεχωρίζουν πολύ λίγα. Η
Μαρίζα Ντεκάστρο με
χάρη και με γνώση
συνθέτει τους ενδιαφέροντες
οδηγούς της για παιδιά. Ο
φετινός οδηγός της είναι
για τη *Βυζαντινή Τέχνη*
(εκδ. Κέδρος). Παιχνίδι
και μάθηση σε αρμονική
σύνπραξη!

Γνώση και των γονέων
αλλά και εκδοτικός οίκος
που διαθέτει εκθεσιακό
χώρο (Ιπποκράτους 31).
Παρουσιάστηκαν ήδη δυο
βιβλία του Νίκου
Χατζηκυριάκου Γκίκα:
Καραγκιόζ Τουρκερί
Μπουφ και Σκύβαλα και
Ζιζάνια· μαζί και τα
πρωτότυπα σχέδια.

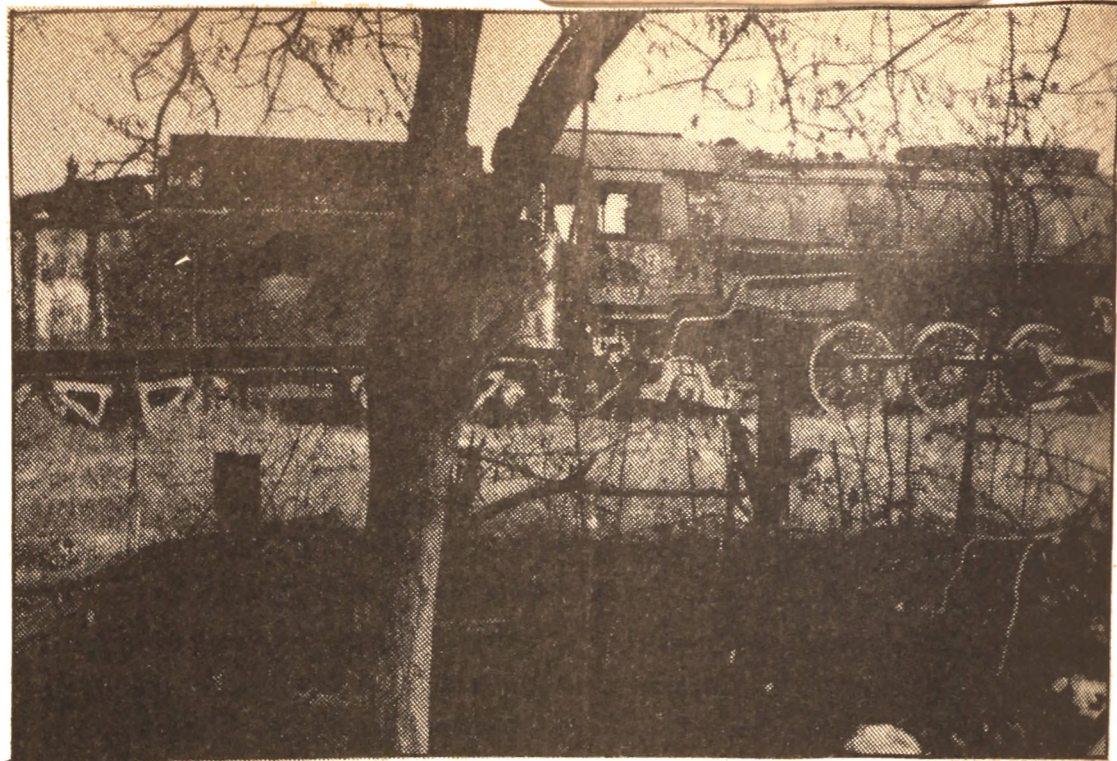
Διαβάζω στο *Σχεδιασμά*
χρονολογίας Στρατή
Μυριβήλη (1890-1969)
της Νίκης Λυκούργου
(εκδ. Εστίας και Εταιρεία
Σπουδών Νεοελληνικού
Πολιτισμού και Γενικής
Παιδείας): «Με
τοποθέτησαν στο
Στρατηγείο για να μου
μένει καιρός για το
θέατρο της Μεραρχίας
(...). Το χωριό είναι,
σχετικώς με τα τριγυρνά
του, καλούτσικο. Έχει
δηλαδή και σπίτια με
κεραμίδια. (9.7.1922).

«Επιστολή προς τον
βασιλιά Κωνσταντίνο
(17.2.1915). Ο
Βενιζέλος, προτείνει την
σύγκληση Συμβουλίου του
Στέμματος, ώστε να
εξετασθεί η πολιτική που
θα έπρεπε να ακολουθηθεί
σχετικά με τη συμμετοχή
ή μη της Ελλάδος στον
πόλεμο»: ένα από τα 335
υποκειμένα που
περιλαμβάνει η έκθεση
Ελευθέριος Βενιζέλος
(1910-1920). Οργάνωση
της Εταιρείας Ελληνικού
Λογοτεχνικού και
Ιστορικού Αρχείου και μαζί
εγκαινία του καινούριου
χώρου του Ε.Λ.Ι.Α. που
είναι ένα έξοχα
ανακαινισμένο νεοκλασικό
σπίτι στην Πλάκα.

«ΣΑΛΟΝΙΚΗ»

Απόσπασμα από το κείμενο του *Michel Butor*, «Σαλονίκη» (1958) σε μετά-
φραση Δημήτρη Δημητριάδη από τον τό-
μο: *Θεσσαλονίκη 1990. Κείμενα: M.*
Butor. Φωτογραφίες B. Plossu / F.
Nunez / P. Devin, Εκδ. Άγρα, Αθήνα
1990.

Μια μέρα, το χιόνι έπεσε ώρα
πολλή πάνω στη Σαλονίκη, και
την επομένη, στο μέσα μέρος του
περιτειχίσματος, ο ήλιος έκανε ό-
λες τις στέγες ν' ακτινοβολούν,
με την εκθαμβωτική λευκότητα
να εκλεπτύνει όλα τα χρώματα
στους δρόμους που είχαν γίνει
αίφνης θαυμάσιοι και καθαροί· έ-
να άσμα ζωηρού ρυακίσματος
απ' όλες τις μεριές με συνόδευε.
Έξω όμως, σαν πιο ξένη ακόμα
και πιο εχθρική, μου εμφανίστη-
κε αυτή η παγωμένη έκταση με
τις λιμνούλες από απαστράπτον-
τα νερά και τις μεγάλες υγρές κη-
λίδες. Τότε το αίσθημα εξορίας έ-
φτασε στην ακρότατη αιχμή του.
Τότε τούτο εδώ δεν ήταν πλέον η
Ευρώπη· για μένα η πρωτεύουσα

Φωτογραφία του Pierre Devin.

της Μακεδονίας εξομοιώθηκε με
την πόλη Μερβ στο Τουρκμενι-
στάν, και μέσα σ' αυτή την ομά-
δα εργατών, που πλησίαζε, ανά-
γλυφη πάνω στα απροσδιόριστα
μάκρη, ήμουν απολύτως έτοιμος
ν' αναγνωρίσω τον αποτρόπαιο
προφήτη με την καλύπτρα, του ο-
ποίου την περιπέτεια μας την εί-
πε ξανά ο Μπόρχες στη δική του

παγκόσμια ιστορία της ατιμίας.
Τότε με κυρίευσαν, σαν μία α-
πώτατη ανάμνηση, εκείνη η ανα-
σφάλεια, εκείνος ο διάχυτος φό-
βος που ξυπνούσε η λέξη βαρβα-
ρότητα με το απειλητικό νόημα
που είχε προσλάβει κατά την πα-
ρακμή της αυτοκρατορίας.

Οι αποπνικτικές ζέστες του
καλοκαιριού, θα πουν άλλοι.

ΟΙ ΕΠΙΒΟΥΛΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΟΥ ΜΙΣΕΛ ΜΠΥΤΟΡ

Η γνωριμία μας με την ξένη λογοτεχνία, όταν δεν
αποβαίνει τραυματική εξαιτίας του μεταφραστικού λό-
γου, παραμένει —όχι σπάνια— ανίατα αποσπασματι-
κή· το παράδοξο, βέβαια, θα ήταν αν ο νεόκοπος πλη-
θωρισμός, που χαρακτηρίζει και στον τομέα αυτό τα
εκδοτικά μας πράγματα, επέτρεπε τη συστηματική
μετακένωση. Ίσως, γι' αυτόν τον λόγο, θα έπρεπε να
τιμούμε τις εξαιρέσεις. Τέτοια είναι, δίχως άλλο, η
σχεδόν ταυτόχρονη έκδοση από το Βιβλιοπωλείον της
«Εστίας» των δυο σημαντικότερων μυθιστορημάτων
του *Michel Butor* —*Η χρήση του χρόνου (L'emploi*
du temps, 1956) και *Τροποποίηση (La modification,*
1957)— και μάλιστα μεταφρασμένων με δεξιοτεχνία
από τον Γιώργο Σπανό και την Έφη Χατζηφόρου αν-
τίστοιχα.

Το γαλλικό Νέο μυθιστόρημα, στην ευρυχωρία του
οποίου εντάσσονται τα μυθιστορήματα του *Butor* ε-
λέγχει εκ νέου τα όρια και τις προϋποθέσεις της αφη-
γηματικής πράξης· αν η εποχή της αθωότητας στις
σχέσεις συγγραφέα, ήρωα και αναγνώστη —για να
θυμηθούμε, το δίκην μανιφέστου, δοκίμιο της *Natha-
lie Sarraute Ο αιώνας της υποψίας (1950)*
—αποτελεί παρελθόν, τότε η δημιουργική γραφή, για
να υπάρξει θα πρέπει να εξαγοράσει τη συνειδητή του υ-
ποφιασμένου αναγνώστη.

Σε τούτο το στοιχείο μορφής ανταποκρίνεται ο
Butor στα δυο έργα του με διαφορετικά όπλα: με ένα
διαλογικό παιχνίδι μεταξύ χρόνου της αφήγησης και
χρόνου της δράσης στη *Χρήση του χρόνου* και με μια
αφήγηση στο δεύτερο πρόσωπο στην *Τροποποίηση*.
Στη *Χρήση του χρόνου* ο Ζακ Ρεβέλ —που αρχίζει ε-
πτά μήνες μετά την άφιξή του στο Μπλέστον, υποτι-

θέμενη βιομηχανική πόλη της Αγγλίας, να αφηγείται
σε πρώτο πρόσωπο και με τη μορφή ημερολογιακών
καταγραφών τα γεγονότα της διαμονής του— συνε-
δητοποιεί έγκαιρα ότι βρίσκεται μπροστά σε δύο χρο-
νικές σειρές, εκείνη των επτά μηνών που επιχειρεί να
αναπλάσει και αυτή των συμβάντων που διαδραματι-
ζονται παράλληλα με τη συγγραφή: «Έτσι, η κάθε
μέρα, εγείροντας νέες αρμονικές, μέρες μεταμορφώ-
νει την όψη του παρελθόντος, και αυτή η πρόσβαση
ορισμένων περιοχών στο φως συνοδεύεται, κατά γενι-
κό κανόνα, από το σκοτεινιάσμα άλλων περιοχών,
που άλλοτε φωτιζόνταν και που τώρα γίνονται ξένες
και βουβές, ώσπου, με την πάροδο του χρόνου, άλλοι
αντίλαλοι να έρθουν να τις εγείρουν» (σ. 403 —η υ-
πογράμμιση δική μου). Την αφηγηματική εστίαση
της *Τροποποίησης* ο ίδιος ο *Butor* την έχει σχολιάσει
ως εξής (παρατίθεται από τον *Michel Leiris* στο πολυ-
τιμο δοκίμιό του που αποτελεί επίμετρο της ελληνικής
έκδοσης —σ. 273): «Η αφήγηση έπρεπε οπωσδήποτε
να γίνει από τη σκοπιά ενός προσώπου. Επειδή επρό-
κειτο για μια συνειδητοποίηση, δεν έπρεπε ο ήρωας να
εκφράζεται στο πρώτο πρόσωπο. Χρειαζόμουν έναν ε-
σωτερικό μονόλογο που να τοποθετείται κάτω από το
επίπεδο της προσωπικής έκφρασης του ίδιου του ή-
ρωα, σε μορφή ενδιάμεση, μεταξύ τρίτου και πρώτου
προσώπου. Το εσείς μου επιτρέπει να περιγράψω την
κατάσταση του ήρωα και τον τρόπο με τον οποίο γεν-
νιέται ο λόγος μέσα του».

Οι ιστορίες που πλέκει ο *Butor* είναι εξαιρετικά λι-
τές —σχεδόν καφκικά λιτές: η σταδιακή μύηση του
Ζακ Ρεβέλ, νεαρού γάλλου υπαλλήλου σε επιμορφω-
τικό τμήμα, στην ατμόσφαιρα του Μπλέστον, η επίμο-

νη χαρτογράφηση της πόλης και η επίπονη σύγκρουση μαζί της έως τη λυτρωτική αναχώρηση έναν ακριβώς χρόνο μετά την άφιξη· ένα ταξίδι τρίτης θέσης του Λέοντος Ντελμόν, αντιπροσώπου στο Παρίσι ενός ιταλικού οίκου γραφομηχανών, με την ταχεία Παρίσι-Ρώμη, κατά τη διάρκεια του οποίου θα τροποποιήσει την ειλημμένη απόφαση να εγκαταλείψει την οικογένειά του ζητώντας από την ερωμένη του στη Ρώμη να τον ακολουθήσει στο Παρίσι.

Όλα είναι απτά και καθημερινά στην αφήγηση του *Butor*· ωστόσο, γρήγορα —αυτό οδηγεί τον *Leiris* στον όρο: μυθολογικός ρεαλισμός— ο αναγνώστης βρίσκεται μπροστά σε εκείνο το ενιαίο υπέδαφος που στηρίζει την αφήγηση και τη μεταμορφώνει σε παραμορφωτικό κάτοπτρό του: στον μύθο, βιβλικό και ελληνορωμαϊκό. Ο Θησέας αποκρυπτογραφεί το λαβύρινθο του Μπλέστον, το τελευταίο έργο του αδελφοκτόνου Κάιν, του ιδρυτή της πρώτης πόλης. Ο Αινείας υποδεικνύει το δρόμο προς τη Ρώμη: την οραματική κάθοδο στην κόλαση. Η μήτρα του μύθου αποτυπώνει εκείνες τις πόλεις, όπου ο ήρωας του *Butor* πράττει και όπου συγχρόνως πάσχει εξαιτίας του εσωτερικού διαφορισμού τους. Το Μπλέστον (την προέλευση του ονόματός του την αναζητούν είτε στο *Bells Town* από τις ξακουστές καμπάνες της Παλαιάς Μητρόπολης είτε στο *Belli Civitas* από έναν ρωμαϊκό ναό του πολέμου) συναιρεί τις δυο σειρές των ιερών και των καταραμένων πόλεων: «σειρές πόλεων και περιόδων, που επιζούν εντός σου με οδύνη, πνιγμένες, διαμελισμένες, παραχαραγμένες, που συνεχίζουν εντός σου, σε καθέναν από τους κατοίκους σου, σε καθεμιά από τις γωνιές των δρόμων σου, μέσα στο πυκνό σκοτάδι, τους πολέμους και τις παρανοήσεις τους» (σ. 405). Αλλά και ο ήρωας της *Τροποποίησης* βιώνει τον δυϊσμό των πόλεων —η Ρώμη είναι μια ακόμη 'διαφορισμένη'

πόλη, η καταραμένη αυτοκρατορική και η ιερή παπική, η Ρώμη και το Βατικανό. Όταν η πρώτη υπόσχεται στον αποστάτη τη χίμαιρα του χαμένου κέντρου, η δεύτερη —ως κέντρο της πρώτης— στομώνει την ορμή της αναζήτησης.

Εγκλωβισμένος σ' αυτόν τον παλιμψηστο χώρο ο ήρωας του *Butor* δεν έχει παρά μία διέξοδο: τη γραφή. Το ημερολόγιο του Ζακ Ρεβέλ είναι το προϊόν του μίσους του για το Μπλέστον και της αντίστασής του σ' αυτό· το βιβλίο, που αποφασίζει να γράψει ο Λέων Ντελμόν τροποποιώντας το μέλλον του, θα είναι η προσπάθεια να διατηρήσει τις πραγματικές γεωγραφικές σχέσεις ανάμεσα στις πόλεις που τον διχάζουν: το Παρίσι και τη Ρώμη, τη Ρώμη και το Βατικανό. Το μυθιστόρημα, έτσι, αναδεικνύεται σε έναν προνομιακό τόπο, όπου τα πράγματα βρίσκουν τη θέση τους και επιχειρούν να επικοινωνήσουν. Ποιο μυθιστόρημα όμως; «Έπεσα κάποια στιγμή με τα μούτρα στο μυθιστόρημα», τονίζει ο *Butor* στον *Michel Sicard* στο *Magazine Littéraire* 110 (1974), «γιατί το μυθιστόρημα ήταν, κατ' εμέ, το κατ' εξοχήν περιεκτικό είδος· πίστευα πως μπορούσες να του εναποθέσεις τα πάντα. Υπήρχε στα γραπτά μου αυτή η αντιπαράθεση της ποίησης και των (φιλοσοφικών) δοκιμιών και 'βυθίστηκα', στο μυθιστόρημα για να ξεπεράσω την αντίθετη αυτή, για να γράψω κείμενα, όπου θα μπορούσα να βάλω και τις δύο πλευρές του εαυτού μου». Με μια κίνηση, θαρρείς, ομοιοπαθητικής ο *Michel Butor* εξορκίζει τον εσωτερικό διαφορισμό των πραγμάτων χτίζοντας οριακές, 'διαφορισμένες' πόλεις της γραφής. *Michel Butor, Η χρήση του Χρόνου* (εκδ. Βιβλιοπωλείο της «Εστίας»), Αθήνα 1990. *Michel Butor, Τροποποίηση* (εκδ. Βιβλιοπωλείο της «Εστίας»), Αθήνα 1990.

Μίλτος Πεχλιβάνος

ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΟΥ ΓΡΑΦΙΚΟΥ

Μετά τον πόλεμο και μέχρι το '70, οι κάτοικοι των Αθηνών, μέσα σε ένα σχεδόν πρωτόγονο οικοδομικό οργανισμό, κατεδάφιζαν αρχοντικά, γκρέμιζαν μέγαρα και μαζί τους έκλειναν ιστορικά καφενεία, σφάλιζαν τις πόρτες ζαχαροπλαστέων που ήταν για δεκαετίες τόποι ρομαντικών συναντήσεων, ξήλωναν θέατρα και κέντρα διασκέδασης. Με το πρόσχημα της αξιοποίησης και του εξωραϊσμού, αλλοίωναν τη μορφή των λόφων, αναμόρφωναν πλατείες και δρόμους· μοναδικό κριτήριο η χρησιμότητα καθώς ανέβαιναν αλματωδώς οι τιμές των οικοπέδων.

Τότε όμως, υπήρχαν ακόμη Αθηνολάτρες —χρονογράφοι, λογοτέχνες, ζωγράφοι, ιστορικοί— που δυσφορούσαν βλέποντας τις αγαπημένες γωνιές να εξαφανίζονται και έδιναν διέξοδο στην πικρία τους γράφοντας κείμενα νοσταλ-

γίας. Ωστόσο, συγχρόνως, καταχωρούσαν ενθυμήσεις και μαρτυρίες από περασμένες εποχές για ανθρώπους που έφυγαν οριστικά και κτίσματα που ισοπεδώθηκαν. Προσπαθούσαν να συντηρήσουν τη μνήμη περιγράφοντας πως ζούσαν άλλοτε οι άνθρωποι, πως κέρδιζαν τον επιούσιο, πως διασκέδαζαν, όταν η Αθήνα ήταν μια «επαρχιακή πολιτεία» με «ρέματα» να κατεβαίνουν τους δρόμους, ακαχίες και μαρμαρίνα πηγάδια όπου «ξεδιφούσαν τ' αλογά τους οι αμαξάδες».

«...Τώρα που οι κάτοικοι έφτασαν τα δυο εκατομμύρια, τα πεζοδρόμια περιορίζονται στο ένα πέμπτο των παλαιών... Η πρωτεύουσα με το υγιεινότερο κλίμα του κόσμου έγινε αυτή όπου τα κανσαέρια λιμνάζουν...», έγραφε το 1965 ο Α. Τερζάκης. Προαισθανόταν, άρα-

γε, τα επερχόμενα;

Μήπως ο Αθηναίος δεν νοσταλγεί, γιατί δεν γνώρισε τίποτα καλύτερο; Πιθανόν, μια παρόμοια σκέψη —σίγουρα, ιδιαίτερα αισιόδοξη— παρακίνησε τον Τ.Ψ. να ανασύρει από το δημοσιογραφικό του αρχείο μια αντιπροσωπευτική συλλογή κειμένων που αναφέρονται με αγάπη αλλά και χιούμορ σε μια άλλη «αξιαγάπητη» πόλη που λεγόταν κι αυτή Αθήνα.

Έτσι προέκυψε, σε μια κομψή έκδοση, το *Ανθολόγιο της Αθήνας*, μια σειρά έξι αυτοτελών αφιερωμάτων· κάθε βιβλίο αποτελείται από έντεκα κείμενα ανθρώπων που διακρίθηκαν στο χώρο τους, δημοσιογράφοι, καλλιτέχνες, άνθρωποι των γραμμάτων. Τάκης Ψαράκης, *Ανθολόγιο της Αθήνας* (εκδ. Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη), Αθήνα 1990

Μάρη Θεοδοσοπούλου

Ζηνοβία: «Μόνον ένα νόμισμα σώθηκε· φθαρμένο κι αυτό. Σε μια προθήκη του πρώτου ορόφου του Αρχαιολογικού Μουσείου της Δαμασκού (...). Κι έχουν να λένε πως ήταν τόσο όμορφη όσο και αδιάστατη. Και πολλοί πιστεύουν πως με τους σκορπιούς της —κι άλλοι λένε πως με δηλητήριο από βότανα— δολοφόνησε τον άντρα της και το γιο του, για να κυβερνήσει αυτή το κράτος της Παλμύρας, κηδεμονεύοντας τον ανήλικο γιο της, το μοναδικό διάδοχο του βασιλείου της συριακής ερήμου. Έμεινε γνωστή στην ιστορία σαν βασίλισσα Ζηνοβία». (Από το βιβλίο της Μαριάννας Κορομηλά, *Τέσσερις Ιστορίες για μια χαμένη πανσέληνο*, «εκδ. Πανόραμα», Αθήνα 1989.

Ηλθεν ήλθεν... πλανόδιον (τχ. 13, Δεκέμβριος '90) ως χελιδών!

Δημοσιεύονται δυο πολύ ενδιαφέροντα δοκίμια: του *John Crowe Ranson* «Ποίηση - μια σημείωση για την οντολογία της» και του *Paul de Man* «Μορφή και πρόθεση στην Αμερικανική Νέα Κριτική». Ο Στέφανος Μπεκατώρος παρουσιάζει τα τελευταία σχεδιάσματα του Αλέξη Τραϊνίου και ο Γ.Ξ. Στογιαννίδης συνεισφέρει με δυο παλαιότερα κείμενά του για τον ποιητή. «Όμως θα ξεκολλήσω από πάνω μου.

(Εγώ
Το ψάρι το λύκο τον
έρωτα)».

Θεός υπάρχει μόνον εις —ο Κώστας ο Καραμανλής. Ωστόσο, γράφτηκε επιτέλους ένα βιβλίο που αποτιμά χωρίς να θεοποιεί την προσωπικότητά του: Ο Καραμανλής στα χρόνια 1974-85 (εκδ. Φυτράκης). Συγγραφέας ο δημοσιογράφος Πότης Παρασκευόπουλος.

«Ιφιγένεια η εν Ταύροις» στην παλιά καλή μετάφραση του Γιώργου Ιωάννου κυκλοφορεί σε τρίτη έκδοση από τον «Κέδρο». Επανεκδόθηκαν, επίσης, τρία ποιητικά βιβλία του Τάκη Σινόπουλου από τον «Κέδρο».

Κατσικοπόδαροι επιγράφεται το καινούριο λεύκωμα του γνωστού και από το ANTI, σκιτσογράφου Στάθη (εκδ. Καστανιώτη). Με τις ευχές του οι «κατσικοπόδαροι» να την πάθουν όπως οι καλικάντζαροι!

Λιμπερτά! Στο Ιόνιο Λιμπερτά τιτλοφορείται το πολύ σημαντικό βιβλίο του Νίκια Λούντζη (εκδ. «Περίπλους»).

Μάριον Σαράφη (όλα να μου θυμίζουν την Αντίσταση). Η γυναίκα του στρατηγού Σαράφη γράφει: *Ο στρατηγός Σαράφης όπως τον γνώρισα*. Μια μαρτυρία ζωής και ένα σχολείο ήθους (εκδ. Καστανιώτης).

Νυγμός, κοινώς παραπετριά: Όσοι δεν έχετε διαβάσει ως τώρα το *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη* του Θανάση Βαλτινού (εκδ. Άγρα, 1990⁵) και τα διηγήματα του Χριστόφορου Μηλιώνη, *Καλαμάς κι Αχέροντας* (εκδ. Κέδρος, 1990³) κάντε το πριν αρχίσετε τις κινδυνολογίες για τη νεότερη πεζογραφία μας.

Ξεφυλλίζοντας βιβλία με σκίτσα βρήκα δυο ξεχωριστές εκδόσεις για νέους και μάλιστα μουσικοφίλους *Η ιστορία της μουσικής* (από την προϊστορία μέχρι σήμερα) των B. Deyries, D. Lemery, M. Salder και *Η ιστορία του Rock and Roll* των S. Dutfoy, D. Farran, M. Sadler. Και οι δυο από τις εκδόσεις «Γράμματα».

Όσα παίρνει ο άνεμος: Απόστολου Σαχίνη, *Τετράδια κριτικής*. Έκτη σειρά (εκδ. «Εστία»). Βασίλης Βασιλικός, *Το νερό της Κω* (εκδ. «Εστία»).

ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης υπήρξε ένας από τους πιο δραστήριους και χαρακτηριστικούς εκπροσώπους της γενιάς του 1880. Έγραψε πολλά βιβλία με ιστορικά θέματα, εξέδωσε τα «Απομνημονεύματα» του Μακρυγιάννη και επιδόθηκε συστηματικά στο διήγημα. Η εποχή του ήταν η εποχή της ηθογραφίας και ο ίδιος υπηρέτησε το είδος πιστά, χρησιμοποιώντας το ρομελιώτικο ιδίωμα και διαμορφώνοντας ένα πυκνό προσωπικό ύφος. Η νουβέλα που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τα «Χειρόγραφα» γράφτηκε το 1917 και πρωτοδημοσιεύτηκε σε τρεις συνέχειες στο περιοδικό «Νέα Εστία» το 1945, τη χρονιά του Θανάτου του. Κεντρικός της ήρωας, ένας караγκιοζοπαίκτης, που παρά την τραχειά συμπεριφορά και τους βάνους εν γένει τρόπους του δένεται στενά με τον μαθητή του και τον βοηθάει να μπει στον μαγικό κόσμο του Θεάτρου σκιών. Όπως παρατηρεί η Μάρθα Θωμαΐδου-Μόρου, που επιμελήθηκε την έκδοση, ο Φούλιας —αυτό είναι το όνομα του μυθιστορηματικού караγκιοζοπαίκτη— αποτελεί πρόσωπο του Γιάννη Ρούλια, ο οποίος αφού εθήτευσε για ένα διάστημα κοντά

στον μεγάλο δάσκαλο Μίμαρο, έστησε με επιτυχία δικές του παραστάσεις και, επιπλέον, δημιούργησε τον τύπο του Μπαρμπα-Γιώργου. Ο Βλαχογιάννης αναφέρεται διακριτικά σε αυτά τα γεγονότα και δεν εξιδανικεύει στο παραμικρό τον ήρωά του: ο Φούλιας είναι νευρικός, απότομος, ανασφαλής, βίαιος και κάνει πάντα ό,τι του κατεβαίνει. Έχει, όμως, αγάπη για τους πιτσιρικάδες που τον συνδράμουν στην παράσταση, ξέρει να ξεχωρίζει το ταλέντο και, παράλληλα, βασανίζεται από τις μνήμες των παιδικών του χρόνων: άνθρωπος πραγματικός, ολοζώντανος.

Αλλά και η «μαρίδα» που τον περιστοιχίζει —φτωχά, φοβισμένα, πανέξυπνα μειράκια— βρίθει ισόποσης ζωής και εντάσεως. Ο συγγραφέας φιλοτεχνεί με εξαιρετικά χρώματα τον λαϊκό κόσμο του άστεως στα τέλη του ελληνικού 19ου αιώνα και καταφέρνει κάτι που είναι πάντοτε το ζητούμενο στη λογοτεχνία: να μη ξεθωριάσουν οι εικόνες του από τον χρόνο. Γιάννης Βλαχογιάννης, *Της τέχνης τα φαρμάκια*, (εκδ. «Χειρόγραφα»), Θεσσαλονίκη 1990.

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ

Ερημικό τοπίο της πόλης, μοναξιά, άγχος και σύγχυση του ποιητικού υποκειμένου, περιπλάνηση, συντριβή. Αυτά είναι τα κύρια θέματα και χαρακτηριστικά της πλακέτας του Δημήτρη Αρμάου, που, όπως οι περισσότεροι νέοι ποιητές, δεν έχει ακόμη αποδεσμευτεί από κάποια στερεότυπα της μεταπολεμικής παράδοσης. Εντούτοις, ο Αρμάος διαθέτει προσωπική φωνή και κατορθώνει, εντέλει, να διαμορφώσει ατομικό στυλ. Η «Μητρόπολη» υποφέρει από διάφορες αδυναμίες (πολλά μοτίβα «κοινωνικής καταγγελίας», αισθηματολογικές αποστροφές, διακήρυξη προγραμματικών στόχων), αλλά διασώζεται χάρη στην ικανότητα του ποιητή να προσαρμόζει το λόγιο ύφος στις συνθήκες της κατάλληλης συγκινησιακής θερμοκρασίας: «Μέσα του ανθρώπου διαδίδεται / κάθε πρωί η Επιδημία / Γιατί και δίχως θάλασσα ολόφανερο / Μια ιλαρότητα Θανάτου μας κρατάει / Λικνιστική στην ξύθυρα του ύπνου». Το πιο ουσιαστικό, όμως, είναι η ποικιλία των μεθόδων που

χρησιμοποιεί ο Αρμάος προκειμένου να εκφράσει, να αποδώσει ή και απλώς να περιγράψει την απόγνωση και τον πανικό του ταξιδιώτη ο οποίος δεν θα βγει ποτέ έξω από την πόλη του: ειρωνεία, συγκρατημένος κλαυθμηρισμός, στάση αυτοκαταστροφικής απάθειας, διαχειμενικές αναφορές δικήν «φιλολογικής» ποιήσεως. Από αυτήν, βέβαια, ακριβώς, την άποψη, το όλο εγχείρημα έχει ένα ορισμένο κόστος: διακόπτεται η απρόσκοπτη ροή του λόγου που εξασφαλίζει τη συναισθηματική συμμετοχή του αναγνώστη. Ωστόσο, ο δημιουργός φιλοτεχνεί κλίμα και αυτό θα πρέπει να μας κάνει να παρακάμψουμε τις «τεχνικές» επιφυλάξεις. Όταν το ποίημα εμπεριέχει «αλήθεια», όπως συμβαίνει στην περίπτωσή μας, οφείλουμε να εντείνουμε την προσοχή μας. Και «αλήθεια» εδώ σημαίνει ήθος προθέσεων και μέριμνα για την αξιοπιστία του αποτελέσματος.

Δημήτρης Αρμάος, *Μητρόπολη* (Ανάτυπο από το περιοδικό «Τετράμηνον»), Αμφισσα 1988.

ΕΝΑΣ ΛΟΓΙΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Λόγιος της ελληνικής διασποράς, ο Μιχαήλ Λυκιαρδόπουλος βρέθηκε στη Μόσχα στις αρχές της δεκαετίας του '20 και γρήγορα συνδέθηκε στενά με τον κύκλο των Ρώσων συμβολιστών. Έλαβε ενεργά μέρος στην έκδοση του περιοδικού «Βεσί» («Ζυγός») ως το τελευταίο τεύχος του, που κυκλοφόρησε το 1910. Παράλληλα, συνεργάστηκε συστηματικά στα ελληνικά περιοδικά «Παναθήναια» και «Νουμάς» με άρθρα, σημειώματα και βιβλιοκριτικές. Παρά την έντονη φιλολογική του δράση, ο Λυκιαρδόπουλος έμεινε στο περιθώριο των γραμμάτων μας —το ίδιο και η συμβολή του στη διαμόρφωση των θέσεων ενός από τα σημαντικότερα καλλιτεχνικά κινήματα του 20ού αιώνα.

Με το τελευταίο βιβλίο της η Σόνια Ιλίνσκαγια φέρνει ξανά στο προσκήνιο το όνομα του Έλληνα συμβολιστή και εξετάζει διεξοδικά όχι μόνο τις ιδέες του, αλλά και τον ρόλο που έπαιξε ως διάμεσος μεταξύ δυο εθνικών λογοτεχνιών: της ρωσικής και της ελληνικής. Η συγγραφέας αξιοποιεί πολύ καλά τις πηγές της και σχολιάζει προσεκτικά —χωρίς να προσπαθεί να προκαταλάβει στο ελάχιστο τον αναγνώστη— τα δημοσιευμένα κείμενα. Η εικόνα που σχηματίζουμε διαβάζοντας το πόνημά της πηγαινει πολύ πιο πέρα από την σκιαγράφηση ενός φιλολογικού πορτραίτου. Οι αναζητήσεις του ρωσικού συμβολισμού, η ανανέωση που έφερε στην ελληνική λογοτεχνική παράδοση η γενιά του 1880 με πρωτοκαθήμενο τον Παλαμά και το ευρύτερο πολιτιστικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Ρωσία της εποχής, είναι τα βασικά σημεία στα οποία αναφέρεται η Ιλίνσκαγια, χωρίς ποτέ να απομακρύνεται από το κύριο προσωποκεντρικό της θέμα: καμιά μηχανική εξήγηση, η παραμικρή αυθαίρετη αναγωγή σε γενικά σχήματα ή αφηρημένες υποθέσεις. Ένα πολύ καλό δείγμα ερευνητικής δουλειάς με υψηλό δείκτη αξιοπιστίας.

Σόνια Ιλίνσκαγια, *Μιχαήλ Λυκιαρδόπουλος. Ένας Έλληνας στο χώρο του ρωσικού συμβολισμού*, (Εκδ. Κέδρος), Αθήνα 1989.

ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Μέσα σε λίγες —ελάχιστες— σελίδες ο Βύρων Λεοντάρης κατορθώνει να αναπτύξει μια ολόκληρη θεωρία για τη σχέση γραφής και ανάγνωσης, η οποία κατά την αντίληψή του τον τελευταίο καιρό περνάει σοβαρή κρίση. Το κυριότερο στοιχείο της κρίσης είναι η παρείσφρηση του προφορικού στον γραπτό λόγο: το ραδιόφωνο και η μελοποίηση διευρύνουν το αναγνωστικό κοινό, αλλά περιορίζουν τις δυνατότητές του να επικοινωνήσει επί της ουσίας με το λογοτεχνικό κείμενο και να προσλάβει το πραγματικό του νόημα. Ανάλογες βλάβες προκαλούν οι επαγγελματικές —δίκην εργολαβίας— μεταφράσεις, η γραφιστική πολυτέλεια (και περιττολογία) των σύγχρονων εκδόσεων και οι νεότερες μέθοδοι της φιλολογικής έρευνας, που κατατεμαχίζουν τα ποιήματα ή τα μυθιστορήματα εις τα εξων συνετέθησαν χωρίς να αναφέρονται στην καθολική, εσωτερική τους δομή. Τι κάνει από την πλευρά του ο συγγραφέας για όλα αυτά; Συνεχίζει να γράφει με τον τρόπο που ξέρει και από αυτήν ακριβώς την άποψη αντιστέκεται όσο μπορεί στην προϊούσα φθορά. Εντούτοις, όχι πάντοτε.

Σε ορισμένες περιπτώσεις υποκύπτει και τότε γίνεται και ο ίδιος μέρος της κρίσης.

Είναι φανερό ότι ο Λεοντάρης έχει έντονες επιφυλάξεις για το βιβλίο ως πολιτιστικό προϊόν. Και εύλογα. Πολλά πράγματα μας ενοχλούν —κάποτε μαζεξαγριώνουν— όλους. Σκέφτομαι, όμως, ότι ο ποιητής ή ο μυθιστοριογράφος δεν δημιουργούν εν κενώ, απουσία ακροατηρίου, όπως μας αφήνει να καταλάβουμε ο σχολιαστής. Ειδικά σε ό,τι αφορά στο μυθιστόρημα —το ξέρουμε καλά— είναι συνυφασμένο από καταγωγής με την ευρεία δημοσιότητα και —ας μην μας τρομάζει ο όρος— με την κατανάλωση. Αλλά και ως προς τις ποσοτικές ας πούμε φιλολογικές μεθόδους ο Λεοντάρης μοιάζει κάπως άδικος: δεν είναι της αυτής τάξεως μεγέθη με τις ραδιοφωνικές εκπομπές και τις ιλλουστράσιόν εκδόσεις. Ανεξάρτητα από επιμέρους αντιρρήσεις, ο δοκιμιογράφος επισημαίνει καίρια προβλήματα και αναφέρεται σε φαινόμενα που με τα χρόνια αποκτούν κυριολεκτικά επικίνδυνες διαστάσεις. Αξιίζει, λοιπόν, κάθε κόπο να προσέξουμε τις παρατηρήσεις του.

Βύρων Λεοντάρης, *Γραφή και βιβλίο*, (εκδ. Χειρόγραφα), Θεσσαλονίκη 1990.

B.X.

10/10 Είμαι τα πράγματα που βλέπω·
κι αυτά που έβλεπα απόψε πριν
κοιμηθώ ήταν η οθόνη της τηλεόρασης
εμπρός μου αναμμένη, πλάι η πόρτα
μισογερμένη πάνω στην κρεμάστρα με
τα χειμωνιάτικα σακάκια και, στο
κέντρο της κρεβατοκάμαρας, το
τραπεζάκι με το κηροπήγιο μπρος στο
κάντρο ενός Απόστολου της Σαρτρ που
μου είχε δώσει μια γυναίκα, που την
θυμάμαι δίχως να τη βλέπω πια, και
πιο πέρα ήταν η πολυθρόνα που
μετακινώ τα βράδια και πάνω της
τοποθετώ τους χοντρούς τόμους, για να
στηρίξω την τηλεόραση και να βλέπω
τα φιλμ απ' το κρεβάτι ξαπλωμένος,
και πλάι της το μπαλκονοπαράθυρο που
είναι ο τρόμος μου τη νύχτα όταν
κατεβάζω τα ρολά μήπως και δεν
σφαλίζουνε σφιχτά οι γρίλιες τους και
με ξυπνήσουν πρωί-πρωί οι ηλιαχτίδες
που θα περνούν ανάμεσά τους.

ΑΤΤΙΚΟ ΔΩΜΑΤΙΟ

Οι Σημειώσεις για ένα ημερολόγιο του Γιώργου Μπρουνιά (Α' 1989 και Β' 1990) είναι ένα αφήγημα εν προόδω, καθώς αποτυπώνει την καθημερινή επαναληπτική ροή με τις συνέχειες και τις ασυνέχειες που την απαρτίζουν. Έχει κανείς την εντύπωση ότι θα μπορούσε να συνεχιστεί επ' αόριστον και κάθε διακοπή υπονοείται ως «φυσική», όπως ο ύπνος ή ο θάνατος.

Ο αναγνώστης γίνεται υποχρεωτικά συμμετοχός μιας ιδιωτικής ατμόσφαιρας που είτε καταγράφεται στο βλέμμα του συγγραφέα προς το αττικό τοπίο είτε εισχωρεί στο κοιταγμά του προς την οθόνη της τηλεόρασης. Η «συνωμοσία» συγγραφέα και αναγνώστη συντελείται στο περίγραμμα των κοινών τόπων και συναιρείται —όταν αυτό συμβαίνει— στην κοινή ευαισθησία.

Η επιλογή οπτικής γωνίας καθορίζεται με αυστηρότητα από τις προτιμήσεις του συγγραφέα και το «αττικό πεδίο» περιγράφεται με τον τρόπο, θα έλεγα, του Θεοτοκόπουλου: αφαιρεί από το τοπίο ό,τι δεν θέλει να δει και εξωραΐζει την Αττική έτσι όπως μόνο η αισθητική ιδιοτέλεια μπορεί να πράξει.

Ωστόσο, πρόκειται για μια εικονοποιία στηριγμένη στην ανάκληση όπου η επαναφορά της εικόνας υποδεικνύει κάθε φορά και μια διαφορετική οπτική: μια διαδικασία εναλλαγής όλου/μέρους, όπως η διαδοχή ενός πανοράματος από μία μεγεθυμένη λεπτομέρειά του.

Στο δωμάτιο, καθορισμένο και κλειστό, επικρατεί κυρίως ο ήχος των πραγμάτων, όπως ακριβώς οι μοναχικοί άνθρωποι τον γνωρίζουν. Οι παραμικρές κινήσεις μεγαλύνονται από την ηχητική τους εξόγκωση: οι τόνοι γίνονται δραματικοί και ξεγλιστρούν την έσχατη στιγμή από το μελό μιας και ο συγγραφέας γνωρίζει την τέχνη της απάλυνσης που προσφέρει το αυτοσαρκαστικό χιούμορ. Το παράθυρο του δωματίου είναι κυριολεκτικά επικίνδυνο, ενώ το «παράθυρο» της τηλεόρασης γίνεται το ασφαλές καταφύγιο της μεταφοράς.

Ηδονοβλεπτική αλλά και ηδονο-ακουστική η σύμπραξη του αναγνώστη, ο οποίος παρακολουθεί τον «ρυθμικό» πεζό λόγο του Γιώργου Μπρουνιά·λόγο/λυρική συμπαράσταση.

Γιώργος Μπρουνιάς, *Σημειώσεις για ένα Ημερολόγιο*, Αθήνα 1989 και Β' 1990 («Εκηβόλος»).

Άντεια Φραντζή

Πέτρος Παπασαραντόπουλος ή αλλιώς Παρατηρητής ή γενικώς ο Πέτρος που πάει παντού: «χτύπησε» την «επιτυχία» η *Ελευθεροτυπία* (23.12.90). Διαβάστε και θαυμάστε «Ο Ρίτσος ήταν ένας διανοούμενος του σταλινισμού!» Και το χρώμα είναι ακόμη νωπό και ο αναμάρτητος πρώτος τον λίθο ... Αχ! Πέτρο, Πέτρο! Δεν ήταν σταλινικές οι διώξεις της «Β' Πανελλαδικής»; Ή το απέβαλε η μνήμη σου; Σε άλλη σελίδα της ίδιας μέρας και της ίδιας εφημερίδας ο Αλέξης Πάρνης γράφει ορισμένα πολύ διδακτικά. Οι παροικούντες Ιερουσαλήμ και Βηθλεέμ ας ρίξουν μια ματιά στις μύτες των παπουτσιών τους...

Ράμματα για τη γούνα ορισμένων εκδοτών υπάρχουν πολλά αλλά πώς να σχολιάσει κανείς εκδότη που κρούει το καλαισθητό επιθυρο χεράκι, όπως θα έλεγε ο Παπατσώνης, αλλά το χέρι στην τσέπη δεν το βάζει ποτέ; Και δεν φτάνει που δεν πληρώνει τα συγγραφικά δικαιώματα εμποδίζει με την πλεονεξία του τους συγγραφείς να δώσουν τα βιβλία τους στο υπουργείο Πολιτισμού όταν αυτό τα αγοράζει! (Ονόματα και λεπτομέρειες διατίθενται στα γραφεία του ANTI. Εκεί χτυπάτε το κουδούνι της πόρτας γιατί, ευτυχώς, δεν διαθέτουμε ρόπτρο).

Σαχαγιάν: για όσους δεν είδαν τις εκθέσεις του Εδουάρδου Σαχαγιάν στην γκαλερί Ωρα (1984, 1985, 1988) υπάρχει τώρα ένας εξαιρετικός κατάλογος της τελευταίας του έκθεσης στην γκαλερί Eonnet - Duruy. Μόνο μια λέξη: συνταρακτικός. (εκδ. Οδυσσεύς).

ο χαρτοκόπτης

Ενάμιση
χρόνο μετά
τη
θεσμοθέτησή
του, μέσα σε
κλίμα
πολιτικής
συναίνεσης
και ευφορίας,
ο ρόλος του
Εθνικού
Ραδιοτηλε-
οπτικού
Συμβουλίου
παραμένει
επιφανειακά
μόνο,
μυστήριο.
Ουσιαστικά,
οι λεπτές
πολιτικές
ισορροπίες
μεταξύ των
μελών του
και ο
επαρχιω-
τισμός
ορισμένων
από αυτά που
δεν τολμούν
να
αποκολληθούν
από τον
κυβερνητικό
μηχανισμό
οδήγησαν το
Ε.Ρ.Σ. σε
μαρασμό και
απροθυμία να
παρέμβει σε
καυτά
θέματα, όπως
η
αντικειμε-
νικότητα των
ειδήσεων.
Πραγματικά
ελλείπει η
οικονομική

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗΝ Νέος διευθυντής στο Κέντρο Δελφών, ο κ. Αραμπατζής, ο οποίος αν και δεν έχει δώσει ακόμα δείγματα δουλειάς, ωστόσο, φαίνεται ότι θέλει να αποφύγει το παράδειγμα του προηγούμενου διευθυντή του Κέντρου. Ο κ. Γκιτάκος ο οποίος, εκτός τόπου και χρόνου διοργάνωσε πέρσι περίφημο συνέδριο για την... «Ιπποσύνη»! είχε τοποθετηθεί ως διάμεση κατάσταση μετά το κενό που δημιουργήθηκε με την απομάκρυνση του Περικλή Νεάρχου, και την εκλογή του νέου διευθυντή.

Σ' αυτό το διάστημα λοιπόν ο κ. Γκιτάκος, πήρε ως λέγεται πολύ αέρα, τόσο που χρησιμοποιούσε την Μερσεντές του Κέντρου ακόμα και για τις πολύ προσωπικές του ανάγκες. Χρησιμοποίησε δε, όλη την υποτιθέμενη κομματική επιρροή του, για να διατηρήσει τη θέση, χωρίς όμως να τα καταφέρει. Με το δίκιο του λοιπόν, ο κ. Αραμπατζής προσπαθεί να αποφύγει το...καλό παράδειγμα του προκατόχου του.

ΦΙΛΟΝΙΚΙΕΣ ΣΤΗ ΡΟΔΟ Εμφύλιος πόλεμος στη Ρόδο. Ο δήμος έχει στραφεί εναντίον του καλλιτεχνικού διευθυντή του Δημοτικού Θεάτρου του νησιού, Γιάννη Μαργαρίτη. Οι αντιρρήσεις δεν είναι καλλιτεχνικές, όπως πιθανόν να νόμιζε κανείς, αλλά τοπικιστικές. Ο δήμαρχος θέλει να διώξει τους επαγγελματίες ηθοποιούς και να δώσει το θέατρο σε ντόπιους ερασιτέχνες. Ας σημειωθεί, ότι στην προεμιέρα της «Φιλονικίας» του Μαριβώ, που δόθηκε πρόσφατα, παραβρέθηκαν μόνον εβδομήντα Ροδίτες, τη στιγμή που το θέατρο έχει χωρητικότητα πεντακοσίων ατόμων...

Ο Γιάννης Μαργαρίτης, ενώ πήγε εκεί με συγκεκριμένο ρεπερτόριο, υπαναχωρεί τώρα και προσανατολίζεται σε μια παλιά του

Εθνικό θέατρο: Ακυβέρνητο καράβι

Ακυβέρνητο καράβι ουσιαστικά το Εθνικό Θέατρο, συνεχίζει μέσα από σκοπέλους το...μακρύ ταξίδι του, ενώ η ψηφοφορία που έγινε την προηγούμενη εβδομάδα για να εκλεγεί πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου, μάλλον φαίνεται να περιέπλεξε περισσότερο τα πράγματα. Εκλέχθηκε λοιπόν ο Νίκος Τζόγιας, ο οποίος θα εκτελεί και χρέη διευθύνοντος συμβούλου μέχρι να υπάρξει νέος διευθυντής. Ο άλλος υποψήφιος, ο συγγραφέας Ιάκωβος Καμπανέλλης —παρά τις κυβερνητικές διαβεβαιώσεις— πήρε μόνον δυο ψήφους. Οι κακές γλώσσες λένε, πως γι' αυτό φταίει η κινητικότητα του στους διάφορους πολιτικούς χώρους... Λέγεται, επίσης, ότι ο ίδιος είναι φοβερά ενοχλημένος από την τροπή που πήραν τα πράγματα. Για τη θέση του νέου καλλιτεχνικού διευθυντή του Εθνικού, έχουν καταθέσει υποψηφιότητες ένας δικηγόρος και ένας στρατιωτικός. Όσο για τον Αλέξη Σολομό, του οποίου το όνομα ακούστηκε τόσο πολύ γι' αυτή τη θέση, λέγεται, πως δεν θέλει να ακούει πια, ούτε το όνομα του ιδρύματος της Αγίου Κωνσταντίνου. Αλήθεια, ως πότε θα συνεχίζεται η ακυβερνησία του Εθνικού; Ός πότε, σε εποχές τόσο χαλεπές, θα ροκανίζεται ένας προϋπολογισμός τεράστιος, χωρίς ουσιαστικά να προσφέρεται έργο;

σκηνοθεσία «Το όνειρο χαλοκαιρινής νύχτας» του Σαίξπηρ, μόνο και μόνο για να μειώσει τα έξοδα, αφού εκτός των άλλων δεν υπάρχουν και χρήματα. Βέβαια, με όλη αυτή την πολεμική που του γίνεται, κανείς δεν ξέρει αν θα καταφέρει να παραμείνει στη θέση του. Είναι κοινός τόπος, ότι τα δημοτικά θέατρα δημιουργήθηκαν για να εξυπηρετούν τις ανάγκες όλων των πολιτών. Στην προκειμένη περίπτωση όμως φαίνεται ότι το δημοτικό θέατρο Ρόδου τείνει να γίνει όργανο μιας συγκεκριμένης ομάδας, η οποία μάλιστα απολαμβάνει και την εκλεκτική προτίμηση του δημάρχου...

ΜΕΓΑΛΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ Την είπαν «μεταμοντέρνα» τηλεόραση —χλευαστικά, μάλλον, αλλά κάτι θα είχαν στο μυαλό τους. Μιλάμε για την τηλεόραση του Κουρή — το «Κανάλι 29» — που δείχνει σε όλο του το μεγαλείο τι σημαίνει προχειρότητα, λαϊκισμός και ασχετοσύνη μαζί.

Η πλάκα είναι, ότι, ανάμεσα στον ορυμαγδό του κιτς που εκπέμπει ο Ταύρος, εμφιλοχωρούν πού

και πού αληθινά σπαρταριστά κομμάτια. Τελευταίο δείγμα: η αναφορά του Ζήση Τσιριγκούλη, που προλογίζει τις ταινίες του καναλιού με ύφος δέκα Μπακογιαννόπουλων, σε ταινία με οικολογικό θέμα. Είπε ο Ζήσης:

— Η ταινία που θα δείτε απόψε είναι ασήμαντη. Μπορούμε να πούμε, κακή...

Γιατί δεν χτυπάει την πόρτα καμιάς διαφημιστικής εταιρείας;

ΤΟΥΤΙ ΦΡΟΥΤΙ Οκτώ ξένα τηλεοπτικά δίκτυα (!) και δεκάδες δημοσιογράφοι (πολεμικοί ανταποκριτές) παρακολουθούν στη Φλώρινα τον πόλεμο που έχει κηρύξει ο Αυγουστίνος Καντιώτης στο Θόδωρο Αγγελόπουλο, κατά τη διάρκεια των εορτών. Σε κάποια διακοπή των...εχθροπραξιών, ο μητροπολίτης κάλεσε τους δημοσιογράφους σε συνέντευξη τύπου και, αφού ο λόγος του τους χόρτασε, τους κέρασε και ένα φοντανάκι. Η ειρωνεία; Τα γλυκά είχαν αγοραστεί από το μεγάλο ζαχαροπλαστείο της πόλης, από το ζαχαροπλαστείο του Αγγελόπουλου.

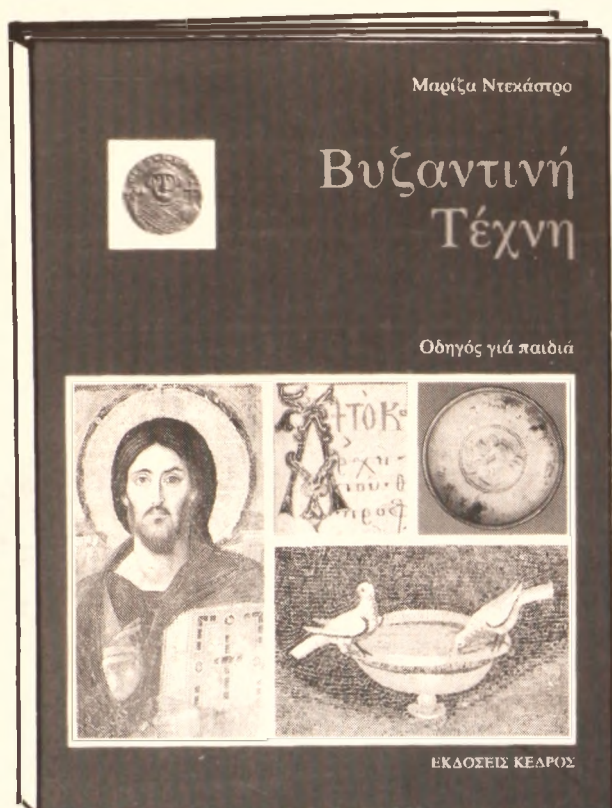
Ο ΜΑΝΑΤΖΕΡ... ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ! Θα θυμάστε βέβαια τον κ. Σπύρο Μερκούρη και την περιβόητη θητεία του στο υπουργείο Πολιτισμού, ως συμβούλου της αδελφής του Μελίνας. Φαίνεται, ότι κάτι κατάφερε, εκτός των άλλων, ο κ. Μερκούρης, σε αυτό το διάστημα. Να αποκτήσει δηλαδή διεθνείς διασυνδέσεις και τώρα να κάνει τον μάνατζερ της ελληνικής τέχνης στο εξωτερικό. Έτσι, αφού υπέστη πανολεθρία μετά την περιφημη έκθεση σύγχρονων Ελλήνων ζωγράφων στο Ντάλλας —γεγονός που πήρε μεγάλη δημοσιότητα στον Τύπο— επιχειρεί κάτι νέο και πομπώδες. Να οργανώσει «Ελληνικές Εβδομάδες» στον Καναδά και αλλού, το 1992, προβάλλοντας λείει την ελληνική μουσική, θεατρική τέχνη και τα εικαστικά. Και βέβαια, όλα αυτά δεν θα γίνουν αφίλοκερδώς. Διερωτάται κανείς, ποιας υφής είναι οι οικονομικές συμφωνίες που κλείνει με τους διάφορους καλλιτέχνες, γιατί η προϊστορία του ανθρώπου δεν προοιωνίζεται το καλύτερο γι' αυτούς.

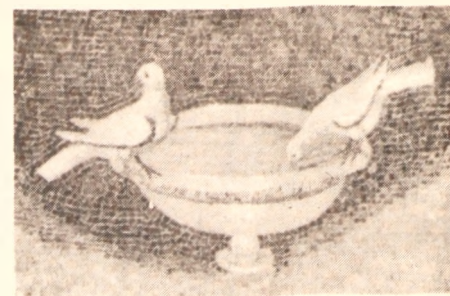
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3, τηλ. 36.02.007

μόλις κυκλοφόρησαν

Μαρίζα Ντεκάστρο Βυζαντινή Τέχνη οδηγός για παιδιά

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου, έχει σκοπό να σου γνωρίσει την τέχνη των Βυζαντινών. Η βυζαντινή τέχνη, όπως και κάθε άλλη μορφή τέχνης, «διαβάζεται». Για να τη διαβάσεις πρέπει να έχεις τα «κλειδιά» της, να ξέρεις τους κανόνες της για να μπορέσεις να αποκρυπτογραφήσεις τα μυστικά της.

- Γιατί ο Παντοκράτορας ζωγραφίζεται πάντα στον τρούλο;
- Γιατί ορισμένοι άγιοι ζωγραφίζονται πάντα νέοι;
- Πώς κατασκευάζεται ένα ψηφιδωτό;
- Πώς έγραφαν οι Βυζαντινοί;
- Πώς έφτιαχνε τα χρώματα ο Βυζαντινός αγιογράφος;

Απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα, καθώς και σε πολλά άλλα, θα βρεις σ' αυτό το βιβλίο.

Γιολάντα Χατζή Έλληνες ζωγράφοι 20ός αιώνας οδηγός για παιδιά

Διάλεξα έντεκα αντιπροσωπευτικούς Έλληνες ζωγράφους του 20ού αιώνα και τρία έργα από τον καθένα, που να περιλαμβάνονται στις συλλογές της Εθνικής Πινακοθήκης, έτσι ώστε οι νεαροί επισκέπτες να μπορούν να δουν εκ του φυσικού, με το βιβλίο στο χέρι, τα πρωτότυπα έργα. Μπορούν όμως, εξίσου αποτελεσματικά, να το χρησιμοποιήσουν και στο σπίτι τους· τους βοηθάει να δουν και να ξαναδούν πολλές φορές με την ησυχία τους τους διάφορους πίνακες και να γνωρίσουν, μέσα απ' αυτούς, τους καλλιτέχνες και να προσεγγίσουν το έργο τους.

Ι. Φωκά – Π. Βαλαβάνης Τα αγγεία και ο κόσμος τους ανακαλύπτω την αρχαία Ελλάδα Εικονογράφηση: Σοφία Ζαραμπούκα

Η γνωριμία με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο μέσα από τα υλικά του κατάλοιπα, είτε πρόκειται για απλά καθημερινά σκεύη είτε για μοναδικά έργα τέχνης, αποτελεί το στόχο μιας σειράς βιβλίων με τον γενικό τίτλο «Ανακαλύπτω την αρχαία Ελλάδα». Με έναν πρωτότυπο τρόπο χωρισμού της ύλης και με έναν ισορροπημένο συνδυασμό γλαφυρών κειμένων και εικονογράφησης (φωτογραφίες των έργων ή ζωγραφικές τους αποδόσεις), προσπαθήσαμε να κάνουμε τη μελέτη εύκολη και διασκεδαστική, με επιδιωκόμενο αποτέλεσμα μια «διαφορετική» σχέση με την αρχαιότητα. Ξεκινάμε τη σειρά αυτή με τα αγγεία, που αποτελούν την πλουσιότερη και αμεσότερη πηγή του αρχαιολόγου για μια γνωριμία με τις καθημερινές δραστηριότητες, την παραγωγή, το εμπόριο και την οικονομία, τα ήθη και έθιμα, αλλά και τις θρησκευτικές αντιλήψεις των αρχαίων.

...ΤΟ ΑΚΟΥΣΑ
ΣΤΟΝ SKY!

SCENES
BROADCAST

ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙΤΕ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ*

Στο ραδιόφωνό σας θα βρείτε μέρα-νύχτα τους λόγους που έφεραν τον SKY 100,4 στην πρώτη θέση ακροαματικότητας.

...και ο πρώτος ήχος